

251-

A MAGYARORSZÁGI KÁRPÁTEGYESÜLET ÉVKÖNYVE

XXXIV. ÉVFOLYAM. 1907.

2 MELLÉKLETTEL.

SZERKESZTETTÉK:

LÖVY MÓR és NIKHÁZI FRIGYES.

AZ EGYESÜLET

KIADVÁNYA.

KÖZPONT SZÉKHELYE: IGLÓ.

IGLÓ.

NYOMATOTT SCHMIDT JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1907.

Tapasztalataim, melyeket több évi működésem alatt bécsi, német és belgiumi gyógyszerárakban szereztem, arra indítottak, hogy a dr. Kvapil orvosi utasítása szerint összeállított

kárpáti egészségi labdacsoakat

forgalomba hozzam, melyek eldugulás, nyálkásodás, étvágyhiány, gyomorbaj, felfúvódások, szédülés, fejfájás, váltóláz, aranyér, bőrküritések, köszvény, vízkór és vesebajok ellen a legfényesebb sikerrel alkalmazhatók.

Szétküldési főraktár:

Friedrich János gyógyszerésznél Malaczkán, Pozsonymegye.

Egy skatulya ára 42 fillér, egy tekercs 6 dobozzal 2 korona 10 fillér. Ha a labdacsoak árához 40 fillér mellékelteik, akkor a megrendelt mennyiség az egész birodalomban bárhova bérmentve küldetik.

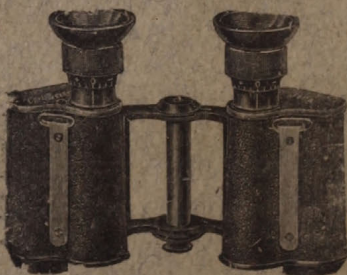
Tisztelt gyógyszerész úr! Van szerencsém felkérni, legyen szíves nekem 12 dobozzal az ön kárpáti pilulából küldeni, melyeknek hatásáról már meggyőződtem s ezentúl másoknak is ajánlani fogom. — Pécskán, 1896. február hó 7-én. Tisztelettel dr. **Temesi Rastler Ödön**, járási orvos.

Tekintetes gyógyszerész úr! Szíveskedjék újból két tekercset az ön kárpáti egészségi labdacsoiból küldeni, mert azok oly hírnévre tettek szert ezen a vidéken, hogy egy házban sem nélkülözhetik. Különösen nagyon használhatók végbélnehézségeknél és nagyon elősegítik a folytonosan ülő egyéneknek az emésztést. — Görgény-Szt.-Imre, Tisztelettel dr. **Herberth Károly**, járási körorvos.

Küldjön nekünk postautánvétellel 10 tekercset a jelesen bevált kárpáti egészségi labdacsoiból. — 1899. szeptember 2-án. Tisztelettel Vízgyógyintézet Kallenleutgeben, dr. **Wilhelm Winteritz**, tanár.

Tekintetes gyógyszerész urnak, Malacka. Szíveskedjék az ön által készített kitűnő hatású kárpáti labdacsoiból saját szükségletemre 2 tekercset 12 skatulyával küldeni. Egyszersmind megígérem, hogy labdacsoit bámulatos hatásuk miatt gyakorlatomban mindenkinek ajánlani fogom. — Kelt Cz.-Bercselen, 1898. április 19-én. Kiváló tisztelettel **Balázs Gyula**, községi orvos.

Kettős utazó-látcsővek

kívül chagrin-bőrrel bevonva, feketére lakkozott foglaltványban, achromatikus objektív-lencsékkel 16 K, nagyobb alakban 20 és 24 K. — Ugyanaz gyors használatra (a tirage rapide) 30 K, kettős utazó látcsővek alumíniumból 30—40—50 K.

Távolságmérők — zsebhmérők

zsebaneroidok — iránytűk — fényképészeti készülékek

művészek, műkedvelők, turisták, nyaralótulajdonosok stb. számára. Igen egyszerű eljárás, biztos sikerrel. Nagy választék 40 K-tól feljebb.

Calderoni és Társa

— Váci-utca, 30. sz. Budapest, Kishíd-utca, 8. sz. —

Képes árjegyzékek bérmentve küldetnek.

A MAGYARORSZÁGI
KÁRPÁTEGYESÜLET
ÉVKÖNYVE

XXXIV. ÉVFOLYAM. 1907.

2 MELLEKLETTEL.

SZERKESZTETTÉK:

LÖVY MÓR és NIKHÁZI FRIGYES.

AZ EGYESÜLET

KIADVÁNYA.

KÖZPONT SZÉKHELYE : IGLÓ.

IGLÓ.

NYOMATOTT SCHMIDT JÓZSEF KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

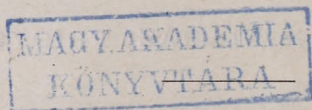
1907.

300880

Szerkesztő-bizottság.

Elnök: Fischer Miklós.

Tagok: Arányi Antal, Dénes Ferenc, Hajts Béla,
Kintzler Árpád, Kövi Imre, Róth Márton, Weber Samu
és az osztályok képviselői.

Azokat a t. urakat, akik Évkönyvünket becses
cikkeikkel támogatják, kérjük, hogy dolgozataikat leg-
későbbben f. évi október hó 1-éig küldjék be.

A szerkesztőség.

Körözüvény.

1. Egyesületünk t. c. tagjait felkérjük, hogy folyó évi tagsági díjaikat, valamint a netaláni hátralékokat *az egyesület pénztárosához Iglóra címezve, minél előbb beküldeni,* vagy a helyi képviselőnél, illetőleg az osztály pénztárosánál lefizetni szíveskedjenek.

2. Felkérjük a t. c. tagtársakat, hogy tévedések és zavarok elkerülése végett lakás- és címváltozásukat velünk közölni ne terheltessenek.

3. A szép Tátraképekkel díszített egyesületi *tag-ok-mány* 2 K 20 f-ért, csinos *egyesületi jelvények* (aranszínű kerettel szegélyezett kék mezőben havasi gyopár) 2 K 70 f-ért kaphatók az egyesület pénztáránál Iglón. Ugyanitt kaphatók kiadványaink is.

4. A t. tagtársak szíves jóindulatába ajánljuk a Poprádon levő »*Kárpát egyesületi múzeum*«-ot, mely számára múzeumi tárgyakat vagy pénzadományokat a legnagyobb köszönettel fogadunk. A *múzeumi pártoló tagok* évenként legalább 2 K-át fizetnek.

Igló, 1907. évi április havában.

Az elnökség.

Cserepéldányokat és egyéb küldeményeket »**Magyarországi Kárpát egyesület, Igló**« cím alatt kérünk.

TARTALOM.

Oldal

I. A »MAGYARSZÁGI KÁRPATEGYESÜLET«-NEK a m. kir. kormányhoz intézett emlékirata	I
--	---

II. ÉRTEKEZÉSEK.

1. Siegmeth Károly: Vándorlás a túróci hegyekben	27
2. Weber Samu: Czirbesz Jónás András	45
3. Dr. Englisch Károly: Hat heti szabadságon	55
4. Hajts Béla: Próbatutajozás a Hernádszorosban	65
5. Wünschendorfer Károly: Cyprianus Herbariuma 1764. évből	77
6. ifj. Marcsek Andor: Vándorlás a Tátrában	86
7. Dr. Jármay László: Hegyi kirándulások Ceylonban és Indiában	95
8. Dr. Czirbusz Géza: A Vihorlat-hegység	103
9. Dr. Czirbusz Géza: Az Izra-tó	111
10. Klemensicwicz Zsigmond: Gerincvándorlás	115
11. Kordys Román: A Batizfalvi-csúcs megmászása az éjszakai falon át	119
12. Mászlanka György:	
a) Egyenes Gerincvándorlás a Ruman-horhostól a Mártha-csúcsra	120
b) A Kriván megmászása északról	123
c) A Rovinkai tornyok első megmászása	124

III. EGYESÜLETI ÜGYEK.

1. A M. K. E. védnöke, tiszteletbeli tagjai, tisztviselői, választmányi tagjai muzeum bizottsága, képviselői (127) — 2. Új alapító tagok (129). — 3. Közgyűlés (130). — 4. Elnöki jelentés (136). — 5. Választmányi gyűlések (146). — 6. 1906. évi zárszámadás (148). — 7. Alapítványok kimutatása (150). — 8. 1907. évi előirányzat (152). — 9. A muzeum bizottság 1906. évi jelentése (154). — 10. A muzeum 1906. évi zárszámadása (156). — 11. A muzeum 1907. évi előirányzata (157). — 12. Eperjesi osztály (158). — 13. Gölnicvölgyi osztály (162). — 14. Iglói osztály (163). — 15. Keleti Kárpátok osztálya (165). — 16. Liptó megyei osztály (168). — 17. Lőcsei osztály (169). — 18. Sziléziai osztály (170). — 19. Zólyomi osztály (171).

IV. APRÓ KÖZLÉSEK

1. A Keleti Kárpátok osztályának ünnepe (176). — 2. Nehány megjegyzés a Tátra nomenclaturájához (180). — 3. Hazai Turista Egyesületek (181). — 4. Hohenlohe herazeg tátrai vadaskertje (184). — 5. Bölényvadászat a Tátrában (185). — 6. Turisták vállalkozása (189). — 7. Halálos szerencsétlenség a Tátrában (186). — 8. Egy turista balesete (187).

V. FÜRDŐINKRŐL.

Tátrafüred (188).

VI. HIRDETÉSEK.

VII. KÉPMELLÉKLET.

1. Részletek a Hernád-áttörésből. — 2. Béla-gugyor.

A Magyarországi Kárpátgyesületnek a m. kir. kormányhoz intézett emlékirata.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Kegyelmes Urunk!

Az államéletnek azon követelménye, hogy a nemzeti célok elérésére, a nemzeti feladatok megoldására irányuló munkában kormánynak és társadalomnak egyesülnie kell, hozta létre a Magyarországi Kárpátgyesületet.

Egyesületünket a magyar intelligencia szervezte, hogy a társadalmi erők felkeltésével és igénybevételével támogassa a kormányt azon nemzeti vagyonnak értékesítésében, mely hazánk természeti szépségeiben rejlik.

Egyesületünk a Magas-Tátra alján keletkezett s bár fejlődésében országos jelleget öltött, főműködési tere a Magas-Tátra maradt.

Ennek feltárása, hozzáférhetővé tétele, a bel- és külföldön írásban és képben való ismertetése képezi egyesületünknek legfőbb munkakörét, melyben a turistaság, az idegenforgalom, a nyaraló- és fürdőügynek fejlesztése révén eminenter szolgálja hazánk közgazdasági érdekeit. Szolgálja az által, hogy új hasznosítási tért nyit a hazai tőkének, hogy a honinak, a közelfekvőnek feltárása, ápolása révén küzd az idegen vidéket hajhászó hajlamunk ellen, hogy vonzóvá teszi hazánk földjét a külföld előtt is.

A Magyarországi Kárpátgyesületnek multja, azon bel- és külterjedelmében folyton fokozódó munka, melyet közhasznú hazafias célok szolgálatában 33 év óta végez, társadalmi úton összegyűjtött százezreket költvén a Magas-Tátra útjaira, menedékházaira, egész könyvtárt képező irodalmi, topografiai tevékenységgel ismertetvén alpesi hegyvidékünk természeti szépségeit és nevezetességeit; a nyaraló- és fürdőügy, a turistaság és idegenforgalom fellendülése, mely ezen társadalmi tevékenységnek nyomában jár: feljogosítanak minket, hogy a magas kormány-

nak figyelmét felhívjuk a Tátrával kapcsolatos kérdések teljes megoldásának feltételeire és akadályaira, a Tátra azon viszonyaira, melyeknek korszerű fejlesztése a kormánynak törvényhozói akcióját teszi szükségessé, s hogy a magas kormánynak figyelmét felhívjuk a Magyarországi Kárpátegyesület munkakörét felölelő azon részletkérdésekre is, melyeknek óhajtott gyors megoldása mindkét tényezőnek, a kormánynak és társadalomnak közös, egymást kiegészítő tevékenységét igényli.

A Magas-Tátra, ezen óriási bástyaszerű hegycsoport a Dévénytől Orsováig húzódó Kárpátok csomópontjának tekinthető. Jellegzetes kőzet- és magassági viszonyaival, a csúcsok, gerincek, átjárók sajátos alakzatával, a völgyek vadregényes szépségeivel, a tavak, csermelyek, patakok gazdagságával felülmul minden hegységet Közép-Európában.

Bátran állíthatjuk, hogy Tirol és Svájc alpeseitől kezdve éjszakra Norvégia hegyláncolatáig és keletre a Kaukázusig nincsen hegység, mely aránylag ily kis területen annyi természeti szépséget foglalna magában, mint a Magas-Tátra.

Természeti szépségeivel és nevezetességeivel predestinálva van a Magas-Tátra arra, hogy gócpontja legyen nemcsak hazánk, hanem Közép-Európa turistaságának is, hogy területén nagyszámú és nagykiterjedésű fürdő- és nyaralótelepek létesíttessenek, hogy tehát az idegenforgalom révén ép oly fontos közgazdasági tényezőjévé váljék hazánknek, mint a központi alpesi hegyvidék Svajcnak vagy Tirolnak.

Tagadhatatlan, hogy e tekintetben eddig is — főleg a földmívelési kormány birtokvásárlásai óta — sok történt a Magas-Tátrában s hogy a déli lejtők tizenegy fürdő- és nyaralótelepén az utolsó három decennium alatt megtízszereződött a fürdővendégek és turisták száma.

Azonban még nem történt elég, még nem annyi amennyinek történnie kell s a kormány és társadalom újabb akciójára van szükség, hogy a tátrai viszonyok további fejlesztése újabb impulzust nyerjen.

A közgazdasági szempontból szükséges és óhajtott további korszerű fejlődésnek föltételeit I. a tátrai birtokviszonyok rendezésében, II. a közlekedési viszonyok fejlesztésében és III. abban látjuk, hogy a Magas-Tátra turisztikai feltárására irányuló eddigi akciója a Magyarországi Kárpátegyesületnek sikeresen befejeztessék.

I. Az idegenforgalom középpontját a Tátrában a három Tátrafüred alkotja.

Ezen fürdőterületek nem saját, hanem csupán bérelt területen épültek.

Alsó-Tátrafüredet a Késmárki Bank 1881. évben azon 15 holdnyi területen létesítette, melyet Alsó-Erdőfalva úrbéres község 32 évre rendelkezésére bocsátott, és pedig 10 hold után holdanként évi 20 korona és 5 hold után holdanként évi 40 korona telekbér mellett és azon kötelezettséggel, hogy azon felül még minden beépített négyzetölért földszinti épületnél 80 fill., emeleti épületnél 1 kor. 20 fill. fizetendő évenként.

A szerződés lejártá után (1912. évben) a község, ha a szerződést meghosszabbítani nem akarja, köteles az összes épületek, általában felépítmények becsárát készpénzben megváltani, ellenkező esetben a szerződés meghosszabbítotttnak tekintendő.

Ó-Tátrafürednek Mühlenbach község tulajdonát képező telkét a Lőcsei Hitelbank bérli. A bérszerződés 1898-ban 35 évi időtartamra (1933-ig) újíttatott meg, mely alkalommal a Hitelbank 24.000 koronát fizetett a községnek és kötelezte magát, hogy 8.000 korona évi bér mellett az összes adókat, illetékeket, közterheket sajátjából fedezi.

A bérlet lejártakor az összes épületek, szállodák, villák, fűtőházak, vendéglők, gépházak, vízvezeték stb., általában a befektetések, melyeket a Hitelbank eszközölt, vagy melyeket a jövőben eszközölni fog, minden ellenérték nélkül a község tulajdonába mennek át.

A községi erdőben semminemű új telepnek létesülnie nem szabad s még villákat is csak a község beleegyezésével, illetve külön szerződés mellett szabad csak építeni. Amennyiben a Hitelbank a bérletet másra akarná átruházni, vagy részvénytársasággá alakítani, ezt csakis a község beleegyezésével teheti.

Új-Tátrafüred Nagy-Szalók községnek 20 holdnyi területén épült 1875-ben s bérleti szerződése lényegben azonos Alsó-Tátrafüred szerződésével.

Ezen hátrányos birtokviszonyok mellett, minthogy a Tátravidék legnagyobbbrészt községi tulajdon, vagy idegen állampolgárok birtokát képezi, újabb telepek a Tátrában nem keletkezhetnek, mert a parasztközségek azok létesítésére képtelenek, mert nem akadnak új vállalkozók, kik tőkéjüket bérelt területen befektetni hajlandók volnának s mert a nagybirtokosok is vadászterületük

Az 1881. évi
41. t.-c. (kísá-
jáltási tör-
vény) módó-
sítása.

megzavarásától félve, határozottan elleneznek mindennemű ilyen akciót.

A Tátra nyári idegenforgalma már most is oly nagy, hogy a legtöbb odaérkező vendég nem kap lakást, ha azt 2—3 héttel vagy hónappal elébb meg nem rendelte; az idegenek nagy része tehát ismét elutazni kénytelen, terjesztvén idegenforgalmunk pótolhatatlan kárára a lakáshiányról szerzett tapasztalatait.

Azonban az imént vázolt birtokviszonyok megakasztják a meglévő fürdőtelepek korszerű fejlesztését is, ennek következtében hátráltatják az idegenforgalomnak további emelését.

Pedig a jelenlegi fejlett közlekedési viszonyok mellett tátratelepeinknek, elsősorban a Tátrafüredeknek versenyezniök kellene a külföldi, az alpesi fürdő- és nyaralótelepekkel, hogy azon százvezrek vagy milliók, melyek fürdőközönségünk révén évenként a külföldre kerülnek, visszatartásának s a külföldi fürdőközönség egy része hazánkba tereltessek.

Ennek föltételei: fürdőink extenzív és intenzív fejlesztése, oly szállók, fürdők, gyógytermek létesítése, melyek a külföldi telepek kényelmével és fényűzésével rendelkeznek, de olyanoknak az építése is, melyek a kevésbbé vagyonos intelligens fürdőközönség és turisták igényeinek megfelelnek.

Azonban a telek tulajdonosainak szűk látköre lehetetlenné tesz minden megegyezést, a szabad rendelkezési jog hiánya megakaszt minden szabad mozgást, a folytonos érdekösszeütközés és torzsalkodás megbénít minden fejlődést, lelohaszt minden vállalkozási szellemet.

A bérleti szerződés megújítása elsősorban a telek tulajdonosától függ s e tekintetben bizonytalan a jövő még abban az esetben is, ha a szerződés megszüntetése az épületek s általában a felépítmények becsárának megváltásához van kötve, mert mindég fennáll a veszély, hogy a tulajdonos új vállalkozókkal lép szerződési viszonyba, kik helyette a fentjelzett kötelességnek eleget tenni hajlandók.

Ezen bizonytalanság miatt minden bérló óvakodni fog nagyobb tőkék befektetésétől, mert a bérleti idő alatt az amugy is túlrövid időny mellett nemcsak a tőkét kellene kamatoztatni, hanem magát a tőkét is amortizálnia.

De ép e körülményben rejlik oka azon gyakran hangoztatott panasznak, hogy drágák a tátrai fürdők s

azon gyakori tapasztalatnak, hogy a szerényebb anyagi viszonyok közt élő magyar értelmiségből igen sokan évenként Salzkammergut-ba és Tirolba mennek nyaralni.

A Tátra birtokviszonyai nagy hátrányára vannak a telepek lukrativitásának is, mert azok tulajdonjog hiányában csak oly olcsóbb szerkezetű és primitív kivitelű felépítményeket létesíthetnek, melyek a mai igényeknek meg nem felelhetnek s melyek az olcsó építkezés miatt annyi javítási- és fenntartási költséget igényelnek, hogy jövedelmük alig felel meg 2–3%-nak.

Telektulajdon mellett lehetséges lenne nagyszabású, teljesen szolid épületeket emelni, melyek egyrészt modern kényelmük által a túl rövid idény tetemes meghosszabbítását eredményeznék, másrészt fenntartási költségeket, illetve javításokat alig igényelnének; tehát az épület árát, valamint az azzal kapcsolatos inaktív befektetéseket nem kellene 25–30 év alatt leírni, hanem egy 70–80 éves tervvel amortizálni.

Ha még tekintetbe vesszük, hogy az általános költségek alig változnának, úgy a mai viszonyokhoz mérten a lakások 30–40%-al olcsóbbak lehetnének s a mostani monopolium megszűnván, az egészséges verseny a vendégek legjobb ellátását eredményezné.

Mint hogy a Tátrafürednek nem tulajdonosai, hanem csak bérlői a teleknek, melyen állanak, azért amint egyrészt nem akad vevője a fürdővállalatnak, úgy másrészt a bérlők a fürdő fejlesztéséhez szükséges nagyobb kölcsönt sem szerezhetik meg, mivel a jelzálogkölcsönök, különösen a záloglevélkölcsönök törvényes intézkedés folytán csakis tulajdonjog alapján vehetők igénybe.

De ezen birtokviszonyok okát képezik annak is, hogy a Turista-út mentén magánvillegiatura sem fejlődhetik.

A jelzett viszonyok mellett a közérdeknek — melyet különben is a magánérdek fölé kell helyeznünk — előtérbe kell lépnie s mivel nincsen kilátás arra nézve, hogy a tulajdonos községekkel való kölcsönös megegyezés lehetővé tenné a tátrai fürdőügynek korszerű fejlesztését, minthogy pedig a Tátrának, mint nemzeti vagyonnak kellő értékesítése országos közgazdasági érdeket képvisel: azért meggyőződésünk szerint a Tátra birtokviszonyainak rendezése a törvényhozásnak az 1881. évi 41. t.-c.-nek (kisajátítási törvénynek) módosítására irányuló akcióját teszi szükségessé.

E tekintetben a Magyarországi Kárpátgyesület kép-

viseletében a következő törvényjavaslati tervezetet bátor-
kodunk Nagyméltóságod elé terjeszteni és azt mély tisz-
telettel Nagyméltóságodnak figyelmébe ajánlani:

Törvényjavaslati tervezet

az 1881. évi 41. t.-c. (kisajátítási törvény) módosításáról.

I. Az 1. § 11-ik pontja után beiktatandó lenne:
Kisajátításnak van helye:

»12. Közegészségügyi szempontból fontos fürdő-
és égálji gyógyhelyek létesítésére vagy fejlesztésére.«

Továbbá: az eddigi 12-ik pont lenne 13-ik s a
mostani 13-ik lenne 14-ik pont; egyebekben változat-
lanul maradna a »fentebbi pontokban elősorolt stb.«

II. Az 5. §-hoz:

»A fenti 1. § (új) 12-ik pontjában felsorolt válla-
latokra (munkálatokra) a kisajátítási jogot azon tör-
vényhatóságok meghallgatásával, melyeknek területén
az illető telep, vagy arra szánt hely fekszik, — és
az orsz. közegészségügyi tanács véleménye alapján —
a belügyminiszter az igazságügyminiszterrel egyet-
értőleg, engedélyezi.

Es pedig ezért folyamodhatnak oly általuk
bérelt területen létesített vagy fentartott telepek
tulajdonosai, birtokosai vagy bérlői, melyeknek eddigi
fennállása által közegészségügyi szempontból fontos
és közérdekű voltak beigazoltatott, sőt gyógyfürdői
minőségük már hatóságilag is elismertetett; továbbá
oly társaságok vagy szövetkezetek és egyesek is,
kik kimutatják, hogy az általuk célba vett telep
létesítése közegészségügyi közérdeknek felel meg,
és kik a vállalatnak záros határidő alatti megfelelő
létrehozása iránt is kellő biztosítékot nyújtanak.«

A 10. §-hoz:

»Ennélfogva a kisajátítási jogot igénybe vehetik
azon telepek tulajdonosai, birtokosai és bérlői is, amely
telepek jelenleg hosszabb vagy rövidebb időtartamra
bérelt (haszonbérelt) területen állanak fenn, nemcsak a
bérelt területre, hanem esetleg annak az alábbi meg-
szorítások szerint eszközölhető nagyobbítására is.«

A 11. § végére:

»A kisajátítási jog csak azon területre terjed ki,
mely az illetékes hatóság által jóváhagyott vállalati
tervek szerint a vállalat létrehozására, átalakítására,
nagyobbítására, célszerűbb berendezésére vagy cél-

szerűbb fentartására szükséges; továbbá azon területre, mely a vállalat céljaira szükséges kőkavics-, homok-, föld- és téglanyagok és víz előállítására, vagy a felesleges anyagok lerakására és a víz levezetésére megkívántatik, ideértve az e területhez vezető nélkülözhetetlen utak, valamint a fürdőközönseg érdekében építendő sétautak előállítására szükséges tért is.»

»Ahol és amennyiben pedig az illető földtulajdonosok vagy községek közgazdasági érdekei szempontjából a kisajátítható terület nagysága tekintetében további megszorítások mellőzhetlenek lennének: ott a kisajátítandó terület a fürdő- vagy gyógyhelytelep eddigi területének kétszeresét nem haladhatja túl és pedig úgy, hogy a kisajátítandó terület az eddigi teleppel közvetlenül összefüggő egészet képezzen.

Ezen ekkép kisajátítandó összterületnek bizonyos hányada a mutakozó keresethez képest magánlakhelyek (nyaralók) építésére egyes jelentkezőknek engedendő át.

Az ily telkek területi minimumát a helyi viszonyokhoz képest a belügyminiszter határozhatja meg úgy, hogy azontúl további feldarabolásnak helye nem lehet.

Az e tekintetben felmerülő vitás igények felett végérvényesen az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértőleg határoz.»

»Ily helyeken ezen megszorított kisajátítási jog is csak egyszer vehető igénybe. Kimondandó lenne általában még: »egyebekben, amennyiben jelen törvényjavaslat által nem érintetnek, a kisajátítási, közegészségügyi és ipartörvényi rendelkezések továbbra is érvényben maradnak.»

Midőn a Magas-Tátra ezen nagyfontosságú ügyét a nagyméltóságú kormány figyelmébe ajánlani és rendezését közérdek szempontjából sürgetni bátorkodunk, megvagyunk arról győződve, hogy a magas kormány tiszteletteljes előterjesztésünket bölcs megfontolás tárgyává fogja tenni és ezen nagyfontosságú és országos érdekű ügyet a közérdeknek megfelelően fogja megoldani.

Jóformán minden egyes látogatója a Tátrának ismeri a haladásnak fentvázolt akadályait s bátorkodunk Szilágyi Dezső felfogására is hivatkozni, kinek közreműködésével a fenti törvényjavaslat készült s ki mint a tátrai viszo-

nyok alapos ismerője, egyik döntő tényezője volt az egyesület ezen akció megindítására irányuló határozatának.

*

Az 1876. évi
XIV. t.-cikk
revíziója.

Legyen szabad ezen felterjesztésünk kapcsán oly részletkérdéseket is kiemelniünk, melyeknek óhajtott megoldása hivatva lesz szintén a tátrai fürdő- és nyaralótelepeket a modern igények színvonalára emelni, fejlődésüket biztosítani és megkönnyíteni.

Elsőrangú érdeket képezne a közegészségügyi 1876. évi XIV. t.-c.-nek revíziója, melynél a következő főbb szempontokat kívánnók érvényesíttetni:

1. A törvény értelmében gyógyfürdő és üdülőhelyeknek elismert telepek részére biztosítandónak vélők azon állami kedvezményeket, melyeket az 1890. évi XIII. t.-c. a hazai ipari vállalatoknak megad.

2. Az egyenes adók tekintetében az új építkezéseknek 30 évi adómentességet kellene biztosítani.

3. A közvetett adók tekintetében a fürdőtelepeket külön beszedési körzeté kellene alakítani s ezekben a haszonbérbevétel elsőbbségét az illető telepeknek biztosítani.

4. Az építkezés előmozdítása végett a vasútakon szállítási kedvezmények volnának biztosítandók.

5. Az idegentorgalom tekintetében a megfelelő vasúti menetrendek egybeállításánál s a posta-távirda és állami telefon kérdéseiben a telepek speciális érdekeinek időnkénti figyelembe vételét tartjuk szükségesnek.

6. A fürdőbiztosi intézmény keretében a fürdőhelyek autonómiájának helyi szabályrendeletek alkotása által tér adassék s helyi érdekszövetkezetek alakítása előmozdítassék; nemkülönben az is kimondassék, hogy a fürdő területén letelepülő magán-, egyén- vagy üzletvállalat a fürdőtelep kötelékébe tartozzék s ennek terheiben részt vegyen és az e fölötti hatósági felügyelet alatt álljon s extraterritorialitást ne élvezzen.

7. Egyebekben pedig a közegészségügyi törvény revíziója oly irányban eszközöltessék s a vonatkozó egyéb törvényhozási és adminisztratív intézkedések oly irányban tétessenek meg, amint ezt a fürdőkre nézve az Országos Balneológiai Egyesület igazgató tanácsa által bemutatott törvényjavaslat kontemplálja.

A Tátra
közlekedési
viszonyai.

II. A nagyközönségnek szempontjából kívánatos és szükséges, hogy a tátrai telepek kényelmesen és olcsón legyenek elérhetők, hogy a Magas-Tátra a civilizált világ-

gal közvetlen vasúti összeköttetésben álljon s hogy magok a telepek is könnyen és gyorsan érintkezhesenek egymással.

Csak a fejlett közlekedési viszonyok mellett jöhet egymással bensőbb érintkezésbe, olvadhat jobban össze a Tátrába vont, folyton kicserélődő, mivel társadalom; csak fejlett közlekedési viszonyok mellett elégíthetők ki a nagyobb közönségnek fokozottabb igényei, szüntethető meg a monopoliumok káros hatása s csak fejlett közlekedési viszonyok mellett érhetjük el a magánvillegiatura komoly fejlődését, egyesek vagy családok állandó települését a Tátrában; de a fejlett közlekedési viszonyoktól függ a meglévő telepek korszerű fejlődése, új telepek létesítése is.

Az állam, a társadalom és az itteni intézmények egybehangzó érdeke elutasíthatlan követelménykép tünteti fel a tátrai vasútkérdés helyes megoldását, a Tátra közlekedési viszonyainak helyes fejlesztését.

A Magas-Tátra ezidőszereint vasúton két oldalról, Csorbai-tó és Tátralomnic irányában közelíthető meg s a fürdőtelepek közötti összeköttetést a Csorbai-tavat Barlangligettel összekötő kocsit, a Turista-út közvetíti.

Minthogy a három Tátrafüred vendégeinek száma többszörösen meghaladja a többi fürdő- és nyaralótelep vendégeinek együttes számát, minthogy a Tátrafüredekre utazók vagy csak nagy kerülővel Csorbai-tó, illetőleg Tátralomnic felől a Turista-út mentén, vagy pedig Poprád felől kocsin, poros országúton s kiteve az időjárás viszonyosságainak, érhetik el utazásuk célját; minthogy ezen kocsit majdnem annyiba kerül, mint a vasúti jegy az ország bármely állomásáról a Tátra vasúti végállomásaira s minthogy a Tátrafüredre közlekedő s az országúton haladó villamos omnibusz sem a kényelem, sem a biztonság igényeinek nem felel meg: azért az idegenforgalom vitalis érdeke, hogy a három Tátrafüred rendes vágányú, közvetlen vasúti összeköttetésbe hozassék Popráddal.

Már az 1894. évben a kormányhoz intézett emlékiratunkban hangoztattuk, hogy a vasútügy ilyen fejlődésében látjuk mi a tátrai kérdések súlypontja megoldásának kulcsát s midőn az állam áldozatkészségére és támogatására apellálunk, ismételjük, hogy e téren az államnak nemcsak mint kulturhatalomnak, de mint fiscusnak az érdekei is találkoznak a nagy közönségével, mert nem mondható terméketlen befektetésnek az, aminek nyomában nagy, versenyképes fürdővállalatok, üdülőtelepek,

finomult izlésű étkező-, kávéházi helyiségekkel keletkeznek, a magánvillegiatura fejlődik, ahol a fogyasztás eddig nem ismert mérvben emelkedvén, az állam indirekt jövedelme a fogyasztási adókban s a megannyi adóalanyokat képező vállalatokban, magánüzletekben dúsan meghozza a befektetett tőkének kamatait.

A felhozott indokok alapján a magas kormány figyelmébe, erkölcsi és anyagi támogatásába ajánljuk azon magánvállalatot, mely ezidő szerint rendes vágányú villamos vasutat akar Poprádról Tátrafüredre és innen fogaskerekű villamos vasutat a Tarajkára építeni.

Ez utóbbi vasút, melynek végállomása 1267 méter magasságban feküdne, nagymértékben szolgálná a tátrai turistaságnak érdekeit is, mert könnyen megközelíthetővé tenné a Tarpatak-szállót, a Tarpatak-vízeséseket, a Nagy-Tarpatak völgyet és a kincstár tulajdonát képező Zergeszállót, eme kedvenc kirándulási helyeket és számos fenhavasi kirándulás kiinduló pontjait.

A viszonyok ismerője előtt éppen nem kétséges az, hogy a poprád-tátrafüredi villamos vasút nyomában a Tátra déli lejtőin egy új, transversalis villamos vasút fog létesülni, mely egyrészt Tátrafüredről Tátraszéplakon és Hágin át a Csorbai-tóig, másrészt pedig Tátrafüredről Tátralomnicon és Matlárházán át Barlangligetre fog vezetni s melynek prosperitását kétségtelenül biztosítani fogja azon élénk személyforgalom, melyet e vasút teremteni fog s melynek lebonyolítására hivatva lesz.

Ezen vasútügyet is, mely a jövőnek — reményljük a közel jövőnek — épűgy elodázhatlan feladatát fogja képezni, mint a Turista-útnak kiszélesítése, illetve elhárítása azon veszélynek, mely ezen kocsíútnak szűk volta miatt a jelenlegi kocsiközlekedést fenyegeti, bátorkodunk ez alkalommal is a magas kormánynak figyelmébe ajánlani.

Munkaprogram a M.-Tátrában.

III. Hogy hazánk természeti kincseit és nevezetességeit a bel- és külfölddel megismertesse, a Magyarországi Kárpátegyesület kartografiai, topografiai tevékenységet fejtett ki, felkutatta, felmérte hazánk világhírű barlangjait, foglalkozott alpeseink, hegyvidékeink florájával, faunájával, ásvány- és kőzetviszonyaival, reprodukálta és terjesztette a tájainkat ábrázoló festményeket, fényképeket és ezen munkásságának eredményét magyar és német nyelvű évkönyveiben és egyéb kiadványaiban tette közzé, melyek ez idő szerint már 60 kötetre terjedő könyvtárt alkotnak.

Evvél párhuzamosan halad egyesületünknek gyakorlati tevékenysége, melynek célja: utak, ösvények, menedékházak építésével feltárni, hozzáférhetővé tenni hazánk természeti szépségeit, terjeszteni a turistaságot, fejleszteni az idegenforgalmi viszonyokat.

Bár a Magyarországi Kárpát Egyesületnek, mint országos egyesületnek tevékenysége mindama vidékekre terjed ki, melyeknek területén osztályai létesülnek; bár egyesületünknek fennállása óta ezen irodalmi és gyakorlati munkásságnak tárgya és színhelye az Al-Duna, Dunántúl, Fiume környéke, Budapest vidéke, a Mátra és Bükk-hegység, a Sztinya vidéke, a Fátra és Liptó megye havasai, a Gömör- és Szepesi érc-hegység, az Eperjes-Tokaji hegység, a Pieninek, Magura, Beszkidek és a Keleti-Kárpátok nagy kiterjedésű hegyvidéke voltak: mégis főműködési tere mindenkor a Magas-Tátra maradt.

Emlékiratunk szűk határai nem engedik, hogy a Magas-Tátra területén végzett építési munkálatokat részletezzük, csupán általánosságban, vázlatosan a következők kiemelésére szorítkozunk.

Tevékenységgünk kiterjedt a Magas-Tátra egész területére. Feltártuk a Furkota, Mlinica, Mengusfalvi, Batizfalvi, Felkai, Tarpataki és Zöldtavi völgyeket, utakat építvén a Poprádi, Békás, Hincói, Batizfalvi, Felkai, Hosszú, Tarpataki, Kőpataki, Zöld és Fehértavakhoz.

Ösvényeket építettünk számos csúcsra, így a Tengerszemcsúcsra, a Ferenc József csúcsra, Kis-Viszokára, Nagyszalóki csúcsra, Lomnici csúcsra, Vaskapúra, Grajnára, az Osztervára stb.

A völgyeket hágókon át utakkal kötöttük össze, s útjelzést végeztünk minden irányban.

Menedékházakat építettünk Csorbatónál (már akkor, mikor ezen gyönyörű vidéket alig néhány turista látogatta évenként), Poprádi tónál, Felkai völgyben, Tarpataki völgyben és Zöldtavi völgyben.

Csorbatótól Podbanszkoig lovagló ösvényt építettünk és megtettük a szükséges lépéseket a Tycha, Koprova, Szmrecsinyi, Hlinszka, Nefcer, Handel völgyek feltárására.

Számos utat, ösvényt építettünk a Bélai mészhavasokban.

Nagyban járultunk hozzá a tátrai viszonyok fejlesztéséhez, amikor a Klotild és Mária Terézia utakkal, az úgynevezett Turista-úttal kötöttük össze Csorbai-tavat Barlangligetével és amikor egy másik kocsitutat, a Migazzy-

utat építettük Ó-Tátrafüredről a Tarajkára, mert a vármegye kezelésébe átvett ezen utak mentén néhány évtized alatt új fürdő- és nyaralótelepek keletkeztek, úgy mint: Felső-Hági, Tátraszéplak, Tarpatakszálló, Tátralomnic és Matlárháza.

Százezreket költöttünk eddig ezen építési munkálatokra s hogy egyesületünknek tevékenysége nem múlt el nyomtalanul, igazolja a Tátrának évről-évre fokozódó turista- és idegenforgalma, igazolja azon körülmény is, hogy a külföldnek figyelve mindnagyobb mértékben irányul a Tátrára, amiben nagy segítségünkre van egyesületünk »Sziléziai osztálya«, mely közel 1000 külföldi tagot számlál s melynek egyik feladata a német turistákat a Tátrába terelni.

A Magas-Tátrának úthálózata azonban még nincsen befejezve. E téren még sok teendő vár a Magyarországi Kárpátegyesületre.

A meglévő utak némelyike csupán az első szükségletnek felelt meg; ezeknek kiszélesítése, javítása további feladatát képezi egyesületünknek.

A völgyeknek egyes részei, több fenhavasi tó, tengerszem, számos elragadó kilátást nyújtó hegycsúcs még megközelíthetetlen.

Az egyes völgyekbe az utakat a Turista-útról, mint legfőbb közlekedési vonalról építettük fölfelé, azonban ezen utak felső régiójukban nincsenek még egymással összekötve s a turisták, ha egyik völgyből a másikba akarnak jutni, előbb a Turista-útra kénytelenek leszállani.

A kirándulási centrumokon még nincsenek mindenütt turistaházak, melyekben a turisták éjjeli szállást és ellátást nyérhetnének.

A magasabb régiók látogatottabb helyein, egyes tavak partjain, hágók közelében vagy csúcsok alatt nincsenek még menedékkunyhók, melyekben a turisták az időjárás viszontagságai ellen menedéket találnának.

Az úthálózat kiegészítésére mindenek előtt egy »Felső Turista útnak« kiépítését vettük fel munkaprogramunkba, mely átlag 1500—1900 méter magasságban párhuzamosan haladna az alsó Turista-úttal a Zöldtótól a Kőpatakító—Zergeszálló—Felkaitó—Batizfalvitó—Poprádító irányában a Koprovavölgybe.

Ezen »Felső Turista út« egyrészt összekötné a Magas-Tátra déli lejtőinek völgyeit egymással, másrészt biztos bázisát képezné annak, hogy belőle kiágazólag egészítsük ki a felső régiók úthálózatát.

Az alsó és felső Turista utak közötti összeköttetést létesítenék azon utak, melyek most is az alsó Turista-útról a völgyekbe vezetnek és melyeknek csupán jókarban tartásáról, esetleg kiszélesítéséről kellene gondoskodnunk.

A Felső-Turista-út meglévő menedékházainak sorát a Kőpataki tónál, a Nagytarpataki völgyben, a Batizfalvi tónál, Podbanszko mellett, a Koprova völgyben és Tycha völgyben építendő kényelmes turistaházakkal kellene kiegészíteni, mely esetben ezen menedékházak a már meglévő Zöldtő melletti, Öttő melletti, Felkaitó melletti, Poprádító melletti turistaházakkal és a Zergeszállóval megszálló helyei volnának a turistáknak és elnémulnának azon gyakran hangoztatott és sok tekintetben jogosult panaszok, hogy a Tatra fürdő- és nyaralótelepein, melyek elsősorban állandó fürdővendégek elszállásolására rendezkednek be, turisták a nyári idényben nem kapnak, vagy csak nehezen kapnak egyszerű éjjeli szállást.

Ezen elvek alapján összeállított munkaprogramm a következő:

A) A Felső-Turista-út építési tervszövege.

I. szakasz.

1. Zöldtavi turistaház — Zöldtavi völgy eleje (készen van).
2. Zöldtavi völgy eleje — Forbergi szírtek.
3. Forbergi szírtek — Kismorgáshágó.
4. Kismorgáshágó — Kőpataki tó.
5. Kőpataki tó — Zergeszálló.
- 1-5. Zöldtavi turistaház — Zergeszálló közötti útrész 10,7 kilometer; építési költsége 6090 korona.

II. szakasz.

1. Zergeszálló — Tarpataki szálló (készen van).
2. Tarpataki szálló — Hilgermann kilátó (készen v.).
3. Hilgermann kilátó — Kecsekő.
4. Kecsekő — Nagyszalóki háromtó.
5. Háromtó — Nyirkosrét és Felkai tó.
- 1-5. Zergeszálló — Felkai tó közötti út hossza 8 kilometer; előírányzott összeg 2890 korona.

III. szakasz.

1. Felkai tó — Batizfalvi tó (szélesítve).
2. Batizfalvi tó — Oszterva.
3. Oszterva — Poprádi tó (szélesítve).

- 1—3. Felkai tó — Poprádi tó közötti útrész hossza 9,6 kilometer; költsége 5310 korona.

IV. szakasz.

1. Poprádi tó — Mlinica völgy.
 2. Mlinica völgy — Furkota völgy.
 3. Furkota völgy — Prednihandel völgy.
 4. Prednihandel völgy — Krivánrét.
 5. Krivánrét — Koprova völgy.
- 1—5. Poprádi tó — Koprova völgy közötti útszakasz hossza 14,4 kilometer; költsége 7130 korona.

Ezek alapján a Zöldtavi menedékház és Koprova völgy között építendő Felső-Turista-utnak hossza 42,7 kilom.; építési költsége (a hosszméter alapján kiszámított 21420 kor. + 10% mérnöki és vállalkozói díj) 23562 kor.

B) A sugárutak tervezete és költségvetése.

I.

1. Vaskapú — Homlokos.
 2. Fehértó — Kopahágó (készen van).
 3. Kopahágó — Bolondgerő.
 4. Bolondgerő — Szélesmező.
 5. Fehértó — Fehértócsúcs.
 6. Zöldtó — Vöröstó — Fehértócsúcs.
 7. Zöldtó — Nagypapyrusvölgy — Zöldtavi horhos.
 8. Zöldtó — Zöldtavi csúcs.
 9. Zöldtó — Lomnici csúcs a német létrán.
 10. Fehérfal — Matlárháza (Jánosforrásig szélesítve).
 11. Fehérfal — Nagymorgás.
- 1—11. Vaskapú — Nagymorgás közötti utak hossza 17,80 kilometer, költsége 6391 kor.

II.

12. Kismorgáshágó — Nagymorgás.
 13. Kismorgáshágó — Matlárháza felé.
 14. Kismorgáshágó — Késmárki csúcs.
- 12—14. Kismorgáshágó — Késmárki csúcs közötti utak hossza 4,9 kilometer, költsége 1925 kor.

III.

15. Kőpataki tó — Hunfalvi csúcs.
 16. Kőpataki tó — Lomnici gerinc és csúcs.
 17. Kőpataki tó — Tátralomnic és Matlárháza felé.
- 15—17. Kőpataki tó — Tátralomnic, Matlárháza közötti utak hossza 7,1 kilometer; költsége 3113 kor.

IV.

- 18. Zergeszálló (Lépcsőke) — Lomnici gerinc.
- 19. Öttó — Zöldtavi horhos.
- 20. Öttó — Jégvölgyi csúcs.
- 21. Tarpataki szálló — dr. Weisz utig.
- 22. Királyorr — Szalóki csúcs.
- 23. Háromtócsa — Királyorr.
- 24. Háromtócsa — Blázy völgybe.
- 25. Háromtócsa — Tátrafüred.
- 26. Háromtócsa — Tátraszéplak.
- 18—26. Zergeszálló — Tátraszéplak közötti utak hossza
15,5 kilometer; költsége 7128 korona.

V.

- 27. Felkai tó — Virágoskert — Hosszú tó (szélesítése).
- 28. Virágoskert — Ferenc József csúcs.
- 29. Virágoskert — Bibircs.
- 30. Lengyelnyereg — Kis-Viszoka (az út szélesítése).
- 27—30. Felkai tó — Kis-Viszoka közötti utak hossza 6,4
kilometer; költsége 2607 korona.

VI.

- 31. Batizfalvi tó — Ferenc József csúcs.
- 32. Batizfalvi tó — Felső-Hagi.
- 33. Riegel (1799 M.) — Felső-Hagi.
- 34. Oszterva — Felső-Hagi felé (Rausch, szélesítve).
- 35. Stadlórét — Poprádi tó.
- 31—35. Batizfalvi tó — Poprádi tó közötti utak hossza
19,7 kilometer; költsége 8712 korona.

VII.

- 36. Trigán — Pátriakúp.
- 37. Poprádi tó — Hincótó — Vadorzó.
- 38. Hincótó — Koprovahágó — Koprova völgy.
- 39. Koprovahágó — Koprovacsúcs.
- 36—39. Trigán — Koprovacsúcs közötti utak hossza 12,9
kilometer; költsége 4510 korona.

VIII.

- 40. Koprovavölgy — Tychahágó.
- 41. Zawory hágó — Valentkova.
- 42. Valentkova — ösvény a déli lejtőn.
- 43. Koprovavölgyi szekérút és lovagló ösvény a
Szmrecsini tavakhoz (Chalubinszky hágó).

- 40—43. Koprovavölgy — Chalubinszky hágó közötti utak hossza 11 kilometer; költsége 9204 korona.

IX.

44. Mlinicarét (felső) — Szentiványi tó — Lorenhágó — Wahlenberg tó.
 45. Wahlenberg tó — Furkotahágó — Terjanszki tó.
 46. Furkotavölgy — Wahlenberg tó.
 44—46. Mlinicarét — Wahlenberg tó közötti utak hossza 13,4 kilometer; költsége 5544 korona.

X.

47. Handelsvölgy — Kriváni Zöldtó.
 48. Handelsvölgy — Kriváncsúcs.
 49. Krivánról — Prehíba.
 47—49. Handelsvölgy — Prehíba közötti utak hossza 4,5 kilometer; költsége 1982 korona.

XI.

50. Koprovavölgyből a Tychahágón át a Tychavölgybe gyalogösvény.
 51. Ösvény Csorbató-Podbanszkói úttól Palenicán át a Koprovavölgybe.
 52. Tycha és Koprova összefolyásától ösvény a Krizsnára.
 53. Gyalogösvény a Temne-Szmrecsini tótól a Mjedzane csúcsra, továbbá a Tychavölgyből a Lilijovehágóra és ugyancsak a Tychavölgyből a Kondrácka-csúcsra vezető gyalogösvények.
 54. Lilijove hágóról — Goricskova hágóra.
 55. Tychavölgyi szekérút és gyalogösvény a Tomanova hágóra.
 56. Podbanszkó-Kotlován át Bysztrára.
 50—56. Koprovavölgy — Bysztra közötti utak hossza 36,2 kilometer; költsége 33.565 korona.
 A sugárutak hálózatának hossza 149 kilometer, építési költsége 84.680 korona.
 Nagyobb menedékházak volnának építendőek:
 Kőpataki tónál,
 Nagytarpataki völgyben,
 a Koprova völgyben,
 Podbanszkó mellett,
 Tycha-Jávorfal mellett
 és Batizfalvi tónál;
 építési költségek kitenne körülbelül 48.000 koronát.

Kisebb menedékházak építendők:

Vaskapunál,
Szélesmezőn,
Kistarpataki Tüzelőkőnél,
Mózesforrásnál,
Szalóki háromtónál,
Királyornál,
Hunfalvi nyergen,
Hincói tónál,
Szentiványi tónál,
Wahlenberg tónál,
Kriván alatti Zöldtónál,
Kriván-Prehibán,
Kriván-Kolibaréten,
Nagy-Szmrecsini tónál
és Tychavölgy alsó részén;

ezen menedékkunyhóknak építési költsége megfogja közelíteni a 20.000 koronát.

Az építendő Felső-Turista-útnak és sugárutaknak, tehát a Magas-Tátra déli lejtőin még kiépítendő egész úthálózatnak hossza 1917 kilométer, építési költsége pedig 108.240 korona.

A menedékházak és menedékkunyhók építési költsége 68.000 korona levén, a Magas-Tátra feltárására még 176.240 korona fordítandó.

A Magyarországi Kárpátgyesület, mely eddig a Tátrában 205 kilométer hosszúságban új utakat épített, illetve a meglévő utak és ösvények helyreállítására teteemes összeget fordított, be akarja fejezni munkaprogramját a Tátra területén.

Minthogy azonban a Magyarországi Kárpátgyesületnek, mint országos egyesületnek anyagi erői nagyki-terjedésű munkákra miatt sokfelé vannak igénybe véve, a tagsági díjakból évenként befolyó összegnek csak egy részét lehet a Tátra érdekében felhasználnunk; minthogy ezenkívül a Tátra útjainak fenntartására évről-évre nagyobb összegeket kell fordítanunk, azért aránylag csekély anyagi erők állanak rendelkezésünkre az úthálózat további fejlesztésére, menedékházak építésére.

Minthogy a Tátra mielőbbi feltárása turisztikai, idegenforgalmi, tehát közgazdasági érdeknek követelménye, azért a Tátrakérdés helyes megoldásának egyik föltétele, hogy egyrészt a Tátra kincstári területén szükséges utak és menedékházak a kincstár által építtessenek, másrészt, hogy a Magyarországi Kárpátgyesület a Tátra

teljes feltárására irányuló akciójában a kormány: kereskedelmi és földmívelési kormány részéről évi anyagi támogatásban is részesíttessék.

Egyben bátorkodunk a magas kormánynak figyelmét a »Tátra-körút« kiépítésének fontos és szükséges voltára irányítani.

A Tátra déli lejtőin kényelmes kocsiót köti össze Csorbatavat Felső-Hagin, Tátraszéplakon, Új- és Ó-Tátrafüreden, Tátralomnicon és Matlárházán keresztül Barlangligettel. Ugyancsak kényelmes kocsiót vezet Barlangligetről Zdjáron, Podspadin és Javorinán át a Bialka határszéli hídig; innen pedig Lysapolánán át Zakopanéba, a lengyel fürdő- és nyaralóközönség gócpontjába.

A Tátra-körútnak háromnegyedrésze készen van tehát. Teljes befejezést nyerne e körút, ha a Magyarországi Kárpátegyesület által Csorbatótól Pod-Banszkoig épített lovaglőösvény kocsióttá szélesíttetnék ki, ha a Tychavölgyben, a kincstár területén a Tomanova hágóra, mely egyúttal országhatár is, a kincstár által, a Tomanova hágóról pedig a Koscieliskó völgyön át Zakopaneig a lengyel kormány által kocsiót építtetnék ki, esetleg a meglévő erdei szekérutak kocsióttá szélesíttetnék ki.

E körút teljes kiépítésének közgazdasági fontosságát külön indokolni fölöslegesnek tartjuk; e helyütt csupán azon meggyőződésünknek adunk kifejezést, hogy e terv megvalósulása révén új nyaralótelepek fognak keletkezni a természeti szépségekben bővelkedő Tychavölgyben, hogy tehát a Tátra lipői része is bele fog vonatni a hasznosítás szférájába s hogy a lengyel turisták és fürdővendégek nyugat felől is — s főleg nyugat felől — a közel fekvő Zakopanéból a Tátra déli lejtőinek fürdő- és nyaralótelepeire fognak tereltetni.

*

Observatorium a Nagyszalóki csúcson.

A Magyarországi Kárpátegyesületnek régi terve egy meteorológiai állomásnak a Nagyszalóki csúcson való létesítése. Ezt az eszmét pendítette meg egyesületünk az 1904. évben a magyar kormányhoz a Magas-Tátra fejlesztése érdekében intézett emlékiratában, melyben erre vonatkozólag következők foglaltatnak: »A köznapi élet gyakorlati szükségsein túlmenve azon eszményszerű concepcio, mint millennáris alkotás, mely szerint a középén domináló Nagyszalóki csúcsra a Pilatus, Rigi, Gaisberg stb. mintájára egy fogaskerekű vasút vezetnék, fent aztán a tudomány szolgálatára meteorológiai observatorium s egyszersmind egy nagy szálló létesíttetnék, melyben a

felránduló közönség az éjet töltve, napfelkeltekor élvezhetné a magyar alpesi világ panorámáját.

Mindezen intézkemenyek önként érthetőleg csakis állami erővel lennének megvalósíthatók; de egyszer megvalósítva, örök időkre hirdetnék a magyar állam öntudatos haladását, mely míg egyrészt a multnak adózik kegyelettel, ugyanakkor újabb ezredévre szóló alkotásoknak veti meg alapját.*

Régen felismert és tényekkel beigazolt meteorológiai igazság, hogy a felső légrétegek tünetényei sokkal nagyobb mértékben és sokkal nagyobb területen befolyásolják az időjárást, mint azok, melyek az alsó légrétegekben észlelhetők.

Minthogy a felső légrétegek meteorológiai és klimatikus viszonyairól csupán a tetemes magasságban állandóan végzett szakszerű észleletek alapján szerezhetünk tudomást, azért a kulturállamok mindegyike hegyvidékének valamely exponált csúcsán létesített meteorológiai obszervatóriumot, hogy a maga részéről kiegészítse a hegyi megfigyelések sorozatát, hogy a maga részéről hozzájáruljon a közhasznú tudomány fejlesztéséhez.

A németek Wendelsteinra (1728 M.), a svajciak a Säntisre (2504 M.), az osztrákok a Sonnblickre (3106 M.), a Hockobir-ra (2017 M.), az olaszok a Monte-Cimonere (2168 M.), az Aetnára, a portugallok a Sierra-Estrellára (1441 M.), az angolok a Ben-Nevisre (1434 M.), a franciák a Montblancra (4810 M.) és számos más csúcsra, az amerikaiak a Mistin (5850 M.), a Charchanin (5080 M.), a Pikes-Peaken (4308 M.) építettek meteorológiai obszervatóriumokat.

Hazánkban e téren sajnos még semmi sem történt, pedig a Tátra topografiai viszonyai praedestinálják Nagyszalóki csúcsát, hogy a tudomány érdekeit szolgálja.

Az Északi-, Keleti- és Feketeteügerig dominál Közép-Európában e hegycsoport, melynek átlagos relatív magassága meghaladja a 2000 metert s e tekintetben felülmúlja a legtöbb külföldi hegyi obszervatóriumot, melyek, mint például a Sonnblické, csak 1700 méterrel, a Ben-Nevisé csupán 1434 meterrel emelkednek a környező vidék fölé.

E mellett a Nagyszalóki csúcs délfelől 2473 meter abs. magasságig emelkedik, éjszaki meredek sziklafala tövén pedig a Tarpataki völgy tátong s exponált helyzetét nem hátráltatják a Lomnici, a Jégvölgyi és a Ferenc József csúcsok, melyek, mint horizontjának izolált pontjai, bár magasabbak, nem módosíthatják a légáramlati viszonyokat.

E topografiai viszonyoknak a meteorologia szempontjából mérlegelt értékét már régen felismerték a külföldön. Így Hann, a bécsi meteorológiai intézet igazgatójának szavai szerint: »A keleti határobservatorium létesítésével a légnyomási viszonyokat és hőmérsékleti változásokat a Pic du Midi-től a Magas-Tátraig lehetne követnünk. A Tátra-csúcsok elszigetelt és kelet felé előre nyomult fekvésüknél fogva sok újat és érdekeset fognának napvilágra hozni s nagy érdeklődéssel nézhetni az ott történő megfigyelések elé; a tudomány e vállalat elősegítőinek nagy köszönettel fog tartozni.«

Tudósaink közül első sorban Hegyfoki Kabos és Konkoly Thege Miklós karolták fel lelkesen ez eszmét s foglalkozott vele a Magyar Tudományos Akadémia, a Természettudományi Társulat is. Minden tényező hangoztatja a Nagyszalóki csúcs megfigyelő állomásának szükséges voltát, s a Magyarországi Kárpátegyesület megtette megvalósítására az első lépést, amennyiben utat épített a csúcsra, mely négyötöd részében már el is készült.

Illetékes helyről eddig tett nyilatkozatok értelmében az országos központi meteorológiai intézet gondoskodnék az observatoriumnak műszerekkel való felszereléséről és a műszerek jókarbantartásáról és ellenőrzéséről; az observatórnak fizetéséhez pedig a Magyar Tudományos Akadémia, az országos központi meteorológiai intézet és a Természettudományi Társulat évi tetemes összegekkel járulnának hozzá.

Jól tudjuk, hogy a millenniumi ünnepélyek alkalmából a kormány elé terjesztett nagy koncepcioju terv jelenlegi közgazdasági viszonyaink mellett nem valósítható meg, de nézetünk szerint megvalósítható szerényebb alakban az állam és társadalom közös erejével úgy, hogy turistaház és megfigyelő állomás egy épületben egyesítenék.

Megvalósíthatná a Magyarországi Kárpátegyesület a Magyar Tud. Akadémia, az országos meteorológiai intézet, a Természettudományi Társulat és egyeseknek támogatásával, ha a magas kormány legalább két éven keresztül 10—10.000 korona segélyben részesítené egyesületünket.

A legmelegebben ajánljuk ez ügyet Nagyméltóságodnak figyelmébe és pártfogásába, mert óhajtott megoldása nemcsak az időjelzés szempontjából fontos hazánkra mint mezőgazdasági országra nézve, hanem mert megoldását követeli a magyar államnak tekintélye, hogy miink is megfeleljünk azon morális kötelezettségnek, melyet

minden kulturállam a tudománynyal szemben önként elvállalt.

*

A tanuló ifjúságnak tanulmányi kirándulásai és utazásai céltudatos szervezésével, avatott vezetésével gazdag és jótékony forrásait nyitjuk meg a test és lélek harmonikus képzésére törekvő nevelésnek.

Deákszallók
a Tátrában.

Ki kell vezetni az ifjúságot a szabad természetbe és a létért, de a magasabb eszményekért is küzdő életbe, hogy ismerje meg a természet örök törvényeit, csodálja áhitattal annak fenségét, hogy lássa a maga valóságában az emberiség küzdelmeit, a szellemi ragyogó vívmányait, tanulja megbecsülni a munkát, szeretni a hazát és gazdagodjék szíve nemes indulatokkal.

E tekintetben kiváló szolgálatot tehet a Magas-Tátra hegyvidéke.

Jellegzetes növény- és állatvilága, sajátos, másutt fel nem található közet- és ásványviszonyai új irányban tágitják az ifjúság természettudományi ismeretkörét; ritka szépségei bensővé teszik a természet iránti szeretetét; a félszigeti környezet csodálattal és áhitattal tölti el fogékony lelkét; a hegymászással járó megerőltetés az ózondús levegőben edzi testét, szoktatja az akadályok leküzdésére, fokozza akaraterjét és növeli honfiúi érzületét azon büszke tudatban, hogy e gyönyörű hegyvidék hazánk területéhez tartozik.

Ezen gazdag nevelési eszközöket, sajnos, tanintézetünk nem igen veszik igénybe s dacára annak, hogy a Magas-Tátra Csorbató és Lomnic felől, tehát két irányban vasúton könnyen megközelíthető, a magyar tanuló ifjúság — egynémely szepességi tanintézet kivételével — alig keresi fel fenhavasi hegyvidékünket.

Ennek okát a szállásviszonyokban, abban kell keresnünk, hogy bár tizenegy fürdő- és nyaralótelep van a Tátra területén, azokban nagyobb számú deákcsoport csak ritkán kaphat éjjeli szállást.

Ezen akadály el volna hárítható, ha úgy Csorbatónál mint Tátralomnicon, az állam területén egy-egy deákszálló létesítenék; mindkét helyen azért, mert e nyaraló telepek gócpontjai számos kirándulásnak és végpontjai egy-egy vasúti vonalnak. Ezen deákszallók a célnak megfelelnek, ha csupán egy-két 40—50 egyszerű ágy befogadására szolgáló hálóteremből állanak.

A Magyarországi Kárpátegyesület ez irányú kérényét még 1901. évben intézte a magas tanügyi kormányhoz,

melytől 1902. évi jun. 17-én 36941. sz. a. kelt leíratban azt az értesítést kaptuk, hogy a földmívelési miniszteriumnak 1902. évi máj. 22-én 16920. számú átíratára értelmében a kért deákszállók a kincstár tulajdonában levő gyógyfürdő és nyaralótelepeken az általunk ajánlott egyszerű alakban létesíttetni fognak.

A deákszállók ügyét bátorkodunk ismételten ez alkalommal is a kormánynak figyelmébe ajánlani s ajánljuk nemcsak nevelési fontossága, de idegenforgalmi jelentősége miatt is, mert a Tátrában megfordult minden ifjú családja körében apostolává válik e hegyvidéknek.

*

Egyesületi
muzeum.

A Magyarországi Kárpátegyesület fennállásának már harmadik évében elhatározta egy egyesületi muzeumnak, egy oly közhasznú intézetnek létesítését, mely különösen a Magas-Tátra gazdag kincstárából lehozott tárgyak rendszeres és állandó kiállítása által egyrészt további kutatásokra és tanulmányozásra ösztönöz, másrészt nemcsak élvezetet nyújt, midőn könnyen hozzáférhető gyűjteményekben megismerteti a szemlélővel mind azt, amit kirándulásai alkalmával a turista és tudós látott és tapasztalt.

Egyesületünk vezető tényezőinek buzgólkodása, a magyar társadalom áldozatkészsége otthont emelt kulturális törekvéseinknek és 1886. évi aug. 21-én rendezett ünnepélyen avattuk fel Poprádon muzeumunk emeletes épületét.

Hogy muzeumunk közszükségletet elégített ki, igazolja azon tény, hogy eddig gazdag könyvtárunkon kívül muzeumi tárgyait számát önerőből 30.000 re sikerült emelnünk.

A gazdag gyűjtemények befogadására és rendszeres elhelyezésére azonban az utolsó években a régi épület szűknek, elégtelennek bizonyult. A régi épületnek kibővítéséről kellett tehát gondoskodnunk.

A tanügyi kormányhoz fordultunk államsegélyért. A kormány méltányolván muzeumunknak kulturális misszióját, nagylelkűen 22.000 korona beruházási államsegélyt bocsátott rendelkezésünkre, melynek felhasználásával 1905. és 1906. években kibővítettük a régi épületet és kilenc nagy teremben helyezhettük el a muzeumnak mineralogiai, geológiai, zoológiai, botanikai, őskori, etnográfiai, történelmi és turisztikai gyűjteményeit, valamint egyesületünknek gazdag könyvtárát is.

A magas tanügyi kormánynak ezen nagylelkű támo-

gátásával biztosítva lévén muzeumunknak további fejlesztése, a Magyarországi Kárpát Egyesület fontos kötelességének fogja ismerni, hogy a muzeumot kül- és belterjedelmileg tovább gyarapítsa, hogy az összes tárgyakról részletes katalogust állítson össze s ezt nyomtatásban is közreadja.

Hálaérzettel az eddigi támogatásért, csupán azt bátorkodunk Nagyméltóságodtól kérni, hogy az állami felügyelet alatt álló muzeumunkat mint eddig, úgy a jövőben is évi segélyben részesíteni, természetrajzi gyűjteményeket állami letétként muzeumunkban elhelyezni, ilyen állami letétek útján képtárunkat is gyarapítani és ha katalogusunk elkészül, azt az országos muzeum szak tudósai által felülvizsgálatni kegyeskedjék.

*

A Magyarországi Kárpát Egyesületnek mint országos egyesületnek működési tere hazánk számos, természeti szépségekkel megáldott vidékére terjed ki. Aggteleki
barlang.

Számos feladatai közül legyen szabad ez alkalommal még egyre utalnunk.

A természeti szépségekben oly gazdag hazánkban egyik kiváló kincse s a Magas-Tátra mellett legnagyobb természeti nevezetessége a Baradiai vagy Aggteleki barlang.

Európának legnagyobb barlangja s a világ összes cseppkőbarlangjai között csupán a Mammuth barlang múlja felül.

Egész hossza 8480·90 meter, melyből 5797·25 meter a főágra, a tulajdonképeni földalatti folyómederre, 2683·67 meter pedig a mellékágakra esik.

Nagyméretű termei, folyósói, sikátorai a stalagtitok és stalagmitok változatos alakú, bámulatos formájú alkotásaival, a falakat díszítő cseppkőképződményekkel, ötven meter magasságig is emelkedő hegycsúcsaikkal csodálattal töltik el a szemlélőt azon természeti erők iránt, melyek évezredes munkában e földalatti világot alkották.

A paleolit vagyis régi kőkorszakban emberek lakták; a barlangi medve csontjaival, agyagcserepekkel, paleolitikus kő- és csontszerszámokkal együtt emberi csontvázakat, valamint új kőkorszakbeli csont- és agyagszerszámokat találtak benne.

Ezen természeti szépségeivel és praehisztorikus jelle gével az Aggteleki barlang ép úgy fontos közgazdasági tényezőjévé válhatnék hazánkban, mint az Adelsbergi barlang Ausztriának.

A barlang az aggteleki közbirtokosságnak 54 birtokrészre oszló tulajdonát képezi.

1880. évig az aggteleki vendéglősök bérelték, kik míg egyrészt mit sem tettek a barlangnak hozzáférhetővé és járhatóvá tétele érdekében, másrészt a barlangnak fáklyafénnyel való világításával — koromlerakódás miatt — sokat ártottak a cseppkőképződmények szépségeinek.

A Magyarországi Kárpátegyesület 1881. évben vette bérbe a barlangot s 1896. évben örökbérleti szerződést kötött a közbirtokossággal.

Első teendője volt a barlang gondozásával megbízott Keleti Kárpátok osztályának, hogy megváltoztassa a régi világítási rendszert, hogy a barlangot utak és hidak építése által járhatóvá tegye s hogy megfelelő vezetésről gondoskodjék.

1886. évben felmértük a barlangot és 1890 évben új bejáratot törettünk a barlangba, mely lehetővé teszi, hogy a barlang most egész hosszában 4—5 óra alatt bejárható, mire elébb 10—12 óra kellett.

Ezen és egyéb, a barlang járhatóvá tételére szükséges munkálatokra egyesületünk 20.320 koronát fordított. Az 54 birtokrészből eddig 28.82 részt sikerült megszerezni. A többi 25.18 birtokrésznek megszerzése azonban a birtokosoknak ellenzése miatt eddig nem volt lehetséges.

1881—1890-ig 300—400 látogatója volt a barlangnak, ezután 700—800-ra s 1900. évben 1063-ra emelkedett a turisták száma. (Az Adelsbergi barlangot évenként átlag 20.000 idegen látogatja.)

Azóta állandóan ezer körül maradt a látogatók száma s ezen számot a rossz közlekedési viszonyok miatt, azért nem lehetett tovább emelni, mert a barlang Tornallya, Pelsőc vagy Sziu vasúti állomásokról csak 1—2 órás kocsin érhető el.

Hozzájárul ehhez azon körülmény, hogy egyesületünk által a barlang régi bejáratánál épített egyszerű turistaház a vendégek elszállásolása és ellátása tekintetében nem felel meg többé a jogos igényeknek.

A barlangnak gyertya- és magneziumfénnyel való kivilágítása sem felel meg a követelményeknek, mert a fénynek csekély köre és intenzitása illetve rövid tartama mellett a termék nagyszerű pompája kétségkívül nem érvényesülhet.

Csupán a villamos szénfény elégíthetné ki az igényeket.

Kíváncsú volt, hogy egy szakképzett bányász mint állandó felügyelő alkalmaztassék, ki a bar-

langban szükséges építési, robbantási és feltárási munkálatokat vezetné s a barlangnak felkutatott új részeit felmérné.

Hogy az Aggteleki barlang mint nagyfontosságú közgazdasági tényező az idegenforgalom révén kellőleg kihasználtság, a kormánynak akciójára és oly befektetésekre volna szükség, melyek túlszárnyalják egyesületünknek társadalmi úton összegyűjtött anyagi erőit.

A barlang viszonyai fejlesztésének egyik föltétele, hogy mint a Magas-Tátra, úgy ez is nemzeti kincsnek deklaráltassék s a kisajátítási törvény a barlangra is kiterjesztessék;

hogy a barlangban villamos világítás berendeztessék;

hogy a barlang bejáratánál nagyobb turistaközönség igényeinek megfelelő szálló emeltessék s egyesületünknek turistaháza deákszállóvá alakíttassék át;

hogy a barlangnál állandó és szakképzett felügyelő alkalmaztassék;

hogy egyesületünk a szükséges nagyszabású belső munkálatok végzésére a kormány részéről anyagi támogatásban részesíttessék és

hogy a bel- és külföld figyelme nagymérvű reklám, hírlapi és irodalmi ismertetés útján Európa és hazánk ezen páratlanul fenséges természeti nevezetességére irányíttassék.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Kegyelmes Urunk!

A Magyarországi Kárpátgyesület kötelességének ismerte, hogy a nagyméltóságú kormánynak figyelmét oly célokra és feladatokra irányítsa, melyek egyrészt országos érdekeket szolgálnak, másrészt a környező megyék speciális érdekeit is, mert az állam erkölcsi és anyagi erejének érvényesülése az általunk jelzett munkatéren dúsan meghozza kamatait az állam javára, eddig nem remélt kiterjedésű hasznosítási tért nyitván azon nemzeti kincsnek, mely a magyar föld legszebb része természeti szépségeiben rejlik, mert számos keresetforrást nyit a felvidék lakosságának, melyet mostoha sorsa kivándorlásra kényszerít s mert e mellett új munkára, új küzdelemre fogja serkenteni azon ethikai erőket is, melyeket a Magyarországi Kárpátgyesület immár 33 esztendő óta közhasznú, hazafias érdekek szolgálatába állít.

Ezen célok az államhatalom működésének legkülönbözőbb ágait érintik, ezen feladatok különböző tárcák keretében lesznek megvalósítandók.

Azon hitben, hogy a legönzетlenebb törekvés, a legbensőbb hazafias érzület sugalta eszméink megérdemelt méltatásban részesülnek, vagyunk a Magyarországi Kárpát-egyesületnek képviselőjében

Iglón, 1907 évi január hóban

legmélyebb tisztelettel Nagyméltóságodnak alázatos
szolgái:

Fischer Miklós,

a Magyarországi Kárpát-
egyesületnek ügyvivő alelnöke.

ifj. Salamon Géza,

a Magyarországi Kárpát-
egyesületnek elnöke.

Vándorlás a túróci hegyekben.

Irta: Siegmeth Károly.

A Vág hullámai Suttó mellett ömlenek ki a Hradiszko-szorosból. A Nagy-Fátra szikláival folytatott harcot győzedelmesen befejezték. De csak rövid ideig tart a béke, mert csakhamar újra harcba kell bocsátkoznia a Vágnak egy sokkal hatalmasabb ellenféllel: a Kis-Fátra gránitjai elállják a Vág nyugodt lefolyását és arra kényszerítik, hogy elárassza a túróci medencét és tavat alkosson.

A monda szerint a quadoknak nagy királya, Trudin, aki Tutruth néven is szerepel, vezette le a vizeket, megalkotván a túróci medencének áldott virányait. Emberi kéz sohasem készült volna el ezzel az óriási munkával; évezredek át folyt a hullámoknak hatalmas birkózása a gránitsziklakkal és mint mindég, most is s itt is a víz maradt a győztes: kemény harc után a Vág utat tört magának a Sztrecsno-szoroson keresztül és szárazzá tette a túróci mezőséget.

A túróci medence egy hosszan elnyúló elipsist alkot, a melynek hosszabb tengelye délről észak felé nyúlik; északkelet felé a sokkal kisebb turáni medence csatlakozik hozzá. A medencének északi részét keresztül szeli a Vág, míg a Túróc a medence egész hosszában, délről észak felé keresztül folyik, hogy azután Ruttká mellett a Vágba szakadjon. Keleten emelkedik a *Nagy-Fátra*, a melynek főképen délről észak felé húzódó főgerince egyrészt a Túróc, másrészt a Lubochnanka és Bisztrica között vízválasztót alkot.

A körmöcbányai és besztercebányai hegységekhez csatlakozva a főgerinc a Szmrekovica-ig (1415 M.) és a Szmrekov-ig (1441 M.) megtartja az északi irányt; itt a Kralova Sztudnja-n (1326 M.) át a Krizsna (1575 M.) felé keletnek fordul, leereszkedvén a hasonlónevű nyereggyal (1010 M) bíró Sztürec (1069 M.) és a Zwolen-csúccsal (1403 M.) ékeskedő Szoliszko-havashoz a koritnicai völgy felé.

A Krizsnától egy főgerinc az Osztredek (1591 M.)

Szuchivrch (1551 M.) csúcsokon át a Ploszka havashoz (1533 M.) vonul; itt két a Lubochna-völgyet határoló ágra szakad: a *nyugoti ág* a Javorina (1330 M.), Stefanova (1295 M.), Jarabinán (1314 M.) át a Klak-hoz (1395 M.) vezet s innen a Kopa (1181 M.) és Szokol (922 M.) magaslatokkal a Vág völgyébe ereszkedik. A *keleti ág* észak-keleti irányban vonul a Cserni Kamen (1481 M.), Kracskov (1397 M.), Rakitov (1568 M.), csúcsokon át a Siprun-ig (1445 M.) és a Tlsztahora (1211 M.) és Pleska (1081 M.) magaslatokkal szintén a Vág völgyébe ereszkedik le. Ez a hegyhát vízválasztója a Lubochnának és a Revucának.

A főgerinc nyugoti ágától, a völgyrendszereknek megfelelőleg több oldalgerinc húzódik észak-nyugatnak, a túróci medence felé. A Szmrekovtól kiinduló hegyhát csakhamar két, a Blatnica-völgyet határoló ágra szakad. Az egyik Blatnicától délre a Drjenek-en (1268 M.) át a Zahori-ra (638 M.) vezet; a másik a Kopa (1344 M.) és Osztrivrch (1264 M.) csúcsokkal a hátán a Gágyér völgy déli részében a tömör Tlszta-val (1406 M.) végződik. Egy rövidebb hegyhát a Gágyér völgy két forráspataka közé, a Dedosova- és a Hubnavölgy közé szorul, jelezve a Szkálna (1295 M.) és a Priszlopgrun (1047 M.) által.

A Dedosova-Gágyér völgy és a Nezpálvölgy közötti vízválasztót a Szuchivrch-től elágazó és a Bielaszkala (1391 M.), Plava (1168 M.), Dedosova (1058 M.) csúcsokon át a Cservenaszkalához (1164 M.) vonuló hegyhát alkotja. A Nezpál- és a Béla-völgy között egy a Ploszka havastól elágazó hegyhát húzódik, a melyen a Borisov (1512 M.), a Prierastyn (1109 M.) és a Hroskova (1044 M.) emelkednek.

Innen éjszak felé ezek az elágazó hegyhátak folyton rövidebbekké lesznek; ilyenek: a Lisec-hegyhát (1367 M.), a Jarabinától elágazó Kantor-hegyhát a Kantor (1116 M.) és Lisenec (1042 M.) csúcsokkal, a Klaktól elágazó Preloznica-hegyhát (1085 M.) és végül a Brozavrch (1121 M.) és Benkovo (1044 M.) magaslatokon keresztül vonuló hegyhát.

Észak-nyugaton Szklabinától kezdve a Revucáig a Lubochnavölgy gránittömege terül el; a Revucán túl az Alacsony-Tátra gránittömegének nyugoti része csatlakozik hozzá és ettől délnyugat felé a permikus óhegység ágazik el.

Ezt a törzshegységet a Nagy-Fátra nagykiterjedésű mészhegységei veszik körül. Ezekben sorban feltalálhatók a permquarzit, a felső triaszt jellemző mészkövek és

dolomitok, keupermárgák, a liasz gresteni rétegei, jura- és krétamész, eocen nummulitmész és szulyói konglomeratok.

Igen jellemzően alakul ki ez a sorrend a Cserni-Kamenen,* a Ploszka-havastól nyugatra és világosan felismerhető a Lubochna völgy gránitjaitól a Cserni Kamen csúcson levő Chocsdolomitokig.

A Klak-on a triaszdolomit tűnik elő, míg a többi főcsúcsoknál az újabbkori mészkövek és dolomitok a túlnyomóak. Magán a gerincen a gránitok csak a Klak és a Jarabina között fordulnak elő. A Túróc és a Vág völgykötányaiban harmadkori homokkövek találhatók.

A medence északi részében emelkedik a *Kis-Fátra*, amely északkeleten az árvai Magurával függ össze és fokozatosan a Kis- (1226 M.) és Nagy-Roszudec (1606 M.), a Stoh (1608 M.) és Hleb (1644 M.) csúcsokkal ezen csoport legmagasabb csúcsáig, a Kis-Krivánig (1711 M.) emelkedik. Nagy ívben vonul azután innen a főgerinc a Fáttra-Kriván (1669 M.), a Szuchi (1468 M.), és Janosina (1022 M.) csúcsokon át a Sztrecsno-szorosig.

Ezen hegység déli részét, az Árvától a Sztrecsno-szorosig, egy gránittömeg alkotja, melyhez azonban csak a főgerinc előhegyei tartoznak. Észak felé a gránitok elé sorszerint települnek: permquarzitok, felső triaszbeli mészkövek és dolomitok, tarka keuperek, rhäti- és gresteni rétegek és liasz foltosmárگا, felső jurakori mészkövek és Tithon, neocom foltosmárگا és szarúköves mész, Chocsdolomitok, szulyói konglomeratok, felső eocen- és oligocen homokkövek és palák.

Délre a gránit elé neocom-márgák és Chocs-dolomitok csak a Hradisko-szoros kijáratánál és csekély kiterjedésben Szucsán-tól északra települnek.

A permhomokkövek a Fáttra-Kriván alján találhatók, ezekhez északon triaszbeli mészkövek és dolomitok csatlakoznak, míg délen a csúcs alatt néhány méternyire már a gránit tör elő.**

A Kis-Kriván ormát felső triaszbeli mészkövek és dolomitok alkotják. A déli lejtőn a gránitok és az orombeli kőzetek közül keskeny sávban permhomokkövek törnek elő, míg az északi lejtőn tarka keuper- és kösseni rétegek találhatók. Ugyanolyan képződményű a Hleb és a Szuchi, azzal a különbséggel, hogy az éjszaki lejtőn a triasz-mészkövek folytatódnak és gránitok is találhatók.

* Lásd Uhlig Viktor: »Bau und Bild der Karpathen«, pag. 763.

** Uhlig Viktor: »Beiträge zur Geologie des Fáttra-Kriván Gebirges.«

A Stoh ormát tithonikus szarúköves mészkövek alkotják, ezeket délen liasz- és jurakori foltos márgák fedik, míg északon az orombeli kőzetet neocom-foltos márgák borítják. Ezen foltos márgák közül kiemelkednek a Nagy- és Kis-Roszudec fantasztikusan felépített chocs-dolomit-szikláit.

A Sztrecsno-szoros sem topografiai, sem geológiai tekintetben nem képez határt; a Kis-Fátra s ennek gránitjai a szoroson túl is tovább húzódnak. S ez természetes is, mert a Sztrecsno-szoros, amint ezt már említettük, egy sokkal későbbben történt áttörés folytán keletkezett.

A *Kis-Fátra*, a Túróc és a Rajcsanka vízválasztója, a túróci medencét annak nyugoti részén határolva nagy ívezetben délfelé húzódik. A főgerinc a Sztrecsno-szorosnál kezdődik a Grunj (1116 M.) orommal és az Uplaz (1304 M.) és Mincsól (1364 M.) csúcsokon át ezen hegység legmagasabb pontjáig, a Velka-Luka-ig (1477 M.) húzódik. A Velka-Lukától délre emelkedik a Veternje (1438 M.).

Tovább dél felé következő csúcsok emelkednek: a Hornja Luka (1293 M.), az Uszipanaszkala (1160 M.), a Hnilicska Kicsera (1219 M.), az Uplaz (1083 M.) és a Holespak (1193 M.). Innen a gerinc éles hajlásban nyugotnak, a Rovne Szkali (1278 M.) felé fordúl és a Klak-on (1353 M.) át a Reván (1205 M.) orom felé, amelynek déli lejtőjén a Nyitra forrásai bugyognak elő. Egy a Revantól kelet felé húzódó hegyhát összeköti ezt a hegységet a Sztudenec-cel, amely éjszakkeleten a Znió-hegy (988 M.) magaslatával végződik.

A déli részben, a Zjár-hegységben emelkednek: a sziklás Visehrád (829 M.), a Zjár (602 M.), a Nemesovo (862 M.) és Szklenotól nyugatra a Horenovo (893 M.).

Ennek a vidéknek északi részében a Fátra-Kriván gránitjai folytatódnak, délen a Zjárhegység gránittömege által határoltatik. A két gránittömeg közt egy mészőv húzódik, amely permquarzittal kezdődve, a triasz és jurakorhoz tartozik, nyugaton pedig nagykiterjedésű krétamészkövek létesítik az összeköttetést a Vág völgy mészsírtjeivel. A túróci medence felé harmadkori homokkövek települnek.

Délen végre a körmöcbányai csoporthoz tartozó trachytok és trachyttuffák határolják a túróci medencét.

Ez a nagy vonásokban leírt vidék nemcsak földrajzi, hanem politikai tekintetben is egy egészet alkot, *Túróc vármegyét*, amelynek területe 195177 kat. holdat tesz ki, s amelynek az 1900. évi népszámlálás szerint 51956 lakosa van.

A földterület 53000 hold erdőt, 11000 hold szántó-földet, és 24000 hold rétet és legelőt foglal magában.

A lakosok közül 2185 (4·2⁰/₀) magyar, 11039 (21·3⁰/₀) német és 38233 (73·6⁰/₀) tót. Római katolikus vallású van 22677 (43·6⁰/₀), evang. vallású pedig 27075 (52·1⁰/₀).

A Túrócmegyében lakó németek többnyire a *Krikehaier*-ek törzséhez tartoznak és Ó-Stubnya, Új-Stubnya, Stubnyafürdő (3411 lakos), Szkleno (Glaserhäu, 2296 lakos), Vricskó (Münnichwies, 2084 l.), Felső- és Alsó-Turcsék községekben és Túrócmegyének még néhány kisebb községében laknak, azonkívül a szomszédos Bars és Nyitra vármegyékben.

Ezek a községek állítólag a XIV. században egyes vállalkozók által alapítottak oly helyeken, ahol az erdő irtották. (Innen származik a nevök.) Így köszöni keletkezését az 1360-dik évben Szkleno (Glaserhäu) egy »dominus Glaser filius Gerhardi«-nak.* A lakosaik ma is igen szegényes életet élnek és nagyrészt el vannak tótosodva. Az öregebb nemzedék még ma is egy a gölnicvölgyi »Gründner«-ek nyelvéhez hasonló tájszólást használ. A krikehaierek is felcserélik a W-t a B-vel, ei-t a nyújtott a-val, az ö-t az ü-vel. A krikehaierek gyökerek és gyógyfüvekkel való házalással foglalkoznak, innen származhatik »Handerburzen« (Handel mit Wurzen) csúfnevük is.

A tótok is gyökerekkel, gyógyfüvekkel és különféle olajokkal kereskednek és a régi időkben nagy utazásokat tettek a külföldön, mint kuruzslók kínálva azokat. Messze az ország határain túl ismeretesek voltak a túróci »olejkar«-ok, akik különösen Znióvárálja vidékéről keltek útra. Mások ismét mint »safranikok«, sáfránnal kereskedést űzve, Oroszországot látogatták.

Túrócmegye néhány falujában feltűntek nekem a csinosan épített, tisztán tartott és bizonyos jólérről tanuskodó házak. Kérdéseimre azt a feleletet kaptam, hogy Rákó, Pribóc, Blatnica, Lázan, Szlovan, Znio, Válcsa és más községek tót lakosai régi idők óta Oroszországgal jelentékeny kereskedést folytatnak s ott állandó árúraktárakat is tartanak.

A túróci hegyekben való barangolásomnak kiinduló helye *Túróc-Szent-Márton* volt, a megye székhelye, 3357 lakossal.

A nagy, fallal körülkerített gothikus katolikus

* Dr. I. H. Schwicker: »Die Deutschen in Ungarn und Siebenbürgen.« Pag. 253.

templom alapítását Túrócmegye első, Robert Károly által kinevezett főispánjának, Donch-nak (Dancs) és nejének tulajdonítják s így a templom a XIV. század első felében épült. A sanktuariuma derékszögben végződik és keskeny, gothikus ablakokkal van ellátva; a hajója későbbi időkben, valószínűleg a XVII. században, nagy átalakításoknak lehetett kitéve.* A főoltár értékes renaissance munka. A templom belsejét Ipolyi Arnold püspök stilszerűen helyreállította és különösen felújította a falfestményeket, amelyek nagyobbára be voltak meszeelve. A templomban láthatók Révay Ferencnek, Révay Jánosnak, Nyáry Antalnak és a Zathureczky család síremlékei. A »dom«-ban (dom tótul = ház) figyelemreméltó tót muzeum van, amely számára most emelnek külön épületet.

A történelemből tudjuk, hogy Túrócmegye az ónodi országgyűlés (1707) egybeülése előtt a szomszéd vármegyékhez egy köriratot intézett, amelyben a szabadságharc befejezését és a béketárgyalások folytatását sürgette. A megyének az ónodi országgyűlésen megjelent követei, Rakovszky Menyhért és Okolicsányi István kardélre hányattak és Túrócmegye megszünttetett. Az említett körirat és az ónodi országgyűlés jegyzőkönyve a megyei levéltárban őriztetnek. I. József Túrócmegyét 1709-ben ismét visszaállította.

Túrócmegye nevét valószínűleg a Znióhegyen lévő *Túróc vár*-tól nyerte, ahol állítólag már a maharanok idejében megerősített tábor létezett. S így csak helyesen cselekszünk, ha barangolásunkban innen kelünk útra.

A Túróc és a Vricsapatak között a Sztudenec gerince délnyugatról éjszakkelet felé húzódik és azon a dolomitmagaslaton, amelyben a Sztudenec éjszakkeleten végződik, emelkednek a Znióvár romjai, melyet azelőtt Túróc várának neveztek.

IV. Béla királynak egyik sajátkezű, az 1253. évből származó rendelete folytán Forgách-Ivánka András építette fel Túróc várát, mint királyi várt. (Magister Andreas jugi laborum instantia et sollicitudine diuturna Castrum Turuch munitissimum fecit construi in nostro semper dominio permansurum. Fejér IV. 2. k. pag. 207.)**

A tatárjárás idejében Túróc vára mindenesetre már

* Könyöki: József »Visszapillantás a Nyitra, Túróc és Liptó megyékben tett régészeti kirándulásra.« Archaeologiai Közlemények. VII. k. 1871.

** Pesty Frigyes: »A Magyarországi Várispánságok Története.« 515 old.

megvolt, mert a Sajó melletti szerencsétlen csata után IV. Béla király Ivánka segítségével ide menekült. »König Béla hielte sich inzwischen an den Polnischen Grentzen in der Grafschafft Thuroz, in frembder vnd vnbekandter Kleidung auff. Allda das Schlosz vnd Castell Thúroz bey den Alten selbiger Zeit, sehr berühmte gewesen! weilen nicht nur König Bela, sondern auch andre flüchtige mehr ihr Leben daselbst zu erhalten, gleichsamb in eine Befreyung sich dahin begeben hatten; vom selbigen Schlosz ist heutzutage nichts als ein alt Gemäur übrig, wie auch ein alter Thurm auff einem hohen Berg, Zuio genannt, dessen Grund obgedachter Forgách gelegt: durch welches Gebäude die Gedächtnusz seiner rühmlichen Thaten vnd herrlichen Tugenden bey den Nachkommen erhalten werden.«*

(Béla király azalatt a lengyel határokon, Túróc grófságban tartózkodott, idegen és ismeretlen ruházatban. Minthogy Túróc vára és kastélya abban az időben élő öregek előtt nagy hírben állott! Mert nemcsak Béla király, hanem más menekülők is, hogy életüket megmentsék, ide jöttek mintegy védőhelyre. Ennek a várnak ma csak egy régi fala maradt fenn, valamint egy régi torony egy Znio nevű magas hegyen; a várat fentnevezett Forgách alapította: mely épület által híres tetteinek és nagyszerű erényeinek emlékezte az utódoknál fennmaradt.)

Azonban már 1242-ben említés tétetik a várjobbágyok fiairól (filii jobagionum de Thuroch). Ezek annyira elszaporodtak, hogy IV. Béla azoknak számát 1255-ben negyvenre szállította le, (quadraginta personas filii jobagionum per totum Comitatum Thuruc relinquentes) és megparancsolta, hogy közülök minden hat ember egy-egy felpáncélozott harcost küldjön a király kíséretébe.**

Midőn IV. Béla 1267-ben István fiát trónvesztettnek nyilvánította és második fiát, Bélát akarta utódjává tenni, újra kitört a hosszas harc atya és fiú között. István nejét és gyermekeit elfogták a sárospataki várban és Túróc várába vitték. A XV. század közepén, Hunyady János korában Znio vára a husziták hatalmába került és a Thököly-féle háborúskodások alatt a lángok martaléka lett.

A hagyomány szerint Znio várat Szent-István a zoborhegyi benedictinusoknak ajándékozta; IV. Béla 1252-ben a vár alatt praemontrei-eket telepített, akiknek

* Hungar. und Sibenbürgische Chronica. Betruckt zu Zweybrücken 1663.

** Pesty Frigyes: A Magyarországi Várispánságok Története. 516 o.

kolostora (Turócer Convent) fontos hiteles hely volt. Az 1586-dik évben jezsuiták vették át a kolostort és 1616-dik évi április hó 25-én Pázmány Péter túróci préposttá neveztetett ki, aki szeptemberig lakott Znióvár-alján. A szobák, amelyekben lakott, hatalmas falakkal bíró boltozott helységek voltak és ma is épségben vannak; az első emeleten lévő szobák most a tanítóképzései igazgatónak irodául és lakásul szolgálnak. Egy földszinti helyiségben, amelynek boltozatán az 1593-ik évszám látható, most konyha van.

A jezsuita rend eltörlésével a birtok a tanulmányi alaphoz csatoltatott, míg az épületben jelenleg a tanítóképzései intézet és egy fafaragó műhely s iskola talál elhelyezést. A convent levéltára 1780-ban Besztercebányára vitetett át.

A tanítóképzései terjedelmes épületéhez hozzá van építve a templom, amelynek oltárképe állítólag a blatnicai várkápolnából származik. A főoltár képei: Krisztus, Mária és Magdolna, s a 12 apostol állítólag a Znióvár kápolnájából hozattak ide. A sekrestyében egy fára festett Mária kép látható orosz felírással. Egy latin felírás szerint a kép Erdélyből, Kolosmonostorból került ide és az 1699-diki évszámot tünteti fel.

A templom hátsó részében egy kápolna áll s ebben Jézus szíve szobra. A kápolna valószínűleg előbb épült, mint a templom. A templom alatti sírboltban az egyházi szolga elbeszélése szerint egyes fülkékben 14 koporsó találtatott.

Az egyik melléképületben egy fafaragászati iskola van elhelyezve, amely igen sikeres működést fejt ki. Az épületek mellett nagy kert van; ebben látható egy hársfa, amely alul nyolc méternyi kerülettel bír és a talajtól két méternyi magasságban két ágra szakad. A fa jelenleg is teljes épségben van, dacára annak, hogy már több évszázadon át dacolt a viharokkal; terebélyes koronájának árnyékában a jezsuiták és Pázmány Péter is pihenhettek és ők is gyönyörködhettek. úgy mint mi, abban a szép panorámában, amelyet a romokkal ékeskedő Znióhegy és a Vricsavölgybe való bepillantás nyújt.

Az egykori jezsuita kolostor tövéen épült fel Znióvár-alja község, amelynek ma 1143 lakosa van és hosszú utcát képezve, a Vricsapatak mentén terül el. Járásbíró-ságnak a székhelye. A községtől délkeletre, valamivel lejjebb halastavak vannak, amelyekben pisztrángot tenyésztenek. Innen látható a hatalmas Tlsztahegy és ettől délre

a Nagy-Fátra hegyei, amelyeknek fehér mészsíklái zöldelő erdők közül felcsillámlanak.

Znióvárjáról elindulva vasúton, dél felé haladunk, hosszában keresztülszelve a túróci medencét s útközben élvezve a Nagy-Fátra nyújtotta szép kilátást. Divéken feltűnik szemeinknek egy a vonatról látható kéttornyú épület; ebben kötötték meg szövetségüket 1666. évi ápr. hó 5-én Wesselényi Ferenc nádor és Zrinyi Péter bán I. Lipót ellen.

Csakhamar elérjük *Stubnyafürdő* állomást és néhány perc múlva a hasonnevezű fürdőhelyet, Magyarországnak legmagasabban fekvő (518 M.) akrotothermáját, amelynek meleg forrásai már ősrégi időkben is ismeretesek voltak. Anélkül, hogy Kachelmann János* képzelő tehetségét követnők, aki egy Stubnya mellett létezett quad városról beszél, »amelyben Timon a ptolomaeusi Eburnust kereste«, szigorúan történelmi alapon maradunk, ha elmondjuk, hogy a stubnyai fürdőkről már 1281-ben tétetik említés, midőn IV. László a Hay uradalmat, amelyhez Stubnya is tartozott, Péter grófnak, Miklós gróf fiának adományozta. A fürdő abban az időben, amint ez a körmöcbányai városi levéltár okirataiból kiviláglik, »Aqua calida toplucha« név alatt volt ismeretes.

A XVII. században Stubnya a felvidék nevezetesebb fürdői közt foglal helyet. Wesselényi Ferenc gróf és neje Széchy Mária grófné gyakran használták az itteni fürdőket, így 1661-ben és 1666-ban, amidőn oly betegnek érezte magát, hogy március 20-án Stubnyán végrendeletet csinált.**

A »Hungar. und Sibenbürgische Chronica« (1663) a »Von dess Königreichs Hungarn wunderbaren Wassern«*** című fejezetében Stubnyáról a következőket írja: »In der Grafschaft Thüroz, welche bei selbiger Gegend ist nahe beim Marcktflecken Stubna, welcher Ort nach Cremnitz gehöret, find man auch ein warm Bad: Ist gleichsamb in einer Insul: Dann es wird mit einem frischen Bach, welcher aus dem dabey liegenden Gebürge kompt, ond ein kühles Wasser, den Badleuten zu einem frischen Trunck, mit sich führt, eingeschlossen.«

(Túróc grófságban, amely ezen a vidéken közel Stubna

* »Geschichte der ungarischen Bergstädte und ihrer Umgebung.« Schemnitz 1853.

** Acsády Ignác: »Széchy Mária.« (Magyar Tört. Életrajzok 1885.)

*** Tulajdonképen Wernher György: »De admirandis Hongariae aquis« (1595) című művének fordítása.

mezővároshoz fekszik, mely hely Körmöchez tartozik, szintén meleg fürdőt találunk: Mintegy szigeten terül el: mert egy patak folyik körülötte, amely a mellette lévő hegységből ered és a fürdővendégeknek friss italul szolgáló hús vizet foglal magában.)

Crantz Henrik János »Gesundbrunnen der oesterreichischen Monarchie« (Wien 1777) c. művében leírván a stubnyai forrásokat, azt mondja: »Das Wasser dieser Bäder ist krystallklar, ohne heftigen Geruch, ausgenommen das Mutterbad und Grünbad, welches einen schwefelichten Mineralgeist aus dünstet. An Geschmack ist es wärmer, laugenhaft, kalt aber fast den Sauerbrunnen ähnlich, und giebt eine kalkigte Ochererde von sich, wie dieses alles Herr A. D. Leschovini in seinem *Scrutinio physico* Tyrnau 1748 bestätigt. Das vom Herrn A. D. Torner mir überschickte Badwasser gab nach Abrauchung zweyer Pfunde einen Überrest von fünfzehn Gran, welcher nach der chimischen Untersuchung die Bestandtheile anzeigte: 1. Einen sehr feinen Schwefelgeist. 2. Eine mit Eisentheilchen versehene Kalkerde. 3. Wenigen Selenit. 4. Bittersalz. Wirkung ist in Stärkung der erschlapten Glieder, im Zittern, Lähmungen, rheumatisch- und podagrischen Zuständen, wie auch wässerigten Geschwulsten, unreinen Geschwüren, in der Krätze und andern Hautkrankheiten allgemein.«

(Ezeknek a forrásoknak vize kristálytiszta. erős szag nélküli, kivéve az Anyafürdőt és a Zöldfürdőt, mely kénes ásványszeszt párologtat ki. Ízre nézve melegebb állapotban lúgos ízű, hidegen majdnem hasonló a savanyú kúthoz és meszes oker üledéket ad, mint azt Leschovini A. D. úr *Scrutinio physico* művében bizonyítja. A Torner úr által nekem átküldött fürdővíz két fontjának elpárologtatása után 15 gramm maradékot szolgáltatott, amely a vegytani elemzés szerint a következő alkotó részeket tartalmazza: 1. Igen finom kénszeszt. 2. Vasrészecskékkel ellátott mészföldet. 3. Kevés selenitet. 4. Keserű sót. Hatása általános elernyedő tagok erősítésénél, reszketésnél, bénulásnál, rheumatikus és podegra-bajoknál, vizenyős daganatoknál, tisztátalan fekélyeknél, rühnél és más bőrbetegségekben.)

Stubnyafürdőnek van 6 forrása, úgynevezett akratothermája, melyeknek hőfoka 42—48° C° közt váltakozik.

Az utolsó, 1890. évben megejtett vegyelemzés nyomán a Zöld-tükör vizének 1000 grammjában van:

Chlorkalium	0'0122 grm.
Chlornatrium	0'0464 „

Kénsavas natrium	0'0916	»
Kénsavas magnesium	0'3135	»
Kénsavas mész	0'3070	»
Ketted szénsavas mész	0'6203	»
Kovasav	0'0320	»
Timföld	0'0020	»
Légenysav, vas, lithion, kénhydrogen nyomokban		

összesen . 1'4250 grm.

Szabad szénsav 0'4048 »

Fajsúly 15° C.-nál 1'00142 grm.; a víz hőfoka 41'6° C.

A többi forrás vegyi összetételében alig van eltérés. Említésre méltó a jól berendezett uszoda, melynek vizét a bevezetett hévízzel 20° C.-ra lehet emelni. Stubnyán tükör- és kádfürdők vannak használatban.

A fürdővendégek a telephez tartozó és III szobával rendelkező öt épületben, valamint magánházakban nyernek elhelyezést. A telephez egy nagy park is tartozik.

A fürdő közelében van a Zarnovica-patak völgyének kijárata. Ebben a völgyben egy út, a Nagy-Fátrán 891 M. magasságban áthaladva, a Hermanec-völgybe vezet a tuffnabarlangokhoz és a Bisztrica-völgyön át Besztercebányára.

Egy másik kirándulás a Gágyér-völgybe vezet és annak környékére. E célból Túróc-Szent-Mártonban vasútra ültünk és Rákó-Pribócon kiszálltunk, ahol egy ezen a vidéken használatos létrás szekér várt bennünket.

Budapestre való visszaérkezésem után az 1871. évi »Archaeologiai Közlemények«-ben lapozgatva, Könyöki Józsefnek: »Visszapillantás a Nyitra, Túróc és Liptó-megyékben tett régészeti kirándulásra« című cikkében a 89-ik oldalon azt az észrevételt találtam, hogy a rákói templomban egy cirillbetűs felírral és orosz sassal ellátott harangot látott. Kérdezősködésére azt a feleletet kapta, hogy Túróban több ilyen harang van s hogy azokat az olejkárok Oroszországból hozzák. Könyöki a rákói templomban egy olajfestményt is talált, amely szűz Máriát, karján a Jézus-gyermekkel és vörös párnán ülve ábrázolja. A Jézus-gyermek, Jupiterhez hasonlóan, kezében villámot tart; a szűz Mária lábainál pedig három reform. doktor a bibliával védekezik a villám ellen. Úgy látszik, hogy ez a kép egy az ellenreformáció idejéből származó célzatos festmény.

Rákó-Pribócot elhagyva az országúton Károlyfaluiig kocsiztunk, innen pedig községi úton Blatnicára, egy a

Fáttra nyugoti lábánál, a Gágyér-völgy kijáratánál fekvőt faluba érkeztünk. A falu előtt megállítottuk a kocsit és élveztük a nagyszerű panorámát, amely itt szemeink előtt feltárul: a harmadkori előhegyek mögött emelkednek a krétamészből alkotott és élesen határolt sziklák és pedig balra a Cservena Szkala (1164 M.) a Dedosova felé húzódó hegyháttal, jobbra a Tlszta (1406 M.) tömör falai. A Pleszovica mögött a Blatnica-vár romjai kandikálnak ki.

Belépve a faluba, feltűnnek nekünk a jól épített, tisztán tartott házak, amelyeknek ablakai többnyire vasból készült szárnyakkal vannak ellátva. Kérdezősködéseimre dr. P . . . cs úr, aki oly szíves volt L . . . erdőfelügyelő úrral együtt elkísérni, azt a felvilágosítást adta, hogy az itteni lakosok közül sokan, amint azt már elébb is felemlítettem, Oroszországban nagy áruháztárakkal bírnak és megtehetős vagyonos emberek. A falun keresztül folyik a Blatnica patak és a falu végére érve magunk előtt látjuk, mint egyesül a Blatnica völgy a Gágyér völgygel, mely völgyek, az elébbi dél felé, az utóbbi észak felé a Tlsztát széles ívben körülveszik.

Északkeletnek fordúlva a Gágyér völgybe azonnal látjuk, hogy a víz a Plesovica konglomerátjait jól alámosta és rögtön szemünkbe tűnik a Rajecfürdő melletti és a szulyói völgybeli konglomerat sziklákkal való hasonlatosság. Itt is feltaláljuk a sziklafalból kiálló alakzatokat és szabadon álló sziklakúpokat. A völgybe behatolva elérjük a kréta, mészkövek és chocsdolomitok vidékét, mely utóbbiak jellegzetes alakjuknál fogva rögtön felismerhetők. Előttünk meredek mészsiklákon emelkednek a *Blatnica vár* romjai, amelynek fehér falai az erdős völgy zöld fái között festői látványt nyújtanak.

A vár alapítását illetőleg mondaszerű adatok állanak rendelkezésünkre.* Az egyik hagyomány szerint Blatnicát ép úgy mint Szklabinát már a honfoglalás előtt a szlávok építették fel s későbbben a magyarok kibővítették és megerősítették. Más hagyomány szerint a vár első építői és lakói a máltai rend szerzetesei voltak, későbbben a templariusok, akiknek főpapjai »Magister equitum de castro Béla et Blatnica« címet viseltek.

IV. Béla a tatárjárás után a túróci várakat is kibővítette és megerősítette és ebben az időben Blatnica

* A történelmi adatokat Blatnicáról Túróc megye levéltárosának, Bráz Béla úrnak köszönhetem, akinek e helyen is szíves előzékenységeért hálás köszönetet mondok.

várát Mikon és Detrik, zólyomi grófok (Comes de Zolum) bírták. 1330-ban Blatnica vára Donch vagy Danch (Dancs) zólyomi és túróci gróf birtokában volt, aki Robert Károly által Túrócmegye első főispánjának neveztetett ki.*

Az 1391-ik évben Túrócmegyének akkori főispánja, Bebek György volt Blatnica ura (comes de Turuch et castellanus de Blatnicha), aki a várat nagy mértékben megerősítette és őrcsapattal látta el. Így volt képes a vár az 1425—1435. években a husziták támadásait visszaverni. A vár védője 1425-ben Seraphil Imre de Pruna (Prónay) volt.

1435-ben Blatnica várát elfoglalta az erőszakos Szentmiklóssy Pongrác, aki 1436-ban egész Túrócmegyét hatalmába kerítette és magát »Túróc királyá«-nak nevezte. 1451-ben Blatnica várát Hunyady János szállta meg, de már 1453-ban Axamith és Komorovszky, huszita vezetők kerítették birtokukba.

Midőn a XV. század vége felé a husziták a Felvidékről elűzettek, Blatnica várát Zápolya János foglalta el és odaadományozta hívének, Kosztka Péternek.

A Zápolya és Ferdinánd közti viszálykodások folyamán a vár gyakran ki volt téve támadásoknak, és végre is tűzvész folytán elpusztult. Ez alkalommal Túrócmegyének ott őrzött levéltára is elégett, kivéve az 1391-ik évből származó »Turuchi Registrum«, amelyet megmentettek és amely mai nap is a megyei levéltárnak kincse.

Az 1534-ik évben Laszky Jeromos volt a vár kapitánya, aki a királyhoz átpártolt és a várat Túrócmegyével együtt a királynak átadta. Majd ismét Zápolya foglalta el, míg 1551-ben királyi csapatok szállták meg a várat, melyet a király hívének, Révay Ferenc túróci főispánnak ajándékozott; 1572-ben a vár a család örökös birtokába ment át.

A törökök kisebb portyázásaitól eltekintve, a várat ezután egy évszázadon át nem háborgatta senki; a Rákóczi-féle szabadságharcban 1679. évi július hó 13-án elfoglalták a kurucok Bakacs András vezetése alatt.

1684-ben Pataky András, Thökölyi tábori kapitánya ostromolta a várat, mely alkalommal Plathy Imrének, a vár kapitányának következő magvas katonai stílusban írt fenyegető levelet küldött: »Isten velünk. Ti némettel össze b . . . Thúróci nemesek, olyan az hitetek mint az k . . . v . . ., ebadták ha nem küldötök nekem azonnal 400 tallért, felmegyek a várba az hajdukaimmal s mint az kutyákat

* Pesty Frigyes: A Magyarország Várispánságok Története. 520 old.

karóba huzatlak benneteket. Datum sub arce Sárvár. P. A. Végrehajtotta-e fenyegetését Pataky, nem tudjuk.

A szabadságharcok folyamán a vár majd a kurucok, majd a császáriak hatalmában volt, míg végre a szerencsétlen trencsényi csata után Link Vendel foglalta el a várat, melyet azután császári csapatok szálltak meg.

Néhány évvel azelőtt a vár romjai alatt egy csontvázat találtak, amelynek álkapcsában lakat volt odaerősítve. A nép között erről a körülményről következő monda jár szájról szájra:*

Elika, a zniói gróf leánya titokban szerette Illemért, aki a sarazenok ellen hadba vonult. Minden kérését, köztük az atyja által kiszemelt vőlegényt is elutasította magától. Az anyja a közeli blatnicai kolostorban élő, jámbor és bölcs Odillohoz fordult tanácsért. Ez gyónás útján megtudta Elikának titkát és midőn Illemér a Keletről visszatérve szeretője karjai közé sietni készült, Odillo poroszloi által megöletett; a leányt pedig a szerzetes elraboltatta és fogva tartotta. A szüléknek azt adta hírül Odillo, hogy Iliemér szöktette meg leányukat. Néhány hónap múlva sikerült Elikának magát Odillo fogságából kiszabadítani és szüleihez menekülni, akinek elmondta a barátnak ellene is elkövetett öcsmány tetteit. Elika bánatában meghalt; a gróf pedig haragra lobbanva, embereivel Blatnica elé vonult és követelte Odillo kiadatását. Az apát megnyugtatta a grófot és megígérte, hogy a konvent a magáról megfélemedezett barátot szigorúan meg fogja büntetni. Így történt, lakattal a száján élve temették el a bűnöst.

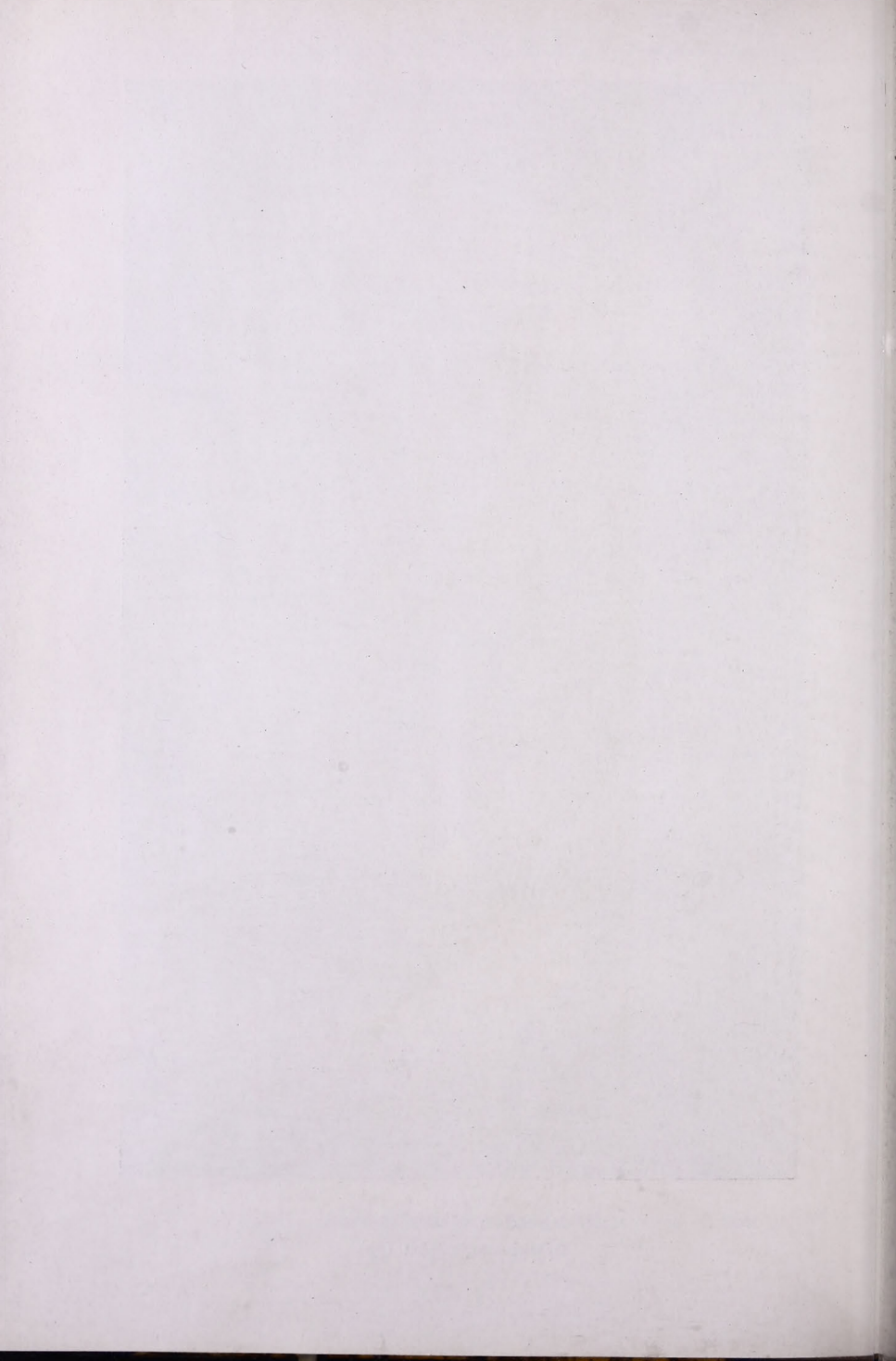
Más alakban is forog ez a monda a nép száján. E szerint Odillo maga volt a blatnicai kolostor apátja, akire Elika gyónás közben reábizta titkát. Odillo elárulta a leány titkát atyjának és Illemért megölte vetélytársa. Elika Odillohoz menekült, aki azonban visszaélt ártatlanságával, mire azután a leányt a kolostor erdejében tanyázó szénégetőknél helyezte el. Innen sikerült Elikának megszökni és hazatérve elmondott mindent szüleinek, ami véle történt. A gróf összehívta a túróci harcosokat és minden zaj nélkül körülkerítette a kolostort. Odillo nem tudta, hogy Elika elmenekült és midőn kérdezték, mit érdemel az a szerzetes, aki a gyónási titkot elárúlja és egy leány ártatlanságával visszaél, azt felelte: »ki kell tépni a nyelvét, és istenkáromló száját lakattal kell elzárni

* Magyar nemzeti muzeumi néprajzi osztályának Értesítője. IV. évf. 3. f. 1905.

Béla-gugyor, Igló közelében.

Bélaklamm, nächst Igló.

és azután falaztassék be élve.« Saját itéletét azonnal végre is hajtották rajta!

A budapesti nemzeti muzeumban látható egy emberi koponya, lakattal az álkapcsában, amelynek lelethelye ismeretlennek van feltüntetve. Erről mondják, hogy Blatnicáról származik.

A Gágyér völgyben tovább haladva, nem csodálhatjuk eléggé a különféle sziklaalakzatokat, amelyek szemeink előtt feltűnnek. A bújó növényzet azonban arra ösztönöz bennünket, hogy figyelmünket a gazdag növényvilág felé fordítsuk, miközben következő növényeket ismertünk fel: *Aconitum Lycoctonum*, *Lilium Martagon*, *Astrantia major*, *Digitalis ochroleuca*, *Melittis Melissophyllum*, *Spiraea ulmaria*, *Spiraea Filipendula*, *Amaranthus Blitum*.

Két órai kocsizás után elérjük azt a helyet, ahol a Gágyér völgy két forrásvölgye egyesül. A Tlszta éjszakeleti lejtőjén egy függőlegesen emelkedő sziklafalat pillantunk meg, amelyben a *Lombarlang* rejtőzik.

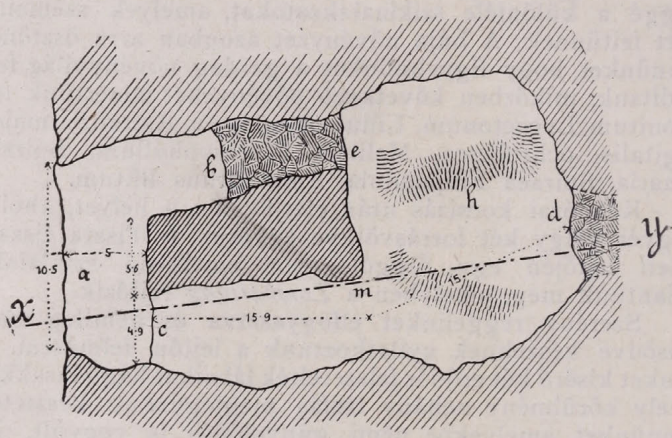
Szerény reggelinket elfogyasztva és némileg megerősödve készeknek nyilatkoztunk a lejtőn felmászni. A minket kísérő két erdőőr felszerelték lábaikat hágóvasakkal, amely körülmény néhány tréfás megjegyzésre késztetett bennünket, amelyekbe némi gúnyolódás is vegyült. De csakhamar elment a kedvünk tréfálkozni: a meredek lejtő nemcsak nagyon is alkalmatlan görgeteggel volt borítva, hanem rövid mászás után frissen írtott erdőrészetbe kerültünk, ahol a fatörzsek és ágak nem csekély akadályt gördítettek utunkba. Ehhez járult még az a körülmény, hogy egy nappal előbb esett az eső, aminek következtében a fa, a görgeteg és a fű nagyon is csuszamlós volt. Csak most láttuk be, mennyire helyesen cselekedtek embereink, midőn a hágóvasakat felkötötték és keményen izzadva, számtalanszor kicsúszva kapaszkodtunk fel a meredek lejtőn. Ennek tetejébe még az irányt is eltévesztettük és már meglehetősen magasságban kénytelenek voltunk az írtáson átgázolni, hogy a sziklafalhoz jussunk. Végre két órai kemény munka után elértük a falat és a barlang nyílását.

Aneroidomról leolvastam, hogy 950 M. tengerfeletti magasságban és 324 méternyire a völgy talpa felett állunk. Ennek a csekély magasságkülönbségnek legyőzése két órai fáradtságos kapaszkodásba került.

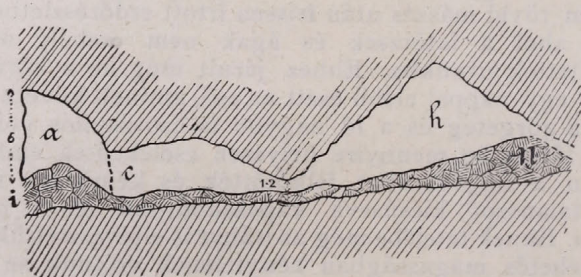
A Gágyér völgy felé fordulva magunk előtt látjuk azt a hegygerincet, amely a Cservena Szkalától (1164 M.) a Plavához húzódik s amely minket a Nezpálvölgytől elválaszt. Különös figyelmünket felhívja a Kozaszkala

(1195 M.), amelynek sziklaormai függőlegesen emelkednek ki a gerincből.

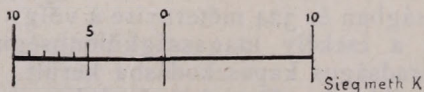
A Lombarlang . Die Lomhöhle

Alaprajz Grundriß.

Hosszmetszet X Y . Längsschnitt.

A sziklafalnak fordúlva, közvetlenül előttünk tárul fel a barlangnak 6 méter magas, alul 10.5 méter széles, galyakkal és harasztal eltorlaszolt kapuja. (a. Fig. 1.)

Ezen a kapun át lépünk az előcsarnokba, amelyből két nyílás vezet a barlang belsejébe. A baloldali (b) igen alacsony és már néhány lépésnyire tele van kőtörmelékkel és földdel, ennél fogva járhatatlan. A jobboldali nyíláson (c) át, amelyen szintén csak lehajolva mehetünk át, egy tágas csarnokba (h) jutunk, amelynek padlózata meredeken lejtősödik és törmelékkel van borítva. Falai sintheralakzatokkal és mésztejjel vannak borítva; (d)-nél világosan felismerhető a barlang folytatása, amely azonban omlás következtében járhatatlanná lett; épúgy lehet (e)-nél a barlangjáratnak (b e) omlás következtében beállott elzárását észlelnünk.

Amint a metszet (Fig. 2.) mutatja, a barlang kitöréses barlang. Az előcsarnok elején lévő halom (i) későbbi omlások folytán képződött.

Épúgy a belső csarnoknak (h) tetemes halmot alkotó törmelékei (n) szintén későbbi omlásoknak eredményei, amelyek által a barlang folytatása is (d)-nél eltorlaszoltatott.

A barlang krétamészben képződött. (m)-nél ásatásokat végeztem és az *Ursus spelaeus* különféle csontjait találtam.

A Tlszta éjszaknyugoti lejtőjén egy másik barlangra akadunk, melyet *Mazarnya-barlangnak* neveznek, melyet azonban nem kerestünk fel. Ebből állítólag a levegő időnként erős zúgás mellett tódul ki, amiért a nép »szelek tanyájá«-nak nevezte el.

Ha a Dedosova völgyből kiindulva arra a gerincre mászunk, amely azt a Nezpálvölgytől elválasztja, úgy a Biela Szkala (1391 M.) és Kiskihavason (1389 M.) át elérhetjük a Ploszkát (1533 M.) és a Cserni Kamen (1481 M.) chocsdolomit szikláit, ahonnan mindkét magaslatról szép kilátás nyílik. A Cserni Kamenről a Lubochna völgy felső részébe ereszkedünk le, ahonnan jó kocsitűt Fenyőházára visz bennünket.

Épöly szép sziklaalakzatokat találunk a Blatnica-völgyben, amely a Gágyérvölgy kijáratánál dél felé kanyarodik. Különösen világosan felismerhető az áttöréses borda sziklakapuja; érdekesek továbbá a krétamészkönek ívszerűen redőzött rétegei, amelyek az egyik völgytágulatban előtűnnek. A völgy maga a Rakitow és Szmrekov éjszaki aljánál végződik.

Egy harmadik kirándulást *Szklabina várába* tettünk. Túróc-Szent-Mártonból kiindulva, félig-meddig jó karban tartott úton Draskóc-Deákfaluiig haladunk; itt egy — legyünk udvariasak és mondjuk — kevésbé jó úton bekenyarodva Záborba jutunk, innen pedig egy kerek hal-

moktól határolt völgyön át Szklabina községbe. Ezen a vidéken a harmadkori homokkövek az uralkodók.

Csakhamar a Kantorpatak völgyében találjuk magunkat és az idyllikusan fekvő Szklabina-Varalján, amely község a numulit homokkövekből felépült Várhegy alján terül el. Megkerülve a Várhegyet, a várat minden oldalról megtekinthetjük. A várkapun át a tágas alsó várudvarba lépünk, amelynek épületei még lakható állapotban vannak és ahol régi fegyverek és más régiségek őriztetnek.

A vár őstörténete körülbelül ugyanaz, mint Blatnicáé. Mindkettőnek többnyire ugyanazon birtokosai voltak. Itt is előbb Mikon, Detrik és Donch grófok, későbbben a Bebek grófok voltak a vár urai. A XIV. és XV. században Szklabina vára már nagyterjedelmű lehetett; Nagy Lajos és különösen Zsigmond király előszeretettel időztek falai között.

Szucsán polgáraitra hárult a kötelezettség, hogy az udvari tábor konyháját és pincéjét a királyoknak Szklabina várában való tartózkodása idejében a szükségességekkel ellássák, amiért azután különféle kiváltságokban volt részek.

A huszita háborúk után Szklabina vára is Zápolya János birtokába került; későbbben Ferdinánd császár csapatai szállották meg a várat, melyet 1561-ben Révay Ferenc nyert hűsége jeléül a császártól.

Az alsó várudvarban, a még most is épségben lévő épület bejárata felett egy a Révay és Forgách család címerével ellátott emléktábla van alkalmazva, amely Révay Péternek Forgách Máriával való egybekelésére emlékeztet.

Rövid idővel azután fivére, Révay Ferenc sógornőjének hugát, Forgách Susannát vette nőül, aki férje unokaöccse, Bakics Péterrel folytatott romantikus szerelmi viszonya folytán egy családi regénynek hősnője lett, amely az akkori mágnáskörökben sok szó-beszéd tárgya volt.*

Susannát Holics várában fogságba vetették; innen Bakics Péter kiszabadította és Detrekő várába vitte, ahol 1633-ban meghalt.

A Révay bárók újonnan épített családi kastélya Kis-Selmecen van, egy nagykiterjedésű, pompás park közepén. A kastélyban igen sok régiség és értékes levéltár található. A Szklabina és Kis-Selmec közti völgyben nagyszerűen berendezett haltenyészde van.

* Deák Farkas: »Forgách Susanna.« Magyar történeti életrajzok. 1885.

Czirbesz Jónás András.

— Az úttörők egyike a Tátrában. —

Irta: Weber Samu.

A hála érzete ösztönöz bennünket arra, hogy a Magyarországi Kárpátgyesület Évkönyvének hasábjain azokról az érdemeket szerzett férfiakkal emlékezzünk meg, akik leírásaikban mint elsők terelték a nagy közönség figyelmét a Magas-Tátra sajátosságaira és szépségeire.* Ezen kiváló férfiak sorában méltó helyet foglal el Czirbesz Jónás András, aki mint mineralógus s mint a Tátra alapos ismerője és író hírnévre tett szert.

Élete folyásáról a következőkben emlékszünk meg: mint Czirbesz Samu ev. lelkész fia 1732-ben született Szepesváralján; iskoláit Dobsinán Gotthard György rektor vezetése alatt, majd Lőcsén végezte; 1749-ben Pozsonyban találjuk őt, ahol 1752-ig hallgatta a híres Szalszky-Tomka János tanításait. Magasabb kiképeztetés végett azután a hallei egyetemre ment, ahol theologiai tanulmányai mellett három éven át a természettudományokat, különösen az ásványtant tette kutatásai tárgyává. Hazatérve segédje lett az előregedett iglói ev. lelkésznek, Anders Keresztély Jánosnak s mint ilyen fényes szónoki tehetségénél fogva közkedveltségnek örvendett iglói hivei előtt. Midőn Ab Hortis Samu halálával a lelkészi állás Poprádon megüresedett, egyhangúlag Czirbeszt hívták meg erre az állásra. Nemsokára meghalt Anders, az iglói lelkész és az iglói egyházközség nagy lelkesedéssel Czirbeszt választotta meg lelki pásztornak, felszenteltetvén őt a lelkészi hivatalra 1757. évi május hó 16-án Késmárkon Fischer Eliás superintendens által.

Mint nem idetartozót elmellőzzük lelkészi működésének bővebb fejtegetését, amely mély tudományossága és

* Az előbbi évfolyamokban méltattuk: Mauks Tamást, XXX. évfolyam, 1903. év, 35—63. oldal; a Bucholtz családot, 1905, XXXII. évf., 11—19. old.; dr. Genersich Samut, 1906., XXXIII. évf. 51—60. old.

az irodalomban való jártassága folytán nagyobb jelentőséget nyert és életfolyásának csak néhány mozzanatára szorítkozunk, melyek e férfiú értékére jellemző világosságot vetnek. 1783-ban esperestárssá választották, hogy a XIII városi esperesnek, Grósz Lajos durándi lelkésznek esperességi ügyekben segítségére legyen.

Az 1790-dik évben letette a mostani ev. templomnak alapkövét Iglón, megszerkesztvén német és latin nyelven az abban elhelyezett alapítványi okmányt; a nagyszerű építmény az ő hivataloskodása alatt 1796-ban be is fejeztetett. Az általános bizalom a nagy tudományú, rendkívül tevékeny és befolyásos férfiút 1791. évi május hó 4-én egyhangúlag a XIII városi esperesség főesperesévé választotta. Mint ilyen tevékeny részt vett az ugyanabban az évben Pesten tartott ev. egyetemi gyűlésen.

A tiszai kerület gyakran bízta meg fontos teendőkkal; egyebek között ő iktatta be 1808-ban Eperjesen az újonnan megválasztott superintendenst, Sontagh Sámuel.

Tevékeny életének, melyből 56 évet szentelt az iglói egyházközségnek, 1813. évi január hó 16-án a halál hírtelen véget vetett 81 éves korában. Temetésénél két gyászbeszédet mondtak, az egyiket az egyházközség második lelkésze, Gotthard Mihály, a másikat Toperczer Sámuel János, szepesolaszi lelkész. Gotthard különösen méltatta Czirbesz érdemeit, annak a férfiúnak érdemeit, »akit nemcsak a XIII városi esperesség, hanem az egész kerület legelső és legérdemesebb férfiai közzé sorolta, aki hazánk tudósai között nem az utolsó helyet foglalta el és aki kiváló tudományossága, sokoldalú ismeretei és gazdag tapasztalatai által kitűnt kartársai felett!«*

* Mindkét beszéd nyomtatásban jelent meg: »Leichenrede gehalten den 19-ten Jaenner 1813 bei der feierlichen Beerdigung des Hochwürdigen Herren Andreas Jonas Czirbesz, des ehrwürdigen XIII Zipserstädter Seniorates würdigen Seniors und verdienstvollen ältesten Predigers der Iglóer ev. Gemeinde. Von M. Michael Gotthard, zweiten Iglóer Prediger. Kaschau gedruckt in der Ellingerschen Buchdruckerei.« A második ugyanott megjelent gyászbeszédnek felírata: »Abschieds- und Danksagungs rede vor dem Altar gehalten von Johann Samuel Toperczer, ev. Prediger zu Wallendorf.«

Az iglói ev. egyházközség halotti jegyzékében halála következő módon van jelezve: »Plurimum venerandus Andreas Jonas Czirbesz, ecclesiae aug. conf. Igloviensis Pastor primarius et Incl. et Venerabilis Senioratus XIII. oppidorum Scepusiensium Senior utrobique meritisimus, uxoratus, 80 annorum et 2 mensium, sepultus Igloviae.«

Sírja még felismerhető, síremléke azonban már az enyészetnek esett áldozatul.

A tudományok közül leginkább foglalkoztatták szellemét a történelem, a természettudományok, különösen az ásványtan, a heraldika és numismatika. Előszeretettel gyűjtötte az okleveleket, amelyekből nagy gyűjteményt hagyott hátra és amelyek a hazai, különösen a szepességi történelemre nézve nagyjelentőségűek voltak és részben Scholtz János, matheóci lelkész által az egyházi tudósításokban feldolgoztattak. Ásványtani gyűjteménye, amely különösen a Magas-Tátra ásványait tartalmazta, nagy értékkel bírt. Míg Buchholtzék ásványgyűjteményeikkel többnyire a bécsi muzeumokat gazdagították, addig Czirbesz hazai céloknak gyűjtött és gyűjteménye részletenként eladásra kerülván, halála után is itthon maradt. Éremgyűjteménye szintén messze földön híres volt és Pulszky Ferenc Czirbeszt kora első éremismerőjének tartotta. Ez a gyűjteménye is halála után részletenként került eladásra. Nagyszerű és gazdag könyvtárát vétel útján Cháchár András, a híres rozsnyói ügyvéd szerezte meg.

Ily nagy tudományú férfiúról, mint Czirbesz volt, alig tételezhetjük fel, hogy Tátra-kutatásainál és leírásainál egyedül saját tapasztalataira szorítkozott volna, sőt ellenkezőleg egész határozottan állíthatjuk, hogy ez irányú dolgozataiban felhasználta az akkor ismert összes Tátra-leírásokat is.

Bizonyára nem voltak ismeretlenek előtte Frölich Dávid kárpáti utazása 1615-ből, valamint Simplicissimusnak leírásai, aki öt más diákkal és egy kalauzzal »3 napon át keresztülbarangolta a legmagasabb Kárpáthegységet«, amennyiben, amint későbbben látni fogjuk, Wagner felett bírálatot írt, akinek »Analecta Scepusii, 1779. p. 315« c. művében azokról említés tétetik.

Épúgy nem kerülték ki figyelmét Frölich Dávidnak, a híres késmárki lyceumi tanárnak és matematikusnak munkái, amelyekben a Tátrát leíró fejezetek is vannak. Ilyenek: »Medula geographiae practicae Peregrinantium imprimis usui, deinde Historiarum et rerum hoc tempore bellicosissimo gestarum gerendarumque, pleniori cognitioni accomodata. Auctore Davide Frölichio, Mathematico Caesareopolitano apud Gepidos Carpathicos. Typis Bartphensibus, Anno D. 1639.« A másik idetartozó műnek címe: »Bibliotheca seu Cynosura Peregrinantium, hoc est Viatorium omnium hactenus editorum absolutissimum, jucundissimum, utilitissimumque a Davide Frölichio Sac. Caes. Majestatis per Regnum Hungariae mathematico, Ulmae, impensis et typis Wolfgangi Endtedi M. D. C. XLIV.

Mint a Tátrakutató és botanikus Mauks Tamásnak* kortársa, bizonyára felhasználta Czirbesz collegájának naplószerű feljegyzéseit is, melyeket az gyakori tátrai kirándulásairól készített.

Nagy befolyással voltak Czirbesz tátratanulmányaira és utazásaira az Augustini ab Hortis család kiváló tagjai. Augustini Keresztély, késmárki városi orvos, aki egy botanikus kertnek berendezéseért magyar nemességet ab Hortis előnévvel nyert, 1640-ben kereste fel a Magas-Tátrát, megmászta annak több csúcsát, tanulmányozta ásványait és azonkívül fenyőolaj — *oleum carpaticum*, *oleum hungaricum* — előállításával foglalkozott; két értékes kéziratot is hagyott hátra: »De Balsamo hungarico« és »De gemmis« címmel.

Még nagyobb befolyással lehetett Czirbeszre kortársa, Augustini ab Hortis Sámuel, aki Németországban végzett tanulmányainak befejezése után elébb késmárki lyceumi tanár, később szepesszombati lelkész volt. Mint ilyen idejét a tudománynak, különösen kedvenc tanulmányának, a mineralogiának szentelte és folyton gazdagította ásványgyűjteményeit, amelyeknek egyikéért Mária Anna osztrák főhercegnőtől igen értékes és ritka érmeket kapott. Dolgozatait, mint Czirbesz, úgy ő is a »k. k. priv. Wiener Anzeigen«-ben hozta nyilvánosságra.**

Értékes kézirat az a Tátra-térkép, mely azelőtt a késmárki lyceumi könyvtárban volt, jelenleg pedig a poprádi Kárpátmuzeumban található és melynek következő felírása van: »Delineatio et nomenclatura montium Carpathicorum qualiter sese Lomniczae in comitatu scepusiensi conspiciendi sistunt ibidem anno 1717, signata per Georg Buchholtz juniorem Kesmarkiensem.«

Ezt a térképet felhasználta 1770-ben a vezérkarnak két tiszte is: Waldan kapitány és Fleschier főhadnagy, akik a Tátra különböző vidékeit felmérték és »annak irtóztató magasságáról« úgy nyilatkoznak, hogy »azt derült ég mellett Egerből és Debrecenből, valamint a morva határról Branowból és a lengyel Krakowból is meg lehet látni.« Úgy ezeknek a vezérkari tiszteknek, mint Buchholtznak

* »Ehrenhalle berühmter Zipser des 19 Jahrh. von S. Weber 1900.« 166 old.

** Biographien berühmter Zipser von Jakob Meltzer 1832. 21, 189 old. Lásd: Karpathen Post, 1900. évf.: »Topographische Beschreibung des Fluszes Poprád oder Popper in der Zips aus dem Jahre 1782. Aus den k. k. priv. Wiener Anzeigen. Közvetteszi Weber Rudolf.

feljegyzéseit ismerte Czirbesz, mert Tátraleírásai emlékeztetnek azokra.

Tartalmas és általánosan ismert kéziratot hagyott hátra az 1723. évben elhalt késmárki tanító, Bohusch György azzal a címmel: »Historico geographica terrae Scepusiensis in superiori Hungaria celeberrimae descriptio, concionata autore Georgio Bohus N. H. scholae Kesmarkiensis Rectore E.« Ebben a műben tárgyalja a Magas-Tátrát és annak sajátságait is és Czirbesz bizonyára ezt a munkát is forgatta, mielőtt a Tátra leírásához fogott.

Rendelkezésére állottak továbbá Rel Mátyásnak geografiai munkái, különösen annak feltűnést keltett Prodomusa, amely ezzel a címmel jelent meg: »Hungariae antiquae et novae Prodromus cum specimine quomodo in singulis operis partibus elaborandis versari constituerit auctor Mathias Relius Pannonius. Veritate duce, comite labore. Norimbergae sumtu Petri Conradi Monath Bibilopolae. Anno MDCCXXIII.« E műnek különösen 71-dik oldalán tárgyalja a szerző a Tátrát és a Szepesi hegységet.

Ilyenmő tanulmányokra támaszkodva és ezeknek az útmutatóknak jegyzéseit követve indult el azután Czirbesz maga a Tátrába, hogy ott a helyszínen saját szemével lásson és tapasztalatokat szerezzen s ily módon a Magas-Tátra leírásához fogjon, amely az összes akkori ismereteket egybefoglalta, az akkori tudományosság magaslátán állott és a bel- és külföld tágabb köreit is alaposan tájékoztatni volt hivatva.

Minthogy a Magas-Tátra ezen leírásának szövege először 1770-ben a »k. k. priv. Anzeigen aus sämmtlichen k. k. Erbländern zu Wien« című folyóiratban, majd 1901. és 1902-ben a Karpathen Post-ban dr. Posewitz Tivadar közlése alapján megjelent, egyedül a mű tartalmának közlésére szorítkozunk, bemutatván azt a művet, amely legelőször tűzte ki céljául a Tátra bővebb leírását és ismertetését.

Az előszóban említést tesz azokról a forrásokról, melyeket leírásánál felhasznált.

Az 1. § a Tátra elnevezését és általános sajátságait tárgyalja.

A 2. § Liptó vármegye különböző hegyeiről és elnevezéseiről szól.

A 3. §-ban Szepesmegye Kárpáthegységét írja le.

A 4. § a Kárpáthegység hasznavehetőségéről szól.

Az 5. § a Kárpátok külső alakzatát mutatja be.

A 6. § a Kárpáthegység különös időjárását tárgyalja.

A 7. §-ban leírja a lipthói havasoknak tavait.

A 8. § folytatja a tavak leírását Szepesmegyében.

A 9. §-ban megtaláljuk a Kárpáthegység vízeséseinek leírását.

A 10. § a Kárpáthegység barlangjairól nyújt tájékoztatást.

A 11. §-ban megismerteti velünk a szakember az akkori tudományosságnak megfelelő alapossággal a Kárpáthegység kőzeteit.

A 12. és 13. §-ban külön tárgyalja a szerző a Kárpáthegység ásványait, felsorolja a különböző érceket és említést tesz a bányászatról, amelyet itt-ott különböző eredménnyel folytattak.

A 14. § részletesen tárgyalja a Kárpáthegység növényzetét; elsősorban kiemeli a cirbolyafenyő — pinus cembra — jelentőségét, amelynek a gyógyászat terén is nagy szerepe volt.

A 15. §-ból kitűnik a kárpáti törpefenyő jelentősége.*

A 16. § számos betegségi esetet sorol fel, amelyeknél a cibolya- és törpefenyőolaj gyógyszer gyanánt használtatott és beszámol nem egy sikerről, melyet egyes orvosok ezzel a gyógyszerrel értek.

A 17. § leírja a vörösfenyőt és a tiszafát. Utóbbi akkor a Tátrában, különösen a Tarpatakban még gyakori volt; ma már alig található ez az értékes fa a Tátrában. Nehány évvel azelőtt nagy örömmre néhány példányra akadtam a káposztafalvi erdőben a menedékkőhöz vezető úton. Ebben a fejezetben tárgyalja a szerző a borókát, a málna, földi eper, fekete és vörös áfonyabokrokat is.

A 18. § értekezik a Kárpáthegységben található gyógyfüvekről és gyökerekről. Csodálatraméltó tájékozottságot árul el szerző a növénytan terén is; az akkor híres botanikusokat, Scheuchnert, Hallert és másokat mind jól ismeri. Számos növényt és gyökeret sorol fel, amelyek gyógyszereknek használtak és sokkal hatásosabbaknak és erősebbeknek bizonyúlnak, mint ugyanazon növények a sík földön.

A 19. §-ban értekezik szerző a Kárpáthegység állatvilágáról a szokott körülményes és alapos módon. Azokon

* A cirbolyafenyő és törpefenyő olaját gyógyszer gyanánt használták számos külső és belső betegségben. Különösen két híres szepeségi orvos, Ab Hortis Keresztély és Fiszter Dániel foglalkoztak behatóan a fenyőolaj gyógyhatásaival; tudományos értekezéseket írtak róla, a melyekkel a külföld figyelmét is magukra vonták.

a négylábú állatokon kívül, amelyek ma is találhatók a Tátrában, említést tesz még a kőszáli kecskéről, amely akkor egész csapatokban volt látható. Pompásan és szemlélhetően leírja annak külsejét, sajátosságait, valamint az annak elejtése céljából rendezett vadászatot. A ragadozó madarak közül legveszedelmesebbnek tartja a sast és a keselyűt, mint amelyek a fiatal zergéket, mormotákat, nyulakat, kecskéket és juhokat pusztítják.

Ezzel befejeződik Czirbesz J. A. műve, — »a Kárpát-hegység rövidre szabott leírása« — amely különben mindazt felöleli, amit akkorában a Tátráról mondani lehetett.

Ugyancsak a »k. k. priv. Wiener Anzeigen«-ban leírja Czirbesz a Krivánt — a görbe szarvat —, amelyet azért keresett fel leginkább, hogy az ott űzött bányászatot tanulmányozza és azt olvasóival megismertesse.

Czirbesz polyhistor volt a szó legszorosabb értelmében. Tudásvágya nemcsak a természettudományokat, azoknak a Magas-Tátrára való vonatkozásaiban, kedveltette meg vele, hanem ereje legjavát a történelemnek is szentelte, különösen mint szűkebb hazája hú fia, a Szepesség történetének.

Alig jelent meg Wagner Károly »Analecta Scepusii sacri et profani Pars I. 1770 és Pars II. 1774.« című műve, Czirbesz azonnal hozzálátott annak ismertetéséhez, még pedig nemcsak a mű tartalmának bő közlésével és meleg ajánlásával, hanem oly módszer alkalmazásával, amellyel magát a művet kiegészítette és továbbfejlesztette.

Ismertetésének már bevezetése is fenkölt, hazafias felfogásról tesz tanúságot, midőn mondja: »Az angol kancellár, Verulami Baco már kétszáz évvel ezelőtt tette azt a kijelentést, hogy minden embernek, aki nem akar vak lenni, kell hogy két szeme legyen: az életbölcseység és a történelem. Akinek e kettő közül egyik hiányzik, az csak félszemű; aki mindkettőt nélkülözi, az teljesen vak. Lehet-e azért azoknak fáradozásait a legcsekélyebb mértékben is ócsárolni, akik a történelmet, jelesen hazájuk történetét, amely legközvetlenebbül érinti lelköket, tanulmányozzák és a nagyközönség javára feldolgozzák? Mekkora szégyen háramlik azokra a polgártársakra, akik fejöket idegen hiábavalóságokkal és mesékkel teletömik, hazájuk történelmével szemben pedig szántszándékkal idegenek maradnak. Mintha mindaz, ami az ő koruk előtt azon a vidéken, ahol laknak, történt, nem is tartoznék hozzájuk, ha mindjárt saját hazájukban is történt, nagy változásokat idézett elő és fontos következményekkel járt. Ilyképen

nem csoda, ha ily idegenek honi dolgokban, saját hazájukat és ennek sorsát egykedvűen veszik és minden idegen dolgot sokkal figyelmesebben szemmel kísérnek, mint azt, ami közelről érinti őket, sőt ami úgyszólván sajátjuk ...»

Erre közli Wagner művének tartalmát, hozzátétele melegen ajánló sorait. Mily alapossággal járt el Czirbesz azon a téren is, kitűnik, hogy a Wagner által felsorolt forrásokon kívül kimutatja pontosan, honnan merített még a szerző. Erre vonatkozólag írja: »Az okleveleket, amelyeket Wagner úr ebben a részben (I.) lenyomatott, részint Dogiel P., Bel, Sommersberg megbecsülhetetlen műveiből és Schwarz Gotfried néhány történelmi értekezéseiből valók, részint a szepesi káptalan, Szepesvármegye, Késmárk, Lőcse és Kassa városok és egynehány előkelő család levéltáraiból származnak.« Egészen újak azok a felvilágosítások, melyeket Dogiel felől ad, amidőn mondja: Dogiel Mátyás, a jámbor iskolák pásztora, Lengyelország egyik legtekintélyesebb tudósa, feltette magában, hogy kiad egy Codicen diplomaticum Regni Poloniae, amely az elsőrangú művek között is előkelő helyet foglal el. Még 1758-ban megjelent ezen nagyszerű műnek első része a vilnai királyi nyomdában a legnagyobb ívrétű könyvalakban következő címmel: »Codex Diplomaticus Regni Poloniae et M. Ducatus Lithvaniae, in quo Pacta, Foedera, Tractatus pacis, mutuae amicitiae, Subsidiarum, Induciarum, Commerciorum, nec non Conventiones, Pactiones, Concordata etc. aliaque omnis generis publico nomine actorum et gestorum monumenta, nunc primum ex Archivis publicis eruta, ac in lucem protracta exhibuntur.« Ebben az első részben a 36—152. oldalakon hungaricák találhatók. A 4. és 5-dik rész is ki van nyomtatva; a 2. és 3. rész ellenben csak kéziratokban van meg. A második rész megjelenése különösen a Szepességet érdekelné, mert amint a tudós Dogiel az ő totius operis Index-ében, amely az I. részhez van csatolva, mondja, annak második fejezetében a Praefecturam Scepusiensem illető oklevelek találhatók. Mi ezeket a dolgokat egy tudós piaristától, Wisniewszky Antal úrtól hallottuk, aki egykor Leibic városi lelkésze és rendjének főnöke volt és néhány héttel azelőtt meghalt (1773-ban). Elsőrangú tudós volt, szerény, kegyes és a társalkodásban szíves; egyike a Szepesség legérdemdúsabb férfiainak, aki tiszteletet szerzett kegyes rendjének, az egész szepességi papságnak, sőt az egész megyének; jó barát, akinek ezért hosszabb életet kívántunk volna.«

Wagner *Analecta Scepusii* című művének II. kötete 1774-ben jelent meg és Czirbesz ezt is azonnal ismertette a »Wiener Anzeigen«-ben. Ezúttal sem elégedett meg az egyes fejezetek tartalmának bő ismertetésével, hanem ezeket is újabb értekezésekkel kiegészítette és bővítette. A 9-dik fejezet ezt a címet viseli: »Conradi Spervogel Senatoris et Judicis Leutschoviensis contracti annales Scepusienses ab anno Christi MDVI ad MDXXXVII. 129—188 old.« Itt megjegyzi Czirbesz: »Nevezetes okírat, csak kár, hogy Wagner az eredeti okíratot magát nem kaphatta meg; ha felhasználhatta volna, úgy sok minden tökéletesebben és helyesebben jelent volna meg nyomtatásban. A véletlen úgy hozta magával, hogy az eredeti okírat a mi kezeinkbe került, s ez a körülmény lehetővé teszi nekünk, hogy a kiadónak bevezetését kiegészítsük. Spervogelnek egész műve 370 negyedréti lapból áll, igen sürűn és olvashatatlanul összeírva és pedig nem, mint Wagner úr sejtí, *németül*, hanem egy pár helyet kivéve, *latinul*. Így kezdi: In nomine Domini nostri Jesu Christi, Amen. Hic Libellus continet aliqua acta sub judicato meo anno 1516. Minden nagyobb fontosságú elbeszélésnek, amelyek közül az eredetiben sokkal több van, mint amennyi nyomtatásban megjelent, egy rövid felírat van elébe téve, amely az elbeszélés tartalmát jelzi. Az 1599-ik évben Lőcse város egyik notarius, akinek nevét nem tudtuk kibetűzni, a kéziratnak a következő címet adta: Conradi Spervogel von Costnitz am Bodensee bürtig, der Stadt Leutschau gewesener Mitwohner von 16 bis auf das 38 Jahr zusammen geschrieben, glaubwürdiges Diarium. Erről teljes lajstromot készített magának azzal a felírással: Registrum super historiam Conradi Spervogel.«

Befejezésül Wagner műve II. kötetének ismertetéséhez Czirbesz a legmelegebb köszönetet mondja szerzőnek ezekkel a szavakkal: »Nem mulasztjuk el a szepességi közönség nevében az érdemdús szerzőnek a szepesi grófság teljes történetéhez való ezen újabb hozzájárulásaért a megérdemelt köszönetünket kifejezésre juttatni és tiszta szívünkben kívánunk neki egészséget és erőt, de nemes szívű pártfogókat is, nehogy az oly hasznos és a Szepességre nézve annyira érdekes mű, mint amilyen a még hátralevő III. rész lesz, fennakadást szenvedjen.«

Tudvalevőleg megjelent az *Analecta* III. kötete is 1778-ban, ebben foglalkozik Wagner a Szepesség klostromainak leírásával, grófjaival és starostáival. A IV. kötet ugyanabban az évben jelent meg és a Zápolya, Thurzó,

Tökölyi és Warkotsch családok ügyeit tárgyalja.* Igen valószínű, hogy Czirbesz a III. és IV. kötetet is ismertette és bírálta, de hogy hol? — nem volt kipuhatható.

Mennyire behatóan foglalkozott Czirbesz Szepesvármegye történetével, abból is kitűnik, hogy egész gyűjteményt hagyott hátra oly iratokból és oklevelekből, amelyek mind a XIII szepesi város jogairól és kiváltságairól tanuskodnak. Ezen feljegyzések ívrétű könyve az iglói ág. h. ev. főgimnázium könyvtárában található ezzel a címmel: »Czirbesz Andreas Jonas. Collectio scriptorum et diplomatum, quibus privilegia et jura XIII civitatum saxonicarum in Scepusia illustrantur.«

Igy mozdította elő Czirbesz, mint felvilágosodott és tudományos férfiú természettudományi fejtegetései útján a Magas-Tátra ismertetését, másrészt nagy érdemeket szerzett az által, hogy kutatta és kiegészítette a Szepesség történetét. Minden tudnivaló iránti lelkesedése, fejtegetéseiben alaposág, munkálatában szorgalom és kitartás voltak az ő vezérlő csillagai, amelyeket élte utolsó lehelletéig követett. Ily férfiúnak emlékét tiszteletben kell tartanunk. Miként id. Buchholtznak a nagylomnici templomban felállított márvány tábla őrzi emlékét, miként Mauksch Tamásnak és Genersich Keresztélynek a Magas-Tátra feltárása körül szerzett érdemeit hirdetik a Magyar Kárpátgyógyászati Társaság által Barlangligeten felállított emléktáblák, úgy az ő kortársukat és ezen a téren méltó dolgozótársukat is a megtisztelő háladatosság valami jelével kellene kitüntetni, annál is inkább, mert sírhalmát is alig lehet már felismerni.**

* Mind a négy kötet részletes tartalma foglaltatik Szepesmegye történelmének Bibliographiájában, írta Weber Samu. I. 69—176 old.

** Fenti fejtegetéseimhez az anyagot következő források szolgáltatták:

K. k. privilegirte Wiener Anzeigen 1770. 1774.

Karpathen-Post 1901. 1902.

Johann Scholtz, Kirchliche Nachrichten von den ev. Predigern in der ehemaligen fraternität der XXIV Pfarrherrn in der Zips I., 56—57. Gedenkbücher zur Erinnerung der am 4-ten Oktober 1896. anlässlich der hundertjährigen Kirchweihe begangenen Jubelfeier der Iglói ev. Kirchengemeinde A. C. Igló, 1897. 122 old.

Historia ecclesiae evangelicae august. confessioni addictorum in Hungaria universa, praecipue vero in 13 oppidis Scepusii, Halberstadt sumtibus Caroli Brüggemanni 1830. 283 old.

Chronologica Series Pastorum, qui post restaurata sub finem Saeculi XVII. Sacra Evangelicorum A. C. in ecclesiis XIII. oppidanis Scepusiensibus operabantur. A primis initiis ad suam usque actatem

Hat heti szabadságon.

— Csevegés fennhavasí dolgokról. —

Irta: Dr. Englisch Károly lovag.

Ismét egyszer hat heti szabadság pár évi szolgálat után! Mekkora gyönyör, mekkora varázs rejlik e szavakban, még akkor is, amikor azokat egy cs. és kir. fizetés nélküli központi hivatalnok mondhatja.

A hátsák már régen meg van rakva; a hágóvasakat és jégcsákányt már hetekkel azelőtt rendbe hoztam s most már az a nagy kérdés merül fel, talán már századszor, de ezúttal döntést követelve, hová?

Ezt a »hová«-t azonban mindjárt a »de« is követi, egy a nyelvkincsben nagyon is kellemetlen és gyakran haszontalan szócska.

A Magas-Tátra, villogó tengerszemek és hóbarázdás sziklalejtők, merész tornyok és éles gerincek, előttem oly meghitt és kedves színben tűnnek fel lelki szemeim előtt. »De« és csakugyan ezt a kérlelhetetlen szócskát suttogja fülembé a kisértő. Van-e ott még valami új, valami nagy és merész dolog?! Nincs-e ez a terület már eléggé, sőt egyes részeiben túlságosan is feltárva? És igaza van; a saját érdekében sajnálom, a Magas-Tátra érdekében örülök, hogy ezt mondhatom. Valami valóban említésre-méltó újat, a turistavilágot általában érdeklő dolgot alig lehet már ott felfedezni, — ide nem értve a mindennapi, a kapaszkodásban kimerülő kirándulásokat valamely oromra vagy annak valamely mellécsúcsára. A Tátra vidéke immár annyira fel van tárva, kartografiája az 1 : 25000

eruderavit Andreas Fabriczi VD Minister Popradensis et Venerabilis Fratemitatis Senior Anno MDCCCXV. p. 13.

Protokolle der canonischen Kirchenvisitation in Igló 1805., 1825.

Iglói halotti anyakönyv. 1813.

Biographien berühmter Zipser von Jakob Meltzer, Kaschau im Verlage der Ellingerischen Buchhandlung 1832. 231 old.

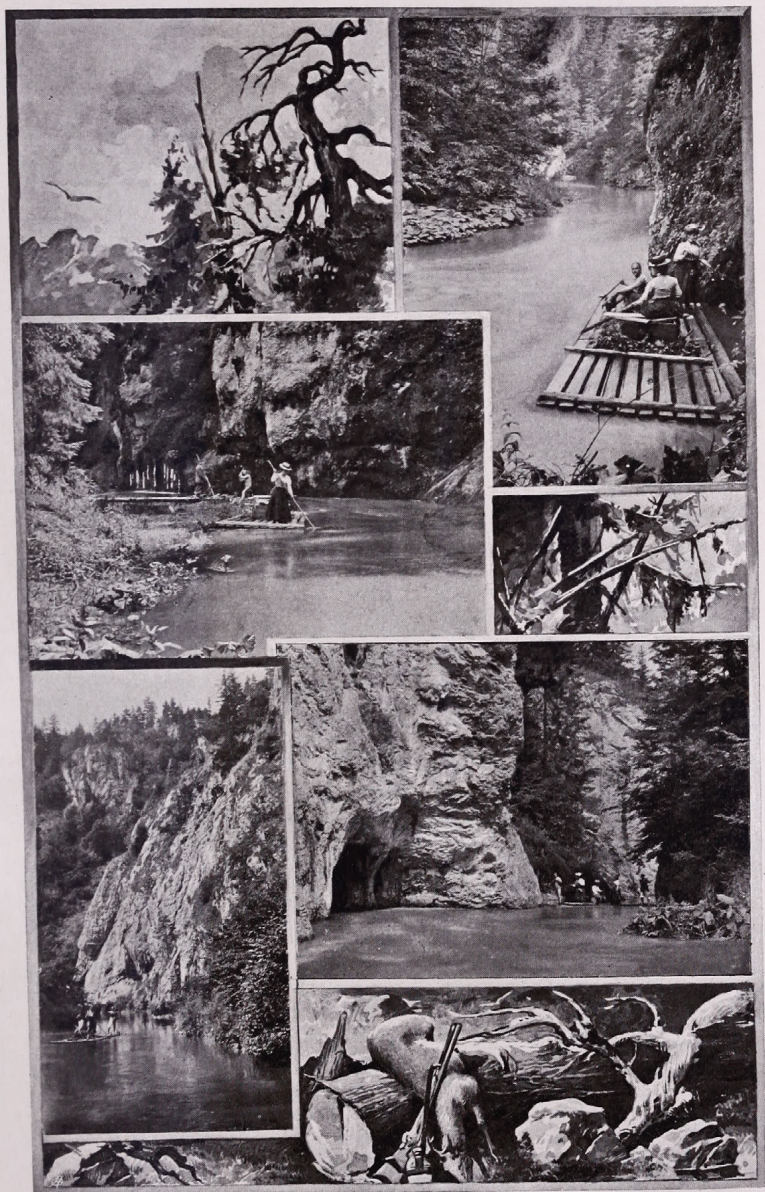
Dr. Walser Gyula iglói ev. lelkész úrnak és Jancusko László iglói ev. segédlelkész úrnak hálás köszönetet mondok azokért a szíves felvilágosításokért, melyeket velem Czirbesz felől közöltek.

méretű katonai térkép által annyira teljessé téve, hogy hasonlót alig mondhatunk még egy más vidékről. A legmagasabb Villacsúcs megmászásával — az utolsó elismert havasi nagy tettel nálunk — Bröske úr zárókövét helyezte el annak az épületnek, amely hazai fennhavasaink feltárása végett emeltetett. A mi még azután jöhet, az legfeljebb többé-kevésbé felesleges, sokszor még helyi jelentőséggel sem bíró változata lehet a már meglevőnek.

A turistáknak főérdeke ugyanis, hogy az egyes csúcsokat ne lehetőleg sok, hanem lehetőleg jó utakon közelíthessék meg. Ezt az igazságot gyakran nem becsülik meg eléggé, a minek eredménye gyanánt alig hozhatnánk fel elrettentőbb példát, mint a Rax-ot, a bécsi kirándulási területnek ezt a plateauszerű hegyét, amely évente nemcsak számos balesetnek színhelye, hanem egyszersmind az a hely, melyre igen sok út visz fel. Falait, a legkisebbeket is, keresztül-kasul szelik az egyes ösvények, amelyek gyakran csak néhány méternyire vannak egymástól, helyenként egymásba futnak vagy keresztezik egymást, anélkül, hogy gyakorlati jogosultságra tarthatnának igényt.

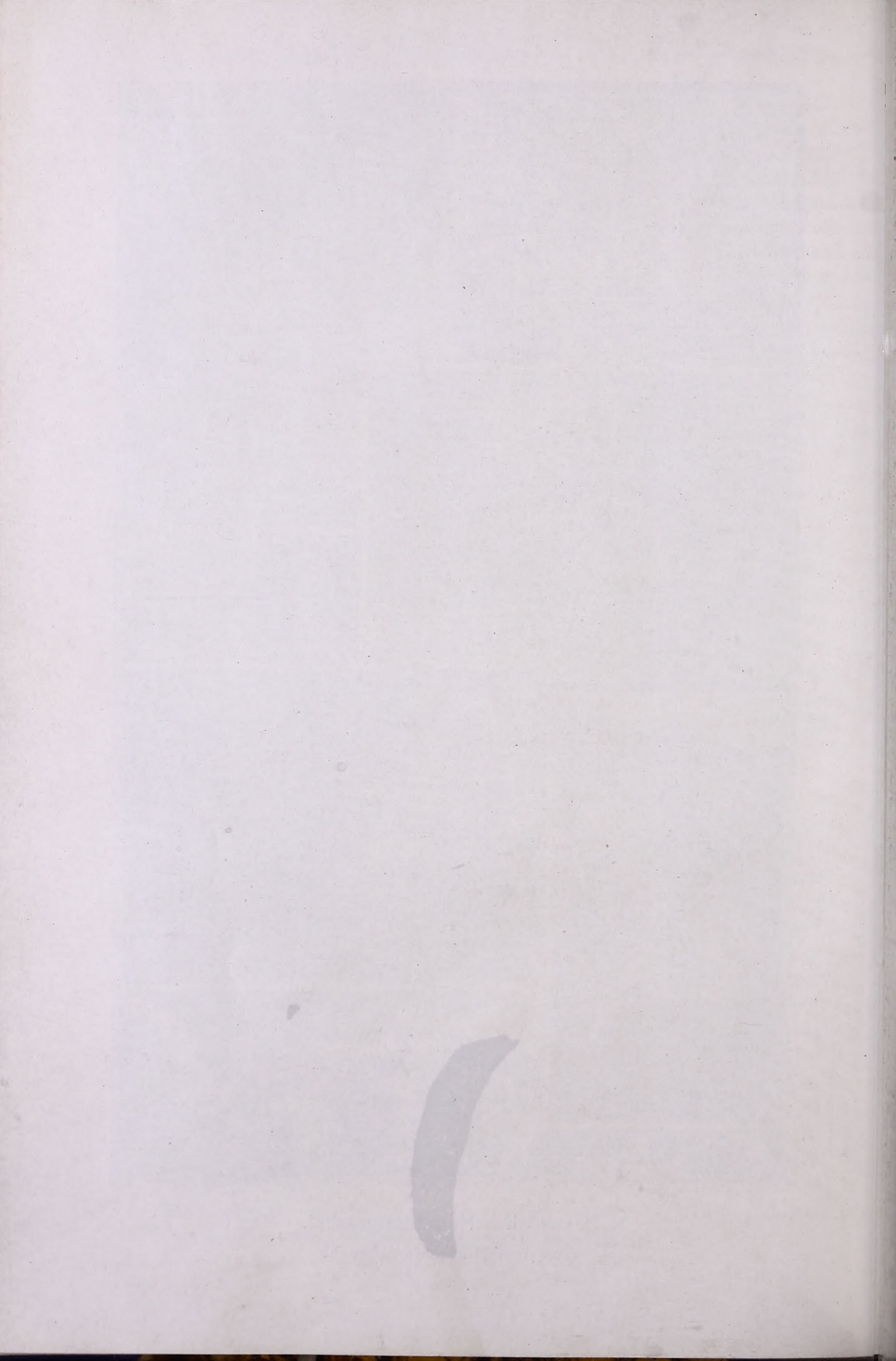
Nálunk, a Tátrában is meg volt már a nagy aratás; ezentúl legfeljebb utószüretről lehet szó. Itt is, mint minden más ország turisztikai irodalmában beáll az utódoknak, helyesebben mondva: a későnéркеzetteknek előretörtető vágya és versengési ösztöne, holott a hegyekben, amelyek mindenkinek egyaránt nyitva állanak, ilyenmő versengésnek nincs helye.

Ez az irány egyes időszakokban az Alpésekben is lábrakapott és gyümölcsöket érlelt meg, amelyek egyes távol álló, de bátor férfiakat arra készítették, hogy az ily harcmódor feletti nézetőknek nyilvánosan is kifejezést adjanak. Az eziránt érdeklődők olvassák el a D. Ö. A. Verein Évkönyvében (1895. XXVI. k. 120. old.) L. Norman Nerudának: »Die Fünffingerspitze als Typus eines Modeberges« című kitűnő cikkét. Ez az, egy ismert turista által »előkelő stílű Sherlock Holmsiade«-nak nevezett, mindig célzatos gáncsoskodás a magasabb turisztikának előharcosaival szemben, akik a hegység feltárása körül valódi érdemeket szereztek, gyakran az úgynevezett »éjféli napok« jegyében történik. Mielőtt az ily új csillagok, fő- és mellékbolygóira, mint fullajtárokra támaszkodva világrajövetelők, azaz: ismertségök fájdalmain túlesnek, elébb az ő, gyakran indokolt érdekekben sötétségnek kell uralkodnia! Sötétség à tout prise, hogy azután saját új fényöket annál jobban ragyogtathassák!

Részletek a Hernádáttörésből.

Aus dem Hernaddurchbruch.

A turistáknak ez a fajtája az eszközökben nem igen válogat. Mutatja ezt az Alpesekből vett néhány példa. Magával Harpprecht Tivadarral történt meg, hogy egyszerű tagadással meg akarták fosztani a »Thurwieserschneide« első megmászásának dicsőségétől. A rosszakaratú »bemocskolás« ezen politikája, a hogyan ezt a szántszándékos kételkedést nevezhetjük, ily nagy mesterek, mint T. S. Kennedy, Coolidge és mások neveihez is hozzáférközt. A lengyel Tátraturisztika nesztora, Eljasz Radzikowski, az első Tátrakalauz szerzője, aki Chalubinski és Pawlikowskival együtt feltárta földije előtt a Tátrát, röviddel halála előtt szintén céltáblája volt néhány újságtámadásnak, csupán csak azért, mert nem ajánlotta »a magában való kóborlást« a hegyekben, olyasvalamit, amit a turisták érdekeit általában tekintve, egy tapasztalt turista sem ajánlhat anélküli, hogy a felelősséget elhárítaná magáról. De szerencsére mennél inkább izzanak a gyűlölettől az ilyen az »alpin becsület« ellen intézett támadások, annál könnyebben tévesztik el hatásukat, annál kevesebbet törődnek velök azok is, akiknek szólnak, mert már ezeknek az »úgynevezett leleplezések«-nek hangja is felmenti őket az alól, hogy azokra válaszoljanak vagy hogy annak a pártatlan és elfogulatlan olvasó értéket tulajdonítson. Sőt ellenkezőleg gyakran megesk, hogy ily támadások folytán egyesek nevei a fedékenység homályából kiragadtatnak, mások hírnévre tesznek szert.

Miként a hegymászókkal, úgy vagyunk azok kedvenceivel, a csúcsokkal, illetve azoknak a megmászás nehézségeit számbavevő osztályozásával. A »nehéz«, »nehezebb« és »igen nehéz« jelzők többnyire magyarázat nélkül maradnak és sokszor játszik közre az érdek is, amennyiben valamely hegymászó az általa tett utat különösen ki akarja emelni, úgy hogy az ilyen dolog megítélését bátran a nyilvánosságnak és az időnek engedhetjük át. Tanulságos példát nyújt ilyen valamely divatos csúcs »nehézségei« körül folytatott harcra az Alpeseekben lévő »Fünffinger-spitze«, még pedig az első megmászóknak éjszakáról és a »Daumenhorhos«-on keresztül tett útjai. Nálunk például azt állították, hogy a Hegyestorony nem a legnehezebb Tátracsúcs. Ennek az állításnak a célzatossága, amely az egyik kalauzkönyvben is helyet talált, oly nyilvánvaló, hogy igazán kár e miatt indulatoskodnunk. Sőt dr. Martin az éjszaki oldalról való megmászását »könnyű«-nek vagy »nem nagyon nehéz«-nek vagy ilyesminek nevezte, — nem akarok a hozzám nagy előzékenységgel beküldött kérdéses

gyalázó iratban az igazi kifejezés után kutatni — anélkül azonban, hogy elárulta volna, mi módon jutott erre a meggyőződésre, mikor ezt az utat be sem járta.

A magam részéről erre csak a következőket akarom megjegyezni: Könnyűnek alig lehet az olyan csúcsot nevezni, amelynek nehézségeiről az első megmászók közül nem egy, hanem többen »elég elismerőleg« nyilatkoztak és amelyről — azt hiszem a negyedik megmászásánál történt meg — két turista lebukott. Ez a szerencsétlenség azonfelül már majdnem egész lent történt, ahol a mászás már »sokkal könnyebb« és csak ennek a körülménynek volt köszönhető, hogy az illetők élete meg volt menthető. Aki ilyen állításokat kockáztat, akarata ellenére is abba a gyanuba jön, hogy a saját »tudás«-át akarja minél élesebb világításba helyezni, amint ezt N. Neruda is a »Fünffingerspitze«-ről szóló cikkében pompásan leírja.

De az ilyen eljárás még más, beláthatatlan következményeket is vonhat maga után, amennyiben a turisták nagy tömege oly hegymászói kísérletekre ragadtathatja magát, amelyek az átlag-hegymászók erőit messze túlhaladják és oly követeléseket támasztanak, amelyeknek azok semmi körülmények között meg nem tudnak felelni. Ilyenmő törekvések turisztikai szempontból »közveszélyesek«-nek tekintendők.

Hasonlóan kárhozatos és az igazi csúcsmászás ellenségeinek számát csak szaporító jelenség az a sokak által gyakorlatba vett szokás, hogy a fel- és leszállás időtartamát a kelleténél rövidebbnek jelzik, amely hiba azután a kalauzkönyvekben is szerepel. Oly időtartamok, amelyeket általában nem, vagy csak rendkívül kedvező kivételes körülmények között be lehet tartani, már gyakran tragikus kimenetelű katasztrófákat okoztak, amennyiben tapasztalatlanokat a napnak már előrehaladott óráiban oly feladatok elé állítottak, amelyeknek teljesítése a rendelkezésükre álló időben lehetetlen volt. De elég erről ennyi, a bölcs legfeljebb »Nil mirari, — nincs semmi új a nap alatt« jelmonddal vigasztalódik és mosolyog egyet.

A harmadik és elhatározásomnál döntő szerepet játszó körülmény volt az Alpeseknek mostani bécsi tartózkodási helyemhez közel eső vidéke, amelyet közelebbről meg akartam ismerni, valamint az a lehetőség, hogy a gleccsereken való kirándulásaim alkalmával nagyobb gyakorlottságot szerzek a hó- és jégmezőkön való mászásban, amire a Tátrában nem nyílik elég alkalom, mely tekintetben.

különben a magyar turisták közül Décsy Mór mellett dr. Jordan Károlyt az elsők közé kell állítanunk.

Magányos fennhavasí völgyben zúg a Venti Aache, a hegyeknek hatalmas gyermeke. Harminchét glecser táplálja habjait hús nedvvel, megduzzasztva azt a Tarpatak 20-szoros nagyságára. De a vize nem a mi hegyi patakjainknak hideg pompás zöldesszínű játszó vize; izabella-, sőt gyakran barnásszínben zúgnak az alárohán glecser-vizek, rendes vízállás mellett is kapunagyságú sziklákat tompa morajjal magukkal hengergetvén. Sajátságos, durva, átható hideg havas levegő lebeg a hullámok felett, amelyek tavaly a söldeni postakocsit a lovakkal együtt elnyelték. Tűzben égő havasi rózsák borította réteken, mindig a dübörgő Aache partjai mellett haladva, elérjük Vent falut (1893 M.), Ausztriának magas fekvését tekintve második helyen álló faluját. De mielőtt a falu nyulánk tornyának körvonalai a fáradt vándorló szemei előtt feltűnnek, a »Breitlahn«, egy hatalmas tavaszi lavina merész, évről-évre megmaradó boltozatot alkot az út és a habzó Aache felett. A vadul száguldozó habok kaput törtek maguknak a jégtömegben keresztül, amely a kétoldali lejtőkön mintegy 150 lábnyi magasságra nyúlik fel.

Csakhamar ott állunk a Thöni György lelkész gondjaira bízott barátságos vendéglő előtt és óriási bernhard-hegyi Nero kutyája, amely imponáló megközelíthetetlen, sajnos utánozhatatlan mozdulataival könnyedén hárítja el magától a neki támadó apró csaholó kutyákat, örvendező ugatással üdvözlő bennünket.

Thöni György méltó utódja az előbbi lelképásztornak, Lencz Ferencnek, aki egyike volt a D. Ö. Alpenverein megalapítóinak. És a kis hegyi község, amely télen mindössze 45 lelket számlál, méltán büszke lehet lelképásztorára. Papi köntöse felett karikákban font kötéllel, nehéz jégcsákánnyal izmos kezében, így állott gyakran oldalam mellett szédítő jéggerinceken és hegyeihez való vonzalma bizonyára a téli egyedüllétet is elviselhetővé teszi neki.

»Vigyázz! Kőhullás!« Úgy látszott, nem a legbarátságosabban készül fogadni a Mutmalscsúcs (3515 M.), midőn ezt ez idén az Ötztölgyben Gstrein Siegfried és Klotz Zachäus kalauzok társaságában felkerestem. De mi sem engedtünk és dacolva az elénk tornyosuló nehézségekkel, megmáztuk azt, még pedig nem a szokott úton: a déli gerinc hosszában, hanem a »Schwärzenhörhos« alatt elterülő glecsermezőtől kiindulva, a déli falat részben átvágva. Egész napon át hóban és ködben gázoltunk. A

felső hólejtők a várható kőhullás miatt veszéllyel fenyegettek és azért elhatároztam, hogy valószínűleg szintén új utat választva a leszállásra, a csúcstól egyenesen a nyugati fal szikláin és függő törmeléktömegein át egy magányos glecservölgyecskebe ereszkedem le.

Elhatározásomért csakhamar kárpótlást is találtam. Aranysugarakkal köszöntött a felkelő nap, midőn Gstrein Siegfrieddel keskeny lépcsőkön a »Fluchtkogel« (3588 M.) meredek jégfalait megmásztam. Azután tovább kapaszkodtunk a »Kesselwandhorhoson« és a mértföldekre terjedő Gepatschglecseren át a »Weisseecsúcs«-ra (3555 M.).

Nagyszerű háztetőalakú gerincen, a Langtaufnergerincen emelkedik szemben a »Weisskugel« csúcs (3748 M.). Jobbról megmerevedett kaskadokhoz hasonlóan a Bärenbart jegesnek vad jégszakadásai és jégzuhatagai tűnnek fel. Messze a háttérben az Ortler emelkedik, mint egy fejedelem és kísérei. Égető napfényben, mélyen a megpuhult hóba besüppedve, visszatértünk a Kesselwand horhoshoz. Itt a brandenburgi osztály 3200 M. magasságban nagyobbyszerű menedékházát épít. A Gusslarhorhoson és a Gusslarcsúcs (3510 M.) sziklatornyán át visszatértünk késő este a Vernagt kunyhóba. A vad Vernagt glecsér, amelynek katasztrófaszerű kitörései a 18 órányi hosszú Ötztölgyet pusztítani szokták, ismét lassan előrenyomúl.

A kunyhóban kellemes meglepetés ért. Thöni lelkész találtam itt, aki egy berlini úrral feljött ide, hogy a Hátulsó Brochkogel (3645 M.) holnapra tervezett megmászásában résztvegyen. Másnap négyen keltünk útra és meg is másztuk a nevezett csúcsot, még pedig annak meredek éjszaknyugati jégfalán át, ami a kalauzok kijelentései szerint először történt meg. Az oromról, illetve a szellős oromerkélyről teljes fenségében látható a Wildcsúcs, amely mint egy óriási jeges trapez, a Jungfrau-csúcsra emlékeztetve, előttünk égnek emelkedik. Redős jégköntösén az emberek »i« pontoknak látszanak, míg éjszak felé Taschach és a Mittelberg jegesek hatalmas párnaszerű hullámai vonulnak lefelé a végtelenbe.

A következő napokon a környéknek más csúcsait másztam meg, az előző év ismerőseit, többnyire kalauz nélkül. Azután még egyszer átvágtam a Mittelbergglecseren (Taufkaarkogel (3454 M.), Taufkaarhorhos, Braunschweigi menedékház, Belső-Schwarze-Schneide (3380 M.)), végigjártatva tekintetemet a terjedelmes tartományokon, amelyeknek határait csak a perspektívának színei által lehet megkülönböztetni.

Egy váratlanul érkezett levél, majd távirat elszólít a hegyek birodalmából, otthagynom az Öztvölgyet és az Arlbergvasút Ötz állomásához sietek. Landecken, ahol anyám várt, póstakocsira szállunk; útközben még sokszor köszöntnek a Kanugerinc csipkézett tornyai.

Magasan a vadromantikus Finstermünzhágó felett trónol a sziklazerge. A borzadalmasan szűk gugyort vár-erődítések zárják el és a baloldali Engadini hegyek mögött Déltirolnak völgyvilága, a tavakban gazdag Malserscheide nyílik.

A távoli Heidentó felett fehéres felhők látszanak gomolyogni, de ha élesebb tekintetet vetünk oda, mindig jobban és jobban tárul fel előttünk az igazi kép. Az észlelt fehérség nem felhő, hanem a hatalmas Ortler (3908 M.) óriási koronája.

Öztvölgyi kalauzommal Spondinigban találkoztam, ahová a Niederhágón át érkezett. Erőltetett menetben, esőben és friss hóban haladtunk most az Eisseeszoosban lévő Halle-féle menedékházhoz. Spondinig 800 M., az Eisseeszoos 3133 M. magasságban fekszik; ezt a 2333 M. magasságkülönbséget egy nap alatt gyalogosan megtenni, nem volt valami nagy élvezet. A következő napon megmásztuk a Cevedalet (3774 M.), három igen szép alakú s nem nagyon nehéz jégormot. Felülről tekintve nyugat felé előttünk emelkedik a Königcsúcs, keskeny oldalát mutatva, amely a Matterhornra emlékeztet Macuncagua felől tekintve; dél felé az olasz Ortlercsoport: Palon de la Mare, Monte Vioz, Giumela, Pizzo Tresero kiterjedt gleccserlejtői húzódnak, amelyek már déli megvilágításban tűnnek fel.

Most fel az Ortler csúcsra! Egy a Payerkunyhóban rosszul töltött éj után, ahol 130 vendég keresett nyugvóhelyet, az ormot a szokásos úton, a jégfalakon át másztam meg. A csúcsról szép álmhoz hasonló kilátás nyílik. A Wallissi óriások közül, amelyek a messze távolban a nyugati láthatáron a párázatban feltűntek, különösen a kétormú Mischabel emelkedett ki. A Matterhon, Weisshorn csúcsokat is véltem felfedezni. Egy rangban áll velők a Bernina és északon a Silorétto felett egyes ködstráfok hullámanak fel s alá. Tekintetünket a »Hinterer Grat« felé irányítva, a magános »Hochjodhaus«-ra, a Königorom északi falának vadbarázdás hólejtőire, a közeli Zebru és jeges Cevedale csúcsokra, amelyek felett még a Prsanella, az Adamello és a Brenta hegyláncolatai tűnnek fel, — oly látványosságban van részünk, amely magaslati pompájával

elragad. Csak azt sajnálom, hogy olvasóimmal nem ismer-tethetem meg azokat a felvételeket, amelyeket ezen a napon csináltam.

Nehezebb volt az Ortler megmászása a magashágó gerincén át. A hatalmas sziklatornyokkal megrakott, kés-élességű jéggerinc, különösen pedig a keleti falon való veszedelmes átvágás, magasan a Suldenglitscher felett, állandó benyomást keltőnek mondható. Ezt az utat más esztendőben veszedelmesebbnek mondják; ez idén ugyanis nem akadtunk azokra a messzire kihajló, szellős erkélyekre, amelyek rendszerint a gerincet koronázni szokták.

Kedvezőtlen időjárás következett most be és a Könighágóról le-lepattogó kősortüzek kétnapi tétlenségre kárhoztattak bennünket. Majd a Schaubachkunyhóból kiindulva, megostromoltuk a megközelíthetetlennek látszó Königs-csúcsot, majd a Schöntaufcsúcsot (3430 M.), de sajnosan, minden pillanatnyi eredmény nélkül. Ezután a Langfernerhágón át Olaszországba mentünk át egészen a Vedretta di Forno nagyszerű jégfolyamáig. A Club Alpino Italiano méregdrága Capana Cedeh-jéből eltávozva, meghúzódtunk a Buzzi Osteriában, egy barátságos havasi hotelben, amely 2200 M. magasságban közvetlenül a glecsermorena mellett fekszik, ahol sok jó Asti Spumanti bort, amellet nem drágán s nagyszerű környéket élvezhattunk és csinos olasz nők tüzes szemeiben gyönyörködhettünk.

Ismét hegymászások következtek: egy fényteli nap szédítő gerincen (Thurwiese-Trafoi jégfal), míg végre a Königs-csúcs (3857 M.) megmászása is sorra került. Az olasz lejtőn át másztuk meg $3/4$ meter magas friss hóban. Leszámítva egy kis kellemetlen kicsuszamlást, amelyet a patkóvas egyik ágának fennakadása okozott, minden simán ment és győzedelmi menetünket sem a Kreilcsúcs (3383 M.) szétmálló tornyai, sem a Schrötterhorner (3380 M.) és Suldencsúcsok nem tartóztathatták fel.

Ily módon végig vándoroltunk az egész gerincen az Eisseehágóig. A Suldenjegehez érve, irtóztató égi háború keletkezett, a jégcsákányok zengtek és nyöszörögtek úgy, hogy ezt még képzeletben sem tartottam lehetségesnek. A király születésnapjára tervezett tüzijátékot elmosta az eső. Ennek a zivatarnak köszönhettem azonban, hogy megismerkedtem Günther Pál úrral, egy rettentetlen igazi turistával, aki kevés nappal azután a Schückerinne-t pusztá jégen megmászta és szemeim előtt mint első szállt le a Königs-csúcs Suldengerincén.

Naturusban elváltam édes anyámtól, aki déli Tirolba

akart tovább utazni és a Niederhorhoson át ismét az Ötztölgybe szálltam le. A legalsó déli Schnalsztölgy tropikus hősege után a Niederhorhoson jeges hózivatar fogadott bennünket. Az éjszakát -7°C mellett az átépítés alatt álló kunyhóban töltöttük.

A kunyhóban kis, de csinos társaság verődött össze, többnyire ötztölgyi kalauzok és az én derék kalauzom, akinek valaki hátzsákjába két pólyagamaslit tett, sok gúnynak volt kitéve tirolai földijei részéről, akik avval boszantották, hogy Olaszországból olasz szokásokat hozott magával. Midőn még azután az ágát eltévesztette és nekik a »pénzeltüntetés« művészetét akarta bemutatni, amelyet a Capana Cedeh vendéglőstől ellesett volt, mindnyájan elszörnyűkedtek rajta és az ő az »enyém és tied«-ről szerzett új fogalmain. Az »olasz hangulat«-ot nemsokára azonban ének váltotta fel és vígan hangzott az éjszakában ez az ismeretes tirolai dal:

»O Land Tyrol, du bist mein Glück
Dir sei geweiht mein letzter Blick!«

A hatalmas szélvihar mit sem vesztett erejéből, midőn másnap reggel meredek lépcsőkön a Finailorom (3515 M.) jégfalát megmáztuk. Csípős hófürgetegben mentünk azután Vent-ig.

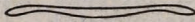
Innen akartam egy napi pihenő után a Hochhorhoson át Déltirolba visszatérni. A reggelit elfogyasztottuk, a a számlát kifizettük és útra készen állottunk. De ime váratlanul beáll a katasztrófa egy levélhordó személyében, aki elémbe tesz egy 10 kgr. nehéz kosarat, tele pompás déltirolai gyümölcssel, melyet anyám Meranból küldött. Mit tegyünk? 10 kilo gyümölcsöt nem cipelhetünk magunkkal a Hochhorhoson át!

Kiadtuk hát a jelszót: »Megenni!« Az öt hét óta nélkülözött barackok, szilvák és szőlők pompásan ízlettek és mohón fogyasztottuk azokat; de »nec Hercules contra plures«, a tizedik baracknál már győzött a fölös szám és nem maradt egyéb hátra, mint a fenmaradt portékát hátzsákjainkba rakni és túlterhelve is a völgyvándorlást szerényen megkezdni. E gyümölcskészlet sokáig tartott; még Innsbruckban is élveztünk belőle.

Szabadságom idejéből még egy hét volt hátra. A »Wilde Kaiser«-ről, melyet más közeli hegy hiányában fel akartam keresni, az idő rövidege miatt le kellett mondanom és meg kellett elégednem a »Gesäuse«-val.

Az utolsó augusztusi héten igen szép, semmiféle felhőtől nem zavart őszi napok köszöntöttek be. De hogy

milyen világ volt az Emsvölgyi Alpokban, a Hochthor és Reichenstein ormain, a Rosskuppén keresztül tett gerincvándorlás alkalmával, a »Dachl« háztetőoromszerű gerincén, a Peterhorhoson és Plancsúcson, a »Hochtor-Nordwand« és a »Todte Köpfl« vad bagolyképének szemlélésekor milyenek voltak benyomásaim: arról majd legközelebb számolok be t. olvasóimnak. Annyit azonban már most is elárulok, hogy szép és érdekes volt minden és tele marokkal hoztuk haza Bécsbe a Gentianát, amelynek telített kékje még sokáig emlékeztetett bennünket az Emsvölgyi Alpok egére.

Próbatutajozás a Hernádszorosban.

Irta: Hajts Béla.

I.

Tavalyi évkönyvünknek: »A Hernádáttörés téli öröme« c. cikkelye nyújthatott ugyan némi tájékozást a helyszínről, azért mégsem vélem fölöslegesnek, ha eme vidéket kevésbé ismerő tisztelt olvasóimnak hosszas magyarázat helyett útunk egyszerű helyszínrajzát mellékelem.

A Hernád völgy e része nem közönséges áttörés, mert akkor a völgy keresztvölgy jelleget öltene. De hosszanti völgynek sem lehet mondani, mert a folyó jobb partján nem húzódik vele egyközű hegyláncolat. Még csak fővölgynek sem állja meg a helyét, mert a Béla- és Lesznica-mellékpatakok völgyei azt jóval felülmúlják.

A Hernád az említett patakok völgyét csak később hódíthatta el úgy, hogy legelőször a Jezsuiták malmánál, majd a Letánfalvi malomnál s utoljára mostani helyén hatolt be a hegységbe.

Káposztafaluig a Hernád széles, nyílt völgyben folyik; itt azután a természetnek nagyszerű játékát tárja elénk. Mintha csak az anyaföld csekély 12 méternyi gátvetésében lebecsülést látna, dühösen nekivágódik a hatalmas hegységnek és ott 11 kilométernyi kanyargós sziklás medret váj. Sümegnél azután visszatér a széles síkságra.

A *Garat*-tól (itt nyeli el a Hernádot a hegység) a Bélapatak torkolatáig terjedő völgyrész hozzáférhetetlennek látszott, azért elhatároztuk a mult télen, hogy fölhasználjuk a természet nyújtotta kényelmes utat: a folyó jegét, s ez az elhatározásunk feltárta előttünk a Hernádszoros rejtett csodáit. Az látottak lelkesítették az író tőntemlített szellemes cikkelye megírására, azok ragadták el az én tollamat is, amellyel erről Budapesten lakó, műkedvelő fényképész bátyámnak hírt adtam elany nyira, hogy benne vágyat gerjesztett e helyeket nyári rendes eljövele alkalmával tutajjal felkeresni.

1906. július 20-án tervünk megvalósítása már csak rajtunk mult, mert a négy személyre készített tutaj a sümegi fűrésztelepen útrakészen állott.

Mialatt bátyámnak sikerült nejét és édes atyánkat rábeszélni, hogy az érdekesnek ígérkező tutajozásban részt vegyenek, én gondoskodtam arról, hogy a tutaj Sümegről a káposztafalvi hámorhoz szállíttassék.

Alkotmányunk 11 drb 18 cm. középátmérőjű és 5.70 méter hosszú, felül-alul leszelt rönkfából van összetákolva. Elöl egy bemélyített és ferdén fúrt lyukakba vert, vörösfenyő cövekekkel megerősített keresztpánt biztosítja az egy síkban megmaradásukat, míg elül-hátul reá szögezett lécek kényszerítik a tönköket zárt sort tartani. A tutaj közepére egy közönséges deszkaládát szegeztem, mely a holmi elhelyezésére, de egyúttal ülőhelynek is szolgáljon. A víz felhatolása ellen a láda fenekére, de még az ülők cipői alá is fűzvesszőt helyeztünk. Főlszerelésünk három emelőrúd, két csáklya (a rönkfákat szokták vele bíztni) és egy éles balta. A gyepparton összekalapált alkotmány vízrebocsátásánál a közelben dolgozó fadobozkésztők segítségére szorultunk.

Július 22-én délelőtt fél 11 órakor értük el a *Garat* előtt sodronykötélen kipányvázott tutajunkat. Előbb jóllaktunk, majd bátyámmal ketten úszóruhára vetkőztünk. Készülődésünk a falu vásárnapozó népéből sokakat vonzott a Hámor mellett levő hídra.

Nézőközönségünk a mi sikerünk iránt nem a legjobb reményt táplálhatta, mert a próbaképen három személlyel túlterhelt tutajunk a csekély vízben itt is, ott is fennakadt, úgy hogy a vízbe szállva emelő rúdakkal is bíztatnunk kellett. Bosszantásunkra még meg is fordult, mit azonban könnyen helyrehoztunk. A felesleg kilakoltatása után határozottan jobban haladtunk, ezt a part mentén bennünket a lehetőségig követett kíváncsiak is láthatták. Simán azonban még nem ment a dolog. Egyszer a víz színe tájáig emelkedő kőtuskóra kerültünk, majd neki vitt sodra a sziklapartnak; de tutajunk ezt az első ütközetet fitymálva kiállotta. Utasaink kevésbé közönyösnek találták ezt a billárdgolyószerepet, mi vezetők azonban még hasznát is vettük, mert megtanultuk az ütközéseket lehetőleg megakadályozni.

Egészen meglepett, midőn itt az alig hozzáférhető gyepes parton Poprádról szekérrel érkezett halásztársaságot zavartunk meg. Egy fordulat után a fürge gyermeksereg a mindkét oldalon meredek sziklás part mentén nem bírt többé követni bennünket.

A környezet mindinkább regényesebb lett: a szakadozott sziklafalak mindsűrűbben közelebb merészkedtek a part fölé, míg aztán vele egybe is olvadtak. Már a kíváncsiság is belevitt egy nagy sziklafülkébe, melybe a folyó sodra is belesegített. Egy kis pihenő már jól esett, legalább nyugodtan tekinthettünk visszafelé is. Hogy azután a csendes, legfeljebb csak kissé örvénylő vízből ismét a fülkét mellőző hullámok hátára kerüljünk, a csáklyákkal és turistabotjainkkal a sziklafaltól eltoltuk magunkat. Azonban az így nyert eleven erő nem volt képes a tutajt a víz sodrába juttatni. Feneket itt hiába kerestünk a három méteres rúddal is, ahol pedig találtunk is már, ez a mélység úgy sem volt alkalmas az ellentállás kellő kihasználására. Háromszor-négyszer is próbálkoztunk, míg végre kapaszkodás és vezényszóra való eltolás útján sikerült a hullámok irányát hátbakapnunk és tutajunk ismét vígan ringott a habokon.

Itt említem fel már, hogy bármily akadályt is gördített útunkba a meder szabálytalansága, utána a csendes víztükör fölött való sziklajáték nyomban megragadta figyelmünket és elfelejtette velünk az előző pillanatok keserűségeit.

Sorra következtek most a megörökítésre érdemeseknek kínálgató helyek. Én azonban a helyzet téli ismerőse lévén, számoltam a felvétel korlátolt lehetőségével s így: »tovább-tovább« szolt közbe döntő ítéletem

bátyámnak megeredt fényképező kedvébe. Még ekkor nem voltunk az út két napra való kinyújtására elszánva, de mindinkább határozattá érlelődött bennünk e gondolat.

Egy fordulattal hirtelen az »örökös eső«-nek nevezhető hely elé kerültünk. Elragadó kép tárult itt elénk. A mélyen alávéjt sziklák cseppkőbarlangszerű alakulatokat mutattak. Nem is hiányzik a víz folytonos kémiai hatása sem, mert a hellyel-közzel mohlepte vastag mésztufa képződményeken a Kiszelpaka völgyében rejlő mohavízesés módjára pompás vízcseppjáték mutatkozik és a kárpit széléről mint az ereszről csurog alá. Ez a hely télen is nagy bámulatot keltett volt. Ilyet a Dunajec áttörése nem mutat fel. Egyszerre csak nem csekély aggodalmunkra a víz színén keresztben ijként feszülő hatalmas szálfá szab korlátot utunknak. Tekintélyes vámsorompót állított itt elénk a természet, a melyen csak az elszánt, kitartó és leleményes utast engedi át. Még idejekorán kiköthettünk. Csak úgy próbára vettem elő egyszerű gépünket, az emelőrudat, de a nagyobb erők oda kényszerítette rúgó megsem moccant. Láttam, hogy itt csak másik gépünk segíthet és segített is. A derék vastagságú, de féregrágtá és vízzel bőven megítatott fát kitűnően fogta a balta, hozzá még segítségemre jött az előbb ellentállott ruganyosság. Feléig sem kellett hatolnom, bátyám a fényképezés előkészületeit sem fejezte még be, máris nagyot recsegett és a mély víz felett lebegő részének sziklához szorult vége alácsülyedt. Nem is örültünk a váratlan sikernek, hiszen e párját ritkító helyet a váltásdíjat követelt korláttal együtt a maga teljességében szerettük volna az érzékeny lemezre kapni. Még néhány vágás kellett és a hullámok elkapták gátunknak hatalmukba kerített felét. A másikat most majd elviszi utána a legközelebbi árvíz.

Ezentúl már szabadjára engedtem fényképészünket, mert az érdemességet nem igen kellett vitatnunk, csak a felvétel lehetőségét számba vennünk. Ugyanis előbb a mestert tettük ki a sekély vízbe, vagy ha ő oda úszott is, gépét a hosszú rúdon próbáltuk neki átnyújtani, végül pedig állást foglaltunk a tutajjal és azt megrögzítettük; ez azonban nem mindég sikerült. A helyes álláspontra bátyám sokszor csak igen nehezen jutott, néha az éles kőtuskókat, vagy maszatos sziklalejtőket rejtő mederben gázolt, máskor a meredek sziklaparton, csalánok és szűrős fenyők között mászkált, hol eltűnt, hol újra feltűnt, míg végre megállapodhatott. E közben egyszer-kétszer elnem

kerülhetett a kisiklást, lebukást, minek sajnos éppen a legnagyobb fáradságba került s bizonyára legszebb felvételének lemeze tobozával együtt áldozatul esett.

A völgy fordulatai sűrűn követték egymást. Mindkét oldalt messzire kiálló fogazott sziklaélek akár a szinpad oldalfalai állanak ki a vízből. A mélyen vájt mederben a víz folyása mindinkább meglassul; szinte érezzük, hogy ennek messzire kiható szülő oka a letánfalvi malom 7—8 méteres esést eredményező zúgóágátja. A víz hol kevésbé, hol pedig nagyon is mély, fenéke finom homok. Itt a kormányosok is pihenhetnek. A kínálkozó ideális fürdőhely csábításának nem bírtunk ellentállani. Nem miként idáig csak kényszerűségből, hanem most igazán élvezetből ugráltunk be a vízbe és úszva kísértük méltóságteljesen tovasikló tutajunkat. Oly szép ez a hely, hogy utolsó lemezünkön bár, ezt is meg kell örökítenünk. A gépet tulajdonosával együtt botjainkkal evezve szállítottuk a felvételhez alkalmas állásponthoz. Onnan magunkat eltolván a folyás ellenére is boldogultunk, míg végre a sekélyebb vízben kötélénél fogva vissza vezethettem a tutajt. Egy gyöngye bokor is elég volt a megerősítésére. Bátyám beállítja a gépet, és hogy egyszer ő is rajta legyen a képen, úszva helyet cseréltünk.

Tovább haladva már nem is szűnt meg a csendes víz egészen a malomig. Éppen három óra volt. Itt a baloldali sekély gyepes parton kikötöttünk és a tutajt leszereltük. A vasneműt a molnár őrizetére akartam bízni, de íme: a malom nem csak közönséges vasárnapi szünetet tart, az egész gazdaság üres, molnárék elhagyták. Mindenfelé a pusztulás nyomai. Se baj, a vadonban minden bokor biztosít.

Mielőtt még felöltöztünk volna, a zúgóágon lebozsátottuk a tutajt. Az ütközéseket tucatjával kiállott tákolmány ezt a legnehezebb próbát, a vízkeresztséget is játszva állotta ki. Utána iramodtunk és legott a régi gát cölöp maradványaihoz erősítettük. A vízszintlátásra holnap!

Ezután felkerestük a Lapis refugii-ra vezető szekérút könyökénél bugyogó jó forrást. Ott ettünk, pihentünk és idejére elindultunk a letánfalvi vasúti megállóhelyre.

Kellemes emlékekkel érkeztünk vissza Iglóra, hol Lőcsére távozó édes apánkat felkértük, hogy másnap maga helyett családjának egyik, másik vagy harmadik tagját, lehetőleg mind a hármat küldje el.

II.

Hogy az új jövevényeknek (2 hölgy, 1 férfi) a készülődésre időt engedjünk, másnap csak Létánfalu mellett 10^h 35ⁱ kor megálló személyvonattal indultunk.

Az új tutajozó társaságot a malommal és jellegzetes hídjával együtt akartuk lefényképezni, azért mindjárt a tepnapi kikötés közelében felszállítottuk a társaságot. A hatalmas ívű híd, alatta a népes tutaj, mögötte a malom épületei és távolabb a meredek sziklás part festői képet nyujtanak. Az előkészületek alatt megvizsgáltuk a kőhíd elődjének közel a vízszíneig érő cölöpmaradványait, amelyek előtt jobbnak láttuk a társaságot egyelőre kiszállítani. Ugyanis a víz itt nagyokat esik és mintha csak tegnap óta észrevehetőleg meg is fogyott volna; a sűrűn kiállott köveken a vízzel ismét jobban itatott üres tutajjal is elég küzdelmünk volt.

A csupa szépet és jót várt ujoncseregére ez a küzdelem nem hatott biztatólag; sajnos újabb fölszállásuk sem volt csalogató. Még sokáig tartottak a sellők, ahol a szabad mozgás hiánya miatt megnem akadályozhatott ütközés még az ülőket is kizökkentette helyükről és a hullámátöntötte tutajra dobta. A változatosság kedvéért megis akadtunk itt-ott, de nagyobbyszerű fennakadásunk egyelőre még nem volt úgy, hogy a partok festői alakulataiban legalább mi tutajvezetők gyönyörködhattunk.

Ez a völgyrész itt okvetetlenül szűkebb, rejtélyesebb a tegnapinál. A part mentén meghúzódó, szinte törzsnélküli, százados lombos fák itt jobban árnyékolják be a folyó tükrét, néhol ugyancsak törökös bókólast követelven a tutajosoktól, különös leckéül a bokrétás kalapú hölgyeknek. A kékszerű jégmadár és a feketeszerű vízirigó e rejtekhelyeken igazán jól érezheti magát, hiszen valósággal élénkíti, népesíti e tájakat. A télen is talált különös légyrajcsomókat fejeinkkel meg-megbolygattuk, mikor is szűnyogszerű játékot űztek körülöttünk; de életelen csomókra is akadtunk még.

Megint csak nagyon válogattunk a fényképezendőkben, pedig nehéz volt lemondani egy s más helyről, mikor itt barlangszerű kimosások mésztufa-képződményeket szülő források, egymással szemben álló fűrészes sziklabordák tarkítják a sziklaországot. Utóbbiak nagyon is összeszűkítik a medret, melynek vize lassú folyású és mély lesz,

Egy helyütt a fényképezőgépnek tutajunkat a csak 6 méter széles mederben keresztbe állítottuk; egy ágdarab,

elég volt, hogy vele beleéljük a sziklák közé. Mögötte egy lucfenyő fejét mosdatja a vihar. Jó, hogy mellette még akadály nélkül elhaladhattunk.

Ez a gyönyörűség sajnos nem tartott sokáig. Tutajunk a reákövetkező sellőkben ismét magára vonta figyelmünket, mert haladása mindinkább sebesebb lett. De mintha csak az ellentétet akarta volna kiélesíteni, egyszerre csak ujjab vámsorompó állja utunkat. A változatosság kedvéért ez most megácsolt, gát- vagy hídszölgálatból megszökött gerenda volt. Kiálló vasszögek hajdani jámbor polgári életét árulják el. Mintha azonban rendbontó törekvései társadalma széles rétegeinek fellázítására irányultak volna, a békés szándékkal közeledő faanyagot — akármicsoda malomalkatrész képét is viselte legyen — válogatás nélkül belekényszerítette forradalmi társaságába. Valóságos torlasz fogadott itt bennünket. Abban ugyan csalódtak, ha minket megijeszteni gondoltak. Mi túl voltunk már a tűzkeresztségen és inkább csak kalandnak tekintettük a dolgot. A gyöngébb nemet előbb biztonságba helyeztük, majd ismét derekasan működött baltánk, mely itt is hamar végzett a rendbontókkal. Egyszerre csak futásnak eredt az egész fahad. Természetes, hogy tutajunk is utána iramodott, úgy hogy meg kellett feszítenünk a gyeplőjét és pórázon tartanunk, mert hiszen előbb a künrekedteknek még felkellett szállaniok. Ez alatt én előre gázoltam, hogy a még mindig fennfennakadó fatömegnek ujjab utatálló csoportosulását lehetetlenné tegyem. Kérő, békítő szó, vagy akár az erélyvel kiejtett »oszolj« itt nem segített volna.

De nem soká örülhettünk a megváltásnak. Mintha csak a barikád játékszerű leküzdéseért megharagudott volna Neptun, olyan új akadályt állított utunkba, melyet többé meg nem mosolyogtunk, sőt — ne tagadjuk könnyek is peregtek ezuttal.

Tutajunk ugyanis a sebesen rohanó vízben itt nagyobb számban elszórt, részint a víz színe fölé, részint pedig hozzá nagyon közel érő hatalmas kötuskókra került, sőt közéjük ékelődött. Itt előre láthatólag nem volt menekülésünk; bármily eleven erővel rohantuk is meg a sáncokat, tutajunknak csak az eleje került rájuk, a vége azonban annál inkább elernyedve alásülyedt, mire a hullámok reá özönlöttek és erejük szállítónk fennakadását még felülbiztosította. Oly hirtelen volt itt a fennakadás, hogy a társaságot az összeütköző feldöntéstől csak az előzőleg már elsajátított ügyessége óvta meg.

Az emelőrudakkal sokszorozott legnagyobb erőfeszítésünk itt nem érvényesült, feltétlenül könnyítenünk kellett terhünkön. A szűk meder közepéből is elég szépen kiszállítjuk a tutajon is térdig vízben gázolt vendégeinket, szinte önkénytelenül is számot vetve, vajjon együtt vagyunk-e még mind a hatan. Szerencsénkre e sziklavályóban is egy kavicssziget kínálkozott tartózkodási helyül, ahol szorult helyzetükben a máskor kiállhatatlan kalapfüvel egészen jól megbarátkoztak. A hullámok mindinkább feljebb emelkedtek, most a láda szellőző résein, sőt már-már a tetején is behatoltak, mire a nem csekély kényelmet nyújtó női holmival megtetézett láda emeleti lakóit is mind meglátogatta az árvíz. Hogy a hullámok valamit el ne ragadjanak, ezeket mind ki kellett lakoltatnunk.

Itt jócskán odébb kellene jutnunk, hogy ismét szabad hullámokon ringó tutajunkra szállhassunk; ott azonban elrohan az árral s vissza hoznunk alighanem teljesen lehetetlen volna. Elővigyázatunk e miatt a gyeplőt a nadrágja ártalmatlan árvízokozta átnedvesedésén tűnődő sógor kezébe adta. Hátha önbizalmának növelése a kishitű lelkek kételyeit lecsillapíthatja; míg ő a lovakat nógatta, bátyámmal ketten neki estünk a kerekeknek. De sajnos, a nyers erő magában itt nem segített. Türelmetlenül nézte hasztalan erőfeszítésünket utasaink tapasztalatlanabbja. A nagy kövek között fokozott erővel özönlő víz alig engedett megállanunk, a kellő egyensúly megbillenésekor pedig fel is döntött. Akik ezt a küzdelmet ember és víz viaskodásának nézték, hangos kétségbeeséssel fogadták a hullámok diadalát, mi azonban vízi lények módjára fel sem vettük a bukást s újra talpra állani parkodtunk. A sok hiába való próbán okulva csak az alvilági helyzetnek, a kőtuskók elhelyezkedésének kitapasztalása után jöttünk végre rá arra is, hogy nagy megerőltetéssel hogyan lehetne mégis csekély eredményt kioroszakolnunk. A padlót csak a hullámok alól is kiemelni a legnagyobb erőlködésünkbe került. Egy emelőrúd nem is volt elegendő, kettőt is ragadtam kezembe, hogy végüket vállaimnak feszítsem s így befogjam igába a derekamat is, mely tudvalevő lábizmaink útján a legnagyobb erőt bírja kifejteni. Csakhogy itt a rudat az árral dacolva megtartani is nehéz volt, félkézzel éppen nem ment, hát még vele alkalmas támaszpontot keresni. Hosszas és kitartó próbálgatásunknak még is sikerült néhányszor ez a kísérlet melynek — feltéve, hogy a talajt el nem veszítettük munkába fogott lábunk alól,

el nem maradhatott az észrevehető eredménye, mely csekély sikernek is meg volt a maga kitartásra biztató hatása.

Azt hiszem, hogy e mellett a szemlélők kétségbeesése csillapításának szüksége, vagyis annak érzete, hogy nálunknál kisebb bizalmuk is vannak jelen, csak megacélozhatta izmainkat. Mi ketten ugyancsak nem értünk rá kétségbeesni, míg csak az összes lehetőségeket ki nem merítettük.

Lassú előhaladásunk közben észre vettem, hogy a gyeplő megfeszítése most már további haladásunkat megnehezíti; azért is próbáltam azt valahová előre megerősíteni. A víz medréből azonban nem értem semmihez. Nem csekély dolga volt bátrabbik nővéremnek mezittelen lábbal a meredek falon felkúszni, és a csekély párkányon előre haladni, hogy a megkötésre alkalmas fenyőfát elérje. Megmutatta azonban ezzel a cipős közönségnek a tutajra leendő visszatérésük egyetlen útját. Igaz, hogy ez nem volt csábító, nem is bírta a mindenáron a legnagyobb bizonytalanságba is távozni készülő házaspárt visszahódítani, hiszen a szoknyás hölgyek csak nagy segítségünkkel bírtak lejutni. A reábeszélés semmit sem használt, mert a távozandók úgy képzeltek, hogy nagy részben az általuk okozott súlytöbbbet tette ezt az utat a megelőző napinál annyira nehezebbé.

Elváltunk hát.

A víz közepette is rettenetesen megszomjúhozott torkunk mindenek előtt egy korty szíverősítőt kívánt. Hogy ezentúl simán haladtunk, mi nem tulajdonítottuk a tutaj megkönnyebbülésének. Nem tagadható azonban, hogy a mozgás és működés szabadsága feltétlenül nyert. Ennek dacára is mindjárt az első percekben már visszakivántuk az elhagyottakat. Mi sajnáltuk és sajnálhattuk is őket; pedig ők a meredek kapaszkodás közepette is megkönnyebbülve lélegzetek föl és folytonosan csak a mi sorsunk iránt aggódtak.

Utóbbi küzdelmeink alatt ugyan senki sem gondolt a helyzet megörökítésére; javultával azonban fényképező kedvünk is újra megjött. Különösen, mikor a meder közepén terpeszkedő, szénásszeker nagysága, sziklatömböt megpillantottam, bizonyos aggodalomtól megszabadulva kértem e hely fölvetelét.

Csakhamar megláttuk már a balparton messzire behatoló alsó gyalogösvényt, melynek nyomában a Bélapatak torkolata közelében lebegő megújított Hernád-híd

következett. Balra fent feltűnnek már a Ludmanka legnagyobb ormai.

Tutajunk éppen a sellő kavicsán megfeneklett volt mit fényképészünk mindjárt a kiszállásra használt fel. Magam is elhagytam a padlót, hogy szemlélhetővé tegyem, miszerint ezúttal a rögzítéséről külön gondoskodnunk nem kellett; és egyszersmind bátyámat a magasban meredő sziklákra figyelmeztessem. De e helyütt fényképészünk is reászorult volt, hogy baltámat foglalkoztassa. Nővérem éppen a fennakadás miatt sóhajtott fel, mire: »No-no! csak el ne szaladjon magától is, volt a szakértő megjegyzésem. A két nő csak helyet változtatott, mitől a tutaj megmozdult és ingani kezdett, majd pedig elkapta a folyó sodra. Messzire kellett utána szaladnom, gázolnom és úsznom, hogy előbb elérjem és a közben a sziklába ütközött tutajt még a híd előtt nagy nehezen megállítsam.

A hídtól — köztudomású — csakhamar elérhettük a Bélapatak torkolatát, a honnan 30—50 m. magasságban az utóbbinak völgyéből jövő szekerűt húzódik egészen a Jezsuiták malmáig. Itt én feltétlenül kívántam a hölgyek kiszállítását, nélkülök hamarabb gondolván előbbre juthatni. Magukkal vitték az idáig is folyton szíjjon vállra vetve tartott gépet, meg a nagy baj alkalmával a hullámok elől megmentett, étel-italneműt rejtő háti zsákot.

A Ludmanka régebben és újabban aláhullott sziklái a Scylla és Caribdis csekély valószínűségét sem hagyták fenn a megmenekülés lehetőségére. Előző legnagyobb fennakadásunk küzdelmei itt újra kezdődtek. Hogy fáradozásunk hamarabb látszott célt érni, kérdés, nem magányosságunk számlájára irandó-e? Igazán úgy gondoltuk már, hogy itt közönséges, fárasztó faszállítást viszünk véghez; nem élvezetből, csak az önértetünk érdekében fáradozunk és mégsem. A szabadulást követő pillanatban a mennyiben helyzetünk csak engedte volt, figyelmünk a rögtől az égboltozat felé emelkedett s újra a természet gyönyörűségeinek bámulata uralkodott lelkeinken. Sohasem hittem volna, hogy az a 30—50 méternyi magasság különbség, meg a közelség oly annyira különb képet nyújthat a balpartnak a szószerék tájkéán feltűnő merészségéről.

Nagy elbámulásunk közepette nem is gondoltuk arra, hogy még mindig nem próbáltuk ki a lehető összes közlekedési akadályok mindegyikét. Az egész folyó mentén ugyanis közönségessé válik, hogy a partoknak neki csapódó hullám a sziklafalat többé-kevésbé alámossa; azt azonban

még nem láttuk volt, ami elé most kerültünk, hogy a víz sodra minden ingóságot egy 8 méter hosszú 35 fokos, sziklalejtőre szorít. Itt is gazdag gyűjtőhelye volt a faneműnek. Oldalvást neki ütődven, tutajunk vízszintes helyzetét nem bírta többé megtartani, mire a hullámok a lapját kényszerítették mindjobban a sziklának. Ugy hisszük, hogy két napi szinpadunk akár az ítélet napjáig is itt ragadt volna, mert az árvíz is csak legfeljebb emelni bírja. Természetes, hogy ismét emelőrúdjainkat ragadtuk magunkhoz, már azért is, hogy a hullámok el ne kapják, hiszen már összes ingóságaink inogni kezdettek. Bátyám cipőjét már el is ragadta volt az ár; utána kellett úsznia és a biztos révbe partra visszahoznia. Legfőbb segítő-eszközünk alkalmazásának feltételei azonban nem igen voltak meg. A ferde sziklán csak megállanunk is nehezen sikerült, alatta pedig a feneket nem értük.

A rudakat akárhol a szikla és tutaj közé szorítani erőszakkal sem lehetett. Midőn ez nagy nehezen mégis sikerült, az erők összetételének csak fölfelé ható eredője keletkezett, mely a tutaj szélét fölemelte s azt még jobban a sziklának lapította. Boldogulásunknak más módját kellett keresnünk; a próbálgatás csakhamar meg is mutatta, hogy elméleti tudásunk most helyesen jelölte meg erő-kifejtésünk irányát és módját abban, hogy a hullámerőkre merőleges, itt a sziklafal mentén haladó mozgást nem csúsztatás, hanem gurítás alapján véltük elérhetni. Hengerekül emelőrúdjaink szolgáltak, a húzó vagy toló erőt előbbieik csavarásával helyettesítettük. Nem csekély meg-erőltetésünkbe került ezt hosszasan folytatni, mert bizony a haladás csekély volt. A kimerültségtől közben teljesen ellankadva lihegtünk. Végre annyira jutottunk, hogy a szabad végén a víz irányt változtató sodra segítségünkre jött és nemsokára az egész elragadta. Utána úsznunk és reája másznunk már csak mulatság volt.

Hanem most kicsoda s mivel lohasztja égető szomjuságunkat? Ez a kín uralkodott érzelmeinken a további hol sima, hol pedig göröngyös pályánkon s nem is mult el addig, míg a Jezsuiták malma közelében magasan lebegő gerendahid előtt reánk várt hölgyeinket el nem értük.

Szomjuságunk csillapítása éhségünket juttatta előtérbe. Csak itt jutott eszünkbe az időre is gondolni; de zseborát szerencsénkre nem hoztunk magunkkal, hát csak úgy a nap állása után ítéltünk d. u. 6 órát.

Uj erőt és bátorságot merítvén, ketten ismét folytattuk úttörésünket. Előzőleg azonban a hölgyeket a bal parton húzódó ösvényre utasítottam. A közeli rönkfatelep munkásait előre figyelmeztettük szokatlan kísérletünkre, mire elhaladásunkig beállították a fák vízregurítását.

Innen a rönkök társaságában jártunk; csákllyakkal turistabot hegyivel bíztatván azokat is, de nem voltunk szerények az ő rovásukra is erőt venni és utat csinálni a magunk számára. Egymáshoz és a sziklaparthoz való ütközések tompa hangja élénkítette a természet csendjét. A mi tutajunk elkerülhetetlen ütközését pedig nagyon enyhítette egy-egy ilyen sziklához szorult fatömb. Egészen jól esett a társaságuk, hiszen akadályozó csoportosulásukat is könnyen eloszlatta rendet teremtő pusztá kezünk.

Elég messzire hat ki itt a sümegi csinos beton-gát víztorlasztó ereje, mely előbb nagy kiterjedésű homokos mélységeket szűl, majd pedig iszapos, maszatos zagyvalékokat gyűjt egybe.

Szereplésünk végét egy a rönkfák feltartására szolgáló tutajhíd szabta meg, itt végleg megrögzítettük sokat hányatott szinpadunkat, hogy tőle kitudja mennyi időre búcsút vegyünk; nem gondolom, hogy örökre, mert — bár közbe a közönség szánalmát is kiérdemeltük, tapsokban pedig egyáltalában nem volt részünk, szokatlan sőt bizonytalan vállalkozásunkat még is sikerültnek vallhatjuk.

Nem sokára hölgyeink is megérkeztek a géppel. Utunkat befejezván utolsó lemezünket is felhasználtuk. A félhomályban felvett, valóságos 60 másodpercnyi fényhatásnak kitett képünk tutajozásunk végét ábrázolja.*

Utunk tanulsága:

Napokon át tartó nyári esőzés után beálló magas vízálláskor ajánlatos ezt az utat tutajon megtenni. A tutaj csak 120—150 cm. szélességű legyen, hossza a 6 métert felül is haladhatja. Közepére a ruha és ételnemű elhelyezésére, de ülőhelyül is szolgáló vízáthatlan fedeles láda legyen reá szögezve. Négy személynél több kényelmesen nem helyezkedhetik el a tutajon, melynek vezetése két izmos férfi kezében legyen. Nagyobb szükség esetében azonban mind készen legyen a vízben gázolni és segíteni. Öltözetül egy úszóruha és jó cipő elegendő.

A felszerelés legyen 1 éles balta, 4 drb. 2 méteres emelőrud, 1 csáklly és 2—3 méteres turistabot. Reggel elindulva egy nap alatt szépen megjárható.

*)Az összes felvételek a poprádi Kárpátmuzeumban szemlélhetők.

Cyprianus, vörös klastrombeli camaldulii barátnak Herbariuma az 1764-dik évből.

Közli: Wünschendorfer Károly.

Frater Cyprianus! Ki nem gondol e név hallatára arra a mondákban szereplő baráttra, aki önkészítette szárnyakkal cellájából a szomszédos Koronahegy ormára repült.

Ennek a férfiúnak, aki nemcsak mint szerzetes szent hivatásának élt, hanem mint orvos embertársainak szenvedéseit is enyhíteni igyekezett, egy, amint magamagát nevezi »benső barát« 1776-ban, »abban az évben, midőn a császár ő felsége a fagyos szepesi hegyeket és az óriási hóval fedett sziklákat látni akarta« — »örök emlék«-et állított. Tette pedig ezt szépen csengő versek alakjában, amelyekben Cyprian mint erényes, jámbor tudós, természetbuvár, alchymista, orvos, botanikus, tűzmester, asztalos, tükörkészítő, festő, általában mint ezermester magasztaltatik.

Ettől a szerzetestől származik az a Herbarium, amely a poprádi Kárpátmuzeumban őriztetik és amely a botanikusra nézve nem bír ugyan nagy értékkel, de az olvasónak művelődéstörténeti szempontból bő kárpótlást nyújt. A Herbarium egy barna bőrbe kötött 23 cm. széles, 39 cm. magas és 9 cm. vastag folians.

Ha azt kinyitjuk, az előlapon következő mondat tűnik szemünkbe: »Theologis animam subjecit lapsus Adami, corpus medicis et bona juridicis.« (Ádám bűnbeesése adta a theologusoknak a lelket, az orvosoknak a testet és a jogászoknak a földi javakat.)

Az első oldalon azt írja Cyprianus:

- »Tria sunt vera quae faciunt Cyprianum flere
- 1-mum est durum, quia scio me moriturum.
- 2-dum plango, quia morior et nescio quando?
- 3-tium autem flebo, quia nescio ubi manebo.

(Három dolog indítja Cypriant sírásra: 1. kegyetlen dolog, mert tudom, hogy meg fogok halni, 2. panaszkodom,

mert meghalok és nem tudom, mikor? 3. sírok, mert nem tudom, hol fogok maradni.)

Ugyanazon az oldalon két német vers van; az első így hangzik:

»Weder Kraut noch Würtz was helfen kan
Weer Gott nicht ruft vom Herten an.
Wo Gott nicht Hülft und die Natur
So ist umbsonst mit aller Cur.«

(Sem fű, sem fűszer nem használ annak, aki szívből nem folyamodik Istenhez. Ahol Isten nem segít és a természet, ott hiába minden kúra.)

A másik vers a következő:

»Weil Tadeln leichter ist, als etwas besser machen
Und jeder Corrdon die Menschen will auslachen
So kannst du Kind der Nacht, ich meine Momus dich
Auch tadeln wie du willst und schnarchen wider mich
So lang est dir gefällt, ich lass es gern geschehen
Weil solches oft von dir gehört wird und gesehen.
Du thust nichts sonderliches, nichts, dass man sagen kann
Du habest deine Kunst und Weisheit dargethan
Wer sich von seinen Thun will darum lassen wenden
Und wer dein Urtheil fürcht, wird wenig Gutes vollenden
Ich thue, was ich kann, du tadle was du willst
Dein Urtheil weisz ich doch bei Christen wenig gilt.«

(Minthogy gáncsolni könnyebb, mint valamit jobban elvégezni és minden himpellér az embereket ki akarja nevetni, azért te éjnek gyermeke — téged gondollak Momus — gáncsolhatsz, amennyit csak akarsz és csaholhatsz ellenem, ameddig neked tetszik, szívesen megengedem, mert sokszor lehet ilyet tőled hallani és látni. Te semmi különöst nem cselekszel, semmi olyat, a miről mondani lehetne, hogy művészetedet és bölcseségedet mutattad ki. Aki azért ténykedésétől elhagyja magát téríteni, aki a te ítéletedtől fél, az kevés jót fog végbe vinni. Én teszek, amit tehetek, te ócsárolj, amit akarsz, a te ítéleted tudom, a keresztényeknél keveset nyom a latba.)

Ugyanazon a lapon még több jelmondat olvasható. Erre következik a címlap, amelyen Cyprianusnak egy névtelen barátjától származó s már fent említett jellemzése foglaltatik. A címlap két oldalán két tussal és karminnal rajzolt pyramis látható. A baloldalinak talapzatán ez a felírás látható:

»Ducit ad astra
Vivit post funera virtus.«

(Az erény az egekbe visz és a halál után is él)
A jobboldali pyramis talapzatán pedig ez olvasható:

»Hanc fata secunda merentis
Hanc prosint alma scientia rerum.«

(Ezt a pyramist egy érdemes férfinak jó szerencséje és a magas tudomány emelte.)

Végül a kettő alatt következő mondat áll:

»Aequali robore certant.«

(Egyenlő erővel harcolnak.)

Maga a mű két részre oszlik: Az első rész a 97 lapból álló Herbarium, amely 272 préselt növényt foglal magában, minden rendszeres elhelyezés nélkül, egész alsó lapjukkal felragasztva; némelyike még tarka selyemfonalakkal oda van erősítve; mintegy 40 növény a Magas-Tátra flórájához tartozik; a lelethely csak egy nehánynál van megnevezve.

A növények elnevezései latin, görög, német és tót nyelven vannak feltüntetve.

Némelyik növénynél érdekes megjegyzést olvashatunk, így a 6. old., ahol a »Hypericum perforatum L.« mint »Fuga Daemonum« szerepel, ezt olvashatjuk: »Wer weder Tag noch nacht ruhe hätte in seinem Haupt, u. allzeit gern Bei Frauen were: der Trag solche Blum Bei sich, sein Fantasy u. Böser will wird verwandelt in gutten und dichnet wie hier dasz Obige wieder alle Zauberey«.

A 27. old. a *Pteris aquilina* mellett: »Jesuxti wurtz zeuget das ganze Alphabet, ist berümbt vor Zauberey, zu seinerzeit gegraben, Machen die Goldmacher u. Geld-Sucher Viel Narretej Hiermit, ausz dem einzigen stängel, wachst in Joannii Nacht ein Blum u. Sämen daraus Pressen Sie Blut«.

A 33. old. a *Caltha palustris* L. mellett: »Caltha vulgaris so einfältig man glaubet die Pauernweiber zu seyn, so Betrüge Sie doch die Weiszen u. Ferben weisse Putter gelb.«

A műnck második része a gyógyászatot foglalja magában, amennyiben leírja a vizeletet, az érverést, az egyes betegségek jelenségeit és azoknak kezelési módját; végül közli, micsoda betegségekből s miféle szerekkel gyógyított ki egyeseket.

A Herbarium, amint már említettük, 272 növényt foglal magában. A különböző nyelvű elnevezések nem igen felelnek meg semmiféle tudományos rendszernek, minthogy a híres svéd természettudós Lineé még csak 1735-ben hozta nyilvánosságra híres sexualrendszerét, Philosophia botanicájával rendet teremtvén a növényismeretek zürzavarában s azért nem tehető fel, hogy ez a tudományos rendszer a közlekedési eszközök hiánya miatt már a vörös klostrombeli barát előtt is ismeretes lett

volna. Azért a különféle elnevezések nagy egyvelegét találjuk művében, egyebek közt kolostorbéli latinságot, ami egyes elnevezéseknél különösen feltűnik; így pl. elnevezi az Artemisiát (üröm) Sancti Joannis cingulus-nak, az Aranyvirágot Flos sancti Joannis ophthalmion-nak, a csodafüvet sancta herba-nak, a Tragopogont (bakszakáll) flos sancti Josephi-nak, a Heleborust (hunyor) radix Jesu Christi-nak, amely elnevezések kétségtől önkényes kolostori elnevezéseknek látszanak.

Sok növényt használtak, az emberi szervezetre való behatásuk és a bennük rejlő gyógyerejöknel fogva különösen kiemel; így a cholchiumról szószerint állítja: »A hagymája a pestis ellen használ és a hagymája és magva valóban irtja a tetűt«.

Az első rész végén egy jegyzéket találunk, a melyben az egyes növények betűsoros rendben felsoroltatnak s melyik oldalon találhatók »in natura«.

Erre következik: »Anhang einiger Regel: Wasz? Natürlich. Wiss ein Medicus zu Wüssen nöthig.« — néhány szabály, melyet az orvosnak tudnia kell; különösen két dologra fektet nagy súlyt: 1. A vizeletre, 2. az érverésre. A vizeletnél ezekre a kérdésekre felel: Mi a vizelet? Hogyan és mit kell a vizeletből következtetni? Szabályokat állít fel, hogyan kell a vizeletet elemezni, a melyet színe után ítél meg; erre nézve azt állítja, hogy a vizeletnek általában két főszíne, fehér és fekete színe van, ezeknek azonban ismét több változata van, a melyeket a betegségi jelenségeknél pontosan figyelembe kell venni.

Az érverést illetőleg következőket mond: Miután a vizeletről hallottál, az érverést is tárgyalni akarom, a mely valóságos hirnök. Azért szükséges, hogy minden orvos különös gondot fordítson az érverés különféleségének meghatározásában. Az érverés változása sok körülménytől függ. Az érverés forró complexióban erős és gyors, ellenben hidegben kevés és lassu. Az érverés változik a kor lényege szerint és különböző a férfiaknál és nőknél, mert a férfiak érverése erősebb, mint a nőké, de lassabb és vékonyabb. Az érverés végül változást szenved az étel és ital, s más hasonló dolgok befolyása alatt.

Valamely betegségnek diagnosisa felől következőket ír: Hogy az ember betegségét felismerjük, ahhoz sok kell. Mert nem csak egy jelenséget kell figyelembe vennünk, hanem a legtöbbet, a melyet csak észlelhetünk s azután valamenyt egybe kell vetnünk. Ha azonban

mindmegannyi egybehangzik és egy betegségre mutat, úgy nyugodtak lehetünk és annál biztosabban foghatunk a gyógyításhoz.

Ha már tudjuk saját és más testének gyengeségeit s e tekintetben tanácsért fordultunk orvoshoz és gyógyszereket is kértünk, akkor az étrendre is figyelemmel kell lennünk. Erre nézve szükséges kezelés közben három dologra figyelni: 1) qualitas, milyen ételt adjunk a betegnek, 2) quantitas, mennyit lehet neki adni, 3) Utendi modus, mikor és mily gyakran adhatunk a betegnek ételt.

Arra nézve, hogy milyen ételt adjunk a betegnek, természetén kívül a betegséget és annak okát, valamint a betegség összes jelenségeit kell fontolóra vennünk. Sok fekvéssel járó betegségekben tanácsos, hogy ne adjunk sokat enni, hogy a beteg ne vegyen be izgató szereket, u. m. bort, gyömbért, avagy más fűszert, hanem hogy egészen könnyű ételt és italt élvezzen, árpalét, tyuklevest, amíg a beteg megerősödik, amikor is meg lehet engedni erősebb ételt, zabdarát, ha ugyan tűri a beteg. Már lassu betegségben adható halmemű is, ha ugyan friss és nem sós, bűdös és száraz, amint azt a kamulduliak használják.

Másodszor: mennyit lehet enni? Itt a természetes erők frissességére vagy bágyadtságára kell tekintenünk. Nem kell többet enni, mint amennyit a természet kiad. Ha keveset választ ki, úgy keveset kell ennünk, épügy innunk is, és itt mindenkor oly borokat és söröket válasszunk, amelyek a vizeletet előmozdítják. De erről a szabályról nem akarunk tudni semmit. Akarsz falni, úgy falj, akarsz részegeskedni, úgy részegeskedjél, legyen aztán akárhogy, avagy hagyd egészen abba és szenvedj szükségét. Így kevés ételt is kell adni, két vagy három tálat, de jól és szépen elkészítve. Egy puha és egy kemény étel izletesen elkészítve a legjobb.

Harmadszor: mikor és mily gyakran együnk? Erős, kövér, vastag, és jó színben lévő emberek naponta kétszer egyenek és magvasan. Soványodó emberek azonban, a kik jönnek-mennek; és rossz színben vannak, sápadtak, sárgák, ha egyébiránt jól emésztének, a napon át gyakran és sokat, de jól egyenek.

Ha pedig valaki beteg volt és ismét valamivel jobban lett és aztán nagy mohósággal eszik, de amellet nem testesedik, úgy az bizonyos jel arra nézve, hogy az ember rövid idő múlva az előbbi betegségbe fog visszaesni és hogy a természet törvénye miatt lakolnia kell.

Mindezekon felül még arra akarom figyelmeteket felhívni, hogyan kell az orvost a betegség előtt szeretni és tisztelni. Már bölcs Sirach könyvében olvashatjuk, hogy a mindenség teremője és a királyok királya, maga az Ur teremtette a gyógyszereket és rendelte el azoknak használatát, midőn mondja: Tiszteld az orvost kellő megbecsüléssel, hogy szükség idején melletted legyen, mert az Ur teremtette őt és királyok tisztelik őt, valamint, hogy a gyógyszerek is a Legfőbbtől származnak. Az orvost művészete felemeli és naggyá teszi uralkodóknál és uraknál.

Azután több esetet hoz fel arra nézve, kit milyen betegségben gyógyított, bevezetésül mondván: Még néhány *ex praxi observationes medicas* akarok hozzáfűzni és csak a legnevezetesebbeket, mert különben azt mondanák az utódok, hogy hazudtam.

Anno domini 1765 d. 25. Juni R. Fr. veszettségbe esett, melyet én »mania«-nak nevezek, úgyhogy ereje miatt azt hittük, hogy gonosz szellemekkel van tele, mert nem kimélt senkit, négyszeres, ötszörös köteleket, melyekkel megkötöztük, cérnafonalakként szakított szét. Én azonnal eret vágtam rajta, de ez sem használt mindjárt, másnap vesicatióriákat alkalmaztam s újból eret vágtam rajta, mindég elegendő vért eresztvén. S így feküdt 9 nap és 10 éjjel minden étel és ital nélkül, úgy, hogy lethargiától tartottam. A mint magához tért, tápláló levessel jól tartottam. Azért nincs itt panasznak helye, mintha ezen idő előtt mostanáig hiába ettem volna kenyeret.

Anno domini 1767 die nona Januari Vitalis asszony-ság Iblanban erős lázt kapott nagy székrekedéssel és ennek következményei azonnal feltűntek egész bal arcán csodálatraméltó megkeményedéssel és folyton növekvő pirossággal. Az egész ház tanács és segítség után nézett. Végül jött egy kevésbbé tapasztalt sebész és tej, lenmag, ecet, kenyér és korpából összevegyített kataplasmatákat applikált. A láz tovább tartott, a fájdalmak mindig nagyobbak lettek. Végre az akkor még fiatal Korponay úr szánkával értem jött, hogy a beteghez vigyen. De én magam is miserabíliter torokgyulladásban szenvedtem (mert előző nap sokat találtam bevenni a lengyel borból). Mindazonáltal ismeretségünk folytán késznek nyilatkoztam segédkezet nyújtani; végre este szerencsésen odaérkeztem és csodálkozva láttam a nyomorúságot; azonnal más

intézkedéseket tettem, száraz borogatásokat, hamuval, kámforral és korpával töltött zsákocskát alkalmaztam és egy jó dosis mannát adtam a betegnek. Éjjel után a természet működni kezdett, ezáltal megváltozott reggelig az egész betegség, úgyhogy délelőtt 11 óráig aludt a beteg. Hogy a betegnek roppant nagy szomjuságát oltsam, árpa-levet készítettem neki; az orbánc elmúlt, a láz engedett, a makacs daganat pedig genyedésnek indult és szemsipolyt okozott. A gyógyulás azonban lassanként előre haladt.

Anno domini 1771. d. 11 Febr. Zoerardus Fr. csodálatos paroxismust kapott, szédülés, fejfájás, ételektől való undor bántotta néhány napig; mindig azt hitte, a jó Isten saját szerével fog segíteni rajta, mert nem akart annyira megalázkodni, hogy idejében panaszolja el nekem baját, míg csak egészen ágyba nem dőlt. Hogy a paroxismust elűzzem, cephaliam ven. alkalmaztam; azután néhány kanál levest vett magához és valamivel hango-sabban kezdett beszélni, mert a szédülés csökkent. Néztem a nyomorúságát, a végbele bámulatosan megvolt dagadva és gyuladós, úgy hogy valóban már azt hittem, hogy közeledik a halála. Azért magam is csüggedni kezdtem, míg végre magamban tanácskozáván, lábain eret vágtam, a vér kezdettől fogva igen rossz volt; a betegség fundamentuma extoto még nem volt megszüntetve, míg végre harmadszor egy tojássárgából készített allövet javulást hozott. Itt kezdődött victoria és dato egészséges.

A honorarium tekintetében azt írja: »ezek mind becsületesen fizettek és gyermekeik gyermekei mai nap is hálát mondanak gondos fáradozásaimért; a bort (amelyet ittam) nem számították fel.«

Az egyik leírt betegségi esetről megtudjuk, hogy frater Cyprianus az »Aader golden« — aranyér-ellen »Lindernde und Treibende Pillen« — enyhítő és hajtó pil-lulát talált fel. Ezekről azt írja, hogy mindezideig meg-tették hatásukat és tisztelendő Vitális úr, toportzi dékán nem tudja eléggé dicsérni azokat.

Az egyik beteg, R. P. Emericus kezeléséből kifolyó-lag panaszkodik, hogy a páciensnek nem volt hozzá bizalma; másutt keresett segítséget, de végre is vissza-tért hozzá.

Végül még felemlíti, hány kitűnő orvos volt az embereknek jóltevője, akiknek életöket és egészségöket köszönhetik, úgy hogy egyáltalában nem lehet helyeselni,

ha az orvosi kar üldöztetik és ócsároltatik. Azt mondja: Isten és emberek ellen vétkeznek azok, akik tisztességes és őszinte orvosokat, akik nemcsak nappal, hanem éjjel is, és a legszigorúbb téli időben egészségöket veszélyeztetve az Istentől büntetett s nyomorusággal, nyavalyával sújtott betegeken segítenek, ócsárolnak, gúnyolnak és azokat művészetökkel és tudományukkal együtt megvetik. Azoknak tudniok kellene, hogy nemcsak az Ur ítélőszéke elé kerülnek, hanem miként Herostrates, a ki Diana Istenő szép templomát felgyújtotta és ezért, amint Plinius írja, a bírák elé került, — úgy ők is a világi bírák elé kerülnek; ezt azért irom, hogy ennek a nagyszerű és isteni művészetnek kigúnyolóit gonosz szándékuktól eltérítsem és testvéri szeretettel intsem őket, akik közül igen sokat ismerek.

Szinte szájalom fog el bennünket, midőn a mű befejezéseül így panaszodik: »Az első (R. Fr. Melchior) kezdetől fogva minden holdtöltekor dühöngött és minden hónapban kétszer kellett eret vágni rajta s ez merészelt engem éjjel megkötözni és négyszeres kötéllel verni. Az utóbbi (Fr. Zoerardus) sz... reám és minden növényemre. Ez a köszönet lelki testvérektől!«

Ismeretetésünk befejezéseül még néhány adatot közlünk a Vörös kolostorról:

»A Vörös klastrom 1319-ben alapíttatott és nevét a vörös tégláktól és kövektől nyerte, amelyekből épült. Az 1431-dik évben a husziták teljesen kifosztották. Az 1433. évben a Szepesi krónika a következőket írja: »A husziták elpusztították az egész országot és Margit napján Perdus vezérlete alatt Késmárk városát is elfoglalták és felgyújtották; sok embert felkoncoltak és megkötözve sok zsákmánnyal együtt magukkal hurcoltak Liptóba. 1563-ban a karthausi szerzetesek nagy szükségét szenvedtek mindenben és a karthausi rend 244 évi fennállása után megszűnt és a kolostor különféle világi úr birtokába ment át.*

Végül Mattyasovszky László, nyitrai püspök birtokába került, aki azt 1705-ben a camalduli rendnek engedte át; II. József rendeletére 1781-ben ezt a kolostort is megszüntették. 1870-ben a lechnitzi vagy Vörös klastrom az eperjesi görög-katholikus püspöki káptalan birtokába

*Weber Samu: „Béláról Szecavnicára.“ Magyar Kárpátgyesület Évkönyve 1876.

ment át; jelenleg a magyar kincstár tulajdona. Kivánatos lenne, ha az itt található nagybecsű régiségekre figyelemmel lennének.

Cyprianus műve történeti jelentőséggel bíró kincse a Kárpát muzeumnak. Odaajándékozása által néhai Spóner Tivadar állandó emléket állított magának a múzeumban. Legyen az ő emléke közöttünk is áldott!

Vándorlás a Tátrában.

Közli: ifj. Marcsek Andor.

Van valami abban s talán senki sem tagadhatja, hogy az ember legnagyobb örömeit nem a jelenben, amely mindig csak egy pillanatot, hanem többnyire a múltban és a jövőben, a visszaemlékezés és a remény birodalmában találja.

Régi idők, régi emberek életviszonyai után kutatva, nem egyszer oly adatokra bukkanunk, amelyek kedves emlékeket idéznek fel bennünk is, amennyiben éppen oly körülményekre vonatkoznak, amelyek minket is közelről érintenek.

Nagy volt az örömem, midőn kutatásaim közben szűkebb hazám, a Magas-Tátra vidékére vonatkozó adatokra bukkantam, amelyek arról tanuskodnak, hogy annak fenséges bércei, a magasbatörő csúcsai, regényes völgyei és tengerszemei már a múltban is felkeltették az emberek figyelmét, s hogy az a nagy sziklakolosszus a maga óriási méreteivel már jó régen szolgált Meccául a túristáknak, akik a mai kor kényelme nélkül barangolták be a Tátrát s talán jobban élvezték annak szépségeit a maguk igazi természetességében, mint a mai kor elkényeztetett gyermekei.

Mennyi rendkívül becses kulturtörténeti és turisztikai anyagot tartalmazhatnak a régi poros könyvek és folyóiratok, amelyeket ma már alig olvas valaki, de amelyek felidézve emlékezetünkbe feltárják előttünk a régi jó világ bezománcozott kincseit. Ilyen érdekes adatokat tartalmaz a »Tudományos Gyűjtemény« c. folyóirat, mely 1817-től 1841-ig havi füzetekben jelent meg.

Egy F. S. kezdőbetűk mögé rejtőző író számolt be egynehány érdekesebb kirándulásáról e gyűjtemény 1820. és 1821-iki évfolyamaiban. Tehát adataink a XIX. század második évtizedéből valók, úgyhogy meg kell becsülnünk ez érdekes leletet. A régiesség nemes zománca futja be

nyelvöket, s azért az bizonyos tekintetben elavúlt; sokkal célszerűbb tehát, ha mi ezeket mai magyar nyelven hűen, az akkori viszonyoknak s állapotoknak megfelelően adjuk vissza.

Kirándulás a tarpataki völgybe.

(1819. július 15-én.)

A reggel legelső sugaraival együtt indultunk el Poprádról; a Kárpátok csúcsai eleinte a derült ég tiszta fényében ragyogtak, de alig érkeztünk el Tátrafüredre, már is sűrű felhők mögött eltűntek, sőt az eső is kezdett permetezni. Mi azonban nem ijedtünk meg, s a fürdőben hagyva szekerünket, bátran neki indultunk a tarpataki völgynek.

A lemenetel azonban a sűrű és magas fű miatt, amelyet az eső szünet nélkül áztatott, kellemetlen volt. Amint a völgybe leereszkedtünk, a Tarpatak mentén egy vízesés előtt megállottunk; legnagyobb csodálatunkra kellett tapasztalnunk, hogy ennek a vízesésnek nem volt neve. Pedig bármely szép vidéknek díszül szolgálhatna.

Ama roppant kőszálak irányában, amelyek a kis Tarpatak völgyét a nagy Tarpatakétól elválasztják, egy híd a nagyobb s egy másik a kisebb Tarpatakon vezet át. A hidaktól nem messze a két patak egyesül. Egy Treppchen (Garádiczka) nevű keskeny és meredek gyalog út vezet erre.

A Treppchen fölött eljutottunk a leghíresebb vízeséshez; itt a patak, két egymás mellett szorosan feltoronyosuló kőszikla közé szorúlván, mennydörgésszerű zuhoggással, mintegy harminc ölnyi magasságból bukkan alá. Egy óriási kő fekszik alatta; ezt valószínűleg a víz, midőn századok előtt utat tört magának, a felső boltozatról mosta le és az örvénybe sodorta. Oly közel lehet itt a vízeséshez állni, hogy az ember a széjjel fröccsenő porszemnyi vízceppepektől szinte megázik. Ha pedig a nap belé süt, lábai alatt szivárványban gyönyörködhetik.

Itt állapodtunk meg barátommal, s hol a hánykódó habokra, hol ismét a körülöttünk emelkedő kősziklatörek tekintettünk, amelyek lassan-lassan a szétoszló ködből kibújtak s eltűntek.

A kis Tarpatak völgyében, innén egy órányi távolságra, még egy sokkal magasabb, de kevésbé romantikus vízesést láthattunk. Ezt az idő rövidsége miatt nem nézhettük meg, úgyhogy a Treppchenről leszálltunk, s a

nagy Tarpatak völgyébe vettük utunkat, még pedig azon vízesés felé, amely az idevaló német dialectusban Zimsnek, azaz szitának nevezetik.

Itt is egy apróbb patak ömlik függőleg alá a Szalóki csúcsról s mint valami szitán keresztül, alig látható cseppekre oszlik. Akinek kedve s öröme telik, fejét kárpáti vízben áztathatja.

Közvetlenül a vízesés alatt egy nagy rakás hó fekszik, amely alúl a víz által kiöblösítettén, olyan boltozatot képez, hogy néhány ember mint valami teremben sétálhat alatta. Ezen hóboltozat a tarpataki völgynek talán legszebb tüneményei közé tartozik; két alkalommal (1818 és 1819-ben) voltam itt, mindkétszer júliusban, s mindannyiszor ott találtam a hóboltozatot.

Innen hazatérve, elvezettem barátomat azon helyre, amelyet az itteni lakosok »mósár«-nak neveznek. Itt a két Tarpatak egyesülve már nem annyira vízesést, mint inkább vízesések láncolatát képezi, mert ha az ember jó helyről nézi, hat vagy hét egymásután következő vízesést vesz észre.

Egy rendkívül finom izlésű és művelt hölgy, akivel szerencsém lehetett a tarpataki völgyben lenni akkor, amidőn János osztrák főherceg ott időzött, a mósár nevezetű vízesések szépségétől való elragadtatása közben megjegyezte, hogy ennél szebbet az egész Tátrában nem látott, pedig a Tátra majd minden nevezetesebb és érdekesebb részét bejárta. Barátom pedig, aki a Rajna Schaffhauseni vízesését is látta, azt állította, hogy az nem ér föl a tarpataki vízeséssel. Miller festő a mósár vidékét, mögötte óriási fekete kősziklákkal lefestette; vízesést azonban nem lehet festeni, mert a legfőbb: a mozgás, a zuhogás, a szüntelenül mindig más formába változó habok hánykódása nem adható vissza ecset és színek által.

Nagy áhitattal eltelve hagytuk el ezen elbájoló helyet; sokszor tekintettünk vissza a mósárra s siettünk a fürdő felé.

A szalóki csúcs megmászása.

(1819. augusztus 1-én).

Reggel negyedfél órakor fölnyitottam az ablakot, s az égnek egyik részén a Jupitert, a másikán a Plejádokat láttam csillogni. Felkeltünk tehát, s ez alkalommal a szalóki csúcsra készültünk.

Szerettünk volna már az erdő felett lenni, mire a nap felszáll. Csakhogy a nap megelőzött bennünket; midőn

az első dombtetőre felértünk, már a láthatáron volt. A Treppchennel szemben megállapodtunk s beletekintettünk a Tarpatak völgybe. A jól ismert vízesések mint megannyi fehér vonalak ragyogtak a fekete kősziklák között; a térség falúi fölött pedig még a hajnali köd fehérlett. Egy szóval gyönyörű volt a reggel.

Azon toronyként emelkedő kősziklák gerincén, melyeknek lábait a régi Tarpatak mossa, ugráltunk egyik szikláról a másikra, a szalóki csúcs felé kapaszkodván. Az út rendkívül fárasztó; régen járom már a Tátrát, de ehhez hasonló ellankadást még nem éreztem.

Már az út közepén megszűnik itt minden vegetáció, még a törpefenyő is; a kopasz köveken az ember zúzmónál egyebet nem lát. A zúgolódó emberi életnek semmiféle hangja ide fel nem hat; a Tarpatak zúgásán, a hortyogó marmoták süvöltésein kívül semmi sem szakítja meg a néma csendet.

Jó magasságot értünk már el, midőn egyszerre a Poprád tavát láttuk felragyogni, mint valami égszín-saphyrt zöld foglalatban.

Nemsokára ismét volt alkalmunk álmélkodni: egy meredek kőszál fokán a Tarpatak forrását találtuk meg. S valóban, a nagy Tarpatak völgyének hátulsó része, amphiteatrumként, rettenetes kőbástyáktól körülvéve, a maga tíz vagy tizenegy tavával, havas gödreivel, zúgó csergetegeivel, mint valami földi abrosz volt lábunk alatt kiterítve.

A szomjúság kínozott bennünket. Egy hórákashoz értünk; miután itt már források nincsenek, havat ettünk. Midőn már hóval jóllaktunk, egyszerre csak emberszót hallottunk. Erre mi is megszóllaltunk; négy szalóki pásztorra akadtunk, kik arra a kérdésre, hogy itt mit csinálnak, azt felelték, hogy ők itt körül akarnak nézni. A szalóki csúcs innen már alig száz lépésre van, különben is két rajta lévő kőrákásról könnyen rálehet ismerni.

Az óriási fáradtságról megfélekedezve, hirtelen felugrottunk s új erővel neki indultunk a szalóki csúcsnak, melyet egynehány perc múlva el is értünk. Délfelé egy végtelen, beláthatatlan táj terült el szemeink előtt; rendkívül sok helység volt itt látható.

A sok patak, melyből a nap tiszta fénye verődött vissza, mint megannyi ezüst pántlika húzódott végig a sokféle zöldséggel tarkított mezőn. Szemünk egy optikai csalódás által, amellyel a térség távolabb fekvő részeit

úgy látta, mintha azok emelkedtek volna, visszafelé látta folyni ezeket a patakokat.

Észak felé volt a Tarpatak völgyének hátsó része, oldalt pedig, mint fenyegetőző óriások állottak a lomnici és a jégvölgyi csúcs. A sok hegy közül különben Galiciának csak egy igen kis része látszott.

Innen már az egész táj csupa térségnek látszik s minden kisebbfajta hegy és halom teljesen elenyészik szemünk előtt. Tátrafüred például már egy magasságban látszik Késmárk városával, mindannak dacára, hogy egy-néhány száz öllel magasabban fekszik. Én a csúcson ugyan semmiféle szédülést nem éreztem, de most sem tudnám azt az iszonytató, szédületes magasságot valamely megnevezhetetlen borzalom nélkül elgondolni. A levegő nem volt egészen tiszta, sőt lábunk alatt egy sűrű felhő keletkezett. Midőn a felhőt a csúcs felé láttuk közeledni, kis félelem fogott el bennünket. Nemsokára eloszlott a felhő, s az alatt elterülő vidékre gyönyörű kilátás nyílt; főleg pedig az a tüneményes jelenség ragadtatott el minket, amikor a ködből a verőfénybe ment át.

A legfelsőbb csúcson két kőpiramist találtunk; ezen piramisok egyikében egy csupor van elrejtve, amelybe az ideránduló emberek emléksorokat szoktak helyezni.

Kilencedfél órától egészen tíz óráig tartózkodtunk a csúcson, azután pedig a pásztorok után egy keskeny és felette meredek völgyben, amelyet alúlól nem is látni, lebecsátkoztunk a csúcs alján fekvő három tóhoz. Innen azután a fürdőbe siettünk, ahol készen várt az ebéd s egy nagy társaság nem győzte eléggé hallgatni kirándulásunk történetét.

A Zöld-tónál.

(1819. augusztus 14-én.)

Kakas-Lomnicról indultunk el reggel a Lomnici csúcs alatt fekvő majorok felé. Egy-néhány évvel azelőtt még virágzó gazdaság volt itt, most azonban mindenütt a pusztulás képe látszik; a sűrű fenyőerdő nagyobbbrészt ki van vágva a major körül.

Innen mintegy útmutatóul szolgál az úgynevezett fehér fal abban a völgyben, mely a Kárpátok gránit havasait, különösen a lomnici csúcsot s az ahhoz kapcsolódó Morgást (Ratzenberg) annak szomszéd mészke ágazataitól elválasztja. A völgyben folydogáló fehér víz, mely a két ország határául szolgál, továbbá a fehér fal arról.

nevezetes a geologusok előtt, hogy mint ama Herkules oszlopra a gránitnak nonplusultrája van írva.

Egy jó gyalogút a fehér víz hol jobb, hol bal partján vezet a Zöld-tó felé, mely a fehér faltól mintegy három órányira fekszik a völgy hátsó öblében. Eleinte kedvező volt az idő; nemsokára azonban kezdett az eső esni s a Lomnici csúcs sűrű felhőfátyolt öltött.

A hölgyek, kik velünk voltak, alaposan megáztak, végre pedig nagy szerencsének tartották, hogy a Zöld-tó partján egy kősziklának bolthajtása alatt valami menedéket találhattak.

Igy azon vízeséseken kívül, melyek szemünk előtt a nagy eső következtében keletkeztek, nem láttunk egyebet.

De miután már ennek előtte is kétszer voltam itt, sok érdekes és szép dolgot tudok a Zöld-tóról elmondani. A Tátra legmagasabb csúcsai félkörformában veszik körül azt a keskeny völgyet, melyben a Zöld-tón kívül még egy kisebb tó is van. Nagyon gyakori itt a tó körül, úgy a hegyeken, mint a völgyben is a hó; a tóban pedig számos világoszöld folt mint megannyi smaragd csillámlik. Ezen foltok alján az ember tiszta fehér fővénynél nem talál egyebet; ebből bugyog fel a kristálytiszta víz.

Hogy a tó zöld színét mi okozza? erre nézve sok hypothesis van. A körülálló tárgyak nem okozhatják, mert azok nem zöldek, hanem inkább feketés hamúsín kőszálak.

A völgyet egy alacsony hegygerinc hasítja ketté, amelyen túl még néhány tó van: a Fekete-tó, a Fehér-tó stb. Ez jóval nagyobb a Zöld-tónál, csak hogy nem oly mély, mert a közepén is kilátni a köveket; a vize is lágyabb, melegebb és rossz ízű olyannyira, hogy valóban megérdemli az Album stagnum nevet. (Igy nevezetik a régi oklevelekben.)

Miután már arra nézve, hogy kiderüljön, semmi reményünk nem volt, a legnagyobb esőben, de azért vigan útnak indultunk. Nemsokára azonban kisütött a nap, s mi végre a legszebb időben — bár egy kissé sárosan — a fehér falhoz érkeztünk, ahonnan azután a majorba igyekeztünk.

A felkai völgyben.

(1820. augusztus 2-án).

Nevét a felkai völgy nem Felka városától, hanem a völgyben eredő Felka pataktól nyerte. Tátrafüredről egy eléggé jó út vezet oda, kivéven az utolsó dombot, melyet

Debrecen tájékán már nagy hegynek tartanának. Ezen a dombon túl, a vízpartján feljebb haladva, egy elég nagy tó tűnik fel. A tótól észak felé gyönyörű panorámát látunk. Balkéz felől van a Gerlachfalvi csúcs, mely a Tátra legmagasabb csúcsai közé tartozik, jobbról valamivel alacsonyabb, de meredekebb sziklák emelkednek; ezeket a szalóki csúcstól csak egy kis völgy választja el.

Szemben meglehetősen magasságból a Felkapatak ömlik nagy zajjal a tóba. Ez a vízesés úgy magasságára, mint vízbőségére nézve a nevezetesebbekhez tartozik. Alatta pedig felséges csendben terül el a tó.

A vízesés mellett kőfal módjára tömördek kőszikla vonja magára a néző figyelmét. Ezen kősziklák szépségét növeli még az is, hogy az időről-időre lemorzsolódott kődarabok nyomai különféle színeket játszanak.

Ez volna a felkai völgy alsóbb része; egy felfelé kanyarodó gyalogút annak felsőbb régióiba visz. Itt lassankint elnémul a patak zaja; mély csend veszi körül az embert s váratlanul egy gyönyörű tisztáson találja magát, melyen át csendesen folydogál a patak. Ez a nagy térség a Tátra legmagasabb hegyeinek kellős közepén valóban csodálatra méltó. Különben érdekes, hogy itt a legelevenebb vegetáció szomszédságában már hó is található.

Visszatérőben érdemes még egy pillanatra a vízesés fölött megállani, s onnan mintegy balkonról a tóra lepillantani. Az ember ezerféle, többnyire zöld színekkel gazdagon hímezve látja csendes pompájában ragyogni.

Itt különben a völgy keskenysége miatt csak egy kis részét lehet a tátraalji vidéknek látni.

A kőpataki tónál.

(1820. augusztus 9-én).

A Kőpatak, mely száraz időben alig képes két malomcskát hajtani, az 1813-iki nagy áradáskor Kakas-Lomnic egy nagy részét pusztította el. Egy óriási nagyságú katlan alakú gödörben éppen a lomnici csúcs alatt ered, valamivel feljebb az úgynevezett kőpataki tónál.

A hunfalvi majorból indultunk; a lomnici erdőn keresztül elég jó ösvény vezetett, de valamivel tovább, a Kőpatak árkában már egyik kőről a másikra kellett ugránoznunk. Végre eljutottunk a kőpataki tóhoz, ahol

az említett katlan, a lomnici csúctól beárnyékolva, egyszerre megnyílt előttünk. A Kőpatak zörgéséhez szoktatott füleinket kellemesen lepte meg a tó körül uralkodó mély csend. Az itt oly nagyszámban előforduló marmoták azonban érezvén közeledésünket, szokásukhoz híven fűtyölni kezdettek, s ez a közeli hegyekről csodálatosan visszhangzott.

A katlant a lomnici csúcs óriási kőbástyaival veszi körül. Oldalt van a lomnici csúcs azon gerince, melyet az itteni emberek Kamm-nak, azaz Fésűnek neveznek. Ez választja el a Kőpatak katlanját a kis Tarpatak völgyétől. Ide akartunk felmenni, miután a Tarpatak völgyébe szerettünk volna belenézni.

Egy óra múlva megérkeztünk a Fésűre, s mélyen bepillantottunk a völgybe. Aki e pontról nem látta a Tátrát, az úgyszólván nem is tud magának róla valódi képet alkotni.

Alattunk a kis Tarpatak völgyének irtóztató örvénye, mely immár elnyeléssel látszott fenyegetni; velünk átel-lenben a két Tarpatak völgyét elválasztó kősziklák égis emelték feketés, hamúszin fejöket. Mögöttünk a szalóki csúcs, majd a még magasabb Gerlachfalvi csúcs látszott, közvetlenül mellettünk pedig a lomnici csúcs emelkedett.

Most fordultunk egyet, s a kép megváltozott. Vég nélkül terült el előttünk a Szepesség a maga faluival, vetéseivel, erdőivel s folyóival.

Ugyane napon két katonatiszt is ment fel a lomnici csúcsra, hogy az ország felméréséhez szükséges pyramist ott felállítsák. Ezek a kíséretökben lévő parasztokkal együtt a lomnici csúcson állottak, s mintegy fejünk fölött látszottak csüngeni. Láttuk, hogyan állították fel a zászlót, halottuk a kalapácsütéseket, de hozzájuk felmenni már nem volt bátorságunk, mindannak dacára, hogy egy kerülőt küldtek le eléink kalauzúl.

Ámbár a lomnici csúcsra való felmenetelről le kellett mondanunk, még is elhatároztuk, hogy a napnak hátralevő részét hasznunkra fogjuk fordítani s legalább valamivel magasabbra törekszünk.

Nemsokára egy óriási mélységhez jutottunk; ebbe köveket dobtunk, csak hogy ezeknek hangját nem hallottuk, mert függőlegesen hullottak le a völgy legalsóbb fenekére. Mindazonáltal lenéztünk e veszedelmes helyről a sik Tarpatak völgyének hátsó részébe, melyben négy

különböző nagyságú tó tűnt fel. Ezt a vidéket a négy tó völgyének nevezik, mely mögött óriási hórakások és jég-hegyek zárják el a kilátást.

A leszálló nap visszatérésre intett; lementünk a kőpataki tóhoz, onnan pedig a majorba. Útközben még egy vízesést láttunk; itt a Kőpatak mindkét oldalról kősziklák közé van szorítva s nem egyenes, hanem csodálatosan görbe, tekervényes vonalban ömlik alá.

Hegyi kirándulások Ceylonban és Indiában.

Irta: Dr. Jármay László.

A Tátrában való hosszú tartózkodásom alatt nagyon megszerettem a hegyeket, s így meg nem állhattam, hogy most, amidőn a sors Indiába vezetett, ki ne próbáljam, vajon öreg tagjaim megbirkóznak-e a hegyekkel, ha mindjárt egy más világrészben vannak is.

Három hegymászásról akarok itt számot adni. Kezdjük el a legkönnyebbel, ha mindjárt Ceylon nagy szigetének legmagasabb hegye is, a 8280 angol láb magas *Pidaura Talagala*, melyet azonban mindenki csak az öreg Pidro-nak nevez. Bocsásson meg a szerkesztő úr, ha mindenütt lábakban beszélek, de angol népek még nem ismerik a métert s nekem hozzájuk kellett alkalmazkodnom. A vaskos *Pidro* egy nagy granit hegyláncolatnak centruma, mely Ceylon délnyugati részét ellepi. — Már kiindulási pontja is igen szép, t. i. 6210 láb magasra visz fel egy gyönyörű biztosan s regényesen épített vasút Colombóból 9 óra alatt; az út eleinte tropikus őserdőkön, később órákon át theaültetvényeken vezet, melyek ellepnek minden hegyet-völgyet itt s megvallom a vidék érdekességének sokat ártnak. *Nuvara-Ellya* a végpont, Ceylon szigetének magaslati gyógyhelye, pompás üde nem meleg légkörben, hol a vegetatio is inkább már európai, mondjuk: angol-skót jelleget ölt; apró dombokkal tarkázott fensík közepén egy tiszta vizű szép tó, az erdő nem összefüggő, hanem gyönyörű facsoportok lepik el a réteket. Természetes, a hely tele van a legszebb s legújabb conforttal berendezett villákkal, van club, tennishely, criquethely, löversenytyér, de e mellett elég gyarló hotelek.

Innen indultam ki 1906. évi november 28-án egy bőséges angol reggeli után megmászni a hegyet. Az egész uti készletem volt egy bot és egy fiatal siheder bennszülött (jó képű singhalese gyerek volt), ki egy kissé törte az angol nyelvet. A hoteltől egy negyed óra alatt a mezőn átmenve elértük a hegy lábát s itt kezdődött egy 3 angol

mértföld hosszú serpentinekben épített mintegy $2\frac{1}{2}$ méter széles ösvény alig 10—15%, emelkedéssel, melyen most egy kényelmes sétaúton $1\frac{1}{2}$ óra alatt, alig hogy észrevettem fenn voltam a hegy tetején. Már csak azért is bajos volt valamit észrevenni, mert mindig a legsűrűbb őserdőben vezetett az út, melyet az angol kormány, szerencsésen a thea planterek előtt még megmentett. A vegetáció még mindig tropikus, dacára a nagy magasságnak, elvéve bananok, törpe pálmák, de többnyire örökzöld mimosák, tamariscus, rhododendronok, fügefák közt haladtunk, a bozót sűrűn benőtte a törzseket, a lianák egyes helyeken egészen ellepték a fákat s némely száraz fát ez varázsoltá zölddé. Semmi zaj nem volt, csak egy pár énekes madár dalolt s közben-közben majmok bőgtek nem épen ékes hangon; nem volt szerencsém itt látni őket, hanem később India északnyugati részében a Radsputanában volt alkalmam velök seregesen megismerkedni. Felértünk a hegyre, a kilátás azonban csak részleges volt, mert amíg én az erdő sűrűjében jártam, csunya felhők tornyosultak s a látkör felét eltakarták és pedig épen a legérdekesebb részét, mert kelet felé a hegy meredeken 3000 lábat esik (én a délnyugati oldalról jöttem fel) s az ott elterülő szép völgyek s az indiai tengert nem láttam, ellenben délkeletre s keletre szabad volt a kilátás (meg kell említenem, hogy a hegy tetejéig nagyon sűrűen be van nőve, hanem a csúcsán levágták a fákat a kilátás miatt). Nuvara Ellya szép villatelepeivel s tavaival fényesen megvilágítva alattam terült el, innen kísérhettem a merész vasútvonalat felfelé s a láthatárt elzárta a meredek Adam's Peak, melyhez pár nap múlva volt szerencsém.

Lemenet az eső utolért s 30-án reggelig meg sem állott és pedig igazi tropias hatalmas eső volt, mely keserves szobafogságra utalt.

Az út körülbelől valamivel kevesebb mint Tátrafüredről a felkai tóhoz, hanem sokkal könnyebb; a kilátást bajos összehasonlítanom a Tátra bármely pontjával, mert hiányoznak a meredek sziklafalak s bércek, a hegyi tavak, mindenütt csak egyforma, de azért igen szép erdő borította hegyeken nyugszik meg a szem. Nov. 30-án az eső elállt s én vasútra ültem és meg sem álltam, míg sokkal mélyebben 4000 láb magasban *Hatton* állomáshoz nem érkeztem; ez volt második hegyi turom kiindulási pontja.

Az *Adam's Peak* egyike azon hegyeknek, melyekre buddhista, mohamedán és keresztény hindu egyaránt

áhitattal tekint fel, mert a tetején van két lábnyom, melyről azt regélik, hogy Buddha lábnyoma, míg mohamedán s keresztény azt Ádáménak vindicálja. Kinek van igaza, nem tudom, a lábnyom maga mindegyike egy öl hosszú, tehát hatalmas ember volt mindenesetre; a praxis azonban azt derítette ki, hogy a buddhisták oda zárándokolnak s templomot építettek a csúcsára, de az elnevezés Adámé maradt.

A hegy különben ha nem is volna ily hagyományokkal megáldva, mint turisticai célpont első rendű; a hegytömeg nyugati végén el van helyezve a csúcs, úgy-hogy onnan egyenesen a tengerre látni, azután egy phantasticus alakú hegyes kúpban végződik, mely a hegyhátról úgy tűnik elő, mint egy hegyes kis piramis s végre az útja nagyon fáradságos, mert ide még ezer éves zárándok út vezet fel torony irányában, híre sincs angol mérnokok által kieszelt serpentineknek.

Hatton egy igénytelen vasúti kis állomás a thea ültetvények közepén, de igen jó hotelje van az állomásnál, hova a planter urak feljárnak mulatni. Az idő kiderült s én postakocsira ültem s 16 angol mértföldre mindig thea közt, de igen szép vidéken hajtottam elég kényelmetlenül, de sebesen Laxapanaba, mely szintén 4000 láb magasan fekszik, de egészen a hegy lábánál.

Laxapana egy idylli kis hely, a térképen hiába keresnénk, mert nem áll másból csak vagy 3—4 thea farmból s az ehhez tartozó kulik kunyhóiból. Ezek a kulik nem ceYLONIAK, hanem Délindióból hozzák őket hajórakományként, ős eredeti dravida tamyl faj, sötét barnák, inkább mongolos arckifejezéssel, leányaik, asszonyaik gyönyörű természetűek, de kevés szép arcot láttam. Életök nyomorúságos, napi 40 centért azaz 55 fillérért dolgoznak s ebből kerül ki élelmezésök, ruhájok, lakások s marad még az asszonyoknak ékszerekre, mert fülök, orruk, karjuk, lábszáron tele vannak rakva persze amilyen olyan cicomával. Ha meghal, ott temetik el a thea ültetvényben. — Laxapanában először volt szerencsém a ceyloni kormány által felállított rest-househoz, Indiában dok bangalmonak hívják, megfelel ami menedékházunknak. A benszülött ór, ki egyaránf szakács is, igen örült, hogy jöttem, mert rajtam kívül más vendég nem volt, feltálalt egy 6 fogásból álló dinnert persze indus módon készítve, miről ő azt hitte, hogy angolos, de mivel jó gyümölcs, jó tojás s jó vaj volt, mégis jól laktam. — 6 óra után beesteledett, megágyaztak a kemény ágyon, de én még sokáig künn ültem a

rózsás virágos kertben a pompás esti levegőben, velem szemközt az Adamspeak kísértetiesen kiemelkedve a setét erdőből. Majd feljött a hold s bevilágította az egész tájat (épen holdtölte volt) s felhangzott egy kísérteties dobolás és üvöltés, ami éjjel egy párszor ismétlődött. Egy jámbor kuli halt meg s annak doboltak oly sokat.

Éjfélkor felköltöttek, gazdám jó theával várt, oda-künn volt már egy vezető; az is fiatal siheder tamyl, angolul alig tudott beszélni s egész szerepe az volt, hogy a lámpát vitte, míg egy izmos kuli vitte a fején kosárban a reggelit, persze ismét thea. Az út 8 angol mértföld, az első 5 mértföld elég kényelmesen thea közt vitt kis ösvényeken. Közben kétszer kellett híd nélkül egy patakon átvergődni, majd buddhista menedékházakat hagytunk el, melyek inkább a tömeges ellátásra, mint a minőségre vannak berendezve; egyben elfér 200 hálóvendég is, de persze csak deszkán. Most nem volt zarándoklási saison s üres volt minden, az egész úton egy lélekkel sem találkoztunk.

Végre 3 óra után elértük az erdőt s ott mindjárt egy patakot, melyen egy tisztességes vashíd vezetett át. Ez volt a modern cultura utolsó nyoma, következett azután 2 és fél óráig olyan mászás, milyen nekem kiérdemesült tátrai hegymászonak is imponált. Az út egyenes irányban vezetett néha 30–40% lejtővel, egyes helyeken gyökérről gyökérre kellett lépni, másutt a sziklákon kézzel lábbal felkapaszkodni, azonfelül az út nedves is volt. Eleinte sűrű erdőben jártam, később a sziklákhoz kerültem, s itt ismét culturát találtam de ősrégit, egy pár száz éveset, nem is volt köszönet benne; a sima sziklafalakon ájtatos módosabb zarándokok sziklalépcsőket vágtak, néhol egy pár százat, de a lépcsők roppant magasak, sikosak voltak, úgyhogy jobb szerettem a vad természetes utat. Kissé már kezdett világosodni, mikor fél 6-kor reggel a csúcsra érkeztem. Vezetőnk felkeltette a buddhista papokat, kik odafenn laknak; ezek adtak helyet embereimnek, hogy theát főzhessenek, de bizony ez a hely, hol vagy tizen aludtak a földön, olyan piszkos volt, hogy inkább a szabadban regeliztem; pedig csúnya hideg volt, szerencsére jól fel voltam öltözködve. A nap késett s addig körülnéztem; a csúcson a fák levannak vágva s a csúcs felett a sziklákon, hol azok a bizonyos lábnyomok vannak, egy idomtalan izléstelen pagoda épült, valamivel lejjebb vannak, a papi hálószobák. A templom körül a sziklák terassezertűen ki vannak faragva, az oltár s falai tele aggatva

virágokkal, rongyokkal. Azonban 6 óra lett, a holdvilág, mely az egész úton hűségesen bevilágította rossz utunkat, elmerült a tengerbe s csak most tűnt fel, mily magason fen van a tenger látszína, úgy tetszett mintha magasan álló felhők közé szorúlt volna; ugyanazt észlelni az Aetnán. Fájdalom a keleti láthatárt apró felhők borították el, a nap későn kelt fel, különben minden tiszta volt s nem láthatam a napfelkeltekor a Peaknek árnyékát, mely ép úgy mint az Aetnánál hihetetlen messzire be a tenger felé terjed. Annál szebb volt a kilátás kelet felé, a tengerpart egész hosszában, a 30 mértföldre fekvő Colombo világító-tornya, az egész gyönyörű erdős zöld hegység, a távolbau az én öreg Pidrom is, a sok szép völgy persze igen kevés lakóházzal, csak egyes thea planterház, a benszülöttek kunyhói igeu kicsinyek s nem láthatók innen.

A nap kezdett reám melegedni s miután a piszkos papok megkapták a baksisokat, fél 8-kor lefelé indultam. A lemenet ugyanazon úton borzalmas volt s nem akart véget érni, éppen annyi időbe került mint a felmázás, míg a hídhöz értem, onnan aztán gyorsabb tempóban haladva 11-kor a resthouseban voltam. Jó lunch után kocsi-ra ültem s délután ismét Hattonba voltam jó egészségben, de oly fáradtan, hogy lefeküdve 16 óra hosszát aludtam s csak másnap délből utaztam tovább Colomboba. Leginkább a Tengerszem csúscsal hasonlíthatnám össze ezt a kirándulást, persze még mielőtt az új út meg volt, de fáradságosabb; egyetlen kellemes oldala az, hogy a sűrű erdő mindenütt árnyékot ad.

Ezt a két hegyi tourt vegeztem Ceylonban, egy könnyűt a legmagasabb hegyre és egy igen nehezet az alacsonyabbra. Különösen az Adamspeak soká fog emlémben élni s nem sajnálom a fáradságot, hogy láthattam.

Van az Adamspeaknak egy más útja is a tenger felől, de ez 18 angol mértföld hosszú s még sokkal nehezebb, Radnaputon felől, buzgó zárandokok ezt teszik meg, minden 3-ik mértföldnél van egy menedékház, hol még szelidített elefántok is mulattatják a vendégeket s az erdő tele van majmokkal. Én megelégedtem a rövidebbikkel, — de az utat felülről igen szépen követhettem.

Dec. 4-én, elhagytam Ceylont s Indiába hajóztam tele illúsióval India régisége felől; keservesen csalódtam. Egész India, pedig 5 hétig járok már benne — egyes dicséretes kivételekkel most a hideg száraz időben, mikor hónapok óta nem esett, kietlen, kiaszott, poros, egyhangú vidék, legalább kilenc tizedrésze síkság vagy fennsík,

egyetlen szép benne a gyönyörű fák, melyek egyesén vagy kis csoportokban tarkítják a monoton síkot. Hogy aztán ezen a szomorú vidéken milyen érdekes nép lakik s mily szép építészeti s történeti látványosságok vannak, arról most nem beszélek, csupán mint fénypontokat Délindia gyönyörű gopuráit, Delhi és Agra mohamedán építkezéseit, Benares népéletét említem meg. Bombay, Madras és Calcutta világvárosok látnivalói ezek mellett elenyésznek.

De mindezen sivár tájakért kárpótol a Himalaya, honnan e sorokat írom. Calcuttaból egész éjjelen még az egyhangú bengal síkon halad a vasút, közben a tengeren hajón kelünk át; Suliguli állomásnál kezdődik a hegyi vasút, mely 7 óra alatt 7000 láb magasságra visz fel, hihetetlen görbülésekkel. Eleinte sűrű erdő djungel közt, később a hegyoldalon lassan emelkedve, gyönyörű kilátással délfele, mely azonban később a köd miatt sokat vesztett szépségéből. A Himalaya havasaiból az egész úton semmit sem látni, mert az előhegyek eltakarják, csak az utolsó állomásról mely Darjeelingnél magasabban 7400 lábnyira fekszik, tűnnek fel egyszerre éjszaknyugaton a hatalmas óriások. Az egész Szikkimi hegylánc tündöklék elő, középen a 28'156 láb magas Kinchunyang, ettől nyugatra a Kabru 24.065 l. m. a Janna 25.304 keletre a Pandin 22.017 l. m. a Jubanu 19.450 és egész keletre a Simolchun 22 270 szép csúcsa. Ki győzné különben a hegy neveket mind elősorolni, mert ezeken kívül a tibeti határon egy új hegylánc kezdődik, melyen a leginkább járt Tibetbe vezető Jalap-hahágó ide jól látható. Nyugaton pedig Nepal 12—1500 láb magas határhegység zárja el a láthatárt. Ezek a hegyek az első délután még finom ködbe voltak burkolva, de másnap kiderült minden s azóta fényes szépségökben élvezhetem a látványt ablakomból. Darjeeling egy félhold alakú keskeny hegyhátra van építve, melyet mindkét oldalon villák, hotelek, templomok, sanatoriumok foglalják el; maga a város mongol lakossággal bír. Két oldalán mély völgyek tátonganak, s épen észak felé 6000 lábra esik le a talaj egyszerre, s ez képezi a Himalaya látképének gyönyörű előterét. Ide az északi völgybe le is ereszkedtem gyalog (az út 10 angol mértföld hosszú, gyönyörűen építve), de visszafelé lóháton jöttem. Az út végpontján elértem a Ranjit folyót, mely egyenesen a Kinchindjanga havasairól jön le, gyönyörű zöld színe van. A túlsó parton egy gyalogosoknak épített függő híd vezet, de ezen át nem mehettam, mert egy szikkimi policista európai embert át nem ereszt. Szikkim

független ország s ezt úgy mutatja legelőször, hogy elzárkózik az európaiak előtt. Amit a túlsó parton láttam, az egy nyomorúlt kis falu s kezdetleges thea ültetvények voltak, ott ahol nem volt erdő, mert nagyobb részét ez borítja a hegyeket és pedig a legvadabb őserdő.

Különben a 10 angol mértföld hosszú útunk második fele szintén ily őserdőben vezet s különösen az óriás rhododendronok, platánok, vad gesztenyék, örökzöld tölgyek közt a setét sűrű árnyékban jól esett járni. Csak az tűnt fel, hogy kevés állatot láttam, ellentétben Ceylon és különösen India többi részével, hol a csikozott mókusok, a vadpávák, a majmok, papagályok s a sok énekes madár mindig kellemes szórakozást nyújtottak. Másnap vásár lévén, temérdek szikkimi és tibeti paraszttal találkoztam.

De ez még nem hegyi tur, pedig erről akarok írni s mégis meg nem állhatom, hogy a Himalaya lakosságáról ne beszéljek. Még Indiában vagyunk, de már hindut nem látni, hanem ahelyett a Tibetből származott mongol faj uralkodik itt, álmatag arcú batthiák, piszkos széles képű lepcsák s igen sok igazi tibeti, kik egész chinai módra járnak copffal, paláستtal. Az uralkodó vallás a buddhista, Brahma kiszorúlt. Legérdekesebbek az asszonyok s leányok antidiluvialis nehéz ékszereikkel s a fülbevalók oly nehezek, hogy alsó végők madzaggal a fejhez van erősítve, egész kerékkötő nagyságú nyakláncok s amellet a nők mind erősek, kövérek s piszkosak. Némelyek még barna festékkel szinezik arcukat, úgy néznek ki, mintha himlők álltak volna ki. A nepaliak csak mint kulik, napszámosok jönnek ide s ezek a legnyomorúságosabbak; iszonyú nehéz terheket cipelnek, mert Darjeelingben kocsi út nincs, vagy a theás kertekben dolgoznak. Térjünk át végre a hegyi útra s itt bocsánatot kell, kérnem, hogy nem a havasok közé vezetem az olvasót mert azok most tél idején járhatlanok, hanem csak a *Tiger hillre*. Ez a hill 8530 láb magas, tehát a Himalaya hegyeihez képest csak hill, halom.

Ismét éjjel keltettek fel január 11-én reggel 4 órakor; a hotel előtt várt már egy izmos szürke ponny egy tibeti groommal s harmadmagammal elindultam a sötét éjszakába, mert épen ujhold volt, eleinte a villamosan világított városka utcáin át, mindig magasabb és magasabbra, mígnem a hegyháttra értünk, melyen a katonai barakkok helyezkednek el, itt egy pár száz lábat ismét lefelé lovagolunk, míg nem egy nyeregre érünk, amelyen

egy még álomba borúlt tibeti kis falú épült. Ezen túl már kezdett világosodni s az út fenyőerdőn át vezetett a csúcsra; a legelső fenyők, melyeket Indiában láttam, de a himalayai fenyőfa más fajta, mint a miénk és sokkal szebb.

Hat órakor a csúcson voltunk, én és 2 angol úitársam; itt is ki voltak vágva a fák a kilátás miatt. Még nem kelt fel a nap s a hegy óriások félhomályba voltak burkolva. Egyszerre csak nyugat felé a Nepali hegyek felett felvilágított rózsaszín fényben az első hómező s a világ legmagasabb hegye a 29.002 láb magas Everest tündökölt elő. Utána megint a Kinchindjanga s hatalmas drabantjai, az egész északi hegylánc fellángolt s mire a nap 6 óra 20 perckor felkelt, már az egész hegylánc vakító fényben világított. Lassanként az árnyék elenyészett a völgyekben is és az egész fenséges kilátás tárult fel előttünk.

Alattunk mélyen Darjeeling hosszú házvonala, körülte a sötét mély völgyek, délfelé a mérhetetlen indiai síkföld, amelyen azonban nehéz köd feküdt s egész köralakú hosszú hegylánc, melynek sok csúcsát még ember nem járta. Rendkívül élvezetes s könnyű kirándulás volt; dacára annak, hogy visszafelé gyalog mentem, már kilenc órakor az angol breakfasthoz a hotelben voltunk. Sajnos holnap már elhagyom a Himalayát s pénteken India földjét is, hogy tovább Burmán s Javán át Chinába s Japánba menjek.

Ha lesz alkalmam, Japánban is fogok egy pár hegyi tóurt végezni, de már erről késő lesz írnom az Évkönyv számára, mert levelem csak júniusban érne Iglóra.

A Vihorlat-hegység.

Irta: Dr. Csirbusz Géza.

Vihorlat alatt értem azt a hegységet, mely a Kamenicza- és Rosztoka-patakok között nyugatkeleti irányban a Ciroka-patak bal mellékén guirlandeszerűleg kanyarodik s kanyarodásában úglátszik a Ciroka-patak ívét követi. Nyugati sarokhegye a Vihorlat (1074 m.), a keleti pillére a Nezsabec (1027 m.), közbül van a Matrogon (1019 m.) s a Szinnaikő (1047 m.). E kilométeres magasságig föléró hegyvonulat hossza 15 km. Nyugati nyulványa a 400 meterig lehanyatló Csernahura, keleti határvonulata a Djil, mely tetemes (600 m. felüli) magasságát dél felé való vonulatában is megtartja. Mind e hegyek trachyt-hegyek s ha egynek vesszük — geologiailag legalább egységesnek kell vennünk — a Csernahura, Vihorlat és Djilhegységet 45 km. hosszában, színte frappáns, mennyire alkalmazkodik e hegysor a Ciroka és Ung folyó völgyelésének fő irányához!

Ludmann Ottó és Siegmeth Károly* csupán a Vihorlat és Szinnaikőnek kettős csúcsával határolt s hét kilométernyire terjedő szakaszát nevezik Vihorlat-hegységnek. A köznép s a közfelfogás a valoskóci fenföldet délről bekerítő párkányhegységet tartja Vihorlat-hegységnek. Az utóbbi nevét valószínűen a Hoverla betűinek elcserélésétől kapta. Ezt régen sejtettem, de csak e nyár folyamán sikerült a tényt konstatálnom, midőn a Ciroka felől mentem a Vihorlatra, hogy az orosz nép e hegyet *hoverletna* huranak nevezi, miből a déli tövén lakó tótok Vihorlat nevet csináltak. A Vihorlatnak eszerint semmi köze a Bihar, Bihar, Vihor hegyelnevezésekhez. Nem: vihore azaz felföld, sem: vihor + lat azaz marhaszállás, nem vihartól látogatott hegy, miként Kazinczi és Tompa magyarosították, sem viharos láz vagy tisztás, egyszerűen *Hoverlet*. Talán valami régi tulajdonosának a neve?

* Ludmann: Math. és term. tud. Közlemények. XV. k. 13. sz.
Siegmeth: Kárpáтеgyesület Évkönyve. XIII. kötet.

Hogy mit jelent Hoverla, hoverlet, nem tudom. De annyi bizonyos, hogy a Vihorlatot sem lehet kiégett, kihamvadt (vihorit) vulkánnak vagy kráternek (vihorlak) mondani. Amikor ez a hegy vulkán volt, akkor még ember sem élt a földszinén, annál kevésbbé tót vagy orosz, mely nevet adott neki. De kráteres réteges tűzhányó sem volt soha e hegy, hanem homogenetikus, egyöntetű kibuggyant u. n. domvulkán, társával a Matragonnal és a Szinnaikővel együtt, mely utóbbi nevét talán a szninka = cinke madártól nyerte.

Specialis kutatásokat Richthofenen, Wolfon, Dölteren, dr. Szabón kívül oly lelkiismeretességgel, aminővel dr. Lóczy a balatoni bazaltvulkánokat kutatta, nem igen tettek a magyar trachythegek vidékén, pláne a Vihorlaton s még oly jeles munka is, aminő Cholnoky Jenőnek a Műveltség Könyvtára számára megírt Világegyetem című geophysica, igen mostohán bánik el a vulkánossággal. Mert minden vulkánt és vulkánvidéket külön kellene felkutatni, hogy elfdgadható itéletet hozhassunk a magyar vulkánosorokról. Ma már Suessnek nézete sem igaz többé, hogy a vulkánosság a hegyek gyűrődésének kísérő tünete. Az Apennin lánc a miocénszakban készen állott vulkánok nélkül. Azután süllyedt és letaroltatott a félsziget, megint a legkisebb vulkáni rezgélődés nélkül; csak a pliocenben emelkedett ki egészen az Apenninlanc s emelkedik mai napig redők és vetődés nélkül, mégis vulkáni kitörések kíséretében.

A Kárpátok redőzete egész széltében szintén készen volt a miocenben, midőn utána andezit és quarc-trachyt tömegek tódultak ki a hegyívnek belső felületére.* A Keleti Kárpátokat beszegő vulkánhegyek sorozatát sem lehet Richthofennel egységes, egyidőben keletkezett hegyvonnlatnak tekinteni,** hiszen annak északi magyar fele túlnyomóan andezit, erdélyi darabja dacit láva. Csupán az az egy valószínű, hogy törések és vetődések vidékén több a vulkán, mint töretlen táblákon. Példa reá az európai rögös hegyvidékek sok vulkánja: az eperjes-tokaji s a vihorlat-gutini hegysortrachytkitolódás, de már a kretakorszakbeli változások, vetődések, melyeknek a kárpáti szírt-hegyek köszönik keletkezésüket, megint vulkános tümenyek nélkül mentek végbe.

* Löwl: Geologie 1906. 226. l.

** Richthofen: Führer für Forschungsreisende 1886. 569. l.

A vulkánosság törvényeiről eszerint semmit se tudunk bizonyosan, még azt sem, vajjon a rögös tájakon előforduló súlyosabb, tehát nagyobb mélységből kiömlött lávák (atlanti típus) régiebbek-e, a ráncolt vidékeket felszakító könnyebb fajsúlyú, tehát kisebb mélységekből kitört láváknál (csendesocéáni jelleg)? A magyar trachythegyek a Kárpátok sülyedt belső területén az utóbbiakhoz tartoznak, így érthető petrographiai hasonlatosságuk az Andok andezitjeivel, melyek Weinschenk szerint harmadkori gránitkiömléseknek is mondhatók.* Gránit és trachyt! Így vagyunk máskülönben a trachytok különböző változataival is. A Liparit, a rhyolit, perlit, sphärolit s más trachyt válfajokról bizonytalan, nem-e a kihűlés, elmállás által elváltozott formái ugyanegy lávának, vagy eredetileg többféle trachytfajok-e? Már pedig néhol háromféle trachytlávából is épült föl a hegytömeg, p. o. a Hegyalja, a Magashegy csoportja, a tokaj-eperjesi trachytvonulat déli szakasza, — bizonyosságul annak, hogy a trachythegyek nem egyszerre, hanem egymás után többféle lávából, egyféléből ritkán keletkeztek; nem is alkotnak mindenütt csak kúpokot, boltozatos hátaikat, hanem szélességben szétfolyt takarókat, habár ez a nézet a közfelfogással ellenkezik, mely csak bazalttakarókat ismer. (Richt-hofen i. m. 570 l.) A majdnem 200 km² területen szétterült zempléni trachytvidék, maga a Vihorlat sem mint kúphegység, vagy elnyúlt hegyvidék, hanem kiömlött péphez hasonló megdermedt lávatakaró (valaskóci fenföld), melyet a patakok tagoltak szét, barázdoltak fel össze-vissza és vájtak ki belőle hegyformákat (Erosions-Berge).** Áll ez kiváltképpen a háromszögalakú trachythegyekre, minő p. o. az ujhelyi Magashegy (514 m.) a Bodrog sülyedékjének szélén. A Várhegy, Sátorhegy, Hajagos, Magashegy, Kopaszhegy amphihol-trachytja majdnem koralakban tódult fel a ryolithláva környezetéből s az ember beomlott kráternek hajlandó tekinteni ezt az öt hegyet. Pedig itt a Zsólyomka nevű csermely tagolta szét a törzsököt s mély árkot vájt róla a szintén erős lejtéssel bíró Ronyva síksága felé. A Ronyva mintha leszelte volna a Magashegy bodrogi oldalát s rövidebb, meredekebb homorú hegylejtőt csinált rajta, mellyel belemarkolt gyökerébe, kürtös tövébe (Stiel im Schlott!) — ezért látszik hegyes háromszögnek a Magashegy. Ugyanilyen déli sülyedéke van a Vihorlatnak

* Weinschenk: Gesteinskunde 1904. II. 94. l.

**A hegyeknek ezt a formáját nem említi dr. Cholnoky művében.

a lecsapolt Blatta mocsárban, azzal a különbséggel, hogy a Vihorlatnak 5 km. széles déli lejtőjével nem bírtak oly könnyen a lápmedencébe, a Laborca és Ungba gördülő patakok, mint a Magashegység kurta lejtőjével.

A csúcsok kiformálásánál az eruptiók kora s a kitört láva összehúzódása ellenálló, a mállással és letarolással dacoló ereje is jöhet figyelembe. Ha Richthofen (ezért említem éppen őt, mert ő bejárta az északkeleti trachytvidéket) osztályozása helyes, hol a tömeges eruptiók korrendi sorozata 1. propylit, 2. andezit, 3. trachyt, 4. rhyolith, végül 5. a bazalt, úgy valószínű, hogy a fiatalabb kitódulás kevésbé van megrongálva, mint a régiebb. Ezt p. o. az eperjes-tokaji hegységben az andezit fölé kitódult quarctrachytokról (Orlita, Kis- és Nagymilic) lehet mondani, de már a Hegyaljának Magashegyi csoportjának az amphiboltrachit magasabb a rhyolitnál. Ez csinált hegycsúcsú \triangle a hegyből.*

A kitódulás módjára nézve Supan a tömör láva-kiömléseknél a) kürtös (central) és b) hasadékos kitódulásokat ismer.** Az első a tányéros tetejű bazaltkitöréseknél s az egyszerre kicsordult és megdermedt domvulkánoknál p. o. a Bourbonszigetbelieknél jellemzetes; a kitódulás másik módja vetődések és törések közelében található. A Vihorlat Uhlig és Stache nézete szerint harántos törésen todult ki, azon törésvonalak egyikén, melyek keresztezik a Keleti-Kárpátok ívét s egy irányt tartanak a Ciroka, Ung völgyeivel. A Hegyalja-eperjesi hegységet eddig a Hernád törésvonalával egyező harántos diagonalis kitódulásnak tekintették, de mivel Uhlig szerint a magyar vulkánok nyugati sora a nyugati Kárpátok redőit követi, a keleti sor pedig a keleti Kárpátok hajlási vonalában helyezkedett el: a Hegyalja fő irányában Uhlig szerint mégis csak a nyugati sorozathoz (?) tartozik, a Vihorlat pedig kiűt a keleti vulkánok sorából s a Kanyapta-Felső-Hernád mezozóos s az eperjes-tokaji hegység harmadkorbeli törésvonalához tartozó hasadékon buggyant ki.*** Szóval a Kárpátok gyűrődésénél párvonalos és keresztező törések támadtak. Parallel hasadék a Hernád felső völgye s a Kanyapta mélyedékje, melyen hajdan a Bodva keletre a mai Szakál és Idapatak medrében folyt s a kassai horpadékban felépítette az enyickei törmelékkupot.

* Math. és termtud. Közlemények IV. k. 257—260. Szabó dr.: A Tokaj-Hegyalja geológiai viszonyai.

** Supan: Phys. Erdkunde.

*** Uhlig: Bauder Karpaten. 1903, 885. l.

Irányának keleti folytatása a Vihorlat hasadékjá. Harántos törés a kassai horpadék vagy a Hernád déli völgyülete, melynek mentében a Hegyalja tolult fel. De ha Uhlig szerint ez a horpadás a nyugati homogen vulkánok törés-vonalának folytatása, — akkor irányuk tekintetében a Vihorlat, az eperjes-tokaji andezit hegysorral együtt a nyugati hasadékrendszerhez tartozik.*

Ezt szükséges volt tisztába hozni, mert Magyarország összes vulkánjai homogen, vagy lávavulkánok (Lavakegel), réteges tuffvulkánokat,** modern értelemben (Dauerwulkane, Streukegel) kihamvadt és beszakadt krátereket a Felvidéken nem találunk. Azért sem a Magashegy, sem a Vihorlat, sem annak keleti tartozéka, a Szinnaikő nem lehetnek kráterromok. A kibuggyant andezitláva víz és gőztartalma miatt szétterült, hamarabb kihűlt, azért takarókat és ormozatoknál meredekebb látatórzsököket formált, de krátereket sehol. Voltak ugyan az egyenlőtlen összehúzódás folytán támadt üregei, lyukai, melyeken a kihűlő láva vízgőze, chlor és kénhydratja kipárolgott s talán az u. n. Szinnaikő tengerszeme is beszakadt fumarola — barlang, de működő vulkánokat sem csendesocéáni, sem más mintában nem találtak a geológusok.

Az andezit egész tömegét délről és nyugaton az Ung és Blatta medencéje felé tuff fedi, külső keretét pedig mezozóos szírhégyek (Klippen) szegik be. Ilyen a homonnai szírhégyesség, melyen Őrmezőnél a Laborc tört keresztül, a dolhai, ungvári, munkácsi szírtromok, melyeken az Ung és Latorca csapott keresztül. Mivel szírhégyek szurdokjain keresztül vulkános területre folytak a vizek,

* Ez tisztára geológiai nem geográfus beszéd. S ennek kapcsán legyen szabad megjegyeznem, hogy a túlságos geologizálás kiforgatja a geográfiát valójából. A geográfia a felszín jelen állapotát rajzolja, nem annak morphológiai történetét. A földrajz collectiv tudomány, melynek központja az ember, mint társas lény, nem a természettudomány alárendeltje, miként azt egyetemeink hirdetik. A Magyar Középhegységnek egybefoglalása tehát akár Jankó, akár Thirring, akár Borbás tette, jogosult, nem elhanyagolása az ismert dolgoknak. Ugyan ugyan! Hiszen a Bakony sem tisztára rögös hegység, hanem többszörösen gyűrődött darabos hegység (Faltenschollen Gebirge) s a Cserhát, Mátra, kivált a Bükk sem tisztára vulkánok, hanem részben feltöltött, részben üledékes rétegekből felépült hegyek. Miért ne lehetne azokat irányok tekintetében a geográfiai áttekinthetőség szempontjából egybefoglalni. Geológiai felosztások csak nagyjában egyeznek a földrajzi egységekkel, teljesen soha. V. ö. Cholnoky Világegyetem és Wagner Lehrb. der Geographie. 1900. I. 331, 356 l.

**Penck: Morphologie der Erdoberfläche II. 413. Löwl: Gerologie 202—204. l.

nemcsak az következik belőle, hogy a vulkánok fiatalabbak a szírhegyeknél, hanem az is, hogy itt hátrafelé haladó erosioról szó sem lehet. E völgyek kivájasát a bodrogi medence sülyedése segítette elő, melynek trachyt nélkül való kőporrétege a trachythömpölyök alatt szemmeláthatólag bizonyítja, hogy a vulkánosorok mögötti homokkövek hordaléka előbb ülepedett le a medencében, mint a trachyt.*

Tájépi tekintetben: 450 m. magas dombhátságon mint halmosdobogón kitódult kuphegység a Vihorlat vagy Hoverlet, melynek északi és déli terjedelmes dülője szántóföld, havasírét, kaszáló és cserjés pagony. A felett emelkednek csekély relativ magassággal (300—500 m.) kiágaskodó hegycsúcsok, melyeknek derekát sűrű lomberdő a vaddisznók, szarvasok és őzek kedves tanyája takarja, gerincük azonban keskeny. E csekély relativ magasság oka annak, hogy lóháton, szekéren a gerincre feljuthatni s hogy csak fenn a gerincen vagy mondjuk a hegyhát közepén, magassági vonalán vesszük észre, milyen magasán járunk. A hegylejtők szélessége s a közbeeső patakvölgyek miatt hosszadalmas a hegység oldalába vágott szerpentes és erdős utakon való menetelés. Jobb lóháton mint gyalog, vagy szekéren megtenni az utat, mert a rugalmas hintót tönkre teszi a sok zökkenő kátyu, kő és gyökér. Délről *Jósza* és *Német-Poruba* községekből szokás a Vihorlatra indulni (a Rakovszky hegyre erdei vasút vezet), a mi 11—13 km. út. Északon *Kamenyica*, *Modra* a kiindulási hely Valaskócig (15 km.), honnan ösvényen egyenest neki lehet menni a Vihorlatnak. Északkeletről pedig a Lippe grófoktól készítettett szerpentes vadászút *József-falvánál* kezdődik s a Barnova patak mentén a Posztalka Kotlik, Motrógon, s Tika alatt a Rékaig vagy a Kamenica csermely fejáig tart, hol vadászlakot, erdővédi faházat s pompás forrást találunk, ahonnan félóra alatt felérünk a Vihorlat tetejére. Mind a négy utat ismerem, s legkövesebbnek találom a Kamenica patak völgybeli utat, legkényelmesebbnek az említett vadászutat. Kapaszkodó alig van, mert az út legnagyobb része az előhegyek dűlőire esik.

Jó időben kellemes a tisztásokkal, szántókkal változó erdőkben járni, hol majd erdei, majd vörösfenyő-csoport (csubrina), majd juhar, kőris szakítja meg a tölgyeseket és bükkös erdőket, pompás gombaillat telíti meg a levegőt s friss csorgatagok, hús források bugyognak

* V. ö. Math. és termtud. Közlemények. IV. 277.

a fák mohás sudarai tövében, — de esőben, mely három ízben tette lehetetlenné nekem a feljuthatást, bizony keserves a turistaság az órákig tartó erdőben, hol a lóra, kövekre, kiálló gyökerekre, süppedős helyekre kell ügyelnünk, azonkívül az eső és a lehajló ágak csapkodása ellen kell védekeznünk. Negyedízben sikerült a Vihorlatra jutnom. A kettős csúcsú (1069, 1074.) Vihorlatról számításom szerint 117.051 méternyi távolba lehet ellátni. Látunk három várost, Sátoraljaujhelyt, N.-Mihályt, Ungvárt s vagy húsz községet. A 117 kilométeres látókörbe esik még a Poloninya Runa. Sztoj (szolyvai havasok), Rauka, de nem a Popágya s Hoverla. Látni róla még három várromot (vinnai, kapi, barkói) s négy völgyet, Ciroka, Milva, Rongyva, Laborcvölgyet s a Blatta lecsapolt lapját. Különösen meglepő délnyugat felé a 150 m. mélységben a Vihorlat erdős katlanvölgye, melyen néha-néha délkeleti szélről hajtott felhőoszlopok akadtak meg, ámbár fenn a tetőn erős északnyugati szél fúj s kergette a felhőket. A szikla mállasztásánál e szélnek úgylátszik jelentékeny szerepe van. A trachyt vízszintes (16—20 m. magas) levelekben mállik, azért van várromszerű formája két csúcsának, kivált a nyugatinak, míg a keletit pázsit borítja. Köztük 320 m. távolságban szintén pázsitos a keskeny s délre görbülő hegyél, melynek napsütötte füvesbokros északi oldala szarvasoknak fekhelyül szolgál. A két csúcs közötti távolságnak legmélyebb pontja 8 m.

Sonklar* adatai szerint a hegylejtőknek közepes hajlási szöge a Vihorlatnak 5 km.² területén $14^{\circ} 28' 39''$ maximuma 20° . Az egész 325 km.² területű andezithegység átlagos hajlásszöge $10^{\circ} 6' 21''$, ami csekély emelkedés. A Vihorlat hegy** vonalának közepes magassága 800 m., a Tresztyáig közepes csúcsmagassága 975 m. Csúcs és hágóinak közepes magassága közötti (Schartung) különbség pedig 250 m., derekának köbtartalma majd 5 millio köbm. (4,647.600 m.³), az egész andezittömege egyremásra 130 millio köbméter (130,490.500 m.³). Mindez természetesen csak hozzávető érték.

A Vihorlatról 7 km. távolságban a gerinc másik sarokoszlopát, a szintén két csúcsú Szinnaikövet találjuk a Tengerszemmel (okno, ablak). Mehetünk rá direkt a Vihorlatról a gerinc gyalogútján a Matrogonon (1019 m.)

* Allg. Oropagrhie 189. l.

** Az egész hegyvonalnak a Vihorlattól a Szinnaikőig való gerincmagassága 700 m., ormainak közepes magassága 850 m.

keresztül vagy Józsefvölgyből a Jedlinkán át vagy a Barnova patak mentén. Az út mindenütt erdőkön viszen keresztül, helyenkint, különösen az utolsó hegyhát átkelésénél meglehetősen emelkedéssel. A kisebbik orom 998 m., a nagyobbik 1007 m. A hegy derekából kibukkant réteges várszerű trachytszikla magassága szemmérték szerint 20 m., kilátási távolsága 114.184 m. Látni a Csernahorát, a Vihorlát és eperjes-tokaji hegysor éles vonalait, az Udva, Ciroka völgyet, lenn alattunk egy darabot a Tengerszemből, mely hosszukás, nem kerek formájú, mint a kraterlávák vagy maarek. Feltűnő mindazáltal nyugati párkányzatának hirtelen lejtője, nagy közepes (28 m.) mélysége a felső medencének tetemes mélysége 58 m. Kifolyásánál a sok trachyttuskó, keleti partjának sárga színes málladéka, homokos, iszapos fenéke s tükrének (618 m.) a közel eső Jedlinka (870 m.), Vezér (927 m.) tetők alatti 250—300 m. mély fekvése. Mintha csakugyan beomlott barlang vagy szájadzó hasadék szélén állnánk. Vízállása változó, meredek lejtői miatt hamar dagasztják a lefutó erek és csorgók; kifolyása a remetei, ribonyicei vagy Blatta nevű patak.

Az Izra-tava.

Irta: Dr. CZirbusz Géza.

Az északkeleti trachythegekben kevés a tó. Legnagyobb 23 holdnyi területű a *remetei tó* vagy beszkidí Tengerszem, mely 618 m. magasban a Szinnaikő alatt terül el s hibásan beszkidí tengerszemnek nevezetik. Hibás azért az elnevezés, mert a tavat körülzáró hegység nem az északkeleti Beszkidekhez, hanem a zempléni trachythegekhez tartozik; aztán nem is tengerszem, mint a Kárpátoknak jég vagy oromhó-vájta tengerszemei, hanem közönséges hegyi tó. Nem is krátertó, hiszen megnyúlt alakja és beöblözése ellene szól e felfogásnak, sem kiapadt geyzir bedugult tölcsére, mert akkor tuffos volna a környezete a felszökött és széjjelömlött vizétől. De szakadéktó, ami vulkános területen homogen, vagyis kibuggyant és megdermedt lávatömegekből alakult kúphegyek között nem ritka jelenség. A Jedlinka-hegy vállain, közelében található *Kotlik*, *Hípkanya* és *Podsztalka* tócsák közönséges vízállások, nyáron kiszáradó fertők.

Más jellegű az eperjes-tokaji trachytvonulat *Izra-tava* a quarcit-trachytból feltöltött Nagy-Milichegy tövén.

Ez régi szláv neve dacára (jezero = tó, vízállás) nézetem szerint egy erdei vápát tisztáson szétterülő s mesterségesen felduzzasztott hegyláp, melyből a nyugat felől beléje ömlő csorgó segítségével halastavat csináltak. Csak a befolyásával szemben álló partjára kell tekintenünk, ahonnan felduzzasztott vize kitörni szeretne s a gerendákkal eltorlaszolt vízfogójára, meg a belőle serkedő csermely erős lejtésére kell figyelnünk s világos lesz előttünk, hogy épp oly szép erdei tisztás lenne az Izra-tavából, mint a Szalánci oldalon levő északi, vagy a csorgó mentén található nyugati tisztása. Ezek horpadékja hóolvadáskor s hosszabb esőzések után telik meg vízzel, máskor oly nyirkos semlyék, a minő az Izra lápja lenne, ha szabad kifolyást engednének csermelyének s néhány partmenti forrásának.

De így is, amint van, egyike a legszebb kiránduló helyeknek az északkeleti trachytvidéken, habár nem oly szép fekvésű, mint a szintén mesterségesen elrekesztett *vinnai parki tó*, melynek háttéri sceneriája az Ozernya-tóéra emlékeztet. (Vinna, Ungmegye területén, a Vihorlat trachytvidékéhez tartozik.)

Az Izra-tava az eperjes-tokaji trachytlánc déli sarkában erdős hegyoldalon fekszik. A kassaiak Szalánc felől rándulnak a tóhoz, mely aranyhal és rákbőségével s erdei csöndjével ingerlő a turistákra; az ujhelyiek pedig kelet felől a Ronyva és Bitse patakok mentén hatolnak hozzá. Az odavezető utak igen kellemesek,* kivált az ujhelyi, mert a Csörgő Terebes felé vezető országút igen jó, a Mihályi, Kázmér és Kolbása falvakba csinált megyei út pedig tűrhető állapotban van. Csak Kolbása községtől a tóig kapaszkodó erdei út kátyus és zökkenős, kivált elején, azért könnyű bricskán, ökrösszekeren vagy gyalog ajánlatos a felmenetel.

A kirándulóknak élelemről és italról maguknak kell gondoskodniok, mert a tónál nem kapnak semmit. Rákászni meg halászni pedig tilos. Ha kész gulyás konzervet visznek magukkal, ezt az erdőcsősz házában fölmelegíthetik. Mivel pedig nyári zivatarok és jégesők gyakoriak az Izrató mentén (a tó a jégesőknek valóságos fagyasztó kamarája!), az erdővéd háza, mely öt percnyire van a tótól, alkalmas menedékkül szolgálhat.

Ujhelytől Kolbasáig 25 km. a megyei út, innen a tóig még 2 kilométer. Az előbbi nyugati hegypanorámája teszi érdekessé. A tokaj-eperjesi trachytvonulat csoportjai egymásután sorakoznak déltől északra való menet egyre magasodó hegyvonalban.

a) Először az öt hegyből álló *Magashegy* (510 m.) csoportját látjuk Ujhely felett, mely eszerint *nem* a Sátor-hegy, hanem a Magashegy alatt fekszik, ámbár a geográfiai kézikönyvek szélteben ezt hirdetik. b) Azután a 100 meterrel magasabb *bányácskái* csoport következik a Tolvaj (660 m.) és Hársas (694 m.) heggyel. Bányácskán megtekinthető Kazinczy Ferenc mauzoleuma és síremléke. c) Mihályi felett a Nagyerdő és *Nagyoldal* (354 m.) csillámpalás tömege annyiban érdekes, hogy a zempléni szigethegységgel együtt, melytől a Ronyvapatak elszakította, Zemplén-

* Kassától Szaláncig vagy Sátorlajuhelytől Kozmáig vasúton lehet menni. Kozmától Kolbásáig megyei út van. A kassa-ujhelyi vonalon megtekinthető a szalánci vár romja.

megyének a legrégibb hegysége s valószínűen a trachytok feltolulása előtt a nyugati magyarországi őshegyek keleti maradékarabja. d) Kolbása előtt látjuk a *Nagy-Milic* (896 m.), Nyerges (825 m.). Orilla (801 m.) kvarcitos trachyhegyek csoportját, melyek a Vihorlat szürkés trachytkúpjaitól annyiban térnek el, hogy boltozatos hegyhátokat és kupolákat alkot erdővel borított derekuk

Kolbásától bükk és vegyeslombú erdőben haladunk, a míg a tó partjáig érünk. Gyász és atalanta pillék, citromsárga és égszínkék pillangók surrannak át az erdő napos közein és tisztásain, gyönyörű nagykelyhű harangvirágok himbálózhatnak nyolcával tizesével egy-egy füzéren, piros és sárgakalapú illatos gombák lapulnak a bükk-sudarak mohás tövében, nefelettssávok szegélyezik a hegyoldalról lefutó csorgók és források vizeit. Mi pedig teleszívjuk tüdönket az erdő ózon- és lombillatos levegőjével és gyönyörködünk a nyírfával vegyes fiatal bükkös friss zöldjében.

Az Izrató szintén erdőben fekszik. Laposa felé északnyugatról kicsike csorgó síklik, a környezetből pedig néhány forrás táplálja a tavat. Hossza vagy 500 meter, szélessége félannyi, a tónak területe egyre-másra 4 hold. Mélysége a beömlő csorgó tájékán, a csónakos ház irányában vagy 5—6 meter, ámbár 23—48 meteres mélységről regélnek. Ekkora horpadékot a keskeny tó két szemközti partja között feltételezni sem lehet, ha csak bedugult kratertő (maare) nem az Izrató. Két évvel ezelőtt két grófi lány (a Károlyi és Forgách családból való) átúszta a tavat szélteben minden nagyobb megerőltetés nélkül s a tónak hullámozása, illetőleg fodros rengése szélben sem mutatja ezt a nagyobb mélységet, holott mély tavak vízfelületei p. o. a brienzi, bodeni tavakon még szélsőndben is láthatóan rengenek és gyűrűznek.

Igen kedves látvány a tó felszínén csapatosan fickándozó aranyhalak úszkálása, mitől piros foltok keletkeznek a tónak zöldes felületén. Némelyik aranyhal 10 percig is künn tartja a fejét és lesi a legyet, bogarat, melyet hirtelen, íves ugrásban bekap. A partra is jönnek e halak és szivesen elkapkodják a tóba vetett morzsát, míg a rákok a csirkecombok foszlányain marakodnak. Annyi a rák a tóban, hogy 1904-ben egy véletlenül befutott lóról néhány hónap alatt teljesen leszedték a húst. A parti lyukakban, a vízfogó közelében s a déli nádasban gyönyörű példányokat lehet fogni pálca végére fölpeckelt békával. De a zizegő nád alatt sok a sikló is, amitől rendszerint

riadoznak a turisták. Az Izratónak specialitása azonban a temérdek, kilogramm súlyra kinőtt aranyhal, miből ősszel a tó lecsapolásakor 3—4 mázsát lehet összefogni. Ezt a halfajt mesterségesen tenyésztik. Ugy került bele, mint a remetei tóba a pisztráng, melyet előbbi tulajdonosa a Kárpátokról és Beszkidekről hozatott, hogy a birtok eladásánál annál nagyobb árt követelhessen a Károlyi grófon. Az Izratónak tulajdonosa (gróf Forgách) pedig aranypontyok és rákok kedvéért tartja a tavat, mert egyéb hasznát nem tudom, ha csak esőfogó és zivatarhúzó erejét nem mondjuk gazdasági és klimatikus haszonnak. A tóhoz való kirándulás azért is kellemes, mert akár Kassa, akár Ujhely felől egy nap alatt meg lehet tenni. Teszik is az évről-évre sokasodó turisták!

A szirmai tengerszemnél hatszor kisebb tónak területe $3\frac{1}{4}$ h. legnagyobb mélysége állítólag 23 m. közel a csónakházhoz. Érdekes a tónak kelta neve a iz: általában álló víz, ar meg folyó víz. Izra eszerint patak táplalta víz állást jelent, nem tavat. De honnan kerültek ide a kelták? Hiszen eddigi tudásunk szerint csak nyugoti Magyarországnak volt kelták területe.

Malmot ez a tó lecsapó vize nem hajthatott soha, mert

$$Q = \frac{Ne}{10 \times E} \text{ szerint,}$$

hol $Ne =$ a tényleges lóerő E a vízesési nagysága, két méteres vízugrásnál másodpercenként 150 liter, percenként 9000 liter (90 hektó.) vízre volna szükség lecsapó kerék hajtására. 3 m. vízugrásnál (honnan veszik ezt?) másodpercenként 100 liter, egy hekto, percenként 6000 liter (60 hektó) vízre van szükség. Ennyi kifolyás s a mai gyöngye hozzáfolyás mellett egy fél nap alatt kiürülne az Izra-tónak medencéje.

Gerincvándorlás.

Irta: Klemensiewicz Zsigmond.

Még homályos volt, midőn Kordos R. barátommal a Zöldtavi menedékházat elhagytuk és a Fekete-tóhoz vezető út felé irányítottuk lépteinket. Ezt elérve a Morgás gerince meredek sziklafalának tartottunk. A bizonytalan derengő fényben némileg nehezűnkre esett az igazi ösvényt megtalálni, de némi körütekintés után egy kis vízesést fedeztünk fel, amelynek baloldali sziklája kedvező átjárót nyújtottak. Mérsékelt lejtősödő hegyoldalon igyekeztünk azután a gerince feljutni, amelyet a Morgás és a Weber csúcs közötti nyeregtől valamivel nyugatra el is értünk.

Innen azután a gerinc irányában haladtunk, amely egészben véve nem nehezen járható, csak egy helyen, körülbelül a közepén kell egy kellemetlen sziklapon átvergődnünk. A Webercsúcson megtaláltuk Martin és Dyhrenfurt uraknak névjegyeit, akik 1906. évi március hóban a csúcst meglátogatták. Itt $7\frac{1}{4}$ órákor rövid pihenőt tartottunk és a további út felől tanácskoztunk. A mai nap feladatául a Villacsúcsok megmászását és azután a Téry menedékháznak a Lomnici csúcson át való elérését tűztük ki. Egy a Késmárki esüctől a Lomnici csúcsra való egyenes gerincvándorlás már eleve is lehetetlennek tetszett előttünk, annál inkább most, midőn ennek a gerincnek iszonyu meredek, szinte függőleges falait magunk előtt láttuk. De »a próba többet ér mint a töprengés« és ezt csakhamar magunk is tapasztaltuk.

A Késmárki csúcsra felvezető gerinc egyike a legkönnyebbeknek. Valamivel 9 óra előtt elhagytuk a csúcst és követtük az éles nyugoti élt. Hatalmas lépcsőzetekben ereszkedik le az él egy kis horhoshoz, amely felett az északkeleti Villacsúcs pompás túalakú orma emelkedik. Eleinte a gerincen haladtunk, későbbben egy a déli oldalon lenyúló folyosóba próbálkoztunk leereszkedni, ami azonban kevésbé előnyösnek tűnt fel és azért visszatér-

tünk. Erre egy az északi oldalon közvetlenül a gerinc alatt húzódó sziklaszalagra léptünk. A horhoshoz érve — mi azt késmárki villa horhosnak kereszteltük el, — csakhamar meggyőződünk, hogy az északnyugati Villacsúcsnak megmászása erről a helyről felette fáradságos és időtrábló lenne. Minthogy hosszú és amellett ismeretlen út állt előttünk, elhatároztuk, hogy azt az északnyugati oldalán megkerüljük. Eddig szeges cipőkben tettük meg az utat és nem is éreztünk magunkban kedvet azokat levetni, nehogy a hátsáknak úgyszólván eléggé kellemetlen súlyát még vagy két kilóval növeljük.

Elhatározásunkat keresztülvive eleinte egy kissé leereszkedtünk a Zöldtő felé vezető folyosón és azután egy nyugat felé rézsutason húzódó résen át, majd jól járható párkányokon és lépcsőkön át elértük az északkeleti és a Nagy-Villacsúcsok közötti horhost. (felső Villahordos). Itt levetettük a hátszakokat és neki készültünk az északkeleti Villacsúcs megmászásához. Először néhány méternyire haladtunk az északnyugati oldalon, hogy egy 3 m. magas sima kinyulványhoz érjünk; miután ezt emberi emelőgépjünk segítségével fényesen legyőztük, felkapaszkodtunk a déli oldalon egy meglehetősen nehezen járható sziklalapon, amelytől azután balra fordultunk, hogy innen az élen haladva a csúcsot elérjük; 11 óra volt, midőn a csúcson egy kőgúlát raktunk és névjegyeinket egy pléhdobozban elhelyeztük. A leszállást más irányban vittük véghez.

A gerincnek következő részlete könnyen legyőzhetőnek látszott, kivéve egy párkányt, amely közvetlenül a Villacsúcs előtt húzódott és nem sok jóval bízottat. Azért ezúttal is elhatároztuk, hogy a csúcsot északnyugatról megkerüljük, hogy azután valami kémenyen vagy más hasonló alakzaton át magát a csúcsot elérjük. A legrosszabb esetben gondoltuk ezt a folyosót elérhetni, amely a Nagy-Villahorhostól lefelé húzódik. Eleinte vígan haladtunk előre kényelmes sziklaszalagokon, de midőn a csúcs tövéig értünk, a további előrehaladás teljesen lehetetlen volt. A lemászás kísérlete is hiába való volt. Egy óra felé járt az idő, arra törekedtünk tehát, hogy mennél hamarább elérjük a Rézpadot, mivel este az Öttónál barátainkkal okvetlenül találkozni akartunk. De valahányszor körülbelől száz méterre a Rézpad irányában leereszkedtünk, mindannyiszor járhatatlan sziklafalakra akadtunk és ismét fel kellett kúsznunk.

Több sikertelen kísérlet után végre $2\frac{1}{2}$ órakor ahhoz a folyosóhoz értünk, amely a késmárki Villahorhoshoz felfelé húzódik. Ebben most leereszkedtünk, majd balfelé rézsutáson haladva csakhamar ott állottunk a felső törmelék szalagon, amely után annyira áhitoztunk; ennek irányában most felfelé kapaszkodva, anélkül hogy a Lomnici csúcsot érintettük volna, a Jordán-út felé igyekeztünk, amelyet közvetlenül a kémény felett elértünk. Habár már $4\frac{1}{2}$ óra volt, kissé pihentünk és azután az itt épen nem kényelmesen elhelyezett láncokat felhasználva, tovább haladtunk. Tizenhat és fél órai, majdnem folytonos kapaszkodás után végre $7\frac{1}{2}$ órakor elértük a Téry menedékházat.

A megtett út érdekessége arra ösztönzött bennünket, hogy ezt a gerincvándorlást megismételjük, de ellenkező irányban.

Augusztus 15-én reggel $8\frac{1}{2}$ órakor Máslanka barátommal már fenn voltunk a Lomnici csúcson. A csúcs alatt mintegy felőrai utat téve, a Rézpad felső szélén letettük holminkat és ismét felmentünk addig a helyig, ahol a Villagerinc a hegytömeg északkeleti nyulványán felemelkedik. A gerinc első részlete majdnem vízszintes és itt-ott lovagolva mentünk át rajta; három tornyot találunk utunkban; az ezekről való leereszkedés a reá következő horhosokra nehéz és elővigyázatot tesz szükségessé, mert a gerinc itt mindkét oldalon függőleges falakban esik le a mélységbe. Erre egy nem mély besüppedés következik, amelynek elején szép kilátás nyílik és a melyet kényelmesen lehet bejárni.

A most előttünk a magasba törő délnyugati Villacsúcsot eleinte egy a Papyrusvölgy oldalán vonuló párkányon, majd egyenesen az élen előretörve másztuk meg. A csúcs maga három toronyból áll, amelyek közül a délnyugati a legmagasabb; ezen állítottunk fel egy kögylát és ugyanott helyeztük el névjegyeinket. A harmadik torony, amely valamivel alacsonyabb, megtaláltuk Bröske úr köpyramisát.

Tizenkét óra volt, midőn a csúcsot elhagytuk és kissé balra tartva hatalmas lépcsőkön át lefelé ereszkedtünk. Utközben hatalmas sziklatömbre akadunk, amely egy tátongó hasadék által a hegytömegtől el van választva. Innen kevés támasztékot nyújtó s azért nehezen járható kéményen át mintegy 10 méternyire haladtunk lefelé, majd ismét könnyebben a majdnem vízszintes gerincen annak a folyosónak torkolatáig, amely a Nagy-Villahorhosra

vezet és ebben most lefelé. A horhostól (kőgúla) eleinte egy előtoronynak meredek, de eléggé jó támasztékot nyújtó élet érzük el; ezt néhány méternyire az ormon alul megkerüljük, hogy azután veszedelmes párkányon kúszva egy kis bemélyedéshez jussunk. Az innen a csúcs felé húzódó gerinc könnyen járhatónak látszott ugyan, (1906. évi szeptember hóban Znamiecki Sándor mászta meg és rendkívül nehéznek mondja), de bennünk győzött a kíváncsiság, hogy az első megmászónak útját ismerjük meg. E célból néhány méternyire a Kőpataki-tó felé eső szűk hasadékon leereszkedtünk és egy hóval telt völgytorkolaton keresztül haladva, két meredek, de a gránit szilárdsága miatt nem nehezen járható hasadékon át megmásztuk a csúcsra vezető gerincet. Félkettőkor a Nagy-Villacsúcson állottunk.

Rövid pihenő után megmásztuk a második, valamivel alacsonyabb csúcsot egy 5 m. magas lépcső széléig érve; ez volt az a hely, amely az északkeleti Villacsúctól tekintve bennünk bizonyos félelmet keltett. És valóban ennek a sima, egészen függőleges falnak a felszállásnál segédeszközök nélkül való megmászása teljesen lehetetlen. (Znamiecki, aki Marusarz kalauzzal a Késmárki csúctól a gerincen idáig hatolt fel, kénytelen volt innen visszatérni). De a leszállásnál is a legnagyobb elővigyázattal kell a kötelek alkalmazása körül eljárunk, minthogy itt először a jobboldali falon kell lebecsátkoznunk és azután függve a gerincet elérnünk. Röviddel azután egy kis, de nehéz hajlat következik. Valamivel tovább a gerinc hosszában meg van repedve és a balfele úgy látszik, mintha minden pillanatban a mélységbe készülné szakadni. Innen délkelet felé fordulunk és egy másik szakadék hosszában egy gyeppadra érünk, amely a felső Villahorhosra vezet bennünket, a hová 4 órakerültünk.

Itt mai vándorlásunk ahhoz csatlakozik, melyet két héttel azelőtt megszaktítottunk. Most tehát az előttünk már ismert úton a Rézpadhoz ereszkedtünk le és csakhamar elértük azt a helyet, ahol hátszákjainkat hátrahagytuk és a szokott úton a Zöldtóhoz siettünk. A legalsóbb kéménynél elért bennünket az alkonyat és midőn a Papyrusvölgy bejáratánál a hosszú láncot elértük, már teljesen sötét volt, úgyhogy innen csak tapogatódzva haladhattunk tovább a Frigyes menedékház felé, ahová 9¹/₄ órakerültünk.

Összegezve a tapasztaltakat, elmondhatjuk, hogy a Lomnici csúctól a Késmárki csúcsra való gerincvándorlás,

habár helyenként nehézségekkel jár, hosszú ideig tart és azért megerőltető, mégis az érdekes és legkülönfélébb mászások oly bőségét nyújtja, hogy a leghálásabb tátrai túrokhoz lehet számítani. A közet mindenütt igen szilárd s ez a körülmény leszállítja a veszélyek eshetőségét. Az egész vándorláshoz 16 óra idő és 20 m. kötél szükséges. Ajánlatos a felszállást a Térymenedékházban megkezdeni és a leszállást Matlárháza, illetve a Zöldtó felé véghez vinni.

A Batizfalvi-csúcs megmászása az északi falon át

Irta: Kordys Román.

Az egyedüli eddig ismeretes út a Batizfalvi csúcsra (2458 m.) a Batizfalvi völgyből vezet a délkeleti falon keresztül az oromnak keleti gerincére. Ezen az úton már többen, többnyire lengyelek mászták meg a csúcst. 1906-ban elhatároztuk, hogy új utat törünk, még pedig a Vadkacsavölgyből (Kacza dolina) kiindulva a hatalmas északi falon át.

Július 13-án Klemensiewicz és Maslanka barátainkkal a keleti Vaskapu-horhoson keresztül a völgynek felső teraszára hágtunk fel, hogy azután innen terjedelmes hómezőkön át a Poduplaszki völgyből jól látható és közvetlenül a Batizfalvi csúcs sziklatömege alatt fekvő, jellegzetes sziklacsoportot elérjük. Hosszabb szemle után a következő felszállásra határoztuk el magunkat: A hegytömeg nyugati nyulványa, a nagy sziklasarkantyú, amelyet csak igen keskeny és meredek hónyelv választ el a Kacsavölgy-csúctól, balfelé, tehát keletnek egy sokkal kisebb, éles sarkantyút bocsát ki. Ezen alsó, nyugoti falától mintegy közepe táján kezdtük meg a felszállást.

A sziklacsoporttól egy meredek hómező vezet a majdnem függőleges sziklafal tövéhez. Eleinte meglehetősen egyenes irányban felkapaszkodva azután jobb felé fordultunk, hogy azt a hasadékot elérjük, amely a nagy sziklasarkantyút a kisebbiktől elválasztja. A falon való kapaszkodás a szó legszorosabb értelmében véve nehéz, a közet törékeny. Most ott állunk a hasadékbán egy keskeny, függőleges kéménynek szájánál; köröskörül függőleges, helyenként áthajló falak meredeznek. A kémény leküzdése, a rögtön utunkba akadt, egészen sima, erősen lehajló kőlap, amely balfelé való kitérésre kényszerít minket és a kötélnek a kéményben való alkalmazását lehetetlenné teszi, az út legnehezebb része.

De végre is egy törmelékkal fedett párkányon találjuk magunkat, ahol azonnal balfelé vágunk át, hogy egy fallépcsőzetet másszunk meg, amelynek leküzdése után sekély, rézsutason jobbfelé húzódó árkok bennünket rövid kapaszkodás után egy kis bemélyedéshez vezetnek, melyet felszállásunk kezdetétől fogva egy óra múlva értünk el.

Most következik a felszállás főfeladata, egy körülbelül 250 m. magas, erősen lehajló fal leküzdése, amely a főgerincen, a nyugoti csúcs alatt végződik. Folytonosan a nyugoti csúcs felé tartva, szakadatlan nehéz, izgató és veszélyekkel fenyegető kapaszkodással kell lépcsőről-lépcsőre, falról-falra felhatolnunk. Keskeny párkányok, kényes, igen veszélyes keresztutak vezetnek bennünket kőlapokkal fedett, sekély árkokba, amelyek itt-ott rövid, függélyes kéményekké vagy sima sziklákká alakulnak át. Végre 2¹/₄ órai szakadatlan kapaszkodás után elérjük a keskeny főgerincet, ahol kőgúlát találunk és ahonnan a batizfalvi völgy hóval telt katlanába pillanthatunk.

A nyugoti csúcstól még egy merészalkotású, karsu torony választ el minket, amelyet nagynehezen a majdnem függőleges nyugoti falon át megmászunk. A toronyról a 6 m. magas, függőleges falon kötélén bocsátkozunk le, a melyen felülről nem látható, jó lépcsőket veszünk észre és néhány percnyi pompás kapaszkodás után a nyugoti csúcson állunk. Az itt felállított kőgúlában megtaláltuk Jurzyca (1900), Rabowski és Eichenwald (1902) urak névjegyeit. Hogy a főcsúcsra feljussunk, még 12 percnyi igen nehéz kapaszkodásra van szükségünk. Az egész út a felszállás kezdetétől 4 órát vesz igénybe.

Ily módon sikerült nekünk a Batizfalvi csúcs északi falát megmászunk. A mászás megszakítás nélkül nehéz és veszélyekkel van összekötve, azért csak gyakorlott s edzett turistáknak ajánlható.

Egyenes gerincvándorlás

a Ruman-horhostól a Márhacsúcsra

Irta: Mászlanka György.

Az utolsó két év alatt a Magas-Tátrában sok gerincvándorlást vittek keresztül, amelyek arról tanuskodtak, hogy úgy a főgerinc, mint a mellékgerincek többnyire járhatóak és hogy hegységünkben számos, s oly nagyszerű gerincvándorlás eszközölhető, amilyent másutt alig találunk. Különösen a Ganek és a Tátracsúcs csoportjában járták be már az egészen szétszaggatott és minden körül-

mények között nehezen bejárható főgerincet kezdve a Hunfalvy nyeregtől a Vaskapuig, kivéve a gerincnek azt a részét, amely a Rumancsúcs és a Márhacsúcs között húzódik.

1906. évi aug. hó 22-én Klemensiewicz Zsigmond barátommal elindultunk a Poprádi tótól azzal a szándékkal, hogy ennek a gerincnek bejárását is megkíséreljük. Amellett a Rumanhágó és a Rumancsúcs közötti gerincet is megakartuk ismerni, amelyet igen nehezen járhatónak, de amellett érdekesnek tüntettek fel előttünk. Az első részét a Ganekig először Chmielovszki, a másik részét a Rumancsúctól a Ganekig Dr. Martin járta be. A Rumancsúcs tövénél letettük hátzsákjainkat és szeges cipőkkel s 30 m. hosszú kötelekkel felfegyverkezve megkezdtük a felszállást a Ganek táblás lejtőjén, rézsutosan a Rumanhágónak tartva, amelyen erős, fagyos szél köszöntött bennünket, amely a Cseh völgy északi lejtőiről fújt felénk s mely a különben is nehéz utunkat még jobban megnehezítette. A hágótól az út először egy árokban, azután egy feltűnően vízszintes törmelékszalagon át vezet északra kelet felé. Az ismeretes »Ganek-karzat« innen valamivel lejjebb látható. Tovább haladva a gerinc felé, jól lépcsőzetes sziklákon és jó támasztékot nyújtó falakon át egy sekély folyósóba érünk és ezen át közvetlen a Kis-Ganekcsúcs előtt a gerincre. A csúcson Dr. Jordán és Chmielovszky névjegyein kívül találjuk Potkanski K. névjegyét, aki 1892-ben, midőn a Ganeket megakarta mászni, idáig jutott. A középső Ganekcsúcs felé való leszállás igen nehéz. E célból felhasználjuk a gerinctől északra néhány méternyire fekvő táblás s igen meredek árkot, amelyen felül egy karikát találunk, melyhez valamely elsőmegmászó a kötelét odaerősítette. De a 30 m. hosszú kötelünk nem volt elegendő s az árok közepén egy másik karikát kellett odaerősítenünk. Végül megszakad az árok és igen kényes helyre jutunk, ahol a falhoz támaszkodva bizonytalan nyomokon a kis- és középső Ganekcsúcs között lévő horhos felé kell felkúsznunk.

A középső csúcs éles, mintegy 20 m. hosszú, majdnem vízszintes gerincet alkot; azontúl emelkednek a Nagy-Ganekcsúcs fekete sima falai. Ezekről Chmielovszki és társai kötélén bocsátkoztak le, de nekünk, kik felfelé igyekeztünk, lehetetlen volt azokat megmászni. Azért néhány méternyire balra fordultunk s itt az északi oldalon egy tiszta támaszkémenyre akadtunk, amilyen a M.-Tátrában ritkán fordul elő, s a mélynek nyílásáig egy keskeny

gyepszalagon jutottunk. A keményben azután térdeinket és vállainkat annak falához támasztva mintegy 6 méterre felkúsztunk, itt azután egy sziklatömb zárja el a kéményt, amelyet nem csekély akadályokkal küzdve balról meg kell kerülnünk. Ezután néhány sziklalépcsőn keresztül haladva csakhamar elérjük a csúcsot. (2 óra a Rumanhorhostól.) A leszállás könnyű és a délkeleti gerincről történik, ahol a rendes út a Ganekre visz. Leszállva a horhosig, néhány kisebb gerincbütykőn haladunk át és nemsokára előttünk emelkednek a Rumancsúcs egyszerű, teljesen függőleges falai.

A Rumancsúcs sima, meredek falán egy 15 cm-széles és 4 m. magas hasadékot találunk, ebben nagy nehézséggel felkúszunk, úgyhogy az egyik lábunkat és az egyik kezünket belehelyezve lassan felemelkedünk. Ezen a helyen előttünk már két izben mások is jártak, először Dr. Martin leszállás közben. Azután könnyebben haladunk előre; habár igen meredek, de jó támasztékot uyujtó lépcsőkön át végre elérjük a Rumancsúcsot. ($\frac{3}{4}$ óra a Ganektól.) Innen a gerincen délkeletre haladva az alacsony Rumancsúcsra jutunk. Itt kezdődik a még be nem járt gerincrészlet.

Eleinte hatalmas lépcsőkön és párkányokon át a délkeleti gerincen haladunk lefelé. A lépcsők majd hasadékok által vannak egymástól elválasztva, amelyeken nem könnyen át kell vergődnünk; majd pedig meredek, támaszték nélküli sziklabordákká alakulnak át, amelyeken a kötél segítségével lefelé csúszunk vagy pedig ezeknek oldalán lévő sima árkokban kell nagy erőmegfeszítések között lebocsátkoznunk. Általában igen nehezen járható ez a gerincrészlet, de igen érdekes. Azontúl nagyobbára vízszintes a gerinc, de számos tornyocskákkal csipkézett, amelyek közül a harmadik csak nagy fáradsággal megmászható, amennyiben egy sima, meredeken lejtős kőtáblán kezünkkel a gerincébe fogódzva, hasonfekve kell felkúsznunk. A többi tornyocska könnyen járható vagy pedig a déli oldalon néhány meternyire a gerinc alatt megis lehet kerülni azokat.

Végül elérjük a Márhacsúcs 40 m. magas, meredek falát. Ennek megmászása igen érdekes és a található támasztékok és lépcsők folytán nem nehéz. A Rumancsúctól $3\frac{1}{2}$ óráig folytonosan kapaszkodva, végre elérjük a Márhacsúcs ormát (2433 m.) A leszállásnál a rendes utat használtuk. Tíz órányi időbe került, míg ismét hátszánkainkhoz értünk.

A Kriván megmászása északról, kiindulva a Nefczervölgyből.

Irta: Mászlanka György.

A Kriván északi, hirtelen meredek lejtője éles ellentétben áll annak mérsékeltlen lejtősődő déli oldalához, de nem magán a csúcson kezdődik a meredekség, mert a csúcstól egy rövid gerinc észak felé nyúlik, amely csakhamar kétágra oszlik; ezek közül a keleti a Sparanyereg felé húzódik, a másik pedig északnyugatnak tartva elválasztja a Kotliny völgyet a Nefczervölgytől. Ez a két gerinc ereszkedik le azután észak felé meredek falakban. Ez a hatalmas, sötét, darabos fal és a Koprovavölgy felé hatalmas lépcsőfokokban leereszkedő északnyugati gerinc úgy tűnteti fel északról a Krivánt, mint egy égnek meredező, dacos pyramist.

Ennek az északi falnak megmászása már magában véve is érdekes feladatnak kinálkozik. S mióta a podbanszki erdőkerülőház nem áll a turisták rendelkezésére és a Nefczervölgyben lévő menedékkunyhó szolgált éjjeli szállásul azoknak, akik a Krivánra fel akartak menni, ez a Nefczervölgyből kiinduló egyenes út a Krivánra gyakorlati értéket is nyer.

1906. évi szeptember hó 4-dike volt, midőn Klemensiewicz Zs. barátommal a Nefczervölgyi menedékházat elhagytuk. Két óra múlva ott állottunk azon a roppant kiterjedésű görgetegmezőn, amely a Sparahágótól a Kriván falain lefelé húzódik. Látszólag megmászhatatlan a függőleges fal; de keletről nyugot felé, rézsutosan felfelé megvan repedve és ha közvetlenül mellette állunk, észrevesszünk egy görgeteggel telt mély szakadékot, amely saját-szerűleg a fallal párhuzamosan felfelé húzódik s amelynek baloldalát a magas fal, jobboldalát pedig az a mérsékeltlen meredek hegyhát képezi, amely azután a másik oldalon ismét meredeken ereszkedik le a völgybe. Alulról a völgyből a folyosót nem is vesszük észre és mindkét fal egy hatalmas egésznek tűnik fel. A folyosó alsó részében könnyen járható, de feljebb mindég meredekebbé és keskenyebbé lesz; a talpát igen meredek hőtömeg borítja, amely a függőleges oldalfalaktól mély barázdák által van elválasztva. Azért a folyosóból egy keskeny szalagra mászunk fel, amely a bal falon néhány méternyire a folyosó felett rézsut keresztül húzódik; közben egy igen kényes helyet kellett leküzdenünk; valószínűleg azonban

el lehet ezt kerülni, ha mindjárt a jobb oldali hegyhátra felmászunk. Ennek a szalagnak mentén eljutottunk egy kis behorpadáshoz a rövid mellékgerincen, ahová a folyosó is beletorkol. ($\frac{1}{4}$ óra a folyosó bejáratától.)

További utunk egy törmelék szalagon vezet, amely a Rézpadra emlékeztet. Egy negyed óra múlva egy másik behorpadásra akadunk az északnyugoti gerincen, amely a Nefczervölgyet a Korytovölgytől választja el. Innen lepillanthatunk a nagy Korytomedence lapos lejtőire, amelyek azután feljebb függélyes, a csúcsig érő fallá alakulnak át.

Maga a csúcs északfelé eleinte függélyes meredekséggel esik alá, ami a Krivánnak jellegzetes alakját kölcsönzi és csak azután bocsát ki északkelet felé egy gerincet, amely majdnem vízszintesen húzódik tovább. Hogy ezt a gerincet elérjük, először átvágunk a Koryto sziklás lejtőin és a behorpadástól számított harmadik folyosón át felkapaszkodunk a gerincre ($\frac{3}{4}$ óra a behorpadástól). A gerinc igen éles: néhány, nem magas sziklafala nehezen járható. A gerincen azután a csúcs tövéig mászunk fel. Itt a gerinc meredek sziklabordává alakul át; ezt néhány méternyire jobb felé meg kell kerülnünk, hogy azután két rövid, de nehéz kéményben, végül néhány lépcsőn át a csúcsra érjünk. ($\frac{1}{2}$ óra a gerinctől.)

A leszállásnál ugyanazt az északi gerincet követtük; ott, ahol ketté ágazik (kőgúla, névjegyek), a keleti gerincre léptünk át, amely a közepén mintegy 20 m. magas függőleges lépcső által megvan szakítva. Azért először meglehetősen messze a Zöldtavi völgy felé kell leereszkednünk, azután igen meredek sziklalejtőkön és gyepfoltokon át végre gypszalagokra akadunk, amelyek a Sparanyereghez visznek. (1 óra az elágazástól.)

Ez az észak felől a Krivánra vezető út, bár nehezebb, mint a rendes, a különféle kapaszkodások és kúzsások nagy változatossága miatt nagyon érdekes. Azonkívül a Tátrának kevésbé vagy egyáltalán nem ismeretes vidékeire vezet és megismertet bennünket annak sajátjaival jobban, mint akármelyik más kirándulás.

A Rovinki-tornyok első megmászása.

Irta: Mászlanka György.

Az Antóniacsúcsnál ágazik el a rendkívül szaggatott, iszonyu meredek falakban a Javorovevölgy felé leszakadó Javorovegerinc a főgerinctől, amely nyugoton

a két Rovinkitornyon keresztül a Vámkőre ereszkedik le. Ez a két torony a Vámkővel és az Antóniacsúccsal egy szorosan összefüggő csoportot alkot, amely három mély behorpadást mutat fel. Ezek közül a keletit, az Antóniacsúcs és a keleti Rovinkitorony, az úgynevezett Tátra-Rémszarv között fekvő Zergehorhost már többen keresték fel. Az utóbbi torony az Antóniacsúcs délnyugati oldaláról tekintve avdrémes benyomás teltő sziklatűnek tűnik fel, amiért is Tátra-Rémszarvnak nevezték el. A nyugoti torony, amely a Nagytarpataki völgyből igénytelennek látszik, a Javorovegerincről fekete lapokkal páncélozott, kelet felé hajló hasábnak tűnik fel.

Hogy ezeket, a Magas-Tátra utolsó szűz csúcsaihoz tartozó tornyokat, amelyek már régebben keltették fel érdeklődésemet, megmásszam, évégett 1906. évi augusztus hó 30-án útnak indultam Klemensiewicz barátommal. A Zerge-szállóból három órai gyaloglás után a Jégestónál voltunk és lépteinket ama görgeteg szurdok felé irányítottuk, amely a két Rovinkitorony közötti horhostól lefelé húzódik. Ez a szurdok ezen a napon $\frac{1}{2}$ meter magas friss hóval volt borítva. Félórai mászás után elhagyjuk a szurdokot, annak fél magasságában és a nyugoti torony keleti oldalára térünk át. Számos, rövid, széttöredező lépcsőkkel és kis gyepfoltokkal borított lejtőn egy nagyobb gyepes tetőre (kőgúla) jutunk és ettől jobbra egy sekély sziklás folyosóba, amely a főgerincen lévő kis horhoshoz húzódik fel. A horhosról ($\frac{3}{4}$ óra a görgetegszurdoktól) szép kilátás nyílik a Vámkőre, amely erről az oldalról merészen a magasba törő toronynak tűnik fel.

Innen délkeleti irányban haladunk tovább, eleinte néhány meternyire egy sziklaszalagon, azután jobbra magas lépcsőkön át a gerincre, amelyet most már egészen fel a csúcsig többé el nem hagyunk. Miután egy körülbelül 3 m. magas sziklabordán nagy nehezen felkapaszkodtunk, a gerincre érünk, ahol már könnyebben haladhatunk előre egészen fel a csúcsra, amely igen szűk helyet nyújt (kőgúla, pléhdoboz és névjegyek; $\frac{1}{2}$ óra a horhostól). Nagyszerű kilátás nyílik a csúcsról az Antóniacsúcsra és a Javorove fűrészerincre.

Mint hogy a torony úgy kelet, mint észak felé a Rovinkivölgybe sima falakkal ereszkedik alá, ugyanazon az uton térünk vissza. A horhostól kezdve eleinte a folyosóban, azután egy annak folytatását képező meredek árokban ereszkedünk le egészen a szurdokig, a melyet sokkal magasabban értünk el, mint azt a felszállásnál elhagytunk.

Most hozzáfogtunk a keleti, magasabb torony, a »Rémszarv« megmászásához. Ennek a völgytorok felé fordított délnyugoti fala nem túlságosan meredek és elég jó lépcsőkkel van ellátva. Minden nehézség nélkül elértük 20 perc múlva az ormot, amelyen semmiféle jelt és nyomot nem találtunk, amely arra engedett volna következtetni, hogy itt már emberi lény járt. Ez a torony is kelet és északkelet felé függőleges falakban ereszkedik le a mélységbe, délnyugot felé azonban egy nem nagyon meredek hegyhátban nyúlik le a Rovinkivölgybe. Rövid pihenő és névjegyeinknek egy kőpyramisba való elhelyezése után ugyanazon az uton lefelé szállunk.

Háromnegyed óra múlva délután 3 órakor a Rókátónál voltunk. Körülötte friss hófoltokat találtunk és keleti végén a Középorom remek, légies alakja tükröződik vissza. Itt nagy pihenőt tartottunk, hogy azután a Javorovehorhoson át (Hátulsó Vöröspad) a Hegyestorony falai mellett elhaladva még ugyanaz nap a Javorovevölgyet elérjük.

Egyesületi ügyek.

A M. K. E. védnöke:

Frigyes cs. és kir. főherceg ő fensége.

Tiszteletbeli elnök:

Gróf Csáky Albin ő nagyméltósága.

Tiszteletbeli tagok:

Döller Antal, Róth Márton, Siegmeth Károly, Münnich Kálmán, Benedicty J., Weber Samu, gr. Bethlen András f., Christian Kraft zu Hohenlohe-Oehringen herceg, dr. Darányi Ignác, gróf Csáky Zeno f.

A M. K. E. tisztviselői:

Elnök: *ifj. alapi Salamon Géza*, Szepesmegye főispánja, Lőcse.

Ügyvivő alelnök: *Fischer Miklós*, főgimn. igazgató, Igló.

Másodalelnök: *Róth Márton*, főgimn. tanár, Igló.

Titkár: *Nikházy Frigyes*, főgimn. tanár, Igló.

Pénztáros: *Marcsek Andor*, főgimn. tanár, Igló.

Szerkesztő: *Lövy Mór*, népisk. igazgató, Igló.

Számvizsgálók: *Topscher György*, kir. tanácsos, Széll Ödön, bankigazgató, dr. *Wesselényi Mátyás*, kir. közjegyző, Igló.

A központ választmány tagjai:

Ambrózy Albert, Nagyszalók; Bartsch Gusztáv, Igló; gróf Bissingen Ernő, Budapest; Bruchsteiner Jakab, Budapest; Beck Ede, Késmárk; dr. Chyzér Kornél, Budapest; Czibur Bertalan, N.-Mihály; Csik Imre, Liptóújvár; Dárday Sándor, Budapest; Dénes Ferenc, Lőcse; Dobó Adolf, Igló; Dókus Gyula, Sátoralja-Ujhely; dr. Englisch Károly lovag, Wien; dr. Flórián Károly, Eperjes; Folgens Kornél, Igló; Förster Gyula, Alsó-Kubin; Gresch Ágost, Szepesbéla; dr. Greisinger Mihály, Szepesbéla; dr. Guhr Mihály, Tátra-Széplak; Hoepfner Gusztáv, Lőcse; Hoff A., Kattowitz; Horti Valér, Késmárk; dr. Jármay László, Budapest; Kertscher Sándor, Késmárk; id. Koromzay György, Késmárk; Kövi Imre, Igló; dr. Lörx Sándor, Lőcse; dr. Lupkovics József, Lőcse; dr. Neogrády Lajos, Lőcse; Oltványi Pál, Szeged; dr. Otto Ágost, Breslau; dr. Papp Samu, Alsó-Tátrafüred; Péter Kálmán, Lőcse; Ponori Tewrewk Emil, Budapest; dr. Posevitz Tivadar, Budapest; Putsch Tóbiás, Igló; Raisz Aladár, Budapest; dr. Raisz Gedeon, Budapest; Reichart Dezső, Tátrafüred; Ruttkai Ráth Péter, Budapest; Soltz Gyula, Budapest; dr. Szivák Imre, Budapest; dr. Szőnyi István, Budapest; gróf Teleky Sándor, Budapest; Terray István, Rimaszombat; dr. Tóth István, Budapest; báró Uechtritz Zsigmond, Budapest; dr. Vécsey Tamás, Budapest; Weszter Pál, N.-Szalók; Weber Samu, Szepesbéla; dr. Weisz Miksa, Budapest.

Az egyesületi múzeum bizottsága:

Elnök: *Wünschendorfer Károly*, Poprád.

Múzeumi őr: *Husz János*, Poprád.

Pénztáros: *Christman Tivadar*, Poprád.

Könyvtárosok: *Brenner Mihály*, tanító, Poprád és *Lővy Mór*, Igló.

Szakvezetők: a) az állattani osztályban; *dr. Greisinger Mihály* és *Husz János*.

b) a növénytanban: *Förster Gyula*, *Weber Samu* és *dr. Róth Róbert*.

c) az ásványtanban: *Róth Márton*.

Rendes tagok: Dénes Ferenc; Emericy Ödön; Folgens Kornél; Hajts Béla; dr. Hankó Arthúr; Karoliny Mihály; Kulman János; Kövi Imre; dr. Posevitz Tivadar; Siegmeth Károly és az osztályok képviselői:

A M. K. E. képviselői:

- Baja*: Amler Antal, tanítóképezdei tanár.
Breznóbánya: Faykiss Nándor, gyógyszerész.
Budapest: dr. Szönyey Dezső, ügyvéd.
Debrecen: Fux Antal, felső keresk. isk. tanár.
Dobsina: Klein Samu, polg. isk. igazgató.
Felka: Emericy Ödön, tanító.
Jolsva: dr. Hensch Géza, városi főorvos.
Késmárk: Horti Valér, bankigazgató és Kertscher Sándor, igazgató.
Losoncz: György Lajos, főgimn. tanár.
Magyaróvár: dr. Schürger János, gazd. akad. tanár.
Malheóc: Thern Ede, ev. lelkész.
Nyiregyháza: Kubassy Gusztáv, tkpénztári főpénztáros.
Pécs: Notter Jenő.
Podolin: dr. Csáki Károly, orvos.
Poprád: Wünschendorfer Károly, ev. lelkész.
Pozsony: Stromszky Emil, nyomdatulajdonos.
Rimaszombat: Loysch Ödön, főgimn. igazgató.
Sopron: dr. Schwarcz Ignác, ügyvéd.
Szeged: Weiner Miksa, keresk. tanácsos.
Székesfehérvár: Bottka Zoltán, tkpénztári pénztáros.
Szepesbéla: Weber Samu, esperes lelkész.
Szepesófalva: dr. Klein Ignác, ügyvéd.
Szepesolaszi: Majunke Géza.
Szepesszombat: Hensch Ede, kereskedő.
Szepesváralja: Kirchmayer Ágost, postamester.
Tátrafüred: dr. Jármay László.
Tátraszéplak: dr. Guhr Mihály.
Wien: dr. Topscher Gusztáv, cs. k. közjegyző, III. Hauptgasse 21.

Uj alapító tagok:

- Ifj. alapi Salamon Géza főispán, Lőcse.
 Báró Uechtritz Zsigmond, Budapest.
 Gróf Bissingen Ernő, Budapest.
 Gróf Teleki Sándor, Budapest.
 Dr. Rudnyánszky Béla, »
 Tüköry Antal, »
 Dr. Genersich Antal, »
 Debreczen sz. kir. város.

Jegyzőkönyv,

felvétel a Magyarországi Kárpátegyesületnek 1906. évi augusztus hó 5-én Tátrafüreden tartott XXXIII. közgyűlésén.

Jelenváltak: Fischer Miklós ügyvivő alelnök, mint elnök; Róth Márton másodelnök, Marcsek Andor pénztáros, Nikházi Frigyes titkár, s következő egyleti tagok: gróf Degenfeld Lajos, id. Szilassy Aladár, Ponori Tewrewk Emil, dr. Hutyra Ferenc, dr. Raisz Gedeon, Soltz Gyula, Czibur Bertalan, báró Herzog Péter, Tarkovich József, Oltványi Pál, Dókus Gyula, Siegmeth Károly, Dókus Ernő, dr. Hudomel József, dr. Csatáry Lajos, Mocsáry Béláné, Csik Imre, Légrády Béla, Bartsch Gusztáv, dr. Topscher Gusztáv, Lővy Mór, dr. Guhr Mihály, Ludvig Gyula, Melczer Gusztáv, dr. Ottó Ágost, Lersch Kornél, dr. Wesselényi Mátyás és neje, Weszter Pál, Heim János, Winkler Ernő, Karoliny Mihály, Arányi Antal, dr. Hollaender Ernő, dr. Weisz Miksa, Werner Gyula, Hajts Béla, Hittig Lajos, Szutórisz Frigyes, Dobó Adolf, Szimonisz Arnold, Gréb János, Husz János, Vancsó Gyula, dr. Tóth István, Uhlarik Mátyás, Adriányi László, dr. Szász Ágoston, dr. Szakmáry Pál, dr. Engelmayer Ödön és neje, Horti Béla, Horti Valér, Fischer Miklósné, Gresch Ágost, Hoepfner Gusztáv, Reichart Dezső, Nádas Béla, Zimann Ede, dr. Klein Mór, Schmeisz Ágost és neje, Pereszlényi Zoltán, Posewitz Tivadar, Dénes Ferenc, Thierry, Torkos Mariska, özv. Háy Józsefné, Stech Kálmánné, Raisz Aladár, Garam Jenő, dr. Posewitz Samu, Pallaghy Gyuláné, Pallaghy Atila, Sauter Pál, Stech Ilona, dr. Varga József, Gundelfinger József, dr. Institóris Endre, Loysch Ödön, Putsch Tóbiás, dr. Jármay László, Lőw Gyula, Szentistványi Dani, Rauch-werger Ármín.

Tárgysorozat:

Fischer Miklós ügyvivő alelnök, mint elnök üdvözlé a szép számmal megjelent egyesületi tagokat és vendégeket és azon közcélok érdekében, melyeket a Magyarországi Kárpátegyesület maga elé tűzött, azt a kérést intézi a megjelent tagokhoz és ezáltal a magyar társadalomhoz, hogy támogassák az egyesületet hazafias törekvéseiben, kiki a maga működési körében és legjobb tehetsége szerint; karolják fel jobban hazánk természeti kincseit

szóval és írásban, buzdító példával és tettel; terjesszék a turistaságot, nemcsak mint közgazdasági tényezőt, hanem népnevelési és közegészségi szempontból is, valamint mint annak a tudatnak élesztőjét, hogy egy hazának tagjai vagyunk, melyet megbecsülnünk mindnyájunknak hazafias kötelessége. Ezzel megnyitottnak nyilvánítja a mai közgyűlést.

I.

Elnök előterjeszti a lefolyt egyesületi évről szóló jelentését, amely mindenek előtt méltatja azokat az érdemeket, melyeket az egyesület váratlanul elhunyt elnöke, néhai dr. Münnich Aurél közel egy évtizeden át az egyesület felvirágoztatása körül szerzett, a kinek nevéhez nem egy maradandó alkotás fűződik; majd meleg szavakban emlékszik meg az egyesület elhunyt dísztagjáról, néhai gróf Csáky Zeno, Szepesvármegye volt főispánjáról, aki sokat fáradozott a Táttra fejlesztése körül. Azután hű képét nyújtja annak a sokirányú tevékenységnek, amelyet úgy a központ, mint az egyes osztályok és a muzeumi bizottság gyakorlati, kulturális és társadalmi téren kifejtettek; visszatekint a múltra és bepillantást enged a jövőbe, élénk rajzolva az egyesület jövőendő feladatait és a Táttra fellendítése körül követendő irányát.

Az elnöki jelentéssel kapcsolatban következő határozati javaslatokat terjeszt a közgyűlés elé:

1. A közgyűlés fájdalommal és részvéttel emlékszik meg dr. Münnich Aurél volt elnökének és gróf Csáky Zeno, az egyesület volt dísztagjának elhunytáról és mély háláérzettel a Magyarországi Kárpát Egyesület körül szerzett érdemeikért, — emléküket a közgyűlés jegyzőkönyvében megörökíti.

2. A közgyűlés üdvözli az ujonnan megalakult Eperjesi Osztályt és háláját fejezi ki azoknak, kik az osztály létesítése körül fáradoztak, első sorban Szutórisz Frigyes, az osztály ügyvivő alelnökének.

3. A közgyűlés a maga részéről is üdvözli a Keleti Kárpátok Osztályának ünnepeltjeit: Münnich Kálmán bányatanácsost és Siegmeth Károlyt, az osztály ügyvivő alelnökét.

A közgyűlés mind a három javaslatot elfogadja.

II.

Elnök előterjeszti az 1905. évi zárszámadásokat, amelyek 48955.68 K bevételt és 29678.39 K kiadást tün-

tenek fel; a pénztári maradvány 1927-29 K. Az összes alapítványok összege 28006-13 K.

A közgyűlés tudomásul veszi a zárszámadásokat, valamint a számvizsgáló bizottság jelentését s úgy pénztárosnak a felmentvény megadása mellett a számadások lelkiismeretes és pontos vezetéseért, mint a számvizsgáló bizottság tagjainak fáradságukért köszönetet szavaz.

III.

Elnök előterjeszti az 1907. évi költségvetést, amely 24233 K bevétellel szemben 23960 K kiadást tüntet fel; kulturális célokra 13110 K, építkezésekre 8000 K van előirányozva.

A közgyűlés elfogadja az előirányzatot, valamint az ennek kapcsán beterjesztett 1907. évi munkaprogrammot. E szerint előirányoztatott: a Mlinica völgyben a Fátyolvízesés mellett emelendő menedékházra 1000 K; a nagy tarpataki völgy felső részében emelendő menedékházra 1900 K; a Frigyes menedékházra 500 K; menedékházak biztosítására és tatarozására 200 K; a Csorbató—Podbanszkói útra 600 K; a Podbanszkói—Kriván ösvényre 200 K; a Podsztrédna—Poprádi tó ösvényre 300 K; a Tengerszemcsúcsra vezető út javítására 300 K; a Lengyel Nyereg—Kis Viszoka ösvényre 400 K; utak fenntartására 700 K; útjelzésre 200 K; a bélai mészhavasok útjaira 500 K. Összesen 6800 K.

Ezzel kapcsolatban a közgyűlés hálás köszönetet szavaz özv. Mocsáry Béláné, szül. Fáy Mária úrnőnek azért az áldozatkészségeért, mellyel a kis-tarpataki völgyben a tűzkő és az öttő között építendő kisebb menedékház költségeit magára vállalta. Valamint köszönetet szavaz dr. Weisz Miksa vál. tag úrnak, aki a Nagy-Szalóki csúcsra vezető gyalogutat nagy áldozatkészséggel létesítette és mindazon uraknak, kik az útépités és útjelzés körül készségesen segédkeztek.

IV.

A közgyűlés örvendetes tudomásul veszi az osztályok múlt évi jelentéseit, zárszámadásait és 1906. évi előirányzatait és az osztályok elnökségeinek buzgó működésökért elismerést és köszönetet szavaz.

V.

A közgyűlés tudomásul veszi a muzeumi bizottság évi jelentését, 1905. évi zárszámadásait, a melyek 653-29 K

bevételt és 547'58 K kiadást tüntetnek fel; valamint 1906. évi előirányzatát, amely 658'78 K bevételben és 607'35 K kiadásban állapítottatott meg. A muzeumi bizottságnak pedig elismerést és hálás köszönetet szavaz azért a nagy munkáért és fáradságért, mellyel a muzeumot ujjonnan berendezte.

VI.

Elnöklő fölolvastatja a központi választmánynak a mai napon hozott határozatát, a melynél fogva az egyesület mérvadó tényezőivel folytatott előleges tárgyalások és megállapodás alapján ajánlja a közgyűlésnek, hogy az elnöki szék alapi Salamon Géza ő Méltóságával, Szepesvármegye főispánjával töltsék be.

Miután Szilassy Aladár egyesületi tag ugyancsak a központi választmány jelöltjét ajánlja, a közgyűlés egyhangulag és nagy lelkesedéssel alapi Salamon Géza ő Méltóságát, Szepesvármegye főispánját választja az egyesület elnökévé.

Elnöklő indítványára Szilassy Aladár vezetése alatt egy tizenkétfogu küldöttséget meneszt a közgyűlés az ujjonnan megválasztott elnökért.

A küldöttség kíséretében megjelent elnököt a közgyűlés tagjainak lelkes. éljenzései közt Fischer Miklós ügyvivő alelnök üdvözli, felkérván őt az elnöki szék elfoglalására.

Elnök elfoglalva az elnöki széket meghatva mond köszönetet azért az előlegezett bizalomért, mellyel őt a közgyűlés megtisztelte és kijelenti, hogy erős elhatározása, ezt a bizalmat ki is érdemelni, a mennyiben teljes erejét kívánja az országos jellegű egyesület hazafias céljai előmozdításának és nemes feladatai megvalósításának szentelni. Tudja, hogy a Táttra fejlődésének története, az itteni fürdő- és nyaralótelepek felvirágzása, az idegen- és turistaforgalom élénkülése szorosan összefügg a Magyarországi Kárpátgyesületnek immár három évtizeden túl terjedő működésével; de tudja azt is, hogy sok még itt a teendő, nagy munkát kell még végezniünk, hogy hazánk gyöngye, a természeti szépségek minden nemével megáldott Táttránk a fejlődésnek arra a fokára emelkedjék, a melyen a külföld hasonló helyei állanak. Az előttünk álló munka nagy költségekkel jár, a melyeket az egyesület saját anyagi erejéből nem képes előteremteni, azért azon kell lenniünk, hogy a kormány anyagi támogatását nagyobb mértékben megnyerjük, mint ez eddig történt. A Táttra jövendő fejlőd-

désének tekintetében szükségesnek tartja, hogy a meglévő úthálózatot a kor igényeinek megfelelőleg javítsuk s kibővítsük, a tátrai körutat kiépítsük, a közlekedést megkönnyítsük és olcsóbbá tegyük, a magyar közeposztály számára olcsó üdülőtelepeket létesítsünk, gyönyörű hegyvidékünket a külföldön is tágabb körökben ismertessük; szükségesnek tartja, hogy a tudomány követeléseinek és a közgazdasági érdekeknek is eleget téve újra felvegyük az egyszer már megpendített eszmét, a Nagyszalóki csúcsra emelendő meteorologiai megfigyelő állomás eszméjét és annak létesülését szorgalmazzuk. Mindezek oly feladatok, amelyek csak fokozatosan lesznek keresztülvihetők s amelyeknek keresztülviteléhez a kormánynak anyagi támogatását kell majd kikérnünk, amely bizonyára nem fog elzárkózni ama fontos közgazdasági és kulturális jelentőség elől, mely ezeknek a feladatoknak eléréséhez van fűzve. A tátrai fürdőtelepek fejlődésére nagy hátránnyal van az a körülmény, hogy azok a vállalatok, a melyeknek gondjaira van bízva az egyes telepek fejlesztése, nincsenek abban a helyzetben, hogy örök áron szerezzék meg azokat; ugyanaz a körülmény hátráltatja egyeseknek vállalkozási kedvét, megakadályozza új telepek létesülését és az ezek közti egészséges versenyt, melynek hiányát mindjobban érezzük. Ez okból kívánatosnak és szükségesnek tartja, hogy a Tátrára nézve külön kisajátítási törvényt alkottassék, amely bizonyos határokon belül a kisajátítást lehetővé tegye és amelynek arra is kellene kiterjednie, hogy a turistaság szabadabban kifejlődhessék, egyesületünk is az utak és menedékházak építésénél szabadabban mozoghasson. E tekintetben javasolja, hogy a mai közgyűlés küldjön ki kebeléből egy bizottságot, amelynek hivatása lesz, ebben a kérdésben egy memorandumot szerkeszteni, amelyet az egyesület a magyar kormányhoz fog felterjeszteni. Még egyszer megköszönve a közgyűlés bizalmát kéri, hogy ezentúl is támogassa az elnökséget hazafias céljai elérésében.

A közgyűlés köszönetet mond az elnöknek elhangzott szavaiért, elfogadja a kisajátítási törvényre és az egyesület egyéb teendőire vonatkozó indítványát és a kormányhoz intézendő memorandum elkészítésére hivatott bizottság összeállításával az elnökséget bízza meg.

VII.

A közgyűlés elnök indítványára a következő tisztviselőket választja meg egyhangulag:

Ügyvivő alelnökké: Fischer Miklóst; másodalelnökké: Róth Mártont; pénztárossá: Marcsek Andort; titkárrá: Nikházi Frigyes.

A muzeumi bizottság elnökévé: Wünschendorfer Károlyt; pénztárossá: Christmann Tódort.

Szerkesztőkké: Karoliny Mihályt és Lövy Mórt.

A számvizsgáló bizottság tagjaivá: Topscher György, dr. Wesselényi Mátyás és Széll Ödön urakat.

VIII.

Az elnökség indítványára a közgyűlés a központi választmány tagjaivá a következőket választja meg: (lásd: a központi választmány.)

IX.

Kisorsoltatott húsz darab »Frigyes főherceg menedékház«-i részjegy. A beváltandó részjegyek számai a következők: 221, 175, 94, 51, 239, 88, 166, 58, 162, 13, 145, 53, 19, 118, 185, 273, 180, 240, 98 és 102.

X.

Elnök indítványára a közgyűlés táviratilag üdvözlí Frigyes főherceg ő fenségét, az egyesület védnökét és gróf Csáky Albint, az egyesület tiszteletbeli elnökét.

Miután elnök a közgyűlés tagjainak szíves megjelénésükért, Tátrafüred igazgatóságának pedig a tanácskozó terem szíves átengedéseért köszönetet mond, a közgyűlés az elnök éltetésével véget ér.

Fischer Miklós,
ügyvivő alelnök.

ifj. Salamon Géza,
elnök.

Nikházi Frigyes,
titkár.

Elnöki jelentés.

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Mielőtt elnöki jelentésemet, mely a Magyarországi Kárpátgyesületnek utolsó évi működését feltüntetni van hivatva, a mélyen tisztelt közgyűlés elé terjeszteném, első szavam a mélyen érzett fájdalom őszinte kifejezése azon nagy veszteség fölött, mely egyesületünket utolsó rendes évi közgyűlésünk óta érte.

Kik részt vettünk múlt évi közgyűlésünkön, bizalommal és megnyugvással tekintettünk szét az elnöki jelentés kapcsán azon tágas munka terén, melyen a Magyarországi Kárpátgyesület céljait megközelíteni, feladatait teljesíteni igyekszik, mert tapasztaltuk, éreztük mindannyian, hogy oly elnök vezet, irányítja e munkát, ki lelkesedik e célok iránt, ki hivatott őre és irányítója e társadalmi törekvéseknek.

S azóta mily változás! A kérlelhetlen halál kiragadta váratlanul villámcsapásként a vezért körünkből; s mink ép e körben, ép e pillanatban melyek élénk színekkel idézik lelki szemeink elé dr. Münnich Aurél a Magyarországi Kárpátgyesület volt elnökének alakját, megdöbbenve állunk a lét és nemlét földéríthetlen titka előtt, megdöbbenve azon természeti törvényszerűség előtt, melytől kérlelhetetlenül függ minden szervi lét.

Az 1897. évi Barlangligeten tartott közgyűlés választotta meg Münnich Aurélt elnöknek. Közel kilenc esztendő múlt el azóta, s ezen idő alatt mindenkor a legmelegebb érdeklődést tapasztaltuk nála egyesületünk ügyei iránt; a leghathatósabb támogatást, hogy a Magas-Tátra feltárására, hozzá férhetővé tételére irányuló törekvésünknek sikere biztosíttassék, hogy egyesületünknek anyagi ereje a kormánynak támogatása révén és taggyűjtés útján gyarapíttassék, s hogy egyesületünk tekintélye és befolyása emeltessék

E munka nem múlt el nyomtalanúl; fontos alkotások a Tátrában, osztályaink területén és kulturális feladataink megoldásában, — melyek felsorolása túlhaladná elnöki jelentésem keretén, — jelzik e munka eredményét, igazolják, hogy ezen 9 esztendő érlelte meg gyümölcsét több oly alkotásnak, melyet még előbb kezdeményeztünk, hogy elnök, tisztikar és választmány válvetett munkája

hatalmasan előbbre vitte azt a munkaprogrammot, melyet a Magyarországi Kárpátgyűlés hazánk közgazdasági érdekeinek szolgálatában főleg a M.-Tátra területén maga elé tűzött.

Két hatalmas érzés vezette volt elnökünket egyesületi ténykedésében: kötelességérzete és benső szeretete szűkebb hazája, a Szepesség iránt.

A közpályán ideális célokért fáradozó, küzdők iránt csak őszinte igaz tiszteletével, nagyrabecsülésével róvhatja le háláját és elismerését a társadalom.

Ez érzelmeinkkel most csak emlékének adózhatunk.

Rójjuk le ez adót igaz lélekkel és érdem szerint a mai közgyűlés jegyzőkönyvében, mely a Magyarországi Kárpátgyűlés annaleseiben Münnich Aurél emlékét maradandóbban fogja megőrizni mint elröppenő szavam, mint a gyopárkoszorú, melyet az egyesület képviselőjében ravatalára helyeztem.

De ez mélyen tisztelt Közgyűlés nem egyedüli veszteségünk!

Gróf Csáky Zenó, ő felsége v. b. t. tanácsosa, Szepesvármegye főispánja, egyesületünk tiszteletbeli tagja a mi második nagy halottunk.

Minden ideálért hevülő lelke, nemes kedélye, a legmélyebb, a legigazibb tisztelet tárgyává tették, melynél talán csak nagyobb volt azon hódoló tisztelet, mely fenkölt gondolkodású hitvesét környezte.

Mint főispán, bölcs igazságos vezetője, irányítója volt, nemcsak a vármegye közigazgatási életének, hanem oly középpontja a vármegye társadalmi életének, kulturális egyesületi törekvésének is, melyből irányító fény, buzdító, lelkesítő meleg áradt ki.

Rajongásig szerette a Magas Tátrát, lelkes híve volt a Magyarországi Kárpátgyűlésnek, mert át volt hatva azon munka fontosságától, melyet egyesületünk Szepesvármegye közgazdasági érdekeinek szolgálatában végez. E munkának támogatása, előmozdítása képezte élete fontos feladatát, hiszen tőle halottam: »ha annyira sikerült a M.-Tátrát feltámasztanom és fejlesztenem, ahogy akarom és óhajtom akkor eleget éltem«.

Főispánságának idejében kapta egyesületünk a 40.000 korona vármegyei segélyt; vármegyei kezelésbe került az általunk épített Migazzy út. Lelkes munkatársa volt Darányi földmívelésügyi miniszter ő excellenciájának a tátrai birtokvásárlásnál; előmozdítója volt az idegenforgalmi és fürdő vállalat tátrai telepeinek létesítésével;

bölcs tanácsadója és hathatós támogatója volt a kormánynak és egyesületünknek azon törekvésekben, melyeknek célját a Táttra területén az idegen kéz terjeszkedésének meggátlása, a turistaság szabadságának biztosítása képezte.

A M.-Táttra és egyesületünk körül szerzett érdemei elismeréséül közgyűlésünk a Magyarországi Kárpátgyesület tiszteletbeli tagjává választotta.

Érdemei elismeréséül Szepesvármegye nagy fiának emléket fog emelni ezen bércek alján, melyeket annyira szeretett, melyekért annyira fáradt.

Egyesületünk bizonyára készséggel és lelkesen fogja támogatni a vármegye közönségét nemes akciójában. De a boldogult nemcsak Szepesvármegyéé, hanem a mienk is volt, s azért emeljünk nagy halottunknak szellemi emléket mai közgyűlésünkön; gyűjtsunk hátatüzet a kegyelet oltárán; övezzük nevét hervadhatatlan babérral, vessük be érdemeit elenyészhetetlen betűkkel a Magyarországi Kárpátgyesület történetének lapjaira.

Mélyen tisztelt közgyűlés!

A Magyarországi Kárpátgyesület rendeltetése két cél felé irányítja tevékenységünket.

Az egyik: hazánk, első sorban a Magas-Táttra természeti szépségeinek feltárása, hozzáférhetővé tétele, ennek révén a fürdőügy fejlesztése, az idegenforgalom növelése. Ez irányú tevékenységével szolgálja egyesületünk hazánk közgazdasági érdekeit, mert új működési tért nyit a tőkének, új keresetforrásokat hegyvidékeink szegénysorsú lakosainak, és visszatartja azon százezreket és milliókat, melyek külföldre kerülnének.

Másik célja, mely támogatja elősegíti az elsőt, irányítja egyesületünknek kulturális tevékenységét. Ezen munkakör felöleli egyesületünknek tudományos, kartografiai, topografiai, irodalmi működését, muzeumunknak fejlesztését, hogy hazánk természeti szépségeit és nevezetességeit a bel- és külföldön mennél szélesebb körben ismertessük, hogy a közelfekvőnek, a honinak feltárásával és ápolásával küzdjünk sajátunknak kicsinylése ellen, az idegen vidékeket hajhászó hajlamunk ellen, s hogy az otthonnak megbecsülésével vonzóvá tegyük hazánk földjét az idegenek előtt is.

Ezen két: turistikai és kulturális irányban mozgott munkánk az utolsó egyesületi évben is.

Azon elvből indulván ki, hogy a Magas-Tátra fel-tárásában az érdekelt tényezőknek közreműködése is esz-közlendő ki, felkértük a szálló és fürdővállalat részvénytársaság igazgatóságát, hogy tátralomnuci fürdővendégei érdekében is — egyesületünk támogatásával turista házat építsen a Palota szállója fölött meredő Lomnici csúcs lejtőinek legszebb részén, a Kőpataki tónál.

A részvénytársaság nem utasította ugyan vissza ké-relmünket, azonban a kezdet nehézségeiből folyó okok miatt az ügy megoldást még nem nyerhetett.

Kérvényt intéztünk a kincstárhoz, hogy a Nagytar-pataki völgyben, a tavak közelében menedékkunyhót építsen s a podbanszkói erdőlakban egy szobát bocsásson a turisták rendelkezésére, ahol ezek mindenkor éjjeli szállást találhatnak.

A kormánynak végzését, mely csak részben teljesíti kérelmünket, nem tekintjük véglegesnek, meglévén arról győződve, hogy ő exc. Darányi Ignác jelenlegi földművelésügyi miniszter, ki mindenkor annyi jóindulattal karolta fel egyesületünk törekvéseit, újabb felterjesztésünk szelle-mében fog dönteni.

Egyesületünk munkaprogrammjába vette fel a Batiz-falvi tónál egy menedékháznak az építését is. Utóbb a Magyar Tanítók Turista Egyesületének megkérésére a menedékház közös erővel volt építendő.

Minthogy a Batizfalvi tó partjain Hohenlohe herceg és Diergardt német báró birtokai találkoznak, mindkét birtokoshoz kérvényt inteztünk: engedjék meg a mene-dékház felépítését. Mindkét helyről a válasz tagadó volt.

Ugyanezen ok miatt nem építhettük fel a Mengusfalvi völgyben sem a munkaprogrammba felvett menedékházat.

Megszomorító és megszégyenítő mélyen tisztelt köz-gyűlés, hogy a magyar turistaság ezen főszenhelyén, a Magas-Tátrában a turistaság szabad gyakorlását és fej-lesztését ily bilincsek akadályozzák, hogy a Magas-Tátra feltárása ily akadályokba ütközik.

Ha a Magas-Tátra oly vidéke hazánknak, mely alpesi jellegénél fogva elüt minden más vidéktől, természeti szépségeinél fogva messze felülmúl minden más hazai vidéket, ha ennél fogva oly kincse nemzetünknek, melynek a magyar nép javára való kamatoztatása joga a nemzet-nek, kötelessége a magyar kormánynak: akkor kell lenni — és van is oly eszköz és mód, mely a Tátrakérdés óhajtott teljes *megoldását felszabadítja* a birtokviszonyok nyomasztó súlya alól.

Az utolsó közgyűlés óta építettük ki teljesen a Tengerszemcsúcsra vezető utat. Az út egyesületünknek fontos alkotása, 5 km. hosszú vonalban közel 600 kőlépcsőn, 130 kanyarulatban számos hidláson át és 100-nál több átereszfölött vezet a csúcsra, mely elragadó, s bátran állíthatjuk Európában párját ritkító kilátást nyújt Tátránk granitvilágára.

Kiépültek továbbá: a Kistarpataki völgybe vezető lépcsős út, az Óriászuhataghoz és vashidunkhoz vezető gyalogösvény; továbbá út a Fehértótól a Kopanyereggre.

A Ferenc József csúcsra vezető úton, valamint a Jordán úton alkalmazott láncok és kampók újból megerősítettek és új vaskampók alkalmaztattak.

Ösvény készült a Szélesmezőtől a Zergebarlangig. A Keleti-Tátrában és a Tátrafüredek körüli utak kijavítottak.

A Fehérvíz völgyének fenhavasi régióiban tervezett ösvényeket azonban a kedvezőtlen hóviszonyok miatt még nem lehetett kiépítenünk.

Néhány évvel ezelőtt fontos akciót indítottunk meg a Magas-Tátra nyugati részének feltárása érdekében. Az akciónak eredménye: hogy a földmivelésügyi kormány elfogadta tervünket és ígéretet tett az iránt, hogy a lipthőzi Tátra kincstári területén a Ticha és Koprova völgyekben a Kriván és Mjedzane lejtőin a turistaság szempontjából szükséges utak és menedékházak 40.000 kor. kitevő építési költségét a kincstár terhére elvállalja és az építést több évre felosztva foganatosíttatja.

Az utolsó két év politikai viszonyai megakadályozták ugyan törekvésünk végleges sikerét, hisszük azonban, hogy a jelenlegi kormány támogatásával néhány év alatt felfogjuk tární a még kevésbé ismert nyugati Tátra szépségeit.

Egyesületünk évek óta fáradozik azon, hogy az idegen forgalom emelése tekintetében annyira fontos összeköttetés a magyar és lengyel turista utak között a Bialka-hídnak kiépítése által létesíttessék. Szepesvármegyének és egyesületünknek intervenciójára a földmivelési kormány 30.000 korona államsegélyt nyújtott a híd építésére.

A galíciai országos bizottság hozzájárulásával építendő vasszerkezetű híd a galíciai kormánynak akadékoskodása miatt eddig ugyan még nem volt felépíthető, azonban a múlt évi közgyűlésünkön elhangzott indítvány értelmében elkészült az ideiglenes faszerkezetű híd, mely egyelőre az igényeknek teljesen megfelel. A hídon a múlt

hónapban félreértésből keletkezett határvillongások vármegyénk közbenlépésére elintézést nyertek.

Egyesületünk megkeresésére Szepesvármegye törvényhatósága úthálózatába vette át a Tátraszéplakról a Sziléziai menedékházunkig vezető szekérutunkat s azt kényelmes kocsíúttá alakította át.

Számos út jeleztetett, illetve a régi jelzés megújítatott: Poprádító—Tengerszemcsúcs; Tengerszem—Vadorzóhágo—Hinczotó—Poprádító; Poprádító—Oszterva—Felső-Hági; Felkavölgy—Lengyelnyereg—Kis-Viszoka; Zöldtő—Papirusz völgy; Csorbaitó—Mlinicavölgy; Csorbaitó—Furkotavölgy között.

Hogy a Tátra kalauzügyét fejlesszük, hogy vezetőink minden jogos igénynek megfeleljenek, minden évben váltakozva egy theoretikus és egy praktikus tanfolyamot rendezünk vezetőink számára. Az utolsó évben vezetőink theoretikus téli tanfolyamban vettek részt, melyet Ambrózy Albert központi választmányunknak tagja Nagyszalókon tartott.

Összinte sajnálattal és részvéttel kell e helyütt, dr. Kaferstein német turistáról megemlékeznem, ki mult ősszel a Vadorzóhágo sziklafaláról lezuhant s kinek holttestét kalauzaink csak hosszú keresés után csak napok multán tudták felkutatni. Ezen turista szerencsétlensége szolgáljon intőpéldául és indokolja azon komoly kérésemet, hogy a turisták vezetők nélkül ne merészkedjenek a Tátra fenhavasi csúcsaira.

Fontos munkát végzett egyesületünk a lefolyt egyesületi évben kulturális céljainak szolgálatában is.

A Magyarországi Kárpát Egyesület már főnállásának harmadik évében elhatározta egy egyesületi muzeumnak megalapítását, egy oly közhasznú intézet létesítését, mely különösen a Magas-Tátra gazdag kincstárából lehozott tárgyak rendszeres és állandó kiállítása által egyrészt további kutatásokra és tanulmányozásra ösztönöz, másrészt nemes élvezetet nyújt, midőn könnyen hozzáférhető gyűjteményekben megismerheti a szemlélővel mindazt, amit kirándulásai alkalmával a turista és tudós látott és tapasztalt.

Egyesületünk vezető tényezőinek buzgólkodása, a magyar társadalom áldozatkészsége otthont emelt kulturális törekvéseinknek, és 1886. évi aug. 21-én rendezett ünnepélyen avatták fel muzeumunk épületét.

Hogy múzeumunk közszükségletet elégitett ki, igazolja azon tény, hogy a gazdag könyvtáron kívül tárgyaink számát önerőből közel 30.000-re sikerült emelnünk.

A gazdag gyűjtemények befogadására és rendszeres elhelyezésére azonban az utolsó években a régi épület szűknek, elégtelennek bizonyult. A régi épület kibővítéséről kellett tehát gondoskodnunk.

A tanügyi kormányhoz fordultunk államsegélyért. Törekvésünk sikerrel járt. A kormány, méltányolván múzeumunk kulturális misszióját, 22000 kor. beruházási államsegélyt bocsátott rendelkezésünkre, melynek felhasználásával tavaly és ezidén kibővíthettük a régi épületet, és kilenc nagy teremben helyezhettük el a múzeumnak mineralogiai, geológiai, zoológiai, botanikai, őskori, etnografiai, történelmi és turisztikai gyűjteményeit, valamint egyesületünknek gazdag könyvtárát is.

A múzeum teljes berendezését jövő évben fogjuk befejezni, amikor az újabb, kilátásba helyezett államsegélyt — 5000 koronát — fogjuk e célra fordíthatni.

Múzeumunk különben szakszerű állami felügyelet alatt áll s a tanügyi kormánynak intézkedése folytán a múzeumok és könyvtárak országos felügyelősége részéről gyűjteményei gyarapítására átlag évi 500 korona segélyben részesül.

Múzeumunk öre, kinek kényelmes lakása van a múzeum épületében, tavaly a nyár folyamán résztvett Budapesten a múzeumőri természetrajzi tanfolyamon és jelenleg a múzeum összes táaira kiterjedő katalógus összeállításán dolgozik.

Egyesületünk további kulturális tevékenységét illetőleg felemlíttem még, hogy Évkönyvünk műmellékletekkel, gazdag tartalommal, 2500 magyar és 1600 német példányban 11 ívnyi terjedelemben jelent meg.

Jelentem, hogy a cs. és kir. törzskari felmérő osztály a Magas-Tátra katonai térképének reambulációját vitte keresztül s hogy az új térképbe az elnökség közreműködésével az 1896. óta létesített építkezések is felvételtek.

Jelentem továbbá, hogy egyesületünk Sziléziai osztályának elnöksége »Wegweiser für die Hohe Tátra« címmel kalauzkönyvet adott ki, melyet Müller János elnök szerkesztett s melyhez Schmidt Márta által rajzolt áttekinthető térkép is van mellékelve.

Jelentem, hogy dr. Ottó Ágoston, központi választmányunk tagjának »Führer durch die Hohe Tátra« című kalauzoló könyvnek hatodik kiadása új metszésű térképpel

jelent meg, s végül, hogy Darányi Ignác földmívelési miniszter ő excellenciájának anyagi támogatásával nem-sokára a Magas-Tátra új turistatérképe fog megjelenni, melyet Dénes Ferenc, központi választmányunknak tagja rajzolt.

Áttérve mélyen tisztelt közgyűlés a Magyarországi Kárpátgyesület osztályainak múlt évi tevékenységére, mindenekelőtt örömmel jelentem, hogy osztályaink száma egy újjal, az Eperjesi osztállyal szaporodott.

Alakuló gyűlését 1905. évi október 15-én Eperjesen tartotta. A gyűlésen a központ képviselőjében tisztársaimmal együtt résztvettem. Üdvözölje közgyűlésünk az új osztályt azon remény kapcsán, hogy hű munkatársunk lesz azon közhasznú, hazafias célok szolgálatában, melyeket a Magyarországi Kárpátgyesület maga elé tűzött.

Az új osztálynak alapszabályait a központi választmány 1905. évi nov. 19-én tartott ülésében erősítette meg.

Áttérve egyesületünk regibb osztályainak tevékenységére, minthogy közgyűlésünk a tárgysorozat értelmében az osztályok évi jelentéseivel is fog foglalkozni, csupán a következő mozzanatok kiemelésére szorítkozom.

Az Egri Bükk osztály tagjainak csekély száma, tehát anyagi eszközeinek hiánya miatt nagyobb tevékenységet nem fejthetett ki.

Az Iglói osztály kijavíttatta menedékkunyhóit, nagy-kiterjedésű útjelzést végzett és számos kirándulást rendezett.

A Keleti-Kárpátok osztálya, mely Kassa-Abauj-Torna vidéki, Beszkid vidéki, Mármaros vidéki és Guttin vidéki választmányokra oszlik, főleg az Aggteleki barlang föltárásával foglalkozott. Kirándulásokat rendezett az Aggteleki és Dobsinai barlangokhoz s az Aggteleki barlangnál emléktáblán örökítette meg Münnich Kálmán bányatanácsosnak, ki a barlangot felmérte, valamint Siegmeth Károlynak, az osztály buzgó ügyvivő alelnökének érdemeit.

Az osztály ügyvivő alelnöke az elmúlt évben vetített képek bemutatásával a Tátráról 12 felolvasást tartott.

A Liptómezei osztály több kirándulást rendezett a Tátrába és Liptómeze vadregényes vidékeire. Gondozta a Deménfalvi jég- és cseppkőbarlangot, valamint a barlang-melletti menedékházat. Előadások tartásával igyekszik területén a turistaságot fejleszteni.

A Lőcsei osztály a Várhegyen építendő kilátó torony költségeire tetemes összeget gyűjtött. Gondozta menedékházat, folytatta területén az útépitést és számos kirándulást rendezett.

A Sziléziai osztály, mely 800 taggal bír, az év folyamán 6 nyilvános ülést tartott, melyen vetített képek bemutatásával előadásokat rendeztek, Főtevékenységét a Magas-Tátrának szóban, írásban és képből való ismertetésére irányította.

A Zólyommegyei osztály anyagi erejét a Rakóczy-hegyi menedékház építésére fordította.

*

Mélyen tisztelt közgyűlés!

A központi választmánynak határozata értelmében folyó évi május hó 29-én vezettem egyesületünknek nagyszámú küldöttségét a földmívelésügyi és vallás- és közoktatásügyi és a kereskedelemügyi miniszter urak elé.

A kormány ezen illustris tagjai meleg érdeklődéssel hallgatván meg szavaimat egyesületünk közgazdasági és kulturális törekvéseiről, munkánk sokfelé ágazó terjedelméről és az állami támogatás szükségességéről, — válaszukban meleg elismerés hangján szólottak a Magyarországi Kárpát-egyesület munkájáról, e munka sikeréről és a kormány határozatos, legmesszebbmenő támogatását helyezték kilátásba, azon közgazdasági fontosság miatt, melyet a Magas-Tátra az országra nézve képvisel; egyben pedig felszólítottak minket, hogy az állami akció szükségét részleteiben is felölelő memorandumot terjesszünk a kormány elé.

Ezen emlékiratnak az összes igényeket kielégítő szerkesztése, a tátrai viszonyok további fejlesztését biztosító nagy koncepciójú tervnek megállapítása fontos feladatát fogja képezni a mai közgyűlésen választandó elnökségnek és központi választmánynak.

A kormány komoly ígérete, azoknak kiváló egyénisége, kik az ígéretet egy országos egyesület küldöttségének országos érdekek előmozdítására tették, megnyugtató perspektívát állít lelki szemeink elé.

S én bízom a jövőben. Ösmertem a Tátrát, mikor Ó-Tátrafüreden alig néhány száz vendég fordult meg, mikor a környező hegyóriásokra, völgyekbe utak hiánya miatt senki sem merészkedett.

Láttam fejlődését, mikor a Magyarországi Kárpát-egyesület által épített utak mentén új fürdő- és nyaralótelepek keletkeztek, egyszerű menedékházaink helyén szállodák emelkedtek.

Tizenöt esztendő óta mint ügyvivő alelnök vezetvén egyesületünk ügyeit, közvetlen közelről megfigyelhettem a Táttra feltárására irányuló munka eredményét, a turistaság terjedését, az idegenforgalom emelkedését. De tapasztalhattam azt is, hogy az utolsó években mindszélesebb határok közt terjed nemcsak a kormánynál, nemcsak a parlamentben, hanem a magyar társadalomban is a Magas-Táttra mint országos tényező fontosságának méltánylása. Se tapasztalataim kecsegtető reménnyel biztatnak a jövőre.

El tudom képzelni a Táttra jövőndő képét: mikor a Turista-út nemcsak keleten, de nyugaton is a Tychavölgyön és Lilejowe-hágón át egyesül a lengyelek turista-útjával; mikor a Táttra lipői részében is, a meghosszabbított Turista-út mentén új fürdő és nyaralótelepek keletkeznek, mikor a Tycha-völgytől Barlangligetig villamos vasút bonyolítja le a személyforgalmat, mikor nem 30.000—40.000 hanem háromszáz-négyszázezerre rug a Táttrai bércek alján és völgyeiben megforduló idegenek száma, mikor a hegyvidék mint nemzeti birtok felszabadult a mostani birtokviszonyok nyomasztó és az egészséges fejlődést gátló nyomása alól, mikor a Táttra vasúton nemcsak Csorbató és Táttralomnic, hanem Táttrafüred és Barlangliget felől is megközelíthető, mikor kényelmes kocsutak vezetnek minden völgybe, kényelmes ösvények minden csúcsra, mikor a Turista-út egész zónáján végig örök áron megszerzett parcellákon épített villákban a magyar intelligencia ezrei nyaralnak, mikor fogaskerekű vasutak vezetnek a Tarajkára, a Tengersizemcsúcsra, a Nagyszalóki csúcsra, melynek csillagászati és meteorologiai obszervatóriuma a magyar tudomány szolgálatában áll; mikor fenhavasi tavaink partjain — mint klimatikus gyógyhelyeken — szállodák állanak.

Nem ábrándkép ez mélyen tisztelt Közgyűlés, melyet talán a Táttra iránti rajongó szeretetem test lelki szemeim elé.

Megvalósította mindezt a sokkal kisebb, sokkal szegényebb, sokkal gyengébb Helvecia sokkal nagyobb területen.

Mindezt meg kell valósítanunk nekünk is, ha akarjuk, — pedig akarnunk kell — hogy a Táttra révén évenként nem százezrek, hanem milliók maradjanak meg hazánkban és kerüljenek külföldről hazánkba.

Hogy a jövőnek e képe, hogy reményünk mennél teljesebb mértékben megvalósúljon, hogy e nagy és országos munkából a Magyarországi Kárpátgyűlés is eddigi munkájának megfelelő módon és fokozottabb mértékben kivehesse a maga részét, hogy mennél nagyobb intenzi-

tással megközelíthessük azon célokat, melyekkel szeretett hazánk szolgálatába szegődtünk, fordulunk azon kiapadhatatlan forráshoz, mely éleszt és fejleszt minden közhasznú intézményt, kérjük a magyar társadalom támogatását.

Ez mélyen tisztelt Közgyűlés rövid vonásokban vázolt képe az utolsó évi egyesületi élet hullámozásának.

A kép nem teljes, hiszen csak vázlatos konturjaiban rajzoltam. Hiányoznak belőle a színek, melyek a képet vonzóvá teszik. E színezést, melyre eddig nem terjeszkedtem ki, nehogy az önként elvállalt köteleességek teljesítését az érdem mezében tüntessem fel, pótolom utólag azzal, hogy őszinte, szívből jövő köszönetet és hálát mondok tisztársaimnak, a központi választmány és bizottságok tagjainak s általában mindazoknak, kik az elmúlt évi munkában résztvettek, kik törekvéseinkben minket tanáccsal, tettel támogatni szívesek voltak.

Kérem a mélyen tisztelt Közgyűlést, hogy elnöki jelentésemet tudomásul venni kegyeskedjék.

Iglón, 1906 évi július hóban.

Fischer Miklós,

a Magyarországi Kárpátgyesület ügyvivő alelnöke
mint helyettes elnök.

A központi választmány gyűlései.

Az 1906. évi augusztus hó 5-én Tátrafüreden tartott központi választmányi gyűlésen Fischer Miklós elnök jelenti, hogy az egyesület felejtethetlen volt elnökének, dr. Münnich Aurélnak elhunytá alkalmából külön gyászjelentést adott ki, gyopárkoszorút helyezett ravatalára, testületileg résztvett temetésén és bánatos özvegye és családja előtt úgy táviratilag, mint szóval fejezte ki mélységes részvétét. Jelenti, hogy a megboldogultnak özvegye, szül. Stetina Ilona ő méltósága átíratot intézett az egyesülethez, köszönetet mondva az egyesületnek tanúsított részvétéért. Végül jelenti, hogy a megboldogult elnök elhunytá alkalmából sürgőnyileg fejezték ki részvételüket: Frigyes főherceg ő kir. fensége, az egyesület védnöke; gróf Csáky Albin, az egyesület tiszteletbeli elnöke; a Magyar Turistaegyesület; a Dunántúli Turistaegyesület; a Keleti Kárpátok, a Zólyommegyei s a Sziléziai osztály elnökségei; a M. T. E. Tátraosztálya; Siegmeth Károly és dr. Otto Ágoston.

A választmány előkészíti a közgyűlési tárgyakat és elhatározza, hogy az egyesület új elnökeül ifj. Salamon Géza úr Ö Méltóságát, Szepesmegye főispánját fogja ajánlani a közgyűlésnek.

A választmány a muzeumi bizottságnak és annak elnökségének hálás köszönetet és elismerést szavaz azért a nagy munkáért és fáradtságért, amellyel a muzeumi tárgyakat az immár kibővített épületben ujonnan elhelyezte és elrendezte.

A választmány elhatározta, hogy Bruchsteiner Jakab úr részére, aki az egyesületnek mintegy 1500 öntöttvasból készült jelzőtáblát ajándékozott, alapító tagsági oklevél állíttassék ki.

Dr. Tóth István vál. tag indítványát, hogy a tátrai növények ismeretének terjesztése céljából az egyesület hasson oda, hogy a fürdőtelepeken és menedékházakban az ezek környékén előforduló növényeket tartalmazó táblák állíttassanak fel, a választmány elfogadja és annak fogadtatásával az elnökséget bízva meg.

Róth Márton alelnök indítványára a választmány dr. Weisz Miksának a Szalóki csúcsra vezető gyalogút létesítése körül szerzett érdemeinek elismeréseül a Királyorr feletti magaslatot »Miksa magaslat«-nak nevezi el.

Az 1906. évi december hó 9-én Lőcsén tartott választmányi gyűlés tárgyalja a memorandumot, melyet az egyesület a magyar kormányhoz felterjesztett és hálás köszönetet mond Fischer Miklós ügyvivő alelnöknek és Dénes Ferenc vál. tagnak a memorandum kidolgozásánál tanúsított fáradhatatlan buzgóságukért, valamint dr. Szivák Imre vál. tagnak és mindazoknak, kik a kisajátítási törvényjavaslat megalkotása körül fáradoztak.

Siegmeth Károly indítványára elhatározza a választmány, hogy a Magas-Tátráról mintegy 100—120 darab diapositívát készített abból a célból, hogy azokat felolvasásokra rendelkezésre bocsássa.

A német dalegyesületek a nyár folyamán Breslauban tartandó »Deutsches Sängersfest« alkalmából a Tátrába teendő kirándulás rendezésére a választmány bizottságot küld ki.

Szutórisz Frigyes vál. tagnak egyes vidékeket ismerető felolvasások és képek beszerzésére, valamint az egyesületi tagoknak az egyes telepek és közlekedési vállalatok részéről nyújtandó kedvezmények kieszközlésére vonatkozó indítványát a választmány az elnökség figyelmébe ajánlja.

A M. K. E. 1906. évi bevételeinek

Bevétel.

<i>I. Tagsági díjak.</i>		kor.	fill.	kor.	fill.
1. Központi tagok díjai:					
43 tag után az 1904. évre		163	—		
50 » » » 1905. »		191	90		
965 » » » 1906. »		3891	57		
10 » » » 1907. »		40	—		
3 » » » 1908. »		12	—		
3 » » » 1909. »		10	—		
2 » » » 1910. »		8	—		
2. Osztályok 40 %-os járulékai:					
Eperjesi osztály 160 tag után 1906-ra		256	—		
Gölnicvölgyi » 27 » » »		43	20		
Iglói » 75 » » »		120	—		
Keleti Kárpátok o. 304 » » »		486	40		
Lőcsei osztály 83 » » »		132	80		
Sziléziai » 735 » » »		1176	—		
Zólyommegyei o. 153 » » »		244	80		
3. Alapító tagsági díjak		1280	—	8055	67
<i>II. Kiadványok és hirdetések.</i>					
1. Kiadványok eladása		64	86		
2. Jelvények »		92	75		
3. Tagokmányok		4	80		
4. Hirdetések		356	—	518	41
<i>III. Adományok és kamatok.</i>					
1. Adományok		93	—		
2. Vallás- és közokt. miniszterium adománya a múzeum kiépítésére		4000	—		
3. Vallás- és közokt. miniszterium adománya múzeumi tárgyak beszerzésére		800	—		
4. Özv. Hegyi Mihályné hagyatéka		404	06		
5. Alapító tőke kamatja		270	—		
6. Vármegyei segély kamatja		602	93	6169	99
<i>IV. Különféle bevételek.</i>					
1. Frigyes menedékház bérösszege		440	—		
2. Múzeum építési alapjából		8552	35		
3. Kölcsön az alapító tőkéből		550	—	9542	35
Pénztári maradvány 1905-ből				19277	29
Összes bevétel 1906-ban				43563	71

Megvizsgáltuk és minden tételben

Igló, 1907. április hó 6-án.

Széll Ödön s. k.,

a számv. bizotts. tagja,

Topscher György s. k.,

a számv. bizotts. elnöke.

és kiadásainak kimutatása.

Kiadás.

		kor.	fill.	kor.	fill.
<i>I. Kezelési költségek.</i>					
1. Tiszteletdíjak	1000	—			
2. Irodai költség:					
a) Iroda lakbéré, kiszolgálat stb. 391.—					
b) Irmokok					
c) Nyomtatványok					
d) Okmány- és levélbélyegek					
e) Sürgönyök és szállítás	968	15			
3. Utazási költség	165	60			
4. Tagsági díjak beszédese	88	50	2222	25	
<i>II. Kulturális kiadások.</i>					
1. Évkönyv:					
a) Szerkesztői tiszteletdíj					
b) Nyomtatás költsége					
c) Műmellékletek					
d) Szétküldési költségek	2892	64			
2. Múzeum:					
a) Tárgyak beszerzésére					
b) Múzeum kiépítésére és berend. 8332'35					
c) Múzeumnak kölcsön	9682	35			
3. Különféle kulturális kiadások	284	21	12859	20	
<i>III. Építési és turisztikai kiadások.</i>					
1. Kisors, Frigyes-menedékházi részj. bevált.	380	—			
2. Menedékházakra	822	86			
3. Új utak építése	1269	40			
4. Régi utak fentartása és javítása	743	94			
5. Útjelzés	95	50			
6. Osztálysegély	844	—			
7. Kalauzok felszerelése és tanfolyama	266	90			
8. Kalauzok tags. díja az orsz. segélypénzt.	74	36	4496	96	
<i>IV. Különféle kiadások.</i>					
1. Alapító tőke elhelyezése	1710	—			
2. Alapító tőke kamatainak elhelyezése	77	35			
3. Múzeum kiépít. kapott összeg elhelyezése	4220	—	6007	33	
Összes kiadás 1906-ban				25585	76
Pénztári maradvány 1907-re egyenlegül				17977	95
				43563	71

helyesnek találtuk.

Marcsek Andor s. k.,
közp. pénztáros.

Dr. Wesselényi Máttyás s. k.,
a számv. bizotts. tagja.

A Magyarországi Kárpátegyesület alapítványainak kimutatása 1906. december 31-én.

I. Alapító tőke.

		Korona
Kárpáti Muzeum tartozása		4000'—
Kárpáti Muzeum tartozása 1906-ból		550'—
Volt Tátraosztály tart. 1906. dec. 31-én	439'50	
Közgyűlési határozat értelmében 1906. évi kamatokból törlesztés	439'50	
Marad 1905. dec. 31-én		00'—
Keleti-Kárpátok osztályának tartozása		2000'—
Központ tartozása a mill. kiállítás alkalmából		3600'—
Frigyes menedékházi részjegyekben 1905. dec. 31-én	1160'—	
Négy drb kisorsolt részjegy vissza- fizetése	80'—	
Marad 1906. dec. 31-én		1080'—
Szepesi hitelbank, Lőcse, 7201. sz. betétkönyv (alapító tőke) 1905. dec. 31-én	900'56	
1906. évi kamatok hozzá	36'36	
1906. dec. 31-én		936'92
Szepesi hitelbank, Lőcse, 7992. sz. betétkönyv (kalauz-tőke) 1905. dec 31-én	733'54	
1906. évi adomány	30'—	
1906. évi kamatok hozzá	29'62	
1906. dec. 31-én		793'16
Szepesiglói hitelintézet 6720. sz. betét- könyv (alapító tőke) 1904. dec. 31-én	9504'82	
1906. évi kamatok hozzá	325'79	
Alapító tőke kamatai hozzá	77'35	
1906. évi alapítványok elhelyezése	1580'—	
Kisorsolt Frigyes-menedékházi rész- jegyek értékének elhelyezése	80'—	
	11567'96	
Le a Kárpáti Muzeumnak kölcsön adott	550'—	
Marad 1906. dec. 31-én		11017'96
Összes alapító tőke 1906. dec. 31-én		23978'04

Korona

Áthozat

23978 04

II. Ordódy István K. alapítványa.

Szepesi hitelbank, Lőcse, 7305. sz.	
betétkönyv szerint 1905. dec. 31-én	437 78
1906. évben tett alapítvány hozzá	100 —
1906. évi kamatok fele hozzá . . .	8 85
1906. dec. 31-én	546 63

III. Muzeum építési alapja.

Szepesiglői hitelintézet 8531. sz. be-	
tétkönyv szerint 1905. dec. 31-én	5157 97
Vallás- és közokt. miniszterium	
adománya	4000 —
1906. évi kamatok hozzá	150 56
	9308 53
A múzeum kiépítésére és felszerelése	
felhasználtatott 1906. folyamán	8332 35
Marad 1906. dec. 31-én	976 18

IV. Millenniumi emlékkő-alap.

Szepesiglői hitelintézet 8835. sz. be-	
tétkönyv szerint 1905. dec. 31-én	71 96
1906. évi kamatok hozzá	2 51
1906. dec. 31-én	74 47
Összes alapítványok 1906. dec. 31-én	25575 32

Marcsek Andor s. k.
közp. pénztáros.

Megvizsgáltuk és minden tételben helyesnek, az alapokat
rendben meglevőknek találtuk.

Iglón, 1907. április hó 6-án.

Topscher György s. k.
a számv. bizotts. elnöke.

Szell Ödön s. k.
a számv. bizotts. tagja.

Dr. Wesselényi Mátyás s. k.
a számv. bizotts. tagja.

A M. K. E. 1907. évi

Bevétel.

	kor	fill.	kor.	fill.
<i>I. Tagsági díjak.</i>				
850 központi tag után 1907-re	3400	—		
Egri Bükk osztály 1907-re	64	—		
Eperjesi » »	210	—		
Gölnicvölgyi » »	43	—		
Iglói » »	126	—		
Kel. Kárpátok » »	476	—		
Lőcsei » »	136	—		
Sziléziai » »	1310	—		
Zólyommegyei » »	198	—	5963	—
<i>II. Kiadványok és hirdetések.</i>				
Kiadványok eladása	65	—		
Jelvények » »	50	—		
Tagokmányok » »	5	—		
Hirdetések » »	190	—	310	—
<i>III. Adományok és kamatok.</i>				
Adományok	100	—		
Alapító tőke kamatja	270	—		
Várnegyei segély kamatja	150	—	520	—
<i>IV. Különféle bevételek.</i>				
Frigyes menedékház bérlete	440	—		
Vallás- és közokt. miniszteriumtól múzeum kibővítésére és berendezésére	5000	—		
Múzeum építési alapjából	5000	—		
Pénztári maradék 1906-ból	7000	—	17440	—
Összes bevétel 1907-ben			24233	—

költségelőirányzata.

Kiadás.

	kor.	fill.	kor.	fill.
<i>I. Kezelési költségek.</i>				
Tiszteletdíjak	1000	—		
Iroda lakbére, kiszolgálás stb.	376	—		
Irnokok	40	—		
Nyomtatványok	250	—		
Okmány- és levélbélyegek	270	—		
Sürgönyök és szállítás	40	—		
Utazási költségek	200	—		
Tagsági díjak beszédese	54	—	223	—
<i>II. Kulturális kiadások</i>				
Évkönyv nyomtatása	2400	—		
Műmelléletek	350	—		
Szerkesztői tiszteletdíj	200	—		
Évkönyv szétküldési költsége	160	—		
Múzeumi épület kibővítése és berendezése	10000	—	13110	—
<i>III Építési és turisztikai kiadások</i>				
Kisorsolt Frigyes menedékházi részj. bevált	400	—		
Menedékházakra	3600	—		
Új utak építése	2300	—		
Régi utak fentartása	700	—		
Útjelzés	200	—		
Osztályok segélyezése	500	—		
Kalauztanfolyam	200	—		
Kalauzok tagsági díjai az orsz. segélypénztárba	100	—	8000	—
<i>IV. Különféle kiadások.</i>				
Kamatok elhelyezése	420	—		
Előre nem látott kiadások	200	—	620	—
Pénztári maradvány 1908-ra			23960	—
			273	—
			24233	—

Marcsek Andor s. k.,
pénztáros.

A M. K. E. múzeum-bizottságának 1906. évi jelentése.

Örömmel jelentjük, hogy a múzeumi épület kibővítési munkálatai a múlt évben teljesen befejeztettek, minek következtében a múzeumi tárgyak elhelyezésére négy új, szép s tágas terem, a múzeumi őr részére pedig tisztességes lakást nyertünk.

A nyár folyamán a múzeumot a bizottsági tagok közreműködése mellett újonnan berendeztük, mely körülménynek köszönhetjük, hogy múzeumunk a nagy közönség részéről igen élénk látogatottságnak örvendett és a bevételek is tetemesen emelkedtek.

Múzeumunk a lefolyt évben is szépen gyarapodott. A könyvtár a cserepéldányokon kívül 325 kötettel szaporodott; ezek közül 254 kötet Nagyságos Ordódy István földbirtokos úr újabb nagylelkű adománya és ezek a nevét viselő könyvtárban helyeztettek el. A könyvtár rendezése körül Löwy Mór úr vezetése alatt különösen Wünschendorfer Aladár, Szarvasi tanár, Chodász Géza és Berzeviczy Jenő urak sokat fáradoztak.

Régiségtárunknak adományoztak: Poprád városa 43 drb különféle régi tárgyat; Husz Aurélia úrnő Eperjesről 180 drb érmet és két fából készült angyal; Róth Márton úr 48 drb érmet; Krebs Márton úr Hunfaluról 9 drb érmet; Székely Gyula főesperes úr egy régi tajték-pipát; Wünschendorfer Károly úr 3 érmet; özv. Krompecher Imréné egy régi majolika tálat.

Képgyűjteményünket Róth Márton alelnök úr 6 képpel és térképpel, Raisz Viktor úr pedig Tátrafürednek a XIX. század elején felvett képével gazdagította. Igen értékes tárgy a Méltóságos gróf Csáky Vidor úr ajándéka: A Szepesi vár domború térképe pusztulása előtt.

A természetrajzi gyűjtemény egy kitömött túzokkal és egy 2000 példányból álló rovargyűjteménnyel szaporodott, amely állami letétként helyeztetett el múzeumunkban.

Az ásványtani gyűjteményt újonnan elrendezte Róth Márton szakvezető úr Wünschendorfer Aladár úr segítségével.

A múzeumi kertben több száz fát és cserjét ültettünk el. A kerítéshez szükséges 400 drb lúcfenyő csemetét Leibic városa t. előljárósága ingyen engedte át.

Midőn úgy a szives adományozóknak, valamint mindazoknak az uraknak, akik a múzeum új berendezése körül hathatósan támogattak bennünket, a legmelegebb köszönetünket fejezzük ki, múzeumunkat továbbra is a nagy közönség szives pártfogásába ajánljuk.

Poprád, 1907. március hó 6-án.

Husz János,
a múzeum őre.

Wünschendorfer Károly,
a múzeumi bizottság elnöke.

A Magyarországi Kárpátgyesület múzeumának 1906. évi zárószámadata.

Bevételek :

1. Pénztári maradvány 1905. dec. 31-én .	105 K 71 f
2. Adományok :	
a) a múzeumot látogató vendégektől	642 K 99 f
b) a Poprád-Felkai takaré- pénztártól	50 K — f
3. Kamatok :	
a) Matejka Vilmostól 4000 korona után	200 K — f
b) a Poprád-Felkai takaré- pénztár 5487 számú be- tétkönyvecske után . . .	3 K 55 f
4. Különféle bevételek . . .	55 » 65 »
Összesen	1057 K 90 f

Kiadások :

1. Számlák Husz János múzeumi ör részéről	211 K 77 f
2. Számlák mások részéről	62 » 30 »
3. Munkadíj	120 » 60 »
4. A múzeum számára beszerzett tárgyakért	135 » 13 »
5. Adó	32 » 21 »
6. Biztosítási díj tűzkár ellen	54 » 29 »
7. Postaköltség	9 » 30 »
8. Husz János múzeumi ör tiszteletdíja .	200 » — »
9. A múzeumi kalauznak	196 » 60 »
10. Különféle kiadások	27 » 95 »
Összesen	1050 K 06 f
Pénztári maradvány	7 » 84 »
Összesen	1057 K 90 f

Poprád, 1906. évi december hó 31-én.

Christmann Tódor s. k.

a Kárpátgyesület múzeumának pénztárosa.

A pénztárkönyvével és a mellékletekkel összehasonlított
és helyesnek találtatott.

Poprád, 1907. évi január hó 21-én.

Wünschendorfer Károly s. k.

múzeumi elnök.

Husz János s. k.

a múzeum öre.

Krompecher Gyula s. k.

A Magyarországi Kárpát Egyesület múzeumának előirányzata az 1907. évre.

Bevételek:

1. Pénztári készlet a 1906. évről	7 K 84 f
2. Múzeumi adományok	400 » — »
3. Tőke kamat	203 » 55 »
4. Különféle bevételek	100 » — »
Összesen	711 K 39 f

Kiadások:

1. Biztosítás	54 K 20 f
2. Adó	3 » 15 »
3. Munkásdíjak	100 » — »
4. Berendezésre	100 » — »
5. A múzeumi őr tiszteletdíja	200 » — »
6. A múzeumi kalauz díja	150 » — »
7. Különféle kiadások	50 » — »
Összesen	657 K 35 f
Marad pénztári készlet	54 » 04 »
Összesen	711 K 39 f

Poprád, 1907. évi január hó 22-én.

Husz János s. k.
a múzeum öre.

Wünschendorfer Károly s. k.
múzeumi elnök.

Az osztályoknak 1906-ra vonatkozó jelentései.

„Eperjesi“ osztály.

Elnök: Uhlarik Mátyás.

Ügyvivő elnök: Szutórisz Frigyes.

Titkár: Vöröss Sándor.

Pénztáros: Theisz Ármin.

Jegyző: Mussoni Antal.

Választmányi tagok:

Duzs Mária, Kósch Árpádné, Sztehló Jánosné, Berze-
viczy Elek, dr. Csatáry Ágost, Eckensberger Nándor,
Faragó József, dr. Ferbstein Károly, dr. Flórián Károly,
Holénia Béla, Liptay Lajos, Ludmann Ottó, Materny
Gusztáv, dr. Mikler Károly, Schönwiesner János, dr.
Szlávik Mátyás, Vujsz János, Zavatzky Szilárd, Eperjes;
Fábry Lajos, az osztály nagysárosi képviselője, Nagysáros.

Alapító tagok:

1. Sárosvármegye. 2. Eperjes szab. kir. város. 3.
Uhlarik Mátyás törv. elnök, elnök. 4. A 67-ik cs. és kir.
gyalozezred tisztikara.

A tagok száma az év zártával: 4 alapító, 168 rendes
és 65, 1 kor. tagsági díjat fizető családtag, összesen 237 tag.

Osztályunk munkásságának első évében sok irányú
tevékenységet fejtett ki. Az összes sárosmegyei kiránduló
helyeket feltüntető tájékoztató táblákat helyezett el a
város több pontján. A Magyar Turista Egyesület Eperjesi
Jogász- és Teológusok Osztályával karöltve, mint testvér-
egyesülettel, megállapította a jelendő utakat s vele meg-
osztva a munkát, végre is hajtotta az útjelzéseket, ameny-
nyire a rendelkezésre álló anyagi eszközök azt az első

évben megengedték. Hálával kell megemlékeznünk azon szíves támogatásról, amellyel egyesek e munka keresztülvételében segítségünkre voltak. Így: Mankovics Iván balázsvágási gk. lelkész, Ardó Alfréd kápui földbirtokos, Gerhard Béla igazgató, Pertl János abosi állomási vendéglős urak, valamint Greinerné Váczy Margit urnő nagysága.

Osztályunk az elmúlt évben 12 kisebb-nagyobb kirándulást rendezett, szép sikerrel. A kirándulások java részét a választmány még nem a messzibb vidékekre irányította, hanem a városhoz közelebb fekvő kiránduló helyekre, hogy a közönség minél szélesebb rétegében keltsen érdeklődést a természet szépségei iránt, s hogy minél többen vehessenek részt a kirándulásokban. A Magas-Tátrába csak egy hivatalos kirándulás történt, még pedig a téli sportélet megismertetése céljából dr. Flórián Károly, választmányunk lelkes tagja szakavatott vezetése mellett.

Választmányunk megyénk déli részéről minden tekintetben sikerült túristatérképet készíttetett, mely a Kárpát-egyesület augusztusi Tátrafüredi közgyűlésén is általános tetszést aratott.

A túristaság iránt való érdeklődés felkeltése céljából Osztályunk az első évben egy turisztikai felolvasást rendezett, amely alkalommal az örökifjú és fáradhatatlan Siegmeth Károly, a Keleti Kárpátok Osztályának ügyvivő elnöke vetített képekkel gazdagon tarkított érdekfeszítő felolvasásában a Magas-Tátrát mutatta be.

Osztályunk a megye turisztikai feltárására, valamint Turista-kalauz készítésére vonatkozó feladatát, megfelelő útirajzok révén vélvén elérni, ily irányú pályázatot írt ki s a pályázat jutalmazására 200 koronát tűzött ki; mint-hogy azonban a pályázat eredménytelen maradt, a választmány a pályázatot könnyített feltételek mellett az 1907. évre ismét kiírta.

Osztályunk tagjai számára megyénk fürdőiben többrendbeli kedvezményt biztosított s kérte a központi elnökséget, hogy a maga részéről is gondoskodjék arról, hogy az Egyesület tagjai minél több kedvezményben részesüljenek.

Ez évi jelentést összefoglalva s némileg kiegészítve, Osztályunk munkásságát három pontban foglalhatjuk össze:

Elsősorban óhajtjuk közönségünkben a természet felkeresése iránt való vágyat felkelteni s az iskolák közreműködésével is turistákat nevelni, továbbá pedig a turista-

ságot mint testedző és nemes kedvtelést a társadalom lehető leg szélesebb rétegeiben megkedveltetni.

Másodszorban óhajtjuk Sárosmegyét turisztikai szempontból föltárni, még pedig turistautak létesítésével, utirajzok megíratásával, tudományos kutatásokkal, felolvasások rendezésével, térképek s — idővel — illusztrált megyei turista-kalauz kiadásával.

Végül pedig oda törekszünk, hogy az idegenforgalmat megyénkbe tereljük; e tekintetben Eperjesen és Bártfán kívül, melyek egymaguk megérdemlik, hogy a turista felkeresse, a Roskoványtól könnyen megközelíthető Szinnyelipóci Kamena-babát, továbbá a Szinnyelipóci barlangot, valamint a Singler—Branyiszko—Szepesváraljai útírányt kívánjuk forgalomba hozni. A Szinnyelipóc—Branyiszko turistautat még korán tavasszal fogjuk jeleztetni, a Branyiszko turisztikai feltárása azonban a lőcsei osztály munkaprogramjába tartozik. Reméljük, hogy ezidén már ott találkozunk!

Eperjes, 1907. március hó 27-én.

Szutórisz Frigyes,
ügyv. elnök.

Mussoni Antal,
jegyző.

1906. évi zárszámadása.

Bevétel:

	K
3 alapító tag tagsága 100.—	300.—
160 rendes tag tagsága 4.—	640.—
61 családtag tagsága 1.—	61.—
8 térkép 1.—	8.—
2 térkép —.50	1.—
A szigordi kirándulásból felmaradt útjelzések kijavítására szánt 18 arcképes igazolvány —.20 . .	3.60
Tagsági jelvények	26.—
A központ által megszavazott utirajz jutalomdíja	200.—
Tőkésített kamat	7.63
Összesen	1248.35

Kiadás:

	K	K
Jelvényekért a központnak	26.—	
60% 300.— K után a központnak . . .	180.—	
40% 640.— » » »	256.—	
A térkép eredeti rajza	30.—	
Átvitel	492.—	

Áthozat 492.—

A térkép sokszorosítása	120.—	
200 térképen útjelzés színezése	20.—	
Igazolványokért a központnak	3.60	
Postaköltség	11.54	
Nyomtatványok	26.65	
A márc. 11-iki felolvasó estély költsége	43.68	
Tájékoztató táblák	133.—	
Útjelzés	45.—	
Szolga díjazása stb.	8.35	903.82

Készpénz maradvány:

3 alapító tag díja 120.— K	120.—	
(mely ezentúl mint alap külön kezeltetik)		
A ki nem osztott központi segély	200.—	
Készpénz	24.53	344.53
Összesen		1248.35

Eperjes, 1907. január hó 6-án.

Theisz Ármin,
pénztáros.

Mussoni Antal,
jegyző.

1907. évi költségvetése.

Bevétel:

	K	K
Pénztári maradvány 1906-ról		24.53
168 rendes tag tagsági díja à 4.—	672.—	
65 családtag » » » 1.—	65.—	
Sármegyei utirajzra a központtól kapott, még ki nem adott pályadíj	200.—	
Ez évi központi segély	200.—	1137.—
Összesen		1161.53

Kiadás:

	K
Útjelzés pótlása és az utak mentén táblácskák és jelzőtáblák elhelyezése	130.—
Postaköltség és nyomtatvány	40.—
A központi irodát jelző tábla	8.—
Felolvasó estély költsége	30.—
Parterősítés a Tárca mentén az úgynevezett Kis- erdő alatt	20.—
Sármegye északi és keleti részéről 2 turista- térkép megrajzoltatása à 45.—	90.—
Átvitel	318.—

	Áthozat	318.—
6 pad felállítása a Kálvárián és Szentlászlóhegyen		90.—
Nagysárosi váron útegyengetés a Bástyára s egy földalatti nyílt helyiség bekerítése		10.—
Sárosmegyei utirajzok pályadíja		200.—
Sárosm. tárgyú fényképekre kiírandó pályázat díja		200.—
A központi iroda felszerelése kalauzskönyvekkel s térképekkel a tagok használatára		60.—
Egyéb kiadások, szolga díjazása stb.		14.73
A központnak beszolgáltatandó 40% a rendes tagok díjai után		268.80
	Összesen .	1161.53

Eperjes, 1907. január hó 6-án.

Szutórisz Frigyes,
ügyv. elnök.

Mussoni Antal,
jegyző.

»Gölnicvölgyi« osztály.

Elnök: Mattyasovszky Gábor.

Ügyvivő alelnök: Apáthi Vilmos.

Titkár és jegyző: Sztankay F. Béla.

Pénztáros: Weidinger József.

Osztályunk múlt évi működése a költségvetés szabta kereteken belül mozgott.

Szepesremete város áldozatkész hozzájárulása lehetővé tette, hogy nevezett város határában a Teufelskohlung nevű erdőrészben 150 K költségen új menedékházat építhetünk. Azonfelül az osztály a meglevő alkotások s berendezések fenntartására és javítására szorítkozott.

Az osztály a Thurzóhegyről Korompáig turista utat szándékozik létesíteni, miáltal az osztálynak Korompa gyárváros nagyszámú és a turistaságot kedvelő intelligens közönségével való érintkezése bensőbbé válnék.

Hálával tartozunk a központi választmánynak, amely a múlt évben is elengedte a 40 % központi illetéket, miáltal lehetővé vált, hogy osztályunk a turista utak részbeni szükségesnek mutakozó áthelyezéséhez és alaposabb tatarozásához hozzá foghat.

Az osztály 1906. évi bevétele 230.47 K, kiadása 171.86 K. tett ki; ebből 150 K a remetei kunyhóra, a többi tűzkárbiztosításra és egyéb apróbb kiadásokra fordított.

Alapító tagnak ujonnan belépett: Lomniczi Vilmos. Gölnicbánya, 1907. évi március hó 30-án.

Apáthi Vilmos s. k.

ügyvivő alelnök.

Költségvetési előirányzat 1907. évre.

Bevétel:

1. A múlt évi számadási maradvány . . .	58 K 61 f
2. Tagsági díjakból 27 tag után á 6 kor.	162 » — »
Összesen	220 K 61 f

Kiadás:

1. Tűzkárbiztosításokra	10 K 36 f
2. Szolgadíj és postadíjakra	9 » — »
3. 10 új pihenő pad felállítása az utak mentén	20 » — »
4. A meglévő utak jelzése	40 » — »
5. A Thurzóhegyi víztárna javítására . .	40 » — »
6. A Thurzóhegyre vezető veres jelzésű út részbeni áthelyezése és az utak javítására	101 » 25 »
Összesen	220 K 61 f

»Iglói« osztály.

Tagok száma 76.

I. *Jelzések.* A következő részint új, részint pótlójelzéseket vittük keresztül: a) Hadusfalva—Vaskapu. b) Vaskapu—Majerszka. c) Knoll—Tiroler-grund d) Letánfalvi-malom—Menedékkő. e) Zöldhegy—Ihrik. f) Ördögfej—Haniszkova.

II. *Kirándulások.* 1. Tanulókkal. a) Gimnázium (Hernádáttörés febr. 17-én 7 tanuló, Liftner-vízesés febr. 18-án 5, Budapest—Fiume—Abbázia—Pola—Buccari 31, Letánfalvi-malom 7, Hernádáttörés 25, Csorbai-tó—Tátrafüredek—Tarpatak—Tátralomnic 45 tanuló.) b) Polgári fiúiskola. (Gánóc—Poprád—Felka 150, Ördögfej 136 és folytatólag Jégbarlang—Időszaki-forrás 95, Menedékkő 150, Görgő 142 tanuló.) 2. Egyéb kirándulások. Hernádáttörés febr. 3-án (3 személy), Tátralomnic—Tátrafüred—Tarpatak febr. 11-én (8), febr. 13-án (4) és febr. 18-án (7), Bolondkő—

Várhegy (4), Kecsekő (5), Menedékkő (7), Vaskapu (22 és 11), Csorbai-tó—Tátrafüred—Barlangliget (48), Tengszemcsúcs (2 és 5), Jégbarlang (4 és 6), Királyhegy (3), Aggteleki-barlang (7), Knoll—Tiroler-grund (11), Ördögfej—Haniszkova (6), Fátyol-vízesés (4), Csorbai-tó (18), Zöld-tó (7), Hernádattörés (11 és 41 személy). Összesen 34 kirándulás, melyek közt hét februáriusra esik.

Különösen ki kell emelnünk Hajts Béla és Lajos uraknak a Hernádattörésen (Káposztafalu—Sümeg) való két napi tutajozását.

III. *Felvételek.* A pompás Hernádattörés 16 pontját lefotografáltuk; a felvételek közt van néhány téli tájkép.

IV. *Pótlófelmérés* (reambuláció). Osztályunk közbenjárása folytán a cs. és kir. katonai földrajzi intézet részéről kirendelt s Horacsek kapitány úr igazgatása alatt álló tisztek pótló felvételeket eszközöltek a mi vidékünkön, melyet utoljára 1874. felmértek.

Nagy hálával tartozunk Klug Nándor úrnak, a ki kértünkre a Vaskapu alatt új hidat veretett a Hernádon át. Igló, 1906. évi december havában.

Róth Márton s. k.
elnök.

1906. évi zárószámadás.

Bevétel :

1905-iki áthozat	519 K 40 f
Folyó évi tagsági díjak	379 » — »
Összesen	898 K 40 f

Kiadás :

A központi pénztárba	120 K — f
Útjelzések	110 » 48 »
Tűzbiztosítás	21 » 47 »
Különfélék	26 » 75 »
Egyenleg készpénzben	619 » 70 »
Összesen	898 K 40 f

Nosz Lajos s. k.
pénztáros.

Megvizsgáltam és helyesnek találtam.
Iglón, 1907. évi március hó 11-én.

Windt Imre s. k.

1907. évi költségelőirányzat.

Bevétel :

1906-iki áthozat	619 K 70 f
Tagsági díjak	379 » — »
Összesen	998 K 70 f

Kiadás :

A központi pénztárba	120 K — f
Útépítés	600 » — »
Jelzés	100 » — »
Tűzbiztosítás	21 » 47 »
Különfélék	15 » — »
Egyenleg készpénzben	142 » 23 »
Összesen	998 K 70 f

Róth Márton s. k.
elnök.

„Keleti Kárpátok“ osztálya.

Osztályválasztmány.

Elnök: Gróf Majláth József.

Ügyvivő alelnök: Siegmeth Károly.

II. » Gedeon Jenő.

Főtitkár: Burger Izsó.

Jegyző: Strasser Sándor.

Pénztáros: Mildner Ferenc.

Aggteleki barlangbizottság.

Elnök: Gedeon Jenő. Alelnök: Kaczvinszky Géza.

Kassa-Abauj-Torna-Gömörvidéki választmány.

Elnök: Kassai Polinszky Emil; I. alelnök: Koós József. II. alelnök: Gedeon Aladár. Titkár: Strasser Sándor. Pénztáros: Mildner Ferenc.

Beszkidvidéki választmány.

Elnök: Ungvári Rónay Antal. I. alelnök: Dókus Gyula. II. alelnök: Kende Péter. Titkár és pénztáros: Cornides György.

Máramarosvidéki választmány.

Elnök: Dr. Lator Sándor. I. alelnök: Tomcsányi Gusztáv. II. alelnök: Benda Bertalan. Titkár: Dr. Korányi Gyula. Pénztáros: Willhelm Soma.

Guttinvidéki választmány.

Elnök: Szabó Adolf. I. alelnök: Farkas Jenő. II. alelnök: Baumerth Károly. Titkár: Papp Márton. Pénztáros: Háder Ferenc.

Muzeumi ör: Münnich Sándor.

Az osztálynak 324 rendes és 13 alapító tagja van.

Az elmúlt évben alulirott 16 felolvasást tartott vetítőképek bemutatásával és pedig: Budapesten 6, Debrecenben 2, Wienben 1, Breslauban 1, Teschenben 1, Eperjesen 1, Szatmáron 1, Trencsén-Teplic fürdőben 1, Aradon 1, Kassán 1.

1906. ban 943 turista látogatta meg az aggteleki barlangot. Ezek között 909 belföldi és 34 külföldi volt. 585-en, vagyis az összes látogatók 62%-a végig haladt az egész barlangon.

Az 1905. évi közgyűlés határozata folytán elkészített és a barlang régi bejáratánál felállított emléktáblát 1906. év július hó 22-én lepleztük le ünnepélyesen, mely ünnepélyen Gömörvármegye képviselőjében Bornemissza László alispán úr és Gömör és Abauj-Torna vármegyék sok más előkelősége is részt vett. Különösen örvendtünk a sajtó képviselőinek megjelenésén, akik meghívásunk folytán Budapestről és Gömörből érkezve, nagy számban tisztelték meg ünnepélyünket.

Az emléktábla leleplezése után a barlangot is megtekintettük és egy eddig nem látogatott csarnokot »Rákóczy teremnek« neveztük el.

A csillagvizsgáló toronytól a barlang végeig (pokolig) terjedő utat a tél folyamán elkészítettük.

Ticháról a Polonina Runáig 5 kilometer hosszú új löösvényt építettünk és a már létezett gyalogutat átalakítottuk. A Polonina Runa alatt építendő menedékház ügyében a tárgyalások folyamatban vannak és valószínűleg a fentemlitett menedékház július hóig készen lesz. Akkor a Polonina Runa alatt fogjuk megtartani ez évi közgyűlésünket.

Budapest, 1907. január hó.

Siegmeth Károly,
ügyvivő alelnök.

1906. évi mérlege.

Bevétel:

	K
Egyenleg átvétel 1905. évből	3271.—
Az aggteleki barlang bejárati emléktáblára . . .	253.—
» » bevételeinek maradványa	400.—
Tagdíj	1541.—
»	477
Kamat	107.29
	<hr/>
	5577.30
Egyenleg átvétel	2654.34

Kiadás:

	K
Az Ungvár-Beszkidí út építésére	167.16
Vetítő képekért	172.15
Az aggteleki barlang munkálataira	200.—
Posta és sürgönydíjak	135.36
Kézbesítési díjak	87.23
Nyomtatványokért	84.84
Tűzbiztosításért	12.97
Pényképeszeti gép és felszerelése	480.38
Gépírómunkáért	15.—
A vetítő gép kezelőjének	50.—
Tiszti cím és névtár	10.—
Koszorú Münnich Aurélnak	30.—
A szádellői völgyörnek 1906. évi illetménye . .	15.—
» » segély	15.—
Az újságírók megvendégelése az aggteleki bar-	
langnál	352.72
Tagilletmény a központnak	486.40
Kamat »	90.—
Az emléktáblára	419.10
Különfélék	99.65
Egyenleg átvitel	2654.34
	<hr/>
	5577.30

Kassa, 1907. január hó 10.

Siegmeth Károly,
ügyvivő alelnök.

Mildner Ferenc s. k.,
pénztáros.

1907. évi költségelőirányzata.

Bevétel:

	K
1906. évi állandék	2654.34
Tagdíjakból beszedendő	1380.—
Aggteleki barlangból	300.—
Kamatok	50.—
Összesen .	4384.34

Kiadás:

	K
Preluka menedékház építése	1000.—
Aggteleki barlang új bejáratnál levő telek rend.	500.—
» » munkálatok	600.—
Menedékházak és utak fentartása és építése . .	700.—
Tűzbiztosítás	40.—
Tagilletmény a központnak	480.—
Kamatok »	90.—
Posta és távirda díj	190.—
Szádellői őr	30.—
Diapositivákért	200.—
Vetítőkép kezelő	40.—
Egy erős Rheostat	200.—
Különféle	154.34
Összesen .	4384.34

Budapest, 1907. január hó.

Siegmeth Károly,
ügyvivő alelnök.

»Liptó-megyei« osztály.

Elnök: Kubinyi Gyula cs. és kir. kamarás.

Alelnök: Joób Marcel alispán.

Titkár: Orbán Nándor tanár.

Pénztáros: Pereszlényi Zoltán szolgabíró.

Tagjainak száma 87. Az 1906. év folyamán 4 ülést tartott, a melyen elintézte a folyó ügyeket. Az osztály vezetősége, a helybeli állami polgári iskola igazgatóságával kezét fogva, a tanuló ifjúsággal több sikerült ki-
rándulást rendezett a Csorba-tóhoz, a Deménfalvi- és Sztanis-zovai-barlangokba.

1906. évi május hó 30-án nagy veszteség érte az osztályt, amennyiben a villám felgyújtotta és porrá égette a Deménfalvi-barlang mellett épült »Gyula-menedékház«-at. Az »Első Magyar Általános Biztosító Társaság« a 4000 K biztosítási összegből 3720 K-át fizetett ki az osztálynak a tűzkár megtérítése fejében, mely nemes áldozatkészségével a menedékház újra építését lehetővé tette.

Az osztály szept. hó 12-én tartott közgyűlésén elha-tározta, hogy az 1907. év folyamán újra felépíti a mene-dékházat, még pedig kőből, 3500 K költségen. A mene-dékház egy előcsarnokot, egy turistaszobát és egy alkal-mazandó ór részére lakószobát, konyhát és kamarát fog magában foglalni. Örnek sikerült egy hivatásos erdőőrt szerződtetni, aki a barlanglátogatókat kalauzolni s éle-lemmel is ellátni fogja. A turistaszoba néhány matraccal és pokróccal ellátot, ágygal lesz felszerelve, melynek használatáért az osztály egyelőre díjat nem kíván szedni.

Liptó-Szt-Miklós, 1907. évi március hó 20-án.

Kubinyi Gyula s. k.
elnök.

Orbán Nándor s. k.
titkár.

»Lőcsei« osztály.

Elnök: Kaynár Gyula.

Ügyvivő alelnök: Szentistványi Dániel.

Pénztáros: Hornung Lajos.

Jegyző: Fedor Miklós.

Az osztály ez évi közgyűlésén elhatározta, hogy a várhegyi kilátó tornyot a nyár folyamán 3800 K költségen felépítteti; az útjelzéseket Lubló-füredig, a Leibiczi kén-fürdőig és a »Tű«-re (Ichla) megújítja. A »Daniháza« menedékkunyhót helyreállíttatja és a terraszra új lépcsőt csináltat.

Az osztály több sikerült kirándulást rendezett.

Tagjainak száma 112, köztük 85 lőcsei lakos.

Az osztály jelenlegi vagyona készpénzben: 3362.74 K. Ehhez az összeghez hozzájárul körülbelül 100 tag után tagsági díj fejében 400 K és a perselyek jövedelme 100 K, összesen; 3862.74 K.

Lőcse, 1907. évi február havában.

Szentistványi Dániel s. k.

ügyvivő.

»Sziléziai« osztály.

Elnök: Müller János.

Alelnök és pénztáros: Jeltsch Hugó.

I. jegyző: Dr. Habel Pál. II. jegyző: Fuhrmann tanító.

Tagjainak száma ez év végén 703. Az osztály elnökségét a lefolyt évben különösen három feladat foglalkoztatta: 1. a Sziléziai ház kibővítése, 2. új alapszabályok kidolgozása és 3. a német dalosoknak 1907. évi julius hóban Breslauban tartandó ünnepélye alkalmából a Magas-Tátrába rendezendő kirándulása előkészítése.

A Sziléziai ház tervezett kibővítési munkálatai az 1907. év folyamán fognak végrehajtatni. Az elnökségnek sikerült a Sziléziai ház körül elterülő mintegy 1600 négyszög-méter nagyságu területet örökáron megszerezni. A meglévő menedékház 8 fűthető szobával és egy 20 ágyat magában foglaló közös hálóteremmel fog kibővítetni. Az építési és felszerelési költségek 12—15000 K-ra irányoztattak elő. Nagy hálával tartozik az osztály Darányi Ignác m. kir. földművelésügyi miniszter úr Ó Nagyméltóságának, aki az építéshez szükséges faanyagot ingyen bocsátotta az osztály rendelkezésére. A kibővítési munkálatok foganatosítása körül Jeltsch Hugó pénztáros úr szerzett magának kiváló érdemeket.

Az osztály 1907. évi január 28-án tartott közgyűlésén egyhangulag elfogadta a Körner Rudolf bírósi tanácsos által kidolgozott és 30 pontozatból álló új alapszabályokat.

A német dalegyesületek a Tátrába tervezett kirándulásának előkészítését Müller és Habel elnökségi tagok vállalták magukra.

Az osztály a lefolyt évben is több nyilvános ülést tartott, amelyen előadásokat rendezett. Junius 21-én Müller János elnök tartott előadást »Útbaigazítások a Tátrába kirándulók részére« címen. Október 5-én ugyancsak Müller János elnök értekezett a »Magas-Tátra hajdan és most« címen. November 9-én Siegmeth Károly, a Keleti Kárpátok osztályának ügyvivő alelnöke tartott előadást: a »Magyar Központi és Nyugoti Kárpátok jellemző völgy- és barlang-képződései«-ről, vetítő képeket mutatva be a Vágvölgyből, Gömöri barlangvidékről és a Magas Tátrából. Befejezésül bemutatta sikerült képekben a Tátra téli életét. December 12-én Dr. Passarge tartott előadást: »Úti képek Algeriából« címen. Január 28-án Pietschmann Ferenc mutatta be az általa készített, igen sikerült színes képeket a Magas-Tátrából. Végül február 22-én Dr. Menzel lelkész vetítő képekben mutatott be »Útiképeket Egyiptomból és Szyriából«.

Végül felemlítendő, hogy az osztály Skioptikon-képeinek számát 150-re egészítette ki.

Müller János s. k.
elnök.

Jeltsch Hugó s. k.
pénztáros.

Dr. Habel Pál s. k.
főjegyző.

1906. évi zárószámadás.

Bevételek:

Pénztárkészlet	M. 1504'71
Tagsági díjak	» 2503'15
Egyesületi jelvények	» 24'10
Eladott kalauzskönyvek	» 134'75
A Sziléziai ház bérlete	» 1023'60
Kamatokj	» 210'—
Összesen	M. 5400'41

Kiadások:

Nyomtatványok, postadíj, előadások	M. 753'85
Diapositivák és könyvtár	» 206'40
Tátraterkép és szétküldése	» 1094'10
Sziléziai házra	» 345'30
40 % központi illetékek	» 699'72
Készpénz	» 2300'94
Összesen	M. 5400'31

A tartalékalap a befektetett értékpapírok normál-értéke szerint 6000 M. tesz ki.

A zárószámadásokat Artl M. és Neumann W. vizsgálták meg.

Jeltsch Hugó s. k.

pénztáros.

„Zólyomi“ osztály.

Elnök: Csipkay Károly.

Ügyvezető alelnök: Papp János.

Titkár: Kaán Károly.

Pénztáros: Medveczky Kornél.

Választmányi tagok: Allender Henrik, Andaházy Szilárd, Battik Ödön, Bolemann Lajos, Burkovszky Kálmán, dr. Burkovszky Kálmán, Csesznák Gyula, Csipkay Károly, Draskovich József, Dohnányi Jenő, dr. Dunay Ferenc, Ferenczy Ödön, Flittner Károly, Gáspár Béla, Göllner Béla, ifj. Gally Samu, Hubert Aladár, Hugyeczy György, Hüttner Henrik, Jeszeuszky Sándor, Keme Ignác, Késmárszky Kálmán, dr. Kolczonay Ernő, dr. Kollár Kamil, Novák Nándor, Petricskó Jenő, Puschmann Ignác, Puschmann Vilmos, Ráner Géza, Renner Pál, Répási Mátyás, Rosenauer Lajos, Szilassy Kelemen, Skrovina Mátyás, Stádlér Tófor, Stempel Gyula, Szász Károly, Szumrák Samu, Szumrák Jenő, dr. Tilles Béla, Tomka Gyula, Tréger Zsigmond, Tulinszky Emil.

A M. K. E. Z. O. « elmúlt évi működésével osztályunk tagjai egy régi óhajának teljesedését hozta dülőre a Rákóczy-hegyen emelt messzelátóval kapcsolatos menedékház létesítésében.

Osztályunk tagjainak olyan kifejezett kívánsága volt e menedékház építése, hogy a lelkesedés, mely ennek a menedékháznak mielőbbi megvalósítását sürgette, legalább egy időre feledni látszott azt a súlyos anyagi erő hiányában az amelyet osztályunk a kellő anyagi erő hiányában az épület emelésével magára vállalt.

Osztályunk anyagi erejét a közelmúlt elég számottevő létesítményei ugyanis eléggé igénybe vették; s csak az a lelkesedés, amely külön gyűjtésekben és azok sikerében nyilvánult meg, nyújtott kellő biztatást ahhoz, hogy ezen, az erőnket jóval meghaladó építkezéshez fogjunk.

Ez a nagyobbszabású létesítmény osztályunk olyan irányú tevékenységét, mely az anyagiakkal kapcsolatos, egy-két évre megbénította.

Hogy ezt a szép és jól sikerült menedékházat ilyen körülmények között is létesíthettük, mindenesetre Tulinszky és Neusert tagtársunk fáradságot nem ismerő buzgólkodásának kell betudnunk, aki nemcsak lelkesedést tudott kelteni a jó ügy iránt, számottevő összeget is gyűjtöttek az építés céljaira.

Hálával kell azonban megemlékeznünk a m. kir. földmívelési kormányról is, mely 87 m.³ faanyag ingyenes adományozásával biztosította az építkezéshez kötött reményünk megvalósulását.

Hálával emlékezünk meg Stádler Tófor kir. tanácsos úrról is, akinek a minden szépért való nemes lelkesedése önmagát dicsérő módon nyilatkozott meg akkor, amidőn múlt évi közgyűlésünk alkalmával nagyobb adományt ajánlott fel erre a célra; aminthogy hálával emlékezünk meg vármegyénk mindazon, a turistikáért lelkesedő polgáráról, aki önkéntes adományozással támogatott a jó ügyért való lelkesedésünkben.

Utoljára hagytuk, bár az elsőik között kellett volna kiemelnünk a Hugyecz és Rosenauer céget, mely nemcsak az építkezést vállalta és végezte a legjobb sikerrel és anyagi fáradozás árán, hanem anyagi áldozatokat is hozott, emellett osztályunknak az építkezés költségei még ki nem fizetett részének részletekben való törlesztéséhez is hozzájárult.

Ha az a sokoldalú jóindulat és támogatás, mellyel osztályunk a társadalom minden rétegénél találkozni szerencsés volt, ennek a létesítménynek a kivitelében a jövőre sem marad el, úgy remelni merjük, hogy az az anyagi teher, mely mostanában vállunkra nehezedett, rövid idő múltán meg is könnyebbül.

Remélni merjük, hogy Kárpátgyesületünk középontja, mely hálára és köszönetre méltó módon elengedte a múlt esztendőre a középponti 40%-os hányad befizetését, elfogja azt engedni ez esztendőben is, ami iránt múlt évi szeptember hó 2-án megtartott közgyűlési határozatunk alapján a középpontot meg is kértük.

Reméljük egyben, hogy Besztercebánya szab. kir. város közönsége sem fogja megtagadni anyagi támogatását, midőn oly létesítményről van szó, mely elsősorban és majdnem kizárólag a város közönségét szolgálni hivatott.

Tagjaink száma öröndetesen gyarapszik. Az elmúlt esztendőben a tagok száma 124-ről 155-re emelkedett, mint élénk jele a zászlónkra tűzött cél iránt öregbedő érdeklődésnek.

Kaán Károly,

a M. K. E. Zólyomi Osztálya titkára.

1906. évi zárószámadás.

Bevétel:

Tagdíj-számlán:

153 tag 1906. évi díjára à 4 K . . . 612.—

Kamat-számlán:

betét kamatai 5.66

»Pansky Dieli« menedékház-számlán:

hozzájárlási összeg közgyűlési határozat szerint 500.—

1906. évi kamatok 21.16 1138.82

Egyenleg 1905. évről osztályi célokra 1566.61

Összesen K 2705.43

Kiadás:

Ügyviteli költség-számlán:

postabérek, nyomtatványok, tűzkár-

biztosítási díj és bérletre 58.84

Hozzájárulási összeg:

a »Pansky Dieli« menedékház költségeihez közgyűlési határozat szerint 500.—

»Pansky Dieli« menedékház-számlán:

Hugyecz és Rosenauer vállalkozóknak, kilátótornyos menedékház építőmunkájának, részbeni törlesztés fejében 2000.— 2558.84

Vagyon mint egyenleg:

a »Pansky Dieli« menedékház alapja 21.16

Betét osztályi célokra 125.43 146.43

Összesen K 2705.43

Besztercebánya, 1907. január hó 10-én.

Medveczky Kornél,

egyesületi pénztáros.

Ezen számlát tételenként megvizsgálván, bevételi és kiadási mellékleteivel összehasonlítván, mindenben meg-
egyező és helyesnek találtatott.

Besztercebányán, 1907. évi március hó 19-én.

Puschmann Ignác,

sámv. biz. tag.

Szilassy Kelemen,

sámv. biz. tag.

1907/1908. évi előirányzata.

Bevétel:

Tagdíjszámlán 146 tag évi díja à 4 korona . . .	584.—
Egyenleg a múlt évről	146.59
Összesen K	730.59

Kiadás:

Pansky Diel menedékház építésére fordított költ- ségek törlesztésére	600.—
Ügyviteli költségekre	100.—
Várható megtakarítás	30.59
Összesen K	730.59

Besztercebánya, 1907. évi március hó.

Apró közlések.

A Keleti-Kárpátok Osztályának ünnepe.

A turista önfeledten törtet égnek vivő útján fölfelé, de olykori megállása is önkéntelen. Néha visszatekint a férfias fáradoalmak ösvényén, majd körülhordozza szemeit, hadd szívják be a magasabb, tisztább tájak gyönyöreit. Ilyenkor fokozott lelkésedést merít s újból följajzza törekvésének hajtórúgóit. Sikereinek ez a titka, enélkül pedig sok félbenmaradt igyekezetről kellene beszámolnia. — Egyesületünk munkásai is önfeledten, nemes eszmék és szenvedélyek rabjaiként küzdenek verejtéket követelő alkotásaikért, de őket is utolérné a kimerülés, ha olykor akaratlanul szemlét nem tartanának sikereiken.

Egyesületünk Keleti-Kárpátok Osztálya is így pillantott vissza 1906. évi július 22.-én küzdelmes útjának legdicsebb szakaszára, amikor az Aggteleki-barlang új bejárása elkészülésének kőbe vésett emlékét leleplezte.

16 esztendeje annak, hogy a természet e remekének eddig rejtett szentélyei a turistavilág számára föltárultak. És mi elzarándokoltunk a természet földalatti templomának ünnepéhez épülni, a jobb jövő reményébe vetett hitünkben megerősödni.

Délelőtt 8 órakor a régi bejáratnál levő turistaház mellett már együvé sereglett a 200 főre menő ünneplő közönség. Köztük volt a két ünnepelt is: Siegmeth Károly, az osztály ügyv. alelnöke és Münnich Kálmán, mindketten az egyesület tiszteletbeli tagjai, az osztály tisztviselői, az egyesület központjának képviselői, Harinath Ilona művésznő, a budapesti népszínház tagja és számos író. Legtöbbsen hosszú utat tettünk idáig, s így terített asztalok mellett hálálisan fogadtuk Abauj-Torna-vármegye intelligenciájának vendégszeretétét.

9 órakor, a Hymnus hangjai mellett vette kezdetét az ünnepély. Fülöpp Károly, az emléktábla létesítésére kiküldött bizottság elnöke, a következő beszéddel ecsetelte az ünnepély jelentőségét:

Mélyen tisztelt ünneplő Közönség!

A M. Kárpátegyesület Keleti-Kárpátok Osztálya szerény indítványomra elhatározta, hogy az Aggteleki-barlang új bejárása megnyitásának idejét és az azt létesítő vezérférfiak érdemét márványtáblán örökítsük meg. A barlangkezelő bizottság a reábizott földadatnak íme, megfelelt, az ige testté lőn. A táblát alkalmas hely hiányában az új bejáró előtt nem lehetett elhelyezni, s ezért került a régi bejáró sziklafalába.

S amidőn most a bizottság nevében Isten hozottat mondok tisztelt vendégeinknek, bátor leszek az új bejáró létrejöttének fontosabb előzményeit néhány szóval előadni, hogy az emléktábla fölállítása megérthető legyen.

Mielőtt a Keleti-Kárpátok Osztálya e barlangot kezelésébe átvette volna, kiküldötte ügybuzgó alelnökét, Siegmeth Károly urat, hogy a barlangot megvizsgálva, ennek állapotáról jelentést tegyen. Bizony szomorú s éppen nem biztató volt a jelentés. De az osztály nem csüggedett s 1881-ben 120 frt évi bérért átvette a barlangot és munkához látott. A barlangban utakat, átvágásokat és hidakat létesített s jó kalauzokról gondoskodott.

Eközben mindjobban fölmerült a barlang fölmérésének szüksége. Szerencséjére az egyesületnek mindig akadtak lelkes tagjai, kik képességeiket, munkájukat készséggel bocsátották az egyesület rendelkezésére. Így történt most is. Münnich Kálmán mérnök úr a barlang ingyenes fölmérését magára vállalta s e nehéz műveletet 1885. évi dec. 15.-től 1886. évi jún. 29.-éig terjedő idő alatt, 80 munkanapon át egészségének, életének kockáztatásával keresztül is vitte. Munkálatát az egyesület XVIII. Évkönyvében maga írta le.

1886. évi május 2.-án jött létre az egyesület és a közbirtokosság között az örök bérszerződés, s ugyanez évben határozta el az osztály az áttörés keresztülvitelét, de a kellő pénzeszközök hiányában tényleg csak 1889. évi május elején foghatott a munkához, de most is csak azért, mert újból akadtak férfiak, akik önzetlenül, merő lelkesedéből áldozták föl tehetségeiket az egyesületnek. E beszéd keretében valamennyivel nem foglalkozhatom. Első sorban azonban Münnich Kálmán urat kell említenem, ki az áttörés keresztülvitelét és vezetését kész örömmel magára vállalta, továbbá Schlosser Albert és Benedicty Kálmán

közreműködő urakat. 1890. évi március 15.-én elkészült az áttörés, és miután a barlangba vezető, 330 lépcsővel ellátott akna is kiépült, a barlangot ugyanez évi aug. 26.-án átadták a közhasználatnak. Dacára az említett urak önfeláldozásának, mégis 10.000 K-ba kerültek a munkálatok. Siegmeth Károly úr érdeme, hogy ezt az összeget részint a kormány, részint egyesek áldozatkészségéből előteremtette.

Annak illusztrálására, hogy a barlang ily kiépítése mit jelent, csak azt említem, hogy ezelőtt a látogatónak 8 óráig vízben, sárban kellett gázolnia, míg a barlang végére ért, s ugyanannyi ideig vissza; most legfőljebb 5 óra alatt bárki, akár lakkcipőben is végigjárhatja a barlangot, melynek legszebb részéhez azelőtt csak négykézláb mászva lehetett eljutni.

Hogy az osztály a régi bejárónál kényelmes turista-házat, az új bejárónál pedig őrházat és a bejárás lépcsőit védő házikót emelhetett, ez mind Siegmeth Károly úr indítványára történt, és az ő fáradozásának eredménye. Továbbá az ő buzgólkodásának eredménye, hogy a barlang fölötti földtér tulajdonjogát több mint felerészben megszerezni sikerült. Nagyarányú munkálkodásával, számos előadással sikerült neki e barlangot a külföldön is megismertetni.

Annak, amit e két férfiú barlangunkért s általában a magyar turisztikáért tett, nincs hossza, vége. Ők jártak elől; időt, pénzt nem kímélve szolgálták ügyünket, s példájokkal másokat is munkára, áldozatok hozatalára buzdítottak. — Szegények vagyunk, de hálás és elismerő szív lakik keblünkben; ez ösztönzött bennünket arra, hogy jeleseinket ily módon kitüntessük, hogy neveiket követendő példaként márványba véssük; nyujtson ez az utódoknak ösztönzést és kedvet hasonló tevékenykedésre.

S most hadd hulljon le a lepel arról a márványról, mely hivatva lesz kiváló férfiaink érdemeit megörökíteni és azok buzdító példáját hirdetve, a bejáró sziklafalát díszíteni!

Evvel az emléktábla létesítésére kiküldött bizottság működését befejezte és átadja az emléktáblát a barlangkezelő bizottság képviselőjében Gedeon Jenő úr bizottsági elnöknek azon kérelemmel, hogy az emlékkő őrzése, gondozása és védelme iránt intézkedni szíveskedjék.

A hallgatóságot mélyen meghatotta e beszéd, s mikor a lepel lehullott, minden szem tisztelettel csüggött az emléktáblán, mely a következő feliratot viseli:

AZ ÁTTÖRÉST TERVEZTE,
 A SZÜKSÉGES ANYAGI ESZKÖZÖKET MEGSZEREZTE
 SIEGMETH KÁROLY ÜGYVIVŐ ALELNÖK.
 A BARLANG FELMÉRŐJE, AZ ÁTTÖRÉSI MUNKÁLATOK
 VEZETŐJE MÜNNICH KÁLMÁN BÁNYAIGAZGATÓ VOLT.
 AZ ÚJ BEJÁRAT MEGNYITÁSÁNAK EMLÉKÉT
 A TERVEZŐ ÉS LÉTESÍTŐ VEZÉRFÉRFIAK
 ELÉVÜLHETETLEN ÉRDEMEIT E TÁBLÁN
 A MAGYARORSZÁGI KÁRPÁTEGYESÜLET
 »KELETI KÁRPÁTOK OSZTÁLYA«
 1906. ÉVBEN ÖRÖKITETTE MEG.

Gedeon Jenő alelnök lelkes szavak kíséretében őriztében vette a táblát. A hírlapírók támogatást ígérő fogadalmának elhangzása és fényképek fölvétele után megindult a menet a föld belseje felé.

A barlang első nagy, eddig névtelen kupolája lebilincselte az emberáradatot. Fölzendült a szózat, az ajkakra lelkes beszédek áradoztak, s a tömeg az őt befogadó kupolát »Rákóczy-terem«-nek nevezte el. Még Harmath Ilona művésznőnek cigányzene-kísérettel előadott énekremekeiben gyönyörködtünk azután, több fényképet vettek föl, aztán »Tovább!«

Nem célom a barlang gyönyörűségeinek festése. De elég jellemző, hogy a folyton fokozódó szépségek beljebb és beljebb ragadták a tömeget, s mikor a barlang új, még be nem kormozott, színes, csillogó, alakváltozatokban kifogyhatatlan, csodálatos, hatalmas méretű részletei tárultak föl előttünk, azok legnagyobb része is velünk tartott, akik eredetileg nem akarták végig járni a barlangot. Itt-ott újabb fényképfölvételek történtek, amikor a pillanatnyi világítás végett elrobbantott töltények robaja és az ezt követő dübörgő, hosszú visszhang remegteté meg a levegőt — s némely ünneplők idegzetét.

Délután egy órakeresztmért a ragyogó égbolt mosolygott ránk. Az új bejárathoz érkeztünk. Innen fogatok röptették vissza a vendégeket a régi bejáróhoz, ahol dús ünnepi ebéd fogadott bennünket. Pohárcsöngés, zenezengetés, tüzes szónoklatok egész sorozata fűszerezte a lakomát. Különösen felejthetetlenek lesznek Komoróczy Miklós rozsnyói tanár és hírlapíró humoros, fordulatos, a könnyezésig nevettető palóc beszédei, tréfái. Közben körénk gyülekezett Baksay Dániel népe, Aggtelek apraja-nagyja.

A vidám hangulat rájuk is elragadt, és csakhamar buzgón ropták büszke, tüzes nemzeti táncunkat. Hogyne vegyült volna közéjük az uri nép s a társaság csillaga, Harmath Ilona is!

Kifogyhatatlan volt Fülöpp Károly, az elnök szeretetreméltósága. A nap hősei pedig, Siegmeth Károly és Münnich Kálmán derült kedéllyel és erőik üdeségére valló tekintettel szemlélték a körülöttük sürgölődőket. Lám, az életet legjobban a munka konzerválja.

Estefelé oszlott a társaság. Ki haza, ki a Szádelői- és Áji-völgybe igyekezett, de mindenki avval az érzéssel, hogy itt derék alkotásokat ünnepeltünk.

K. M.

Néhány megjegyzés a Táttra nomenclaturájához.

Már négy évvel azelőtt felhívtam a »Karpathen-Post« hasábjain a Táttra nomenclaturájával foglalkozók és térkép-készítők figyelmét két tátrai hegynek elnevezésére, mely elnevezéseket a német nyelvben történt hibás értelmezések folytán, magyarra is hibásan fordították. Minthogy felszólalásom az illetékes körökben nem talált kellő méltatásra, újból felvetem a kérdést a Kárpátegyesület Évkönyvében, hogy mások is hozzászóljanak.

A kérdéses két elnevezés a »Bolondos Gerő« (Thörichte Gern) és »Szekrényes« (Kastenberge) elnevezés.

Az előbbinek német neve a szepesi tájszólás szerint »teriye Gern«-nek ejtetik ki. Mindkét szó középfelnémet eredetű. Ger (gër), Gere (gëre), Gern kettős értelemmel bír: 1. hajító dárdát, 2. háromszögletes ékalakú tárgyat jelent. A ternen, tarnen ige pedig, amely még a Tarnkoppe szóban fenmaradt, annyit tesz, mint: beborítani, ködbe burkolni, láthatatlanná tenni, ebből származott a »ternich« melléknév; azért a hegynek eredeti neve »Terniche Gern« lehetett, mert a még ma is az úgynevezett »Magurai lyuk«-ból felszálló ködök beborították, láthatatlanná tették a hegyet, amely függőleges vetítését tekintve nagyon hasonlít egy kúphoz (Gern). Hogy a »ternich«-ből »terich« lett, megmagyarázható számos példából, ahol az »n« betű mássalhangzó után kiesett.

Az az állítás, mely szerint valami »Törichter Gerhardt« nevű embert a hegy lábánál holtan találták volna meg és

ettől vette volna a hegy elnevezését, a mesék világába tartozik, azért a magyar elnevezése »Bolond Gerő« egészen hamis, mert Gerő keresztnév, holott »Gern« nem az. Helyesebben »kődös kúp«-nak vagy ehhez hasonlóan lehetne elnevezni.

Ami a másik elnevezést, a »Szekrényes«-t — Kasten-berg — illeti, már két évvel azelőtt egyik philologiai tanulmányomban: »Die Namen der Pflanzen in den Orts- und Flurnamen der deutschen Zips in Ungarn«, amely a »Verein für Siebenb. Landeskunde« közlönyében (1904. évf. 6—7., 8—9. sz.) jelent meg, Aesculus Hippocastanum cím alatt következőket mondtam: »A Kasten-berg a Magas-Tátrában nem áll rokonságban a gesztenyével (Kastanie), sem a (ruha-, fehérnemű-, liszt-, gabona- stb.) szekrényvel, azért magyar elnevezése »Szekrényes« egészen hamis, mert »kast« izlandi nyelven valamely sziklafal nyúlványát, »kästen« pedig (de Lucca szerint) meredek sziklákat jelent. (Vesd össze: »Der Hohe Kasten«, egyik csúcs neve St. Gallenben.)

Mindkét elnevezést tehát, bármennyire is el vannak terjedve már, meg kellene változtatni, különösen a magyarban!

Kövi J.

Hazai Turista-Egyesületek.

A Magyar Turista-Egyesület 1906. évi XI. rendes közgyűlését december hó 29-én tartotta Budapesten. A közgyűlés Szmrecsányi Jenő leköszönt elnököt az egyesület körül szerzett érdemei elismeréséül, tiszteletbeli taggá választotta. A titkári jelentésből megtudjuk, hogy az egyesület megakartja változtatni jelenlegi szervezetét, amennyiben hogy »eredményes, főleg gyakorlati működést fejthessen ki« a központi vezetést a Budapesti Osztályra kívánta bízni, de éppen az osztály ellenkezése folytán elejtette a tervet s a régi szervezetet tartotta fenn. A 9 osztály munkálkodása a rendes mederben folyt. Említésre méltó tevékenységet csak a Budapesti Osztály fejtett ki, a melynek az 1905. év végén 1427 tagja volt. Az osztály 93 kírándulást rendezett s 17 igen látogatott felolvasást tartott. A Dobogókön 25000 K költségen új menedékházat épített. Bevétele volt 31720 K, kiadása 31470 K. Vagyona

alapokban, ingatlanokban és ingóságokban kitesz 66500 K. Az egyesület folyóirata, a Turisták Lapjának 1906. évi XVIII. évfolyama, 12 $\frac{1}{2}$ ív terjedelemben jelent meg. Tartalmaz 15 nagyobb önálló cikket, 21 képet, azonkívül az irodalomra, főleg a hazai turista irodalomra vonatkozó 20 ismertetést, továbbá egyesületi és turista híreket. Ismerteti a Magyarországi Kárpát-egyesületi Évkönyvének XXXIII. évfolyamát is s ez alkalommal sem mulasztja el, hogy egyesületünk iránt érzett jó akaratának (?) ismételve kifejezést adjon. Felemlíti, hogy Évkönyvünk Háberlein S. »Öt nap a Magas-Tátrában« című cikkét »a forrás megnevezése nélkül« közli. Erre nézve csak az a megjegyzésünk, hogy nevezett cikket maga a szerző bocsátotta rendelkezésre és küldötte be Évkönyvünk számára, hogy ez egyidőben az Österreichische Alpenzeitungban is megjelent, arról csakugyan nem tehetünk; hogy az utolsó pontját a cikknek kihagytuk, ezt egyedül a jó izlés érdekében tettük, amennyiben nem tartjuk egyesületünk komoly céljaival összeegyeztethetőnek, hogy Évkönyvünk hasábjain a személyeskedő torzsalkodásnak tért nyissunk. Egyedüli célunk az alkotás, a haladás; a marakodást átengedjük másnak!

A Magyar Tanítók Turista-Egyesülete, amelynek működése a jelenre és a jövőre terjed ki, amennyiben egyrészt sok körültekintéssel előkészített és szakavatottsággal keresztülvitt kirándulások rendezése által tagjainak alkalmat nyújt turisztikai tevékenységre, másrészt a tanulmányi életével a hazai turisztikának jövőjét biztos alapra helyezni igyekszik, — a múlt évben is arra törekedett, hogy ezen kettős feladatának megfeleljen. Kiadta az »Erzsébet királyné hazai turista utjairól« Récsei Ede által írt s 200 K pályadíjjal jutalmazott művet. A Batizfavi tó mellett építendő menedékházra eddig 2000 K gyűjtött. Az ügyesen szerkesztett »Turista Közlöny«-ének magvas cikkeivel és igen látogatott kirándulások rendezésével hasznos szolgálatokat tett a turisztikának. Pályázatott hirdetett arra a kérdésre, hogy: »Mily módon alkalmazhatók és hasznosíthatók a turisztikai ismeretek és tapasztalatok az iskolában?« Az egyesületnek 590 rendes és 238 pártoló tagja van. 1905. évi bevétel volt 5782 K, kiadása 5748 K. Vagyona 5432 K tesz ki. Az egyesület elnöke Röser János, ügyvivő alelnöke Vágó Aladár, titkára Lissák Kálmán. A közlöny szerkesztője: Moussong Géza. A közlöny 1905. évi évfolyama 18 íven 50 nagyobb cikkel és 44 képpel jelent meg.

A Siebenbürgische Karpathenverein a múlt évben ünnepelte 25 éves fenállásának jubileumát. Ez alkalommal egy a szász városok képeit tartalmazó díszalbumot adott ki és kiállítást rendezett. Az egyesület tagjainak száma 2226; új osztálya az Akadémiai osztály. 1905. évi bevétele volt 16734 K, kiadása 15882 K; ez utóbbiakból az Évkönyve 4750 K, a jubileumi ünnepélyre 2147 K, a díszalbumra 1253 K fordított; egyes osztályoknak építkezési célokra 4000 K utalványozott. Egyesületi muzeumának bevétele 11633 K tett ki. Vagyona 35788 K-ra rúg. A Bulea-völgyben a Vizesés alatt 14364 K költségen turista-házat, a Bulea-tó mellett menedékkunyhót épített. Azonkívül menedékházat (Ábrahám-menedékház) épített a Catiavei hegyen és kibővítette a Bucsecs-menedékházat. Az osztályok gyakori kirándulások rendezésével tartják fenn a tagoknak a turisztika iránti érdeklődését. Az Évkönyv melléklete 4 szép ténynyomat.

A Mecsek-Egyesület 1905. év végévtl 1090 tagot számlált. Bevétele volt 1906. évben 8373 K, kiadása 6954 K; építésekre 2398 K fordított. A Barlangkutató Osztály kutatásokat végzett az abaligeti barlangban. Élénk tevékenységet fejtett ki az ujonnan alakult »Madárvédő Osztály« is. Az egyesület Évkönyve Kiss József, egyesületi titkár szerkesztésében 6 ívnyi terjedelemben 9 képpel jelent meg; az első cikk ismerteti a tátrai Zöld-tó környékét; a cikket Mattyasovszky Terikének két igen sikerült a Zöldtavi-csúcsot és a Karbunkulus tornyot ábrázoló fényképe illusztrálja. Egy harmadik felvétel Mattyasovszky Terike úrhölgynek a Ferencz József-csúcsról való leereszkedését ábrázolja. Érdekes cikket is Mattyasovszky Jakab »Az éjféli nap országából.«

Az Aradi Turista-Egyesület, amely 1899-ben alakult 60 taggal, az utóbbi években öröndetesen fejlődött, úgy hogy 1906. év elején már 395 tagja volt. Elnök: Péterffy Antal. Az egyesület turista-irodát rendezett be; a múlt évben 18 kirándulást rendezett, Programjába felvette egy muzeum létesítését, egy menedékház építését és egy Aradvidéki kalauznak kiadatását. 1905. évi bevétele 2253 K, kiadása 820 K, menedékházi alapja 523 K. Az egyesület Évkönyvet is ad ki, amely beszámol az egyesület működéséről.

Délvidéki Kárpát-Egyesület működési köre kiterjed Temes-, Krassó-Szörény- és Hunyad-vármegyékre. Célja továbbá a Temesvároott felállított Délvidéki Táj- és

Néprajzi Múzeum számára néprajzi tárgyakat, tájképeket, táj- és térképeket gyűjteni. Az egyesület elnöke Petheő János, főtítkára Dr. Czirbusz Géza »Déli Kárpátok« címen megjelent közlönyének 1. évfolyama 12 turisztikai cikket, továbbá a délmagyarországi népek életéből 40 rajzot és egyesületi ügyeket tartalmaz.

A Dunántúli Turista-Egyesület négy évvel azelőtt alakult meg Sopronban. Elnöke Hatvan Ferenc, soproni tanár. Tagjainak száma 360. Az egyesület élénk működést fejt ki és rövid fennállása óta is sokat tett Sopron városa regényesen szép vidékének feltárása és ismertetése körül. Az ide kirándulók tájékoztatása végett kiadott egy útjelző-térképet. A múlt évben a Nyíres-hegyen mintegy 4000 K költségen 23 m. magas kilátó tornyot emelt, amelyről fenséges kilátás nyílik a Fertő-tavának síkjára, a Rozália-hegységre és a Lajtán túl emelkedő Schneebergre és Rax Alpésekre.

Marmarosvármegyei Turista-Egyesület címmel Marmarosszigeten új helyi turista-egyesület alakult, amelynek ideiglenes elnöke Lator Sándor, az egyesületünk Keleti Kárpátok Osztálya marmarosvidéki választmányának elnöke. Az egyesület célja Marmarosvármegye természeti szépségeinek ápolása és a vármegyében a turistaság fejlesztése. A vármegye kiránduló helyeiről egy tájékoztató »kalauz«-t fog kiadni. Ugyanezt a célt talán elérték volna az intéző körök akkor is és talán nagyobb eredménnyel, ha a M. K. E. Keleti Kárpátok Osztálya keblében intenzívebb tevékenységet fejtenek ki, amelyet az anyaegyesület súlyánál fogva bizonyára támogatott volna, amint ezt idáig is tette.

Hohenlohe herczeg tátrai vadaskertje.

Hohenlohe herczegnek tudvalevőleg a Magas-Tátrában 23000 hold saját birtoka és mintegy 10000 kat. hold bérelt vadászterülete van. Vadászterületül szolgál a saját birtoka is, amelyből mintegy 1200 hold vadaskertnek van bekerítve. Ebben, valamint a szabadban, úgy a honi, mint az importált vadaknak gazdag állománya tenyészik, melyet idősebb styriai zergevadászok által betanított fiatal

magyar vadászok gondolnak. Egy nem régen megejtett becslés szerint a vadállomány: 900 drb európai szarvas, 40 drb wapiti szarvas, 116 drb wapiti keresztezés, 16 drb altáji és 5 fejer szarvas; 20 drb amerikai bölény, 27 drb kőszáli kecske és mintegy 600 zerge. Azonkívül előfordul még a süketfajd, a nyírfajd, császármadár. A ragadozók közül a medve, hiúz, nyest, menyét, róka, vidra, ritkábban vadsertés. A vadászterületen több vadászkastély van; nagyobbak a Barlangliget melletti és a Javorinai, amelyről egyike a legpompásabb kilátásoknak nyílik a fennhavasokra: a Muran és Havran sajátoszerű mészsíkláitól jobbra látható a Fehértavi-csúcs, mögötte a Lomniczi-csúcs, előtte a Vöröstavi-csúcs és ettől jobbra a Zöldtavi-csúcs; e mellett égnék meredezik a hatalmas Jégvölgyi-csúcs, ettől nyugatra láthatók még a Békástavi-, az Antonia-csúcsok és a Tátra-Rémszarv; az előtérben pedig a széles Siroka terpeszkedik. Ebben a nagyszerű látványban gyönyörködik évente néhány héten át az ujesti herceg, midőn itt vadászszenvetélyének áldoz és vendégeket fogad. Vadaskertje mindenestre máris európai hírre tett szert és nem egy magas vendéget csal ide. Csak az a kár, hogy a Tátrának eme nevezetessége miatt a turisztika fejlődése sok tekintetben megvan akasztva és nagyon kívánatos lenne, ha a magán-érdeket a közérdekkel az utóbbi javára jobban össze lehetne egyeztetni.

Bölényvadászat a Tátrában.

Frigyes főherceg és fenséges családja a múlt tél folyamán hat hetet töltött Tátralomnicon a Palota-szállodában és nagy előszeretettel űzte a téli sport minden nemét. Ez alkalomból Hohenlohe hercegnek is vendége volt, aki a főherceget és családját javorinai uradalmába vadászatra meghívta. Február hó elején, méternyi magas hóban volt a vadászat, amelyen több mint száz hajtó kergette a magas vendégek elé a kiszemelt és felhajsolt ritka vadat, az itt meghonosított bölényeket. Izabella főhercegnő Ő fensége le is terített egy hét éves, javorinai ellésű bölénybikát, amelynek súlya 788 kgr., magassága a marjánál 1'70 m., nyakának kerülete 2'20 m., hossza 3'65 m. volt. Frigyes főherceg Ő fensége is lelőtt egy 732 kgr. súlyú, 1'9 m.

magas és 3:37 m. hosszú bikát. Ugyanezzel az alkalommal Henriette főhercegnő leterített egy 9 éves kőszáli kecskebakot, amelynek súlya 70 kgr., magassága 82 cm., hossza 168 cm., szarvának hossza 74 cm., vastagsága a tövénél 24 cm. volt. Az egyik bölény feje és a kőszáli kecske kitömve mint Hohenlohe herceg nagylelkű ajándéka a poprádi Kárpátmúzeumban látható.

Turisták vállalkozása.

Serényi Jenő és Horn K. Lajos, a Magyar Turista-Egyesület Egyetemi Osztályának tagjai az idei húsvéti ünnepek alatt a Tátrába rándultak, azzal a szándékkal, hogy a nyáron is nehezen járható Bibircset megmásszák. A merész turisták lábszánkókon a Sziléziai házig hatoltak fel, ahol megháltak. Március 30-án rövid szemle után felmentek a Lengyel-Nyeregre. Március 31-én korán reggel az »Örökös Eső« tófala mellett fagyos havon felkapaszkodtak és egy óra alatt elérték a Bibircsnek hatalmas kéményét, amelyben hágóvasak segítségével és folyton lépcsőket vágva a gerincélre és még délelőtt a csúcsra is jutottak. A lemenetel még nehezebb volt, úgy hogy már csak este tértek vissza a Sziléziai menedékházba.

Halálos szerencsétlenség a Tátrában.

Az az eléggé el nem ítéltetű szokás, amely különösen az utolsó években nálunk is a Tátrában lábra kapott s a melynél fogva némelyek abból, hogy a legveszedelmesebb csúcsokat ismeretlen utakon kalauz nélkül megmásszák, szinte sportot üznek, — ismét emberéletet követelt áldozatul. Múlt évi szeptember hó 8-án Késmárkról indult el két testvér, Rumancsik Kálmán és Gyula Mariska nővérek és Horn József szövőiskolai növendék társaságában, hogy a Lomnici csúcst megmásszák. Az éjjelt a Késmárki Itatóban töltötték; innen korán hajnalban elindultak, hogy a Zöldtő felől a dr. Ottó által nemrég fölfedezett úton a Lomnici csúcsra jussanak. A Zöldtavi menedékházban tudakozódtak a kérdéses út felől és a nyert felvilágosítás után elindultak.

De csakhamar észrevette a négy kiránduló, hogy eltévesztették az utat, mert legyőzhetetlen akadályokra bukkantak és visszatértek a menedékházba, ahol az új út felől ismét tudakozódtak. Ismét megkísérlették a felszállást, de ezúttal sem találták meg a helyes útirányt és magukat a véletlenre bízva a Feketető irányában kapaszkodtak fel. Ennél a nyaktörő vállalatnál történt, hogy Rumancsik Gyula kicsúszott és mintegy 20 méternyi mélységbe zuhant és azután még jó darabig a törmeléken lefelé gurult. Rémülten siettek a többiek segítségére, de már halva találták társukat, akinek teste iszonyúan össze volt roncsolva. Holttestét Matlárházára, majd Késmárcra vitték, ahol szept. 12-én a közönség nagy részvéte mellett temették el.

Egy turista balesete.

Sachon Luis, lyoni selyemgyáros két barátja és egy kalauz kíséretében augusztus hó 7-én a Zöldtótól az Öttóhoz akart menni. Ahelyett, hogy a rendes utat követte volna, egy hómezőn bocsátkozott le. Leérve nem bírt eléggé gyorsan fékezni és oly erővel ütdőtt egy sziklához, hogy eltörte egyik lábát és karját. A súlyosan sérültet a kalauz 5 órai menet után a menedékházba vitte, ahol az első segélyben részesítették. Ebből az esetből is azt a tanulságot vonhatjuk le, hogy a leggyakorlottabb turistának sem szabad az elővigyázati szabályokat szem elől tévesztenie.

Fürdőinkről.

Tátrafüred.

A Tátra hatalmas bérceinek alján fakadó ásványvizek, a környék páratlan szépsége és kedvező klimája már 1797-ben magukra vonták az akkori birtokosnak, gróf Csáky Istvánnak figyelmét, aki itt a források mellé néhány kisebb lakóházat építtetett és ezzel elültette magvát a mai Tátrafürednek, amely ma már a Svájc és a tengerpartok legnevesebb fürdőivel veszi fel a versenyt.

Tátrafüred ezen rohamos fejlődését különösen annak a körülménynek köszönheti, hogy oly helyen fekszik, amely mintegy praedestinálva van arra, hogy rajta gyógyfürdő legyen. A 2460 m. magas Nagyszalóki csúcs déli lejtőjén, 1020 m. magasságban a tenger színe felett, mérföldekre terjedő fenyőerdők közepette terül el a csodálatos fejlődésnek indult telep, amely minden oldalról, különösen észak felé teljesen védve, s csak dél felé nyitva a havasi klímának minden előnyeit élvezi, anélkül, hogy annak kellemetlen tulajdonságaiban is része volna.

Az évtizedek óta gonddal végzett meteorológiai észlelések bizonyítják, hogy Tátrafüred éghajlata a legkellemesebb s orvosi szempontból a legnagyobb értékű havasi klíma, amelyet enyhe egyenletes hőmérséklet jellemez. Légnyomásának évi átlaga (1015 m.) 673.4 mm. s a barometer aránylag igen kis ingadozást mutat. Évi középhőmérséklete 6.02 C°. A nyár nem perzselő meleg (közep-hőmérséklet 15.4 C°), a tél pedig enyhébb, mint a mélyebben fekvő helyeken. Figyelemre méltó a direkt napsugárzás, az insolatio ereje; solar-thermometerrel mérve, nem ritkán + 40–43 (+ C°) meleget észlelünk télen a napon, míg ugyanakkor árnyékban — 5–6 (— C°) a hideg. A levegő tiszta, pormentes, s a meleg hónapokban elég dús páratartalmú (75–80% nedvességű); télen, ragyogó derült

időben leszáll 25—30%-ra. A szél Tátrafüreden úgyszólván ismeretlen fogalom. A csapadék évi átlaga 814 mm., amelyet az Alpesek vidékének csapadéka messze túlszárnyal.

A klimán kívül Tátrafürednek természetes gyógytényezői közül első helyen említendők ásványvíz forrásai. A Csáky forrás vize mint üde, egészséges szénsavas ivóvíz örvend közkedveltségnek; a Castor és Pollux források pedig mint vasas savanyúvizek ivókurára valók. Csekély concentratiojuk s összetételök szerencsés volta a legkönynyebben »emészthető« vasas vizek közé helyezik őket, melyeket még a gyöngye gyomrú és étvágyhiányban szenvedő is könnyen és szívesen használ; használatuk indokolt vérszegénységnél, reconvalescentiánál stb.

E természetnyújtotta gyógytényezők mellett a *physiotherapia* számos berendezését találjuk itt. A pompás fürdőházban *modern vízgyógyintézet*, a vízgyógyászati technika legujabb vívmányaival felszerelve, a szép fürdőszobákban amerikai berendezésű *kádfürdők* állanak a vendégek rendelkezésére; »a *luxus fürdők*« pedig a legnagyobb igényeket is kielégíteni hivatvák. Élénk keresletnek örvendenek a Tátra egyik specialitását képező *törpefenyőfürdők*; továbbá a *sósfürdők*, a különböző *gyógyszeres fürdők* s a mesterséges *szénsavas fürdők*.

A neuralgiáknál, rheumatikus bántalmaknál, *exsudatíós* folyamatoknál stb. oly nagy jelentőségre jutott *forrólégkezelés* a Hilzinger-féle elismerten legjobb készülékkel történik. A direkt insolatio hatalmas ereje *napfürdők* alakjában használtatik fel gyógyító tényezőnek. A *vilamos gyógykezelés* céljaira a legmodernebb készülékek, Galvan-, Forad-, Franklin- és Morton-áramok állanak rendelkezésre. A *massaget* gyakorlott és kitűnően iskolázott masseurök és masseuxök, nehezebb esetekben maga a fürdőorvos végzik. Ha indokolt, úgy a kitűnő hatású *rezgő-massage* kerül alkalmazásba.

A fekvő kúrák egyre nagyobb számú indicatióinak kényelmes *fekvő csarnok* tesz eleget. Alkalmazást talál a *Oertel-féle gyógymód* is

A fürdőben *állandó gyógyszertár* van; a saison alatt marienbadi, karlsbadi stb. *ivókúrák* thermostatban melegített ásványvizekkel. *Diaetikus konyha*; *tejkúra*.

Tátrafüred orvosi indicatióinak köre igen tág: Bámulatos eredményeket láthatni a *Basedow kór* eseteiben, mely bántalomnál az enyhe havasi klíma specificum. A neurasthenia, hysteria s egyéb organikus és functionális ideg-

bajok, anaemia, chlorosis, reconvalescentia, gyöngeség, gyermekek gyenge fejlődése stb. a különböző gyógyító beavatkozások és klíma együttes hatása alatt kitűnően gyógyulnak.

A havasi klímának az anyagcserére gyakorolt hatása, kombinálva kellő vízgőgyógyászati és diätetikus kezeléssel, massageval, terrainkúrával várakozáson felül jól hat túlságos zsírlerakódások eseteiben. A tátrafüredi *fogyasztó kúra* hatásában állandóbb, eredményesebb, könnyebb és a physiologiai viszonyoknak jobban megfelelő, mint bármi más. Kár, hogy az orvosok részéről nem részesül kellő méltánylásban.

Hogy a légzőszervek bántalmainál Tátrafüred kitűnő hatású, külön megemlítenünk nem kell: kifejezett tüdő-tuberculosisban szenvedőket azonban Tátrafüred nem fogad be. Számos más légzőszervi bántalomnál: pneumonia, pleuritis reconvalescentia, idült hurutok, asthma nervosumnál gyakran meglepő jó hatás észlelhető.

Orvosi körökben nem kellően méltatott indikációja a havasi klímának számos bőrbaj, a sebészi tuberculozis számos alakja s a sebészi beavatkozás utáni reconvalescentia. A bőrbajoknál az anyagcsere élénkülése s a direkt insolatio hatása napfürdőkben helyettese számos mesterséges beavatkozásnak (arzén, phototherapie). Maga Finsen kiemeli a magaslati gyógyhelyek kitűnő hatását lupusnál, újabb vizsgálatok pedig a psoriasis gyógyítására ajánlják.

Nem ajánlható Tátrafüred szívgyöngeség, nephritis, nagyfokú asterioklerosis s igen nagy vérszegénység esetében.

Tátrafüred kitűnő vasuti összeköttetésekkel van a világforgalom hálózatába csatolva. Vasuti állomása a »Kassa-Oderbergi vasut«, Poprád-Felka nevű állomása, honnan jó bérkocsik, villamos-vasut, vagy télen pompás szánok szállítják az utast egy óra alatt a telepre.

A fürdőtelepen 19 kisebb-nagyobb lakóház 400 szobával és 600 ágygyal áll a vendégek rendelkezésére. A hatalmas parkban fekvő épületek kifogástalan berendezésűek s úgy a szerény igényű turista, mint a legnagyobb fényűzéshez szokott fejedelem egyaránt megtalálja azt, amit keres.

Az étkezés tetszés szerint, étlap szerint, vagy pensionban történik. Modern kávéház és cukrázda van. A pompás üdítő Csáky forráson kívül 1170 m. magasságban fakadó kristálytisza források látják el vízvezetékkel a fürdőt. Villamos világítás. Központi fűtés.

A fürdőző közönség kényelmét szolgálják fényes üzletek, a »Pesti Magyar Kereskedelmi Bank« és az »Idegenforgalmu és Utazási Vállalat R. T.« kirendeltségei.

Tátrafüred a turisztika központja. Innen közelíthető meg legkönnyebben a Tátra minden szép pontja. Itt van a Magyarországi Kárpátgyesület képviselője s a hegyi kalauzok gyülekező állomása. Kocsikirándulások céljaira rendes járatú omnibuszokon kívül bérkocsik, vadászkocsik, s kis kétkerekű stolkijer-ek állanak rendelkezésre. Hegyi turákhoz jó hátslovak és öszvérek bérelhetők.

A fürdőközönség szórakoztatásáról is bőségesen van gondoskodva Tátrafüreden. A fürdő hatalmas esplanadeja vetekedik a Rivicra korzóival s az itt rendezett virágcsaták és lampionos ünnepélyek az egész Tátra ünnepei. Öt jó tennispálya áll e sport kedvelőinek rendelkezésére.

Télen a téli sportok számos faja szórakoztatja az itt időzőt. A szánkók, bobsleight, skeleton, tobogán, ródli, korcsolya, ski, hockey, curling stb. szokatlan gyönyörűséget nyújtanak. Itt a »Tátrafüredi Téli Sportklub« székhelye.

Társalgó szalonok, olvasószobák, billiárd- és kártyaszobák, különböző társasjátékok még esős időben is kellemsé teszik az itt tartózkodást. Állandóan kitűnő zenekar s igen gyakran katonazenekar szolgáltatja a térzenét.

Pósta, táviró és interurbán telefon állomás.

A fürdőtelep a »Szepesi Hitelbank és Központi Takarékpénztár R. T.« tulajdona. Fürdőigazgató: Reichart Dezső. Állandó fürdőorvos: Dr. Dalmady Zoltán.

Turisták figyelmébe!

A lipitújvári m. kir. főerdőhivatal a következő átiratot intézte a Magyarországi Kárpátgyesület elnökségéhez:

A turistaság és a zergefenyésztes teljeszen ellentétes igényeinek a lehetőség szerint való kielégítése céljából már az 1905. évben a vichodnai kir. erdőgondnokság vadászbérlőjének kérelmére úgy intézkedtem, hogy a Krizsnó havasra vezető és a Kriván alatti alsó cserkelő út, melyek a vadászbérlő által építették, és a turistaság szempontjából semmiféle érdekességgel nem bírnak, a turisták elől elzárassanak; és ezen utakon a vadászati bérszerződésben előírt hiuzírtás céljából csapoládák fogóvasak felállítassanak; oly feltétel mellett, hogy ezen tilalom és vasfelállítás az utak kezdetén és végén nagy táblákon, valamint a podbanszkói vendégszobában magyar, német és tót nyelven a turistáknak tudomására adassék, és hogy a fogóvasak dróttal körülvéssenek.

Dacára ennek többen ezen tilalmat megszezték, sőt egy turista, dacára hogy jegyzőkönyvileg beismerte, hogy a tilalmi táblát látta és elolvasta, átlépven a dróton a vasban megfogódzott. Az is megtörtént, hogy a vadászbérlő Nefcervölgyi vadászgunyhóját feltörték, onnét csekély értékű dolgokat elvittek, s a nagy költséggel oda szállított tűzifát felgyújtották. Jól tudom, hogy azt nem az intelligens osztályhoz tartozó turistaegyleti tagok követték el, de a tettesek nem is a nép köréből lehettek, hanem a turistaegyletek kötelékén kívül álló turisták, amely feltevés mellett szólnak a tett helyén visszahagyott konzervdobozok s ujságpapirosok.

A fent előadott intézkedésemet a nagyméltóságú földmívelésügyi miniszter úr jóváhagyta. Tiszteletteljesen felkérem tehát Nagyságodat, hogy a Kárpátgyesület tagjait a turistatelepen kifüggesztett felhívások útján figyelmeztetni sziveskedjék, hogy a Krizsno csúcs környékén és a kriváni alsó cserkelő úton (Alsó-Prehiba s Nefcervölgy közt) ne járjanak, mert az nemcsak tilos, de a fogóvasak miatt veszélyes is, továbbá hogy különösen a zerge régióban a kurjongatástól, kőguritástól, revolver vagy pisztoly-lövöldözéstől, s különösen az ujság és más papirosnak elszórásától tartózkodjanak, mert az eldobott s a szél által elrepített papiroszeletek nagyon nyugtalanítják a zergét.

Liptó-Ujvárott, 1907. évi április hó 27-én.

A hivatalfőnök:

Csik Imre.

ALSÓ-TÁTRAFÜRED

GYÓGYFÜRDŐ

900 m. tengerszintfeletti magasságban a „Magas-Tátra” szép fenyőerdői közepén fekszik.

Évad megnyitása június hó 1-én.

Lápfürdője, kapcsolatban a **havasi levegővel**, messze fölül-múlja Franzensbad hatását a legtöbb női bajnál.

Mint **klimatikus gyógyhely** versenyezhet már 900 méter magas-ságánál fogva bármely más elsőrangú hasonló teleppel.

Vízgyógyintézete, külön a nők és külön a férfiak részére, a vízkezelés összes proceduráira, pontosan szabályozható zuhanyokkal, gőzszekrény stb. kifogástalanul van berendezve.

A szénsavas fürdők egy — dr. Wagner-féle — készülékkel lesznek előállítva.

A fenyőfürdők készítésére csakis a törpefenyő friss hajtása lesznek felhasználva.

A belélegzési gyógmód (inhaláció) használatára két kamara lett berendezve, melyeknek levegőjét porlasztott sóoldattal és fenyőkivonattal telítik.

Massage és villanyozás fürdőorvosilag alkalmaztatik

Tiszta alpesi levegő és kristálytisza ivóvíz.

Fürdőorvos: **Dr. PAPP SAMU.**

Gyógyjavaslatok: Különösen mindennemű idült női bántalmak, vérszegénység és sápkór, izom- és izületi csúsz, bél- és gyomorhajók és mint utógyógmód más, különösen hévízfürdők után.

225. a legnagyobb kényelemmel berendezett szoba.

Kitűnő vendéglő **Penzió.** A teljes penzió az előidényben 1 hétre 40 korona és magában foglalja a lakást kiszolgálattal, a reggelit, ebédet és vacsorát.

Nemzeti zenekar, kávéház, gyógyterem bel- és külföldi lapokkal, könyvtár, croquet, lawn-tennis és kuglizó-pályák, zongora stb.

Hegyi kalauzok, háttaslovak, bérkocsi mindig kaphatók.

Tömeges kirándulásoknál rendkívüli árendedmény külön megállapodás szerint úgy a lakásra, mint az ellátásra nézve.

Vasúti áll. **Poprád-Felka**, innen kényelmesen 1 óra alatt elérhető.

M. kir. posta-, távirda- és telefon-hivatal.

A gyógyfürdő a késmárki bank részvénytársulat tulajdona.

Tudakozódást vagy lakásmegrendelést az alulírt fürdőigazgató-sághoz kérünk címezni.

Horti Valér, fürdőigazgató.

Alsó-Tátrafüred, Szepesm.

TÁTRAFÜRED

klimatikus gyógyhely és vízgyógyintézet
a Magas-Tátra központjában,
1020 méter magasságban.

Poprád-Felka vasút állomástól 1 órányira. Éjszakról védett, gyönyörű fekvéssel, sűrű fenyőerdők közepette. Pormentes, ózondus levegő.

A Magas-Tátra legrégibb és legnagyobb fürdőhelye.

☞ 19 lakóházban 400 szoba 600 ágygyal. ☞

Ugy egyszerű, olcsó turista-szobák, mint legnyilvánvalóbb kényelemmel berendezett lakosztályok.

Újonnan épült modern fürdőház központi fűtéssel. Szénsavas fürdők.

Vízgyógyintézet külön hölgy- és férfi-osztálylal. Törpefenyő-fürdők. rrrrrrrrr

Díszes fürdőszobák angol fayence- és üvegkádakkal. Inhaláció.

☞ **Nagyszálló 120 szobával,** ☞

fényes éttermekkel, társalgótermekkel, központi fűtéssel, villamos világítással, fürdőszobákkal, teljes lakosztályokkal legmodernebbül berendezve. eeeeeeeeeeezzzzzzzzzzzz

Nyári idény május 15—okt. 1-ig. Téli idény dec. 15—márc. 15-ig.

A turisztika központja. A legtöbb kirándulás kiinduló pontja. Hegyi vezetők. Háts lovak. 5 tennis-pálya. Kitűnő zenekar. Elsőrendű konyha és nagy kávéház. Gyógyszertár Elegáns üzletek. Savanyú-víz-források.

A Magyarországi Kárpát Egyesület képviselőisége.

Fürdőorvos: dr. Dalmady Zoltán.

Fürdőleírással a fürdőigazgatóság szolgál.